

МВС України
Харківський національний університет
внутрішніх справ

**Правоохоронна функція держави:
теоретико-методологічні
та історико-правові проблеми**

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції

**Law Enforcement Function Of The State:
Theoretical And Methodological,
Historical And Legal Issues**

Materials of the International scientific and practical conference

November 13, 2015
м. Харків, 13 листопада 2015 року

УДК 340.12
ББК 67(4УКР)

П 68

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова: *Гусаров С.М.* – доктор юридичних наук, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Заслужений юрист України.

Заступник голови: *Головко О.М.* – проректор університету, доктор юридичних наук, професор.

Секретар: *Лазарєв В.В.* – доцент кафедри загальноправових дисциплін, кандидат юридичних наук.

Члени оргкомітету:

Бурдін М.Ю. - начальник кафедри теорії та історії держави і права, кандидат юридичних наук, доцент;

Холод Ю.А. - завідувач кафедри загальноправових дисциплін факультету права та масових комунікацій, кандидат юридичних наук, доцент;

Мірошниченко О.С. - начальник відділу організації наукової роботи, кандидат юридичних наук;

Осятинський С.О. - начальник відділу міжнародних зв'язків;

Тарасенко В.М. - начальник відділу організації служби;

Щербакова І.В. – начальник відділу зв'язків з громадськістю, кандидат соціологічних наук;

Довженко Л. М. - начальник відділу режимно-секретного та документального забезпечення;

Полховський О.М. – начальник інформаційно-технічного відділу;

Копаниця О.В. - начальник відділу матеріального забезпечення;

Процких Т.О. - директор загальної бібліотеки.

П 68 **Правоохоронна** функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Харків : ХНУВС, 2015. – 352 с.

Матеріали надано в авторській редакції

© Харківський національний університет
внутрішніх справ, 2015

Бандурка Ірина Олександрівна КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ДИТИНСТВА ЯК СКЛАДОВА ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ	13
Безпалова Ольга Ігорівна ОРГАНИ СУДОВОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ ЯК ОДИН ІЗ СУБ'ЄКТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ.....	16
Брусакова О.В. ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ	20
Бурдін Михайло Юрійович ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ СУДОВИХ СЛІДЧИХ В ГРАДОНАЧАЛЬСТВАХ	23
Варунц Лариса Дмитрівна ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ КАНАДИ	25
Ващук Юлія Олегівна СТРАТЕГІЯ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ВІДОМЧОЇ ПРАВОТВОРЧОЇ ПОЛІТИКИ.....	29
Веприцький Роман Сергійович ПРАВА ЛЮДИНИ – ОБ'ЄКТ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ	31
Войціховський А.В. ЄВРОАТЛАНТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	34
Волошенюк Олександр Володимирович ІНСТРУМЕНТАЛЬНА ТА ЦІННІСНА СКЛАДОВІ ПРАВОВОЇ БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА	36
Гавриленко Олександр Анатолійович ФОРМУВАННЯ ПРАВОВИХ ОСНОВ ПРОТИДІЇ МОРСЬКОМУ ПІРАТСТВУ В ДОБУ АНТИЧНОСТІ	39
Гейда Ольга Володимирівна ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ.....	42
Гетманець Ольга Петрівна ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ БЮДЖЕТНОГО КОНТРОЛЮ	45

Головко Борис Георгійович ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПАСПОРТНОЇ СИСТЕМИ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ХІХ СТОЛІТТЯ.....	47
Головко Олександр Миколайович ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ АКАДЕМІЇ.....	50
Голуб Микола Володимирович ДЕЯКІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХОДІВ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ НА ВУЛИЦЯХ ТА ІНШИХ ГРОМАДСЬКИХ МІСЦЯХ	53
Греченко Володимир Анатолійович ПОЧАТКИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ДОРОЖНЬОГО РУХУ В ХАРКОВІ В 1920-ТІ РОКИ	56
Гречин Євген Євгенович ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ	58
Григоренко Євген Іванович ВІЙСЬКОВА СЛУЖБА ПРАВПОРЯДКУ ЯК ВІДОМЧИЙ ОРГАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ В СИСТЕМІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	61
Григоренко Яна Олександрівна ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ	63
Гришко Лілія Миколаївна КОНСТИТУЦІЙНИЙ СТАТУС ЖІНКИ В МОНАРХІЯХ АРАБСЬКОГО СХОДУ: ЗАКРІПЛЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ	65
Гуменюк Володимир Анатолійович ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ДЕЯКИХ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІЦІЮ».....	69
Гусаров Сергій Миколайович ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ТА ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ.....	72
Данильченко Юрій Броніславович ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСНОВИ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	75
Денисюк Денис Станіславович ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ПРИЙНЯТТЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ДОЗВІЛЬНІ ПОСЛУГИ ТА ДОЗВІЛЬНІ ЦЕНТРИ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ»	77
Дергунова Анна В ЧОМУ НЕБЕЗПЕКА ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ: З ВОРОТНА СТРОНА МЕДАЛІ	80

Джафарова Олена В'ячеславівна ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОСКАРЖЕННЯ В ПОРЯДКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ У СФЕРІ ДОЗВІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	82
Бідняк Ганна Сергіївна, Джеглава Марина Вадимівна, ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФОВОЇ ФОТОГРАФІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....	86
Довгань Олена Ігорівна РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	88
Драгомирова Марина Геннадіївна ФОРМУВАННЯ ПАРТНЕРСЬКОЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	90
Дубина Наталя Анатоліївна, Турута Олена Василівна ЗАКОНОДАВСТВО ТА ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЙОГО ЕФЕКТИВНІСТЬ	92
Єрмоменко Роман Сергійович МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЯКОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО	95
Железов Олександр Євгенович ПРАВА ЛЮДИНИ (ІСТОРІКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ).	97
Зайцев Леонід Олександрович СУДОВА ФУНКЦІЯ ЦЕХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (XIV-XIX ст.).	100
Зозуля Ігор Вікторович ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	102
Зозуля Олександр Ігорович КОМІТЕТ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СУБ'ЄКТ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ.....	107
Казанчук Ірина Дмитрівна ЄВРОПЕЙСЬКІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ФАКТОРИ ПОКРАЩЕННЯ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....	111
Каленіченко Л.І. ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	114
Камінська Олександра Леонідівна ДОВІРА ДО ЦЕРКВИ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ КРИЗЬ ПРИЗМУ ДУХОВНО-КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ	118

Качинська М.О. СИСТЕМАТИЗОВАНІ НОРМАТИВНІ АКТИ, ЩО РЕГЛАМЕНТУВАЛИ ДІЯЛЬНІСТЬ СУДУ ТА ІНШИХ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ У XVI-XIX СТ.	120
Кириченко Володимир Євгенійович РЕФОРМА СИСТЕМИ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ: ІДЕАЛЬНЕ ТА РЕАЛЬНЕ	122
Ключковский Юрій Богданович ПЕРЕДВИБОРНА АПТАЦІЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРІВ: ПРОБЛЕМА РОЗМЕЖУВАННЯ.....	126
Книш В.І. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ОРГАНАМИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ.....	130
Козир Олександр Володимирович, Коломієць Юрій Миколайович ОСОБЛИВОСТІ ЗАКРІПЛЕННЯ ЗАХИСТУ НЕДОТОРКАНОСТІ ЖИТЛА В ДЕРЖАВАХ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ	132
Колеснік Тетяна Євгенівна ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ.....	135
Колеснік Тетяна Володимирівна ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ КООРДИНАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	139
Колесніков Сергій Дмитрович ОРГАНІЗАЦІЙНО – ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В ГЕНУЕЗЬКИХ КОЛОНІЯХ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я ЗА СТАТУТОМ 1449р.....	142
Коробцова Дар'я Вікторівна КОНТРОЛЬ ЗА ДОТРИМАННЯМ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК НАПРЯМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ	147
Костенко Інеса Володимирівна ЮРИДИЧНІ ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО ПЕРЕБУВАЄ У РОЗПОРЯДЖЕННІ СУДУ	150
Коцан Ігор Дмитрович РОЛЬ ДІЛЬНИЧНИХ ІНСПЕКТОРІВ В ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ НА ХАРКІВЩИНІ В 20-ТІ РОКИ ХХ СТ.	152
Кошиков Денис Олександрович ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ МІЛІЦІЇ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБЛИВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	156

Кріцак Іван Васильович	
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ТА ДУХОВНА СУТНІСТЬ ІДЕОЛОГІЇ РЕЛІГІЙНОГО ТЕРОРИЗМУ НА ПРИКЛАДІ ІСЛАМУ ТА ПРАВОСЛАВ'Я.....	160
Лазарев Віктор Вікторович	
ОСОБЛИВОСТІ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ З ПИТАНЬ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ.....	164
Лесь Ірина Олександрівна	
СТАН ДИСЦИПЛІНИ ТА ЗАКОННОСТІ В ОРГАНАХ МІЛІЦІЇ УКРАЇНИ В ПЕРШІ ПІСЛЯВОЄННІ РОКИ (1946-1947 РР.)	166
Лимар Валентина	
ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОСЛАВ'Я.....	170
Логвиненко Є.С.	
КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ СМЕРТНОЇ КАРИ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ.....	172
Логвиненко Ігор Альбертович	
ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АРМІЇ В УНР ДОБИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ	174
Мазніченко Дар'я Олександрівна	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДІЛНИЧНИХ ІНСПЕКТОРІВ МІЛІЦІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ ДИТИНИ ВІД НАСИЛЬСТВА: ІСНУЮЧІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	176
Мальцев Віталій Вікторович	
ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ	180
Маркова Єлизавета Миколаївна	
ПРОТИДІЯ МАЙНОВИМ ЗЛОЧИНАМ В УКРАЇНІ-ГЕТЬМАНЩИНІ ЗА «ПРАВАМИ, ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД» 1743 р.	183
Марцеляк Олег Володимирович	
РЕФОРМУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ ЙОГО ПРАВОЗАХИСНОЇ ФУНКЦІЇ.....	186
Мінченко Олександр Вікторович	
СУБ'ЄКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	189
Мищенко Ліна Володимирівна	
ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ У ФІНАНСОВО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	191

Навроцький Олексій Олексійович ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ	193
Нижник Олександр Степанович ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	195
Обрусна Світлана Юріївна ТЕОРІЯ РЕФОРМ ТА ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ	197
Одерій Ольга Миколаївна ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВЛАСНИКІВ СПІЛЬНОГО МАЙНА БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ	200
Остапенко Інна Олегівна ВІЙСЬКОВА СЛУЖБА ПРАВОПОРЯДКУ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ	203
Панов Ігор Олексійович ЩОДО ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ МИТНИХ ОРГАНІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	207
Панова Оксана Олександрівна ЩОДО КОМПЕТЕНЦІЇ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ	212
Пашкеєв Михайл Александрович, Гапоненко Евгений Валентинович ЗАРОЖДЕНИЕ ПОНЯТИЯ ПИСЬМЕННОЕ ДОКАЗАТЕЛЬСТВО	214
Передерій Олександр Сергійович ПОЛІЦЕЙСЬКЕ ПІКЛУВАННЯ ЯК ПРЕВЕНТИВНИЙ ЗАХІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ	217
Перерва Юлія Миколаївна РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ГАРАНТІЯ ПРАВОПОРЯДКУ В ДЕРЖАВІ	218
Погрібний Ігор Митрофанович ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ОХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ	221
Пожидаєва Ірина Ігорівна ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ-ГЕТЬМАНЩИНІ ЗА «ПРАВАМИ, ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД» 1743 р.	223
Пономарьов Сергій Павлович ОЗНАКИ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ	226

Попова Лілія Миколаївна ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ	229
Попова Світлана Миколаївна УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА У ЗБОРІ ДОКАЗІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	232
Посохова Яна Сергіївна ТОЛЕРАНТНІСТЬ У ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ПРАВООХОРОНЦЯ	235
Прокоп Наталія Мирославівна КОНЦЕПТ ДЕРЖАВНОСТІ У ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ПОГЛЯДАХ АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО	239
Проневич Олексій Станіславович НІМЕЦЬКА ПРАВОВА ДОГМА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО ПРИМУСУ ЧИНОВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ	242
Радченко Олександр Іванович КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕРЖАВНИХ РЕГУЛЯТОРІВ В УКРАЇНІ	244
Райнін Ігор Львович ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОРЯДКУ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ НА 2015-2016 РОКИ	247
Редько Алла Олександрівна ВЗАЄМОДІЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ІЗ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ПРАВООХОРОННІЙ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ	250
Резанов Сергій Анатолійович ОЦІНОЧНІ ПОНЯТТЯ ЯК ФОРМИ ЗАКРІПЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО РОЗСУДУ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ	253
Руколайніна Ірина Євгенівна ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ МАТЕРІАЛЬНО - ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ	255
Сіренко Катерина Олександрівна ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ	258
Савченко Анастасія Олександрівна РОЛЬ ПОДАТКОВОЇ МІЛІЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	261
Сапейко Людмила Василівна РЕАЛІЗАЦІЯ ОКРЕМИХ ОБОВ'ЯЗКІВ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	263

Сворак Степан Дмитрович ГЕНЕЗА ПРИНЦИПУ ДЕМОКРАТИЗМУ У ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ США.....	265
Селюков В.С. МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОСВІТУ	270
Синявська Олена Юхимівна, Гончаренко Інна Борисівна ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УЧАСТІ ГРОМАДЯН В ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ НА ОБ'ЄКТАХ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ.....	272
Синяк Ярослав Васильович "ГІБРИДНА ВІЙНА" В УКРАЇНІ: СПЕЦИФІКА, ПРОЯВИ, НАСЛІДКИ".....	275
Слинько Дмитро Вікторович МІСЦЕ ПРАВЗОСТОСОВНОГО ПРОЦЕСУ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ.....	279
Субота С.І. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ПОЛІЦЕЙСЬКИХ СТРУКТУР	282
Тітов Євген Борисович ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ПОВАГА ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ.....	283
Тихонова Марія Анатоліївна СПОРТИВНОЕ ПРАВО КАК КОМПЛЕКСНАЯ ОТРАСЛЬ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА.....	286
Фалько Любов Вікторівна ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ПРИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	289
Федорчук Марія Володимирівна ЩОДО РОЛІ ЕЛЕКТРОННОЇ БІБЛІОТЕКИ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	291
Холод Юрій Анатолійович ІНСТИТУТ ПОЛІЦІЇ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ОГЛЯД	293
Христов О.Л., Тимофєєв М.О. НАДАННЯ НЕВІДКЛАДНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ, ЯКІ ЇЇ ПОТРЕБУЮТЬ, ЯК ОСНОВНИЙ ОБОВ'ЯЗОК ПОЛІЦЕЙСЬКОГО	296
Черхавський Марян Васильович СТОСОВНО ВПЛИВУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ	299

Чишко Катерина Олександрівна ФУНКЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА КВАЛІФІКАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ	301
Черновол Валерія Сергіївна МОДЕЛІ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН ОКРЕМИХ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	303
Чорнопиский П.Б. СТАТУС ІНСТИТУТУ ПРЕФЕКТІВ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ.....	305
Чумак Володимир Валентинович ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦІЄЮ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ: ДОСВІД ЕСТОНІЇ.....	307
Шатрава Сергій Олександрович ДЕЯКІ ПИТАННЯ РОЗГЛЯДУ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВЧИНЕННЯМ КОРУПЦІЇ.....	309
Швець Микита Сергійович МІЖНАРОДНИЙ ТЕРРОРИЗМ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЯВИЩЕ.....	312
Шевченко Григорій Тарасович, Мірошніченко Оксана Станіславівна. ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА МІСЦЕВІ ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ: ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ ФУНКЦІЙ	314
Шишленко Віктор Григорович ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ У ДЕРЖАВІ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ	318
Шкребець Євгеній Федорович ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ.....	322
Шорохова Ганна Михайлівна ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ ЯК ОСНОВНИЙ СУБ'ЄКТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.	324
Шульга Анатолій Матвійович МІСЦЕ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В КЛАСИФІКАЦІЇ ВИДІВ СОЦІАЛЬНО ЗНАЧУЩОЇ ПОВЕДІНКИ	327
Шуміло Ольга Олексіївна ЩОДО ПСИХОЛОГІЧНОГО ТА СОЦІОЛОГІЧНОГО ПІДХОДІВ ДО ВИВЧЕННЯ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ.....	330
Шуміло Олексій Михайлович РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ СУДІВ У СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА	333

Юшкевич Олена Геннадіївна	
НОВАЦІЇ ТА НЕДОЛІКИ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	337
Krzysztof Eckhardt	
PROBLEM OF ENFORCING RESPONSIBILITY ARISING FROM THE CONSTITUTION IN THE REPUBLIC OF POLAND (A SUBJECTIVE ASPECT)	341
Niemczuk Przemysław	
PROTECTION OF INDIVIDUAL RIGHTS AS A FUNCTION OF THE STATE	344

**Бандурка Ірина Олександрівна,
доцент кафедри кримінального права і кримінології
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук**

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ДИТИНСТВА ЯК СКЛАДОВА ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Для дослідження проблем кримінально-правового захисту прав і свобод дитинства необхідно визначити поняття свобод дитини. Права та свободи дитини є досить близькими поняттями, проте їх розмежування дозволяє краще висвітлити питання. Свободи дитини - це законодавчо закріплена та гарантована можливість дитини реалізовувати особисті потреби та інтереси, зумовлені її віковими особливостями фізичного, інтелектуального, культурного розвитку. Це можливість здійснення незалежного вибору певного рішення, свобода вираження думок, невтручання у сферу особистих переконань тощо. Законний інтерес дитини, відповідно існуючої правової доктрини, логіки правового розвитку та юридичної практики означає інтерес, який охороняється державою та суспільством.

Охорона прав та свобод дитини має бути найвищим пріоритетом кожної держави. Вона стає особливо актуальною у сучасних умовах, коли побудова правової держави та розвиток демократичного громадського життя, передбачають визнання пріоритету загальнолюдських цінностей, перш за все життя, здоров'я, свободи, честі, гідності, прав та інтересів особистості.

Однією з перешкод на шляху побудови нормального правового і демократичного суспільства є різноманітні порушення прав підростаючого покоління. В сучасних умовах, коли в Україні закладаються правові основи глибоких соціально-економічних перетворень, проблема захисту неповнолітніх набуває особливого змісту. Серед жертв злочинів діти мають найменші можливості захисту своїх прав, недоторканності і, безсумнівно, володіють підвищеною віктимністю (скхильність бути в певних обставинах жертвою злочину). Коли суспільство не бачить підвищеної потреби у захисті дітей і не забезпечує його, майбутнє такого суспільства стає небезпечним. Сьогодні назріла необхідність у більш повному й об'єктивному інформуванні громадськості та й самих дітей про права дітей на захист. При цьому потрібно пам'ятати, що визнання й забезпечення прав дитини не порушує авторитету батьків і не зменшує обов'язків дітей по відношенню до сім'ї й суспільства.

Так, говорячи про необхідність розширення як самих прав дитини, так і засобів їх належного забезпечення, охорони та захисту, потрібно чітко усвідомлювати, що дана сфера відносин найтіснішим чином пов'я-

зана з такими важливими та дотичними до неї сферами державного управління в цілому, як, наприклад, державна демографічна політика, державна політика щодо сім'ї, державна молодіжна політика, державна політика у сфері освіти, державна політика у сфері суспільної моралі тощо. Іншими словами, необхідно чітко бачити всі інші сфери нормативно-правового регулювання, які так чи інакше пов'язані з правами дитини. Отже, проблеми забезпечення, охорони та захисту прав дитини потребують комплексного підходу до їх вирішення, що базується на тісній взаємодії відповідних суб'єктів: держави в особі відповідних владних органів, сім'ї, в якій виховується дитина та, власне, самої дитини як самостійної особистості, яка поступово формується та соціалізується під впливом багатьох чинників.

Точність визначення тих чи інших понять є досить важливою обставиною для законотворчої діяльності, оскільки вкладення в одне й те ж поняття різного змісту може тягнути за собою численні проблеми при правозастосуванні. Поняття «дитина», яке визначено у багатьох міжнародних та національних правових актах на практиці використовується для визначення особи, яка не досягла 18 років. Єдине розуміння змісту і сутності даного поняття має важливе значення для формування понятійного апарату в процесі кримінально-правового захисту дитини.

В кримінально-кримінологічній теорії використовуються різні терміни й поняття «дитини», «неповнолітніх», «дитинства». Під дитинством автор розуміє життєвий відрізок особи між народженням і підлітковим віком, який напинається з настанням статевого дозрівання (пубертатний період), який є не тільки природнім процесом, а й соціальним та культурним здобутком, який захищається законом.

Кримінально-правовий захист дитинства в Україні переслідує мету забезпечення безперечних умов розвитку дитини. Безпека-багатозначне поняття, яке використовується в різних сферах життєдіяльності людини. Безпека людини-такий стан людини, коли вплив зовнішніх і внутрішніх факторів не приводить до смерті, погіршенню функціонування і розвитку організму, свідомості, психіки і людини в цілому, і не заважає досягнення певних бажаних для людини цілей. Кінцева мета безпеки людини-досягнення кожною людиною впевненого і стабільного стану свого існування, усвідомлення можливості задоволення своїх основних потреб і забезпеченості власних прав і свобод у всяких ситуаціях на основі принципів законності, дотримання прав і свобод людини і громадянина, визнання пріоритету прав людини та вжиття державними органами системи заходів по забезпеченню безпеки людини.

Кримінально-правовий захист дитинства в Україні повинен здійснюватись в контексті всієї системи соціального захисту населення і, зокрема, дитячого віку.

В Україні нараховується понад 8 млн. дітей віком від 0 до 17 років, з них майже 2,6% знаходиться під диспансерним наглядом. Показник захворюваності дітей складає 1440,0 на 1000 дітей від 0 до 17 років, в тому числі захворюваність на хвороби кістково-м'язової системи становить 31,07 на 1000 дітей вказаної категорії.

В Україні щорічно зростає кількість дітей з інвалідністю. За останні 10 років кількість дітей в Україні скоротилась на 20%, при цьому загальна чисельність дітей з інвалідністю щорічно зростає на 0,5%. За станом на початок 2014 року кількість таких дітей досягла показника 167 тис. 059 осіб, або 2% від всього дитячого населення країни (8 млн.). Діти - інваліди досить часто стають жертвами злочинців, їх права в силу їх особливостей захищати складніше ніж звичайних дітей.

В Україні нараховується 16,7 тис. дошкільних навчальних закладів, в яких перебуває 1 млн. 471 тис. дітей, що становить 62% відносно числа дітей відповідного (дошкільного) віку. В Україні на початок 2015 року функціонує 17,6 тис. загальноосвітніх навчальних закладів, в яких навчається 3 млн. 757 тис. школярів, серед яких 247 тисяч випускників 2014/2015 навчального року. Кримінальне законодавство в рівній мірі захищає від злочинних посягань всіх дітей, але для повної і об'єктивної оцінки складу злочину. Правовий статус має важливе значення. Діти потребують особливого захисту в усіх відношеннях ще й тому, що вони майбутнє Української держави. В Україні сама висока смертність в Європі (15,7 померлих на 1000 чоловік), країна займає 2 місце в світі за рівнем смертності і перше місце в світі за рівнем природного скорочення населення (-6,3% або 6,3 осіб на 1000 жителів). В 2013 році на Україні народилося 503, 7 тис. осіб (роком раніше-520, 7 тис.) дітей; вмерло 662, 4 тис. (в 2012 році - 663,1 тис.) осіб. Природне скорочення склало 158,7 тисяч, що на 16,3 тис. більше ніж в попередньому році. Істинно, що діти не тільки за Конституцією України є найвищою соціальною цінністю країни, а й за кількістю такими стають, що обумовлює необхідність посиленого їх захисту з боку держави.

Особливість захисту потребують діти, що вчинили кримінальні правопорушення, а таких в Україні в 2014 році було 2208 неповнолітніх.

Найбільше неповнолітніх або за їх участю вчинено кримінальних в Одеській - 701 (+6%), Дніпропетровській - 646(+3,2%), Донецькій - 662(+4,4%), Запорізькій 507(+4,1%), Харківській - 603 (+3,5%) областях.

Від злочинних посягань в 2014 році постраждало 7747 неповнолітніх, від насильства в сім'ї постраждало більше 12 тисяч дітей.

**ОРГАНИ СУДОВОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ ЯК ОДИН ІЗ СУБ'ЄКТІВ
РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ**

Одним із пріоритетних напрямів державної політики у правоохоронній сфері є забезпечення прав і свобод людини та громадянина, створення необхідних гарантій для їх реалізації та вироблення дієвого механізму їх захисту у разі порушення. Основним правовим засобом захисту порушених прав є суд. Отже, органи судової влади як гілки державної влади, що уповноважена здійснювати правосуддя, є обов'язковою складовою системи суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави.

У рамках судової системи правоохоронна функція держави реалізується шляхом відправлення правосуддя, у результаті судового контролю, шляхом офіційного тлумачення норм Конституції та законів України, узагальнення судової практики. Зазначені види реалізації правоохоронної функції відрізняються між собою формами звернення до суду (заява, скарга або позовна заява), формами та процедурою здійснення, а також рішеннями, які схвалюються. Розглянемо коротко кожен з них.

Діяльність судових органів щодо реалізації правоохоронної функції держави спрямована, у першу чергу, на захист порушених прав, отже, в даному випадку мова йде про правозахисну функцію, орієнтовану на здійснення правосуддя. Саме здійснення переважно правозахисної функції в рамках правоохоронної визначає особливе місце судових органів у системі суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави. На нашу думку, правозахисна функція є провідною функцією судової влади, оскільки саме захист прав і свобод людини та громадянина судом, здійснення правосуддя є головним напрямком діяльності судових органів щодо реалізації правоохоронної функції держави.

У широкому сенсі зміст правоохоронної функції судової влади полягає у захисті суб'єктивного права від імовірного порушення в майбутньому, який здійснюється шляхом забезпечення права, охорони від можливого порушення. У разі якщо права вже були порушені, судовими органами вживаються заходи щодо їх захисту шляхом відновлення (вузьке трактування). Зазначені дії у даному випадку вже становлять зміст правозахисної функції судової влади, яка існує в рамках правоохоронної функції.

Наведене вище дозволяє дійти висновку, що в рамках реалізації правоохоронної функції держави охорона розглядається як сукупність

дій, здійснення яких сприятиме запобіганню порушенням прав і свобод громадян та держави. Під захистом розуміється узгоджена система заходів, основним призначенням яких є забезпечення: припинення порушення свобод та відповідної реалізації суб'єктивних прав, включаючи судовий захист, а також самозахист громадянських прав; їх відновлення; реалізації юридичної відповідальності.

Таким чином, під час захисту судом прав і свобод людини та громадянина спостерігається поєднання двох функцій: правозахисної та суто правоохоронної. Захист прав і свобод людини та громадянина може відбуватися у двох випадках: захист порушеного суб'єктивного права; захист суб'єктивного права від порушення в майбутньому. Якщо в першому випадку, безперечно, мова йде про реалізацію правозахисної функції, то в другому можна спостерігати реалізацію суто правоохоронної функції, зміст якої полягає у створенні належних умов для недопущення можливих порушень конкретного права.

Роль судової системи в механізмі реалізації правоохоронної функції держави проявляється переважно шляхом охорони та захисту прав і свобод людини у результаті здійснення владного впливу на відповідні суспільні відносини. Але не менш важливе значення мають інші напрями функціонування судової системи щодо реалізації правоохоронної функції держави – захист конституційного ладу, який пов'язаний із забезпеченням належного функціонування публічно-правової сфери; здійснення судового контролю як процесу, під час якого усі рішення та дії суб'єктів права перевіряються на відповідність нормам нормативно-правових актів (тобто здійснюється контроль за дотриманням законності). Успішне поєднання даних напрямів роботи та дотримання при цьому встановленої юридичної процедури дозволяє забезпечити високий рівень легітимності судової влади.

Безпосередньо правоохоронна функція реалізовується судовими органами також під час здійснення судового контролю. В ході судового контролю здійснюється перевірка умов для прийняття конкретних рішень або вчинення дій з боку відповідного суб'єкта владних повноважень, встановлюється відповідність дій та рішень суб'єктів владних повноважень вимогам нормативно-правових актів. Результатом здійснення судового контролю є забезпечення законності у відповідній сфері.

Необхідно розмежовувати функції судового контролю та контролю за виконанням судових рішень. Єдиною ознакою, що їх об'єднує є те, що вони здійснюються судом. Що ж стосується відмінностей, то основними є такі: якщо у результаті здійснення судового контролю приймається відповідне рішення, то для контролю за виконанням судових рішень необхідною умовою є наявність відповідного рішення, яке має бути оприлюднено на офіційному веб-порталі судової влади України.

Тлумачення норм Конституції та законів України також здійснюється в рамках реалізації судовими органами правоохоронної функції

держави (в даному випадку йдеться про офіційне тлумачення). Офіційного характеру тлумаченню Конституції та законів України надає те, що повноваження стосовно здійснення такого роду дій покладаються на спеціально уповноважений Конституцією та відповідними законами орган. Безпосередньо цей обов'язок у системі судових органів покладено на Конституційний Суд України. Основною метою офіційного тлумачення є забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав юридичної особи. Таким чином, офіційне тлумачення Конституції та законів України є однією зі специфічних форм реалізації правоохоронної функції держави, притаманної лише цьому суб'єкту. Це є однією з ознак, що відрізняють суди від інших суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави.

У контексті реалізації судовими органами правоохоронної функції держави тлумачення Конституції та законів України може мати офіційний (загальний та індивідуальний) і неофіційний характер. Відмінність між загальним та індивідуальним характером тлумачення полягає в тому, що загальне (або нормативне) тлумачення стосується саме Конституції та законів України (воно надається у рішеннях у справах про офіційне тлумачення). Характерною ознакою офіційного тлумачення Конституції та законів України є відсутність права інтерпретатора (Конституційного Суду України) вносити зміни та доповнення до тих правових норм, які ним тлумачаться; він не наділений законодавчою функцією, а лише уповноважений розкривати реальний зміст законів, деталізувати та конкретизувати їх.

Процес узагальнення судової практики полягає в акумулюванні досвіду діяльності судових органів, зокрема рішень, що були прийняті в ході цієї діяльності. Значення судової практики та важливість врахування її основних узагальнених здобутків важко переоцінити, оскільки саме завдяки цьому можливо ґрунтовно проаналізувати рішення відповідних судів стосовно розглянутих ними справ у конкретній сфері життєдіяльності суспільства, оперативно врахувати всі зміни, що відбуваються у суспільному житті (динаміку правової дійсності), виявити існуючі недоліки в конкретній сфері та спірні питання в судовій практиці та законодавстві.

Слід зазначити, що в рамках судової системи здійснюється реалізація як головної правоохоронної функції держави (шляхом судового розгляду справ), так і допоміжної (зокрема шляхом здійснення судового контролю з метою запобігання порушенням прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, офіційного тлумачення Конституції та законів України, аналізу судової статистики, вивчення та узагальнення судової практики, вирішення скарг усіх учасників судового процесу, направлення окремих ухвал у державні органи, установи, організації тощо).

Важливу роль у процесі реалізації судами правоохоронної функції держави відіграє належне адміністративно-правове забезпечення такої діяльності. Специфіка такого забезпечення зумовлена, передусім, своєрідним місцем судів у державі, тими завданнями, що поставлені перед ними, необхідністю закріплення на законодавчому рівні правових гарантій здійснення судами правосуддя в Україні; наявністю контрольних повноважень стосовно діяльності інших суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави; здійсненням регулювання не лише нормами матеріального, але й процесуального законодавства.

Ефективність реалізації судами правоохоронної функції держави (у широкому сенсі) безпосередньо залежить від правильно побудованого організаційно-управлінського механізму. Це пов'язано з тим, що кожен напрям реалізації судами правоохоронної функції держави має свою управлінську специфіку.

Вирішального значення в контексті реалізації судами та іншими судовими органами правоохоронної функції держави набуває виконання рішень судів, судових розпоряджень, вимог та доручень. Логічним завершенням процесу реалізації судами та іншими судовими органами правоохоронної функції держави шляхом відправлення правосуддя є прийняття відповідних судових рішень з урахуванням вимог закону та забезпечення їх своєчасного виконання в рамках наданих повноважень.

Зважаючи на розпочатий процес оптимізації діяльності усіх органів державної влади, прагнення нашої держави побудувати ефективну модель державного управління в усіх сферах суспільного життя важливого значення набуває проведення судово-правової реформи. На нашу думку, першочерговими напрямками судово-правової реформи, які дозволять підвищити ефективність судової системи в інституційному механізмі реалізації правоохоронної функції держави, мають бути:

- приведення законодавства України, що регулює усі аспекти функціонування судової системи, у відповідність до міжнародних стандартів (зокрема, спільного висновку Венеційської комісії і Генерального директорату Ради Європи з прав людини і правових питань щодо Закону України «Про судоустрій і статус суддів» CDL-AD(2010)026, рішення Європейського суду з прав людини у справі «Олександр Волков проти України»);

- удосконалення судоустрою України;
- підвищення ефективності функціонування судової системи України;

- вивчення можливості використання в Україні європейських принципів адміністративного судочинства;

- вироблення системних заходів щодо удосконалення організації її діяльності, здійснення неупередженого контролю за дотриманням всіма уповноваженими на те суб'єктами правил судочинства;

- визначення механізмів, які гарантуватимуть належним чином безперерйне функціонування судів в особливих умовах – під час проведення антитерористичної операції, дії воєнного або надзвичайного стану;
- оптимізація організаційної структури суддівського самоврядування; підвищення рівня професіоналізму суддівського корпусу;
- забезпечення максимального використання потенціалу допоміжних органів, що функціонують у системі судоустрою України;
- приведення інституту дисциплінарної відповідальності суддів у відповідність до європейських стандартів (основний орієнтир має бути спрямований на обвинувальний, а не змагальний характер).
- Особливу увагу необхідно звернути на забезпечення відкритості та прозорості діяльності судової системи України, створення необхідних умов для її доступності для громадськості, налагодження необхідного рівня взаємодії з іншими суб'єктами реалізації правоохоронної функції держави, оновлення переліку гарантій діяльності судів та суддів, а також судової системи в цілому.

**Брусакова О.В.,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету права
та масових комунікацій Харківського університету внутрішніх
справ, кандидат філософських наук**

ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Реалізація правоохоронної функції сучасної держави здійснюється через правосуддя, правозахисну й правоохоронну діяльність. До теперішнього часу юридична наука не виробила єдиного розуміння такого поняття як “правоохоронна діяльність”. Можливо, причиною цього є той факт, що саме поняття “правоохоронна діяльність” є досить молодим. Воно введене у юридичний побут усього лише наприкінці 50-х - початку 60-х рр. [1, с.5].

Теоретичний аналіз поняття і змісту правоохоронної діяльності, механізмів її здійснення, перспектив і напрямку її вдосконалення є не тільки актуальним науковим, але й найважливішим соціально-політичним завданням. У світі зростаючої криміногенної ситуації в країні, це стає питанням національної безпеки України.

Сахаров А.Б. під правоохоронною діяльністю розуміє діяльність спеціалізованих державних органів (прокуратури, органів внутрішніх справ, судів, виправно-трудових установ), що покликані здійснювати безпосередню боротьбу зі злочинністю [2,с.83-85]

Правоохоронну діяльність як державно-владну діяльність компетентних державних органів, змістом якої є припинення та

запобігання правопорушень, контроль за правомірністю поведінки суб'єктів правовідносин, вирішення юридичних суперечок, що виникають між суб'єктами права, притягнення до юридичної відповідальності осіб, що вчинили правопорушення, та забезпечення їх реалізації розглядає А.Ф.Гранін [3,с.87]

Поняття правоохоронної діяльності запропоноване Скакун О.Ф., заслуговує на увагу - це правова форма діяльності держави, спрямована на охорону суспільних відносин, урегульованих правом, захист індивіда від правопорушень і притягнення винних до відповідальності [4,с.45]

Академик Бандурка О.М. наводить таке визначення: правоохоронна діяльність - це державна діяльність, яка здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими органами шляхом застосування юридичних заходів впливу в точній відповідності із законом та при неухильному дотриманні встановленого ним порядку [5, с.6]

Узагальнюючи викладене, вбачається віднесення авторами до істотних ознак правоохоронної діяльності, по-перше, здійснення цієї діяльності не будь-яким способом, а лише за допомогою застосування юридичних заходів впливу; по-друге, по-друге, відповідність застосовуваних у ході її здійснення юридичних заходів впливу приписам закону чи іншого правового акта; по-третє, реалізація правоохоронної діяльності в установленому законом порядку, з дотриманням певних процедур; по-четверте, покладання реалізації правоохоронної діяльності на спеціальні уповноважені державні органи.

У вітчизняній правовій науці є точка зору, коли правоохоронну діяльність держави розглядають як єдину та неподільну основну функцію. Горінецький Й.І. пропонує таке визначення "правоохоронна функція сучасної держави - це самостійний і пріоритетний напрям державної політики, який за допомогою юридичних засобів здійснюється для досягнення певного соціального ефекту, як захист права загалом, основ конституційного ладу, в тому числі прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, зміцнення законності та правопорядку, і одночасно виступає правовою формою досягнення інших цілей суспільства і держави" [6,с.3-5].

Правоохоронну функцію держави як основний напрям внутрішньої діяльності держави, спрямований на забезпечення охорони від будь-яких порушень конституційного ладу, прав і свобод громадян, законності і правопорядку, довкілля, встановлених і регульованих правом усіх суспільних відносин, визначає Московець В.І. [7, с.10]

Реалізація правоохоронної функції держави неможлива без існування надійної правоохоронної системи, бо саме на неї покладається основний тягар щодо забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів людини і суспільства в цілому. Правоохоронна система та

військова організація України утворюють єдиний сектор безпеки, до управління та контролю якого пред'являються певні вимоги.

Сучасна правоохоронна система фактично представляє собою сукупність державно-правових установ і громадських недержавних формувань, функціональність яких спрямована на ефективне забезпечення захищеності людини і суспільства від різного роду протиправних діянь. Принципи правоохоронної системи держави базуються на законодавчо визначених та закріплених елементах, таких як її мета, завдання, функції, об'єкти і суб'єкти правової охорони, охоронні правові норми, сама правоохоронна діяльність та правоохоронні відносини. У правовому демократичному суспільстві правоохоронна функція держави має здійснюватись через призму захисту прав і свобод людини та громадянина.

Наостанок хочеться додати, що організація контролю з боку законодавчих органів влади і громадян за діяльністю правоохоронних органів та інших силових структур є на сучасному етапі української державності, актуальною проблемою забезпечення стабільності суспільства. Актуальність питання про місце і роль правоохоронних органів у політичному та суспільному житті країни визначається сучасним розвитком кризових процесів, зміни національного законодавства у сфері правоохоронної діяльності, що призвели до появи нових проблем.

Література:

1. Гуценко К.Ф., Правоохоронні органи: підручник/Гуценко К.Ф., Ковальов М.А.-М., ЗЕРЦАЛО-М, 2001.- 400с.
2. Сахаров А.Б. Правоохранительная деятельность и преступность/Сахаров А.Б. // Советское государство и право. -1986, №1. -С. 159
3. Гранин А.Ф. Особенности правоохранительной деятельности органов внутренних дел в условиях социального прогресса: теоритические аспекты: учеб.пособие/ГранинА.Ф.- К.,1987.- 463с.
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник/Скакун О.Ф. -Х.,Консум.-2001.- 656с.
5. Бандурка О.М. Судебные и правоохранительные органы: учебник/Бандурка О.М.-,Харьков:Университет внутренних дел.-1999 – 350с.
6. Горінецький Й.І. Правоохоронна функція держав Центральної Європи: теоретичні і практичні аспекти/автореферат дисер.канд.юрид.наук 12.00.01/ Горінецький Й.І.-Національна академія внутрішніх справ України.- К., 2005-23с.
7. Московець В.І. Поняття та значення правоохоронної функції держави/Московець В.І.//Право і безпека,-Харків, Університет внутрішніх справ.-2011.- №2.- С.317

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ СУДОВИХ СЛІДЧИХ
В ГРАДОНАЧАЛЬСТВАХ

Здобувши незалежність, Україна стала на шлях розбудови правової демократичної держави. На сучасному етапі розпочато низку реформ, що торкнулися майже усіх сфер державного життя, зокрема реформування правоохоронних органів. При розробці проектів реформ вкрай важливо врахувати певні особливості побудови державного апарату з метою запобігання конфліктів інтересів владних інституцій. При цьому доцільним є вивчення вітчизняного досвіду проведення реформ, зокрема реформи слідчої частини 1860 року.

Так, запровадження в 1860 р. інституту судових слідчих в українських губерніях Російської імперії не торкнулося градоначальств, які були утворені на території українських губерній – Одеського (Херсонська губернія), Керч-Єнікальського (Таврійська губернія) та Таганрозького (Катеринославська губернія).

Причиною був особливий статус градоначальств в адміністративній системі Російської імперії. Градоначальники були підпорядковані безпосередньо міністру внутрішніх справ і уособлювали вищу судово-адміністративну владу в градоначальствах. Відокремлення слідчої частини в цих адміністративно-територіальних одиницях та підпорядкування її губернській владі викликало опір з боку вищих посадовців, оскільки було пов'язане з обмеженням адміністративної влади градоначальників. Так, при обговоренні питання щодо утворення судових слідчих у градоначальствах, новоросійський генерал-губернатор О.Г. Строганов, виступаючи арбітром, доповідав міністру внутрішніх справ П.О. Валуєву: „При настоящем устройстве в сих градоначальства, учреждение в них судебных следователей, кои находились бы в ведомстве и ... подчинении местных губернских и уездных властей, послужит лишь предлогом к различным столкновением сих властей с градоначальниками, без достижения при том благой цели правительства: улучшить и упростить следственную часть в империи. Если градоначальникам по существующим постановлениям, предоставлена такая же власть в управлении, какою пользуются начальники губерний, то нет основания, оставляя в их ведении дела городской полиции и городского хозяйства, ограничить надзор их за успешным ходом судебных дел” [1, с. 18].

Хоча штати судових слідчих українських губерній у 1860-1861 рр. були майже повністю укомплектовані (а у Правобережній Україні про-

тягом 1863-1864 рр. навіть повністю переукомплектовані чинговниками російського походження), лише 20 червня 1865 р. імператор затвердив указ Сенату про утворення в градоначальствах посад судових слідчих [2]. У вступній частині наголошувалося, що заснування судових слідчих є заходом тимчасовим та запроваджується лише до введення в дію Судових статутів 1864 р. В Одеському градоначальстві утворювалися чотири посади слідчих, у Керч-Єнікальському – одна. Правовий статус слідчих у градоначальствах відрізнявся від статусу губернських слідчих, що було пов'язано з їх, фактично, подвійним підпорядкуванням та знайденим певним компромісом. Так, право визначення слідчих дільниць, місць знаходження судових слідчих, призначення слідчих комісій надавалося градоначальникам. Градоначальникам приписувалося, за можливості, встановлювати межі слідчих дільниць таким чином, щоб вони збігалися з межами поліцейських дільниць. Однак призначення кандидатів у судові слідчі та право проведення ревізій провадження залишалося за начальниками губерній, на території яких знаходилися градоначальства.

Організаційно слідчі Одеського градоначальства входили до складу Одеського повітового суду, Керч-Єнікальського градоначальства – до Феодосійського повітового суду. Судовим установам надавалися права давати вказівки слідчим, розглядати скарги тощо. Притягнення слідчих до адміністративної відповідальності було виключною прерогативою палат кримінального суду.

Прокурорам градоначальств були надані всі права повітових стряпчих та права губернських прокурорів щодо виконання вказівок градоначальників відносно судових слідчих. Прокурори градоначальств мали надавати прокурорам губерній відгуки про службову діяльність слідчих, однак обрання та призначення кандидатів входило до компетенції губернських прокурорів.

Таким чином, упровадження судових слідчих у градоначальства викликало конфлікт інтересів між інститутами державної влади на місцях. Компромісним рішенням стала подвійна залежність слідчих: владі начальника губернії (через процедуру призначення та входження до складу повітового суду) та градоначальника (безпосередньо у службовій діяльності).

Того ж 1865 р. в Одеському градоначальстві були призначені на посади судових слідчих випускники університетів В.І. Канатов, П.М. Райко, Ф.П. Каменський, В.К. Губер [3, с. 324]. Судовий слідчий Керч-Єнікальського градоначальства І.С. Волошкевич був призначений у 1866 р. [3, с. 296].

Якщо влада ставилася до заснування нового інституту в градоначальствах із побоюванням (що було викликано конфліктом інтересів адміністрацій), то місцеве населення цілком підтримало призначення слідчих нової формації. 1 серпня 1865 р. штаб-офіцер Корпусу жандармів у м.Одесі доповідав: „21 июля объявлено в газетах Высочайше утверж-

денное мнение государственного совета об учреждении в Одесском градоначальстве 4-х судебных следователей – и было встречено с величайшим сочувствием. При громадности одесского народонаселения, составляющего до 130 тыс. постоянных жителей, не считая многих рабочих, количестве совершающихся здесь преступлений, а также при ограниченном здесь штате полиции (которая существует здесь, можно сказать, только номинально), назначение судебных следователей, которые, облегчив полицию, специально и исключительно будут заниматься раскрытием преступлений в городе, составляет истинное благодеяние для Одессы”[4].

Таким чином, призначенням судових слідчих у градоначальствах завершився процес формування в українських губерніях Російської імперії принципово нового органу попереднього розслідування – інституту судових слідчих.

Література:

1. Бразоль Б.Л. Очерки по следственной части: История. Практика / Б.Л. Бразоль. – Петроград : Гос. тип., 1916. – 215 с.
2. Об учреждении судебных следователей в градоначальствах: Одесском, Таганрогском и Керч-Еникольском // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 2, Т.XL, отд.1. – 1865. – № 42233.
3. Список чинам правительствующего сената и министерства юстиции за 1866 год. – СПб. : Тип. Правит. Сената. – 1866. – 380 с.
4. Донесение штаб-офицера Корпуса жандармов г.Одессы от 01 августа 1865 г. // ЦДІАК. – Ф. 1252. – Оп. 1. – О.з. 159. – А.с. 89 зв.

**Варунц Лариса Дмитрівна,
доцент кафедри конституційного
та міжнародного права факультету підготовки фахівців для
підрозділів боротьби з кіберзлочинністю та торгівлею людьми
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук**

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ КАНАДИ

Одним з найважливіших показників стабільності й добробуту у державі є стан правоохоронних органів і рівень їх діяльності. В прагненні бути цивілізованою і дотримуватися демократичних принципів, держава має зробити все можливе для того, щоб довіра населення до діяльності правоохоронних органів була високою і стабільною. Від авторитету, який мають правоохоронні органи, в значній мірі залежить і авторитет держави в цілому, адже саме правоохоронці мають охороняти права, свободи, інтереси людини і громадянина, зміцнювати законність, підт-

римувати правопорядок, захищати національну безпеку, вести боротьбу з правопорушеннями.

Утвердження і забезпечення прав і свобод людини, згідно положень конституцій багатьох країн, є основним обов'язком держави, а звідси і правоохоронних органів. На думку В.Т.Білоус, С.Е. Демського, О.С.Захарової, І.В.Опришко, В.С.Лукомського, В.В.Молдован, В.С.Ковальського, юрисдикцію правоохоронних органів становлять такі взаємопов'язані елементи: охорона та захист права, відновлення порушеного права, припинення або розгляд порушеного права, виявлення або розслідування злочинів [1, С.6].

Діяльність правоохоронних органів є вкрай необхідною і віддача від такої діяльності повною мірою залежить від її всебічного забезпечення [2, С.3].

Під правоохоронними органами сучасних зарубіжних країн розуміють різні державні органи, котрі створені з метою захисту прав і свобод громадян, матеріальних і духовних цінностей суспільства, забезпечення безпеки інтересів країни (забезпечення територіальної цілісності, суверенітету, національної безпеки і т.д.), тобто це спеціальні державні органи, які безпосередньо реалізують правоохоронні функції.

Систему правоохоронних органів зарубіжних країн традиційно складають органи поліції, спеціальні служби, які забезпечують безпосередній захист прав особи, суспільства і держави. Органи поліції, як правило, мають дво- або трьохрівневу систему, до складу якої входять: федеральна (державна) поліція, поліція суб'єктів федерації і місцева (муніципальна). Компетенція цих органів в різних країнах може різнитись.

Необхідно зазначити, що особливості територіального устрою Канади, взаємовідносини між суб'єктами федерації та розмежування компетенції між федерацією, провінціями, територіями знайшли своє відображення в організаційно-функціональній побудові Королівської Канадської кінної поліції (федеральної поліції). Саме тому, поліція Канади за своїм складом, підпорядкованістю і способами розв'язання певних задач підрозділяється на федеральну, провінційну, муніципальну. Функції федеральної поліції виконує Королівська канадська кінна поліція.

Конституція Канади 1982 р. встановлює 2 сфери компетенції: сферу виняткової компетенції федерації, що охоплює питання, віднесені до ведення одних тільки федеральних органів і сферу виняткової компетенції суб'єктів федерації, що охоплює питання, віднесені до ведення одних тільки органів суб'єктів федерації. Діяльність федеральної системи правоохоронних органів у Канаді відноситься до виняткового ведення федерації.

Провінційна поліція забезпечує підтримання правопорядку у своїх провінціях, а муніципальна - у містах і селищах.

Однак з огляду на те, що не кожна провінція Канади має власну поліцію, у більшості з них - функції муніципальної і провінційної поліцій

виконує КККП на договірній (контрактній) основі. Тобто, КККП здійснює поліцейське обслуговування на території майже всіх суб'єктів федерації (10 провінцій і 3 території) , за винятком Онтаріо і Квебеку, які мають власні поліцейські сили, і в 197 муніципалітетах в Атлантиці (на побережжі Атлантичного океану), преріях і регіонах Тихого океану. А всього поліцейським обслуговуванням за контрактом охоплено 652 географічні одиниці (місцевості) Канади [3, С.14, 25]. Північно-західні території і територія Юкон знаходяться в зоні прямої юрисдикції федерального уряду. Генеральний прокурор Канади відповідає перед парламентом за поліцейське обслуговування територій, на яких КККП є єдиним поліцейським формуванням. [4, С.23].

Слід зазначити, що прерогатива внутрішнього управління надана внутрішній владі. Це спеціально оговорюється в контракті і встановлюється об'єм повноважень прокурора провінції. В провінціях де існує так звана контрактна (договірна) система, контракт укладається між урядом Канади і провінцією. В такому випадку охорона правопорядку в провінції здійснюється на федеральному рівні і фінансується з федерального бюджету. Провінційна поліція має повноваження дещо подібні до федеральної, але більш деталізовані й пристосовані до умов і особливостей провінцій.

Акт про Британську Північну Америку 1867 року надає провінційній законодавчій владі виключне право для формування своїх поліцейських сил і управління ними.

Юридичною основою таких формувань є Закон про поліцію кожної провінції, що визначає міру компетенції місцевих поліцейських , а також права провінційних поліцейських комісій, якщо такі є. Положення цих законів мають багато загального, однак одні можуть бути ширше інших. Наприклад, у Квебеці закон надає право провінційному комісару поліції приймати в надзвичайних ситуаціях управління будь-яким поліцейським формуванням у зоні його юрисдикції [5, С. 3-33].

Провінційна поліція виконує свої обов'язки в сільській і селищній місцевості, поза юрисдикцією міських чи муніципальних поліцейських формувань. Однак, у деяких випадках юрисдикція провінційної поліції поширюється на всю провінцію. Це робиться для того, щоб забезпечити єдину дію законів на всій території. І стосується це контролю за рухом на автострадах, контролю за продажем спиртних напоїв і проведення розслідувань по кримінальних справах. Провінційна і муніципальна поліції допомагають одна одній і постійно обмінюються інформацією.

Муніципальна поліція Канади включає поліцейські формування великих і дрібних міст, селищ. 197 муніципалітетів федеральна поліція обслуговує на таких же контрактних умовах, що й провінції.

З огляду на те, що поліція відіграє провідну роль у загальнодержавній системі забезпечення громадського порядку і спокою, боротьби зі злочинністю, основними завданнями діяльності поліції є: забезпечен-

ня особистої безпеки громадян, захист їхніх прав, свобод і законних інтересів; охорона та забезпечення громадського порядку.

Таким чином, Королівська канадська кінна поліція надає послуги щодо здійснення поліцейських функцій в муніципалітетах і провінціях на контрактних умовах. Винятком є: видача ліцензій, збір податків, здійснення функцій ветеринарної, санітарно-епідеміологічної, пожежної служб. Контроль за діяльністю поліцейських покладено на комісара поліції відповідно до вказівок Генерального прокурора Канади. Прерогатива внутрішнього управління надана провінційній владі. Спеціальний акцент в контрактах робиться на поліцейське обслуговування корінного населення. Тому до обов'язків таких формувань входять: знання як федерального, так і провінційного законодавства, знання специфічних проблем, основних рис того соціуму, який є об'єктом їх професійної уваги, оскільки КККП поєднує виконання своїх функцій як на загальнофедеральному рівні, так і на рівні провінції чи муніципалітету.

Інтенсивні євроінтеграційні та євроатлантичні процеси, що відбуваються в Україні, потребують активного вивчення досвіду територіальної організації та функціонування правоохоронних органів інших держав, зокрема, Канади.

Опанування зарубіжного досвіду є важливою умовою для створення глобальної системи протидії організованим злочинності та тероризму.

Запозичення досвіду у сфері правоохорони дозволило б силовим структурам України не тільки щільно наблизитися до світового рівня у професійному, організаційному і технічному плані, а й з часом гідно конкурувати з відповідними правоохоронними органами зарубіжних країн.

Література :

1. Суд, правоохоронні органи та правозахисні органи України: Навч. посіб./ В.С.Ковальський (керівник авт. колективу), В.Т.Білоус, С.Е.Демський та ін..; Відп. ред. Я.Ю.Кондратьєв. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 320 с.

2.Осадчий В.І., Плугатир В.С., Савченко А.В. та ін. Кримінально-правовий захист і відповідальність працівників правоохоронних органів: Навч. посібник/ В.І.Осадчий, В.С.Плугатир, А.В.Савченко. - К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2001. – 104 с.

3.Medsker, Karen L. «Instructional Development as a Craft». NSPI JOURNAL, September, 1981. - p. 14, 25

4.RCMP Fact sheets 1995// Minister of Supply and Services Canada, 1995. - p. 23

5. Police Act. Montreal, Quebec. 1991, Les Publications CCH/FM Ltée. Circular № 27, September, 1991. - P. 3-33.

СТРАТЕГІЯ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ВІДОМЧОЇ ПРАВОТВОРЧОЇ ПОЛІТИКИ

Прагнення Українського народу до побудови правової та демократичної держави, в якій гарантуються та забезпечуються права і свободи людини[1] особливо гостро відчувається сьогодні.

Проблема забезпечення захисту прав і свобод людини залишається головним обов'язком держави та має визначати зміст і спрямованість діяльності державного механізму. У зв'язку виходить на перший план правоохоронна функція держави.

Здійснюючи саме правоохоронну функцію сучасна держава демонструє повноту та ефективність вирішення завдань щодо забезпечення охорони конституційного ладу, прав і свобод громадян.

Пріоритетним напрямом державної політики завжди є правоохоронна функція. Передумовою реалізації правоохоронної функції держави є нормативно-правова база. Оскільки значна кількість нормативно-правових актів направлених на охорону прав і свобод громадян є результатом відомчої правотворчості, актуалізується питання практичного досягнення цілей відомчої правотворчої політики, зокрема, досягнення завдяки її впливу на правову дійсність, приміром, тих цілей, досягнення яких припускає функціонування відомчих нормативно-правових актів.

Реальний вплив відомчої правотворчої політики на функціонування правової системи держави слід пов'язувати з таким поняттям як «реалізація відомчої правотворчої політики», котре має низку відповідних «форм».

Форми реалізації відомчої правотворчої політики мають свою специфіку, яка насамперед проявляється у тому, що зазначений вид правової політики реалізується відомствами, тобто міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади в процесі їх діяльності.

До основних форм реалізації відомчої правотворчої політики, на нашу думку, відносяться – визначення стратегії відомчої правотворчої політики, яка включає в себе такі елементи як планування та прогнозування відомчої правотворчості, моніторинг відомчої правотворчості, а також специфічною формою її реалізації є державна реєстрація відомчих нормативно-правових актів, тобто актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.

З огляду на таку форму реалізації відомчої правотворчої політики, як «визначення стратегії відомчої правотворчої політики» у науковій

літературі, а також в енциклопедичних виданнях визначення цілей, вироблення прийомів і способів їхнього досягнення йменується стратегією. Так, наприклад, у словнику іноземних слів дається наступне визначення: стратегія – мистецтво планування керівництва, заснованого на правильних перспективних прогнозах [2, с. 582].

Юридична стратегія включає питання перспективного планування й прогнозування, концептуальні й довгострокові проблеми розвитку законодавства. О. О. Гаврилов зазначає у тому, що реалізація прогностичного підходу в правовій системі суспільства спирається на створення юридичною наукою концепції майбутнього – однієї з основних прогностичних категорій. Концепція майбутнього повинна містити головні параметри майбутнього високого організованого суспільства, його економічної, політичної, соціальної, духовної й іншої структур [3, с. 44.].

Юридична практика доводить, що створення плану діяльності в якому визначаються стратегічні цілі та мета діяльності є запорукою результативної роботи конкретного «відомства» у всіх напрямках його функціонування, зокрема в межах його правотворчості. Кожне міністерство та інше «відомство» здійснює і координує свою діяльність відповідно до положень та завдань, визначених його «Планом діяльності».

Створення стратегії національного рівня мають першочергове значення.

Приміром, розробка та затвердження Національної стратегії у сфері прав людини є великим досягненням та кроком вперед до вдосконалення діяльності держави в сфері забезпечення прав і свобод людини, створення дієвого механізму захисту в Україні прав і свобод людини. У підготовці цього стратегічного документу брали активну участь Міністерство закордонних справ спільно з Міністерством юстиції та іншими центральними органами виконавчої влади України, представниками Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та громадянського суспільства. Указ Президента України про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини передбачає розробку «Плану дій» щодо реалізації Стратегії на період до 2020 року.

Дана національна стратегія спрямована на об'єднання суспільства довкола розуміння цінності прав і свобод людини, які захищаються на основі принципу рівності та без дискримінації.[1]

Цей стратегічний документ буде покладено в основу нових нормативно-правових актів різного рівня, що будуть спрямовані на вирішення основних системних проблем у сфері захисту прав і свобод людини, та удосконалення системи нормативно-правових актів, що вже існують, регулюючи відносини у зазначеній сфері.

Підводячи підсумки, вбачається необхідним зазначити, що Українській державі для забезпечення успішного реформування багатьох сфер життя суспільства, у тому числі і правоохоронної сфери, потребує не тільки науково обґрунтованих прогнозів на найближчий час і на пер-

спективу, а також життєво необхідним є запровадження стратегічного курсу як на загальнонаціональному рівні, так і для кожного відомства зокрема. Національна стратегія захисту прав людини покликана стати рушійною силою на шляху стабілізації внутрішньої ситуації в нашій державі та вирішення існуючих проблем у сфері захисту прав і свобод людини з урахуванням нових викликів сучасності.

Література:

1. Указ президента України «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини» №501/2015 від 25.11.2015 року
2. Современный словарь иностранных слов. – СПб., 1994. – 752 с.
3. Гаврилов О. А. Правотворчество и актуальные проблемы социального развития / О. А. Гаврилов // Право и правотворчество : вопросы теории. – М., 1982. – С. 43 – 47.

**Веприцький Роман Сергійович,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету права
та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ кандидат юридичних наук**

ПРАВА ЛЮДИНИ – ОБ'ЄКТ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

За визначенням права людини – це формально-визначені, юридично гарантовані можливості користуватися соціальними благами, офіційна міра можливої поведінки людини в державно-організованому суспільстві. Вони являють собою систему умов і благ (матеріальних і духовних), без якої неможливі нормальна життєдіяльність людини, розвиток її індивідуальних властивостей, вільний вибір і самовизначення, реалізація громадських інтересів.

В основі прав людини закладено визнання внутрішньої гідності й цінності людської особистості. Вони універсальні, невід'ємні та однакові для всіх, відтак, кожна людина має ці права; жодної людини не можна їх позбавити; жодну людину не можна примусити відмовитися від них, а тому права однакові для всіх – незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших поглядів, національного чи соціального походження, майнового статусу, народження чи інших факторів.

Права людини перебувають у площині взаємин людини і держави, а міжнародне та національне право контролюють і регулюють здійснення державою її повноважень по відношенню до людей, наділяють їх певними свободами по відношенню до держави та вимагають від держав забезпечення основних людських потреб усіх осіб, що перебувають під їхньою юрисдикцією.

Сутність прав людини як об'єкту правоохоронної функції держави може бути розкрита за допомогою наступних ознак:

- права людини за своєю сутністю є юридичними поняттями, одтак будучи закріпленими у правових нормах, вони виражають можливість особи мати, користуватися й реалізовувати різноманітні потреби та інтереси;

- в основі поваги прав людини лежать ідеї конституціоналізму (означає, що влада діє на підставі закону і в межах закону), а також правової, соціальної і демократичної держави, які забезпечують втілення поваги гідності й захисту прав кожного члена суспільства;

- права людини представляють собою імперативний стандарт, адже отримуючи закріплення у правових нормах, що чітко прописують можливі варіанти поведінки, права людини стають правилом, формально визначеним, обов'язковим для всіх, гарантованим відповідними механізмами забезпечення і процедурами захисту;

- в силу того, що права людини фіксують першооснови буття людини й опосередковують їх у взаємовідносинах із державною владою, вони закріплюються в законах найвищого рівня (конституційних);

- права людини, у зв'язку з їхнім об'єктивним характером, окрім національного визнання отримали ще й міжнародне закріплення;

- права людини є атрибутом і, водночас, проявом сутності кожної людини як живої, розумної, соціальної істоти яка прагне до саморозвитку; іншими словами права людини виступають гарантією біосоціального існування та еволюції кожної людини;

- права людини відображають почуття, думки, ідеї та інші внутрішньо-психологічні аспекти буття особистості, що визначають місце цієї людини у суспільстві та природі;

- права відображають основні потреби людини, вказують на ряд її життєво важливих функцій (життя, фізичне та психічне здоров'я, генетика людини, репродуктивна здатність, інтелект, духовність);

- права людини є механізмом задоволення різноманітних потреб людини, вони відкривають можливості для гарантованого доступу до матеріальних і духовних благ;

- права людини виступають у ролі стимулу для їхнього носія, змушуючи кожну особу до розкриття власного діяльнісного потенціалу;

- права людини наділені соціально-економічним змістом через який визначаються засади життєдіяльності кожної окремої людини;

- права людини відображають гуманістичну і моральну еволюцію людства, адже вони відображають і уособлюють у собі моральні імперативи добра і справедливості;

- права людини виступають механізмом зрівнювання та перерозподілу суспільних благ, спрямованим на підтримання життя більшості на гідному рівні;

- права людини поєднують у собі тенденції забезпечення прав, свобод і поваги гідності кожного окремого члена суспільства і дотримання загального добробуту та стабільності суспільства в цілому;

- права людини є мінімальним стандартом забезпечення життєво важливих людських потреб та мірою її свободи у відносинах із суспільством;

- обсяг прав людини, офіційно визнаний у державі, є відображенням рівня розвитку її соціуму;

- права людини формують гармонійну протизагальним чи груповим інтересам;

- права людини виконують захисну функцію, адже огорожують людей від впливу того чи іншого насильства або примусу, забезпечують безпеку особи і її захищеність;

- права людини виконують виховальну функцію, адже регулюючи суспільні відносини на засадах поваги людської гідності, вони формують загальний підхід до вирішення тієї чи іншої ситуації у конкретному форматі і забезпечують, за допомогою механізмів захисту, реалізацію інтересів й потреб людини;

- права людини виконують функцію «лакмусового папірця» при оцінці існуючого стану речей у політичному та суспільному житті держави;

- права людини це феномен, який еволюціонує протягом усієї історії людства, якісно впливаючи, водночас, на розвиток людської цивілізації;

- права людини виступають чинником динамічного розвитку суспільства і держави;

- у політичній сфері права людини дають змогу запобігати зловживанням владою та її узурпації державними органами, зберігаючи, тим самим, за народом статус носія і джерела влади;

- права людини існують об'єктивно і незалежно від визнання чи не визнання їх тією чи іншою державою, а отже мають наднаціональний та екстериторіальний характер;

- права людини окреслюють компетенцію держави та визначають напрямки державної політики;

- права людини встановлюють вихідні правила взаємовідносин особи і держави, такі як принципи автономії та співпраці, а також відповідальності один перед одним;

- завдяки правам людини правова система, яка їх визнає і захищає, сама піддається трансформації у бік гуманізації і демократизації.

Таким чином, ми можемо побачити, що сутнісні ознаки і властивості прав людини розкривають цей феномен з багатьох різних боків і характеризують його як стрижневий чинник функціонування і еволюції держави, суспільства і кожного окремого індивіда, а отже – права людини варто розглядати, сприймати та визнавати в якості основного об'єкту захисту та забезпечення з боку держави.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. (зі змінами, внес. Законом України від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст.141; 2005. – № 2. – Ст.44.
2. Закон України “Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 р. № 964-IV (з наступ. змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351; 2006. – № 14. – Ст.116.
3. Постанова Верховної Ради України „Про засади державної політики України в галузі прав людини” від 17 червня 1999 р. № 757-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 35. – Ст.303.
4. Закон України „Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини” від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 20. – Ст.99.
5. Барчук В. Права людини як головний об’єкт національної безпеки України // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – №4. – С.81-84.
6. Конституція України: Офіц. текст: Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина: Навч. посіб. / Авт.-упоряд. М.І. Хавронюк. – К.: Парламент. вид-во, 1999.
7. Мутагиров Д.З. Права и свободы человека: теория и практика. Учебное пособие. – М.: Университетская книга, Логос, 2006.
8. Новік О. Правоохоронна діяльність: її бачення крізь призму людини // Право України. – 2003. – №9. – С.121-124.
9. Общая теория прав человека / Отв. ред. Е.А. Лукашева. – М.: НОРМА, 1996.
10. Фрицький О.Ф. Роль правоохоронної діяльності у захисті конституційних прав і свобод людини і громадянина // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 1997. – №2. – С.15-21.

**Войціховський А.В.,
доцент кафедри конституційного та міжнародного права
факультету підготовки фахівців для підрозділів боротьби з
кіберзлочинністю та торгівлею людьми Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент**

ЄВРОАТЛАНТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Стрімке зростання інформаційних технологій призвело до усе ширшого застосування інформаційних технологій у таких сферах суспільного життя як фінансовий обіг і ринок цінних паперів, зв'язок, транспорт, високотехнологічні виробництва, державні системи управління та ін.

Становлення інформаційного суспільства має як безсумнівні позитивні, так і певні негативні наслідки. З одного боку, пришвидшилася передача інформації значного обсягу, прискорилося її обробка та впровадження. З іншого – серйозне занепокоєння викликає поширення фактів несанкціо-

нованого доступу до інформаційних ресурсів, запуску програм-вірусів, маніпулювання суспільною та індивідуальною свідомістю тощо.

Для України, яка зіткнулася із гібридом інформаційної війни, питання забезпечення інформаційної безпеки набули останнім часом актуального значення. Розроблення та вдосконалення основ забезпечення інформаційної безпеки України є одним із найважливіших завдань держави. При цьому багато проблем, пов'язаних із забезпечення інформаційної безпеки можуть бути успішно розв'язані лише в тісній скоординованій співпраці з міжнародними організаціями.

Найбільш активне співробітництво України у галузі інформаційної безпеки спостерігається з НАТО. Альянс використовує такі механізми підтримки у галузі інформаційної безпеки як гранти на налагодження та укріплення існуючих зв'язків, візити експертів та трансфер технологій, створення дослідницьких центрів, підтримка проектів досліджень та ін.

В цілому співробітництво між НАТО та Україною, в рамках Ради євроатлантичного партнерства (РЄАП) та Програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ) передбачає певні зобов'язання сторін щодо обміну та захисту інформації. Для збільшення транспарентності військового планування й оборонних бюджетів, забезпечення демократичного контролю над збройними силами сторони можуть брати участь у взаємному обміні інформацією про виконання певних заходів. Перед обміном будь-якою таємною інформацією між країною-учасницею ПЗМ і НАТО, органи по безпеці інформації повинні бути взаємно впевненими, що сторона, яка приймає інформацію, готова забезпечити захист інформації.

Приєднання України до програми ПЗМ передбачало підписання і ратифікацію «Угоди про безпеку між Урядом України і Організацією Північноатлантичного Договору». 27 квітня 2015 р. Україною була підписана і ратифікована «Угода про співробітництво у сфері підтримки між Кабінетом Міністрів України та Організацією НАТО з підтримки та постачання (ОНПП)». Згідно цих Угод, сторони погоджуються консультуватися по політичних питаннях і питаннях безпеки, розширювати й інтенсифікувати політичне і військове співробітництво в Європі, усвідомлюючи, що ефективність співробітництва в цих сферах має на увазі обмін «таємною» інформацією і/або інформацією обмеженого доступу.

Відповідальним органом при захисті таємної інформації, якою обмінюються сторони при співробітництві в рамках РЄАП/ПЗМ, є Служба безпеки НАТО (NOS). Країна-партнер інформує Службу безпеки НАТО про те, який національний орган має повноваження в області безпеки інформації. В Україні відповідальність за співробітництво в галузі телекомунікаційних та інформаційних систем покладено на Міністерство транспорту та зв'язку України. Також, між НАТО та країною-партнером укладається окрема адміністративна угода щодо стандартів взаємного забезпечення безпеки інформації, якою обмінюються сторони і призна-

чається офіцер зв'язку між Управлінням безпеки НАТО і національним уповноваженим органом по безпеці інформації.

Вся інформація, якою обмінюються сторони в рамках РЕАП/ПЗМ, є інформацією обмеженого доступу і тільки для урядового використання. Тому її повинні отримувати тільки організації й особи, які беруть участь у цих програмах і мають з нею справу за родом своєї діяльності.

Необхідно відмітити, що «Угода про безпеку між Урядом України і Організацією Північноатлантичного Договору» і «Угода про співробітництво у сфері підтримки між Кабінетом Міністрів України та Організацією НАТО з підтримки та постачання (ОНПП)» стали значним досягненням України у галузі забезпечення інформаційної безпеки, які визначають основні вимоги щодо обміну та захисту таємною або конфіденційною інформацією між Україною та НАТО і може стати основою прийняття відповідних документів в процесі подальшого співробітництва чи повної інтеграції України в Альянс.

У підсумку слід відзначити, що сучасний стан забезпечення інформаційної безпеки в Україні є задовільним. Перспективним напрямком співробітництва у сфері інформаційної безпеки є євроатлантичний напрямок, що сприятиме переходу України на нові стандарти безпеки, застосуванню нових методик та технологій, що зроблять нашу державу менш вразливою. Співробітництво з євроатлантичними структурами сприятиме також поширенню відомостей про Україну у світовому інформаційному просторі так само, як і формуванню позитивного іміджу України на світовій арені.

Формування і реалізація єдиної державної політики по забезпеченню захисту національних інтересів від загроз в інформаційній сфері, прийняття відповідних законодавчих актів, координація діяльності органів державної влади по забезпеченню інформаційної безпеки послідовно сприятимуть приведенню української національної системи інформаційної безпеки у відповідність зі світовими стандартами у даній сфері.

Волошенюк Олександр Володимирович, доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету права і масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ІНСТРУМЕНТАЛЬНА ТА ЦІНІСНА СКЛАДОВІ ПРАВОВОЇ БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА

Потреба в безпеці, беззаперечно, є однією з базисних, першочергових соціальних потреб, вона цінувалася завжди, у будь-якому суспільстві, незалежно від його національних, релігійних та інших конкретно-історичних особливостей. Щоправда, у мирних умовах, в стабільній

соціальній обстановці, цінність безпеки відходить на другий план, однак війни, терористичні акти та інші соціальні потрясіння з новою силою актуалізують її значення. Про це, зокрема, свідчать реалії сьогодення України. Згідно з результатами дослідження «Цінності українців: pro et contra реформ в Україні», проведеного Центром соціальних і маркетингових досліджень «SOCIS» у 2015 р., перше місце в ієрархії цінностей громадян України посідає безпека [1].

У загальному плані безпека розуміється у декількох значеннях: як стан об'єкта (людини, суспільства, держави, співтовариства, базових цінностей, життєво важливих інтересів, матеріальних об'єктів, інституцій); як властивість об'єкта запобігати руйнівним впливам (небезпекам, загрозам, викликам); як здатність об'єкта до стабільного існування тощо [2, с. 160]. У минулому основна увага приділялося питанням державної безпеки. Це цілком зрозуміло, оскільки сама держава виникла внаслідок необхідності створення надійних механізмів суспільної безпеки. Як вірно вказує Р. Марутян, будь-яка конструктивна державна політика має своєю найважливішою метою створення сприятливих зовнішніх і внутрішніх умов суспільного розвитку, забезпечення стабільності в діяльності соціальних структур, надійності і керованості всіх основних компонентів соціально-політичного організму, їх захищеності від негативних дій [3, с. 465-467]. За словами В. Беляєва, державна безпека - це: 1) така впорядкованість владних механізмів у країні і суспільстві, яка необхідна і достатня для суверенної реалізації державою своїх обов'язків, прав, відповідальності перед суспільством і народом, всіх інших елементів свого статусу; 2) система гарантій, що забезпечує державі право і можливість законно і конструктивно виконувати всі свої функції в інтересах свого народу і під його контролем [4, с. 13]. У сучасних умовах відбувається значне розширення уявлень про безпеку, мова йде не лише про державну, але й про особисту, громадську, національну, колективну, міжнародну безпеку (за суб'єктами); економічну, політичну, військову, техногенну, екологічну, інформаційну безпеку (за сферою прояву). Формування нової ціннісної парадигми суспільства вимагає системного вдосконалення механізмів забезпечення безпеки, з додержанням балансу інтересів держави, громадянського суспільства і кожної особи.

Важливою складовою системи соціальної безпеки за таких умов стає правова безпека. Право було і залишається ефективним засобом врегулювання суспільних відносин, подолання соціальних конфліктів, забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Наявність продуманого, дієвого механізму правового регулювання є запорукою поступального розвитку суспільства та забезпечення безпеки у різних сферах соціального буття. Скажімо, основу безпеки підприємницької діяльності складають стабільне, продумане податкове та патентно-ліцензійне законодавство, наявність ефективних правових механізмів охорони комерційної таємниці, правових гарантій недопущення надмірного втручан-

ня держави у справі бізнесу, захисту від насильницького відчуження власності тощо. Що стосується правової безпеки особи, то вона являє собою стан захищеності життєво важливих інтересів особи від зовнішніх і внутрішніх загроз у сфері правових відносин. При цьому життєво важливі інтереси особи в правовій сфері складають: дотримання конституційних прав і свобод; реальна орієнтованість правоохоронної системи на захист інтересів людини від злочинних посягань; забезпечення рівності усіх перед законом; захищеність прав громадянина на всій території країни і за її межами; забезпечення доступу до правосуддя; реальність отримання кваліфікованої юридичної допомоги, доступ до правової інформації; захищеність від неправомірних дій посадових осіб [5, с. 7-8].

Подібним чином можна говорити про чинники та механізми правової безпеки різних суб'єктів права та різних сфер суспільних відносин. Якщо ж характеризувати правову безпеку суспільства в цілому, то, на нашу думку, в сучасних умовах вона має органічно поєднувати інструментальні та ціннісні складові. В інструментальному плані мова йде про збалансованість всіх елементів механізму правового регулювання, про якісний стан всіх правових засобів впливу на поведінку суб'єктів правовідносин, про відсутність деформацій базових елементів правової системи. Зокрема, мається на увазі забезпечення узгодженості законодавства, недопущення або своєчасне усунення юридичних прогалин та колізій; належна забезпеченість правових приписів, що регламентують певні права та обов'язки, санкціями, матеріальних норм – відповідними процесуальними нормами; спрощення процедур та оптимізація строків реалізації прав та обов'язків; унеможливлення зловживання владними повноваженнями; створення ефективної системи здійснення правосуддя; подолання правового нігілізму населення і т. ін. Поряд з цим, слід пам'ятати і про ціннісний аспект правової безпеки, тобто про відповідність нормативної бази, правозастосовної діяльності, правоохоронної системи основоположним засадам права, особливостям національної правової культури, кращим світовим стандартам та сучасним соціальним потребам. Як підкреслюється у сучасних наукових дослідженнях, принцип верховенства права наповнюється реальним змістом лише у тому випадку, якщо право розглядається не як результат правотворчої діяльності держави, не як акт державної влади, тим більше її знаряддя, а як соціальний феномен, який має глибоке коріння в культурі світовій і національній, духовній історії народу, його традиціях, національній ментальності; як явище, безпосередньо пов'язане з такими фундаментальними категоріями, як справедливість, свобода, рівність, гуманізм [6, с. 15-16].

Отже, в умовах сьогодення України, коли організована злочинність, правовий нігілізм, безвідповідальність, непрофесіоналізм державних службовців та інші негативні прояви набули масового характеру, з особливою силою постає завдання забезпечення правової безпеки сус-

пільства, особи, держави, різних соціальних сфер. Запорукою забезпечення правової безпеки суспільства є системне поєднання інструментальних і аксіологічних засад правового регулювання. Категорія «правова безпека» відображає охоронний потенціал правової політики, яка повинна забезпечити, шляхом системного поєднання всіх легальних і найбільш ефективних правових засобів, стан стабільності, урегульованості суспільних відносин, захищеності індивідуальних і колективних інтересів від різного роду деструктивних чинників, зовнішніх та внутрішніх загроз.

Література:

1. Цінності українців: pro et Contra реформ в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.socis.kiev.ua/ua/press/tsinnosti-ukrajintsiv-pro-et-contra-reform-v-ukrajini.html>
2. Горлинський В.В. Феномен безпеки як об'єкт аксіологічної рефлексії / В.В. Горлинський // Мультиверсум. Філософський альманах. – 2004. – Вип. 40. – С. 157–168.
3. Марутян Р. Безпека як цінність та потреба / Р. Марутян // Гілея: науковий вісник. – 2013. – № 75. – С. 465–467.
4. Беляев В.Г. Безопасность конституции / В.Г. Беляев // Новая правовая мысль. – 2006. – № 1. – С. 8–16.
5. Тюрина Т.Б. Правовая безопасность личности в современном российском государстве : вопросы теории и практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Татьяна Борисовна Тюрина. – Саратов, 2005. – 26 с.
6. Принцип верховенства права: проблемы теории и практики: у двох книгах / [за заг. ред. Ю.С. Шемшученка]. – Книга друга: Принцип верховенства права у діяльності держави та адміністративному праві / [відп. ред. В. Б. Авер'янов]. – К.: Конус-Ю, 2008. – 314 с.

**Гавриленко Олександр Анатолійович,
професор кафедри міжнародного права Харківського
національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор
юридичних наук, професор**

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВИХ ОСНОВ ПРОТИДІЇ МОРСЬКОМУ ПІРАТСТВУ В ДОБУ АНТИЧНОСТІ

Морський розбій, насильства, напади з метою грабежу як на судна у відкритому морі, так і на прибережні райони практикувалися починаючи із глибокої давнини. Бували в історії періоди тимчасового послаблення інтенсивності піратської діяльності та періоди її активізації – часом піратство майже зникало, щоб спалахнути потім зі ще більшою силою.

Літературу про піратство у жодному разі можна назвати бідною. Ця проблема здавна привертала увагу як вітчизняних, так і зарубіжних

дослідників. Піратство було розглянуто з погляду реального змісту та його сприйняття у соціумі, виявлено причини його поширення, різноманіття типів, співвідношення з деякими іншими явищами. Але, при усій своїй розмаїтості, наявна література аж ніяк не вичерпує теми. Дослідження даного явища заслуговують на те, щоб бути продовженими, зокрема в історико-правовому аспекті, що надасть можливість скласти більш-менш цілісне уявлення про становлення правових основ протидії піратству.

Саме поняття «πειρατήρ» (від гр. «πειρατήριον» проба, випробовування) [1, с. 967] на першому етапі його еволюції застосовувалося до моряків авантюрного складу мислення та поведінки, що були готові до випадковостей ризикованого мореплавання. Пейратес вважалися повноправними членами суспільства та брали участь у всіх формах громадського життя своєї держави. Так, в Афінах закони про піратів навіть передбачали створення та функціонування Товариства піратів, регламентували членство в ньому, покладали на Товариство такі обов'язки, як допомога державі під час війни, охорона торгівлі та узбережжя від ворогів тощо. Але з плином часу піратство (ληστεία) стало розглядатися стародавніми державами як протиправний вид морської діяльності, що мав переслідуватися [2, р. 235-258]. Пірати загрожували не лише морським суднам, їх екіпажу та майну, але й прибережним населеним пунктам [3, р. 11].

За часів античності пірати постачали необхідну кількість рабів для грецьких полісів [4, с. 193], інколи навіть укладаючи угоди з цими державами про взаємний ненапад. Це стало підставою для заперечення деякими дослідниками боротьби з піратством та ідеї його протиправності у всьому стародавньому світі. Насправді ж така боротьба не лише велася на міждержавному рівні, але, більше того – їй спеціально присвячувалися міжнародні договори про спільну протидію піратським нападам. Відомо про укладення подібних договорів не лише між європейськими, але й між азійськими державами того часу: це договори між Арвадом, Біблосом, Бейрутом, Тіром та Сидоном – близькосхідними приморськими містами, котрі визнавали піратство протиправним [5, р. 229-237].

Протидія піратству здійснювалася й на Чорному морі. Про це свідчить, наприклад, згадка у написі-присвяті «Ахіллові – володарю острова», що походить з Неаполя Скіфського, про піратів-сатархів [6, № 672]. З піратством пов'язується ще один напис на постаменті бронзової кінної статуї, віднесений В.В. Латишевим до IV – першої половини III ст. до н.е. У ньому говориться, про ольвіополіта, якого нагороджено цією статуєю за рішенням Народних зборів Ольвії за те, що він вигнав з Ахіллова острова (нині о. Зміїний) якихось людей, «що захопили священний острів задля пограбування еллінів» [6, № 325] і тим самим продемонстрував усім, що Ольвія опікується цією священною територією. Такого роду злочини піратів, які полягали у викраденні, знищенні чи пошкодженні присвячених богам предметів, якими б вони не були, переслідувалися

надзвичайно суворо[7, с. 206]. Греки іменували такі діяння ієросілією (ієроσυλία) і зазвичай карали за них смертю[8, с. 11].

Маються й свідчення щодо випадків викупу осіб, захоплених піратами. Так, у делоському декреті про надання проксеніїхерсонеситам-Форміону та Гераклідові за одним з тлумачень йдеться про значні заслуги громади Херсонесу перед делосцями, які полягали у тому, що херсонесити викупили з піратського полону послів, що були захоплені під час морської подорожі[9, с. 274-275].

У Стародавньому Римі також розуміли важливість протидії піратству та забезпеченню безпеки мореплавання. За пропозицією популярного римського народного трибуна Луція Апулея Сатурніна у 103 р. до н.е. римським Сенатом було прийнято Закон «Про переслідування піратів», згідно якого морські розбійники проголошувалися «ворогами людства» (*Hostis humani generis*), а піратство визнавалося міжнародним злочином, за який встановлювалося покарання у вигляді розп'яття на хресті[10, с. 120]. Багато в чому саме завдяки застосуванню норм, що містилися у цьому законі римляни змогли протягом трьох з половиною десятиліть поступово знищити головні бази кілікійських піратів, що на певний час дозволило зменшити активність морських розбійників. Але й у подальшому піратство становило суттєву загрозу розвитку торгівлі та мореплавання у регіоні.

Отже, можемо констатувати, що вже з періоду античності почали закладатися правові основи протидії морському піратству. Звичайно, на ці процеси накладав відбиток той факт, що часом цей вид діяльності був вигідним державі, яка отримувала з нього свій зиск. Саме тому, далеко не завжди протидія піратству набувала радикальних форм. Власне й стадія найвищого розвитку піратства була ще попереду. Але вже у той час державні органи домагалися якомога суворішого контролю за піратами прагнучи обмежити їхню активність.

Література:

1. Вейсман А.Д. Греческо-русский словарь : [репринт 5-го издания 1899 г.] / А.Д. Вейсман. – М. : Греко-латинский кабинет Ю.А. Шичалина, 1991. – 1370 с.
2. Casson L. *Ships and Seaman in the Ancient World* / L. Casson. – Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1971. – 451 p.
3. Meijer F. *A History of sea faring in the Classical World* / F. Meijer. – London; Sydney: Croom Helm, 1986. – 248 p.
4. Зельин К.К. *Формы зависимости в Восточном Средиземноморье в эллинистический период* / К.К. Зельин, М.К. Трофимова. – М. : Наука, 1969. – 244 с.
5. Altman A. *Trade between the Aegean and the Levant in the Late Bronze Age: Some Neglected Questions* / A. Altman // *Society and Economy in the Eastern Mediterranean (1500-1000 B.C.)*. Proceeding of the International Symposium held at the University of Haifa from the 28th of April to the 2nd of May 1985 / edited by Heltzer M., Lipinski E. – Leuven, 1988. – P. 229-237.
6. Latyshev V. *Inscriptiones antiquae ad septentrionalis Ponti Euxini Graecae et Latinae*. Vol. 1. Ed. 2 / V. Latyshev. – Petropoli, 1916. – 594 p.

7. Гавриленко О.А. Античні держави Північного Причорномор'я: біля витоків вітчизняного права (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.). Монографія / О.А. Гавриленко. – Харків : Парус, 2006. – 352 с.
8. Латышев В.В. Очерк греческих древностей. : в 2 ч. Ч. 2 : Богослужебные и сценические древности / В.В. Латышев. – СПб. : Тип. В. Безобразова и Комп., 1889. – 296 с.
9. Тюменев А.И. Херсонесские этюды. I. К вопросу о времени и обстоятельствах возникновения Херсонеса / А.И. Тюменев // Вестник древней истории. – 1938. – № 2(3). – С. 245-275.
10. Сидорченко В.Ф. Морское пиратство / В. Ф. Сидорченко. – СПб. : Изд. Дом С.-Петербурга. гос. ун-та, Изд-во юрид. фак. С.-Петербурга. гос. ун-та, 2004. – 400 с.

**Гейда Ольга Володимирівна,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету права
і масових комунікацій Харківського національного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук**

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

Побудова демократичної правової держави та громадянського суспільства не можлива без загальновизнаних принципів – верховенства права, верховенства закону, принципу розподілу влад, визнання та закріплення прав і свобод людини громадянина тощо. Одним з таких принципів виступає принцип місцевого самоврядування, як одна з основних форм народовладдя, завдяки якому жителі адміністративно-територіальної одиниці, що об'єднані певними ознаками – територіальна громада – здійснюють владу на місцевому рівні в межах своєї компетенції. Розвиток кожної окремої територіальної громади, з однієї сторони, впливає на розвиток конкретних органів місцевої влади, а, з іншої сторони, – на розвиток місцевого самоврядування всієї країни. Тобто від якості та ефективності діяльності територіальних громад залежить «дієвість» усього механізму державного управління в цілому та місцевого, зокрема.

Дослідження особливостей правового статусу територіальних громад в Україні «за логікою речей» вимагає, перш за все, визначення поняття «правовий статус територіальної громади».

Поняття «правовий статус територіальної громади» є складною дефініцією, яку умовно можна поділити на наступні частини: «правовий статус» та «територіальна громада». Таким чином, визначення поняття «правовий статус територіальної громади» вимагає визначення понять «територіальна громада» та «правовий статус».

У загальному вигляді під територіальною громадою у юридичній науковій літературі розуміють об'єднання жителів певної території із метою реалізації, задоволення спільних інтересів. Проте, на законодав-

чому рівні територіальна громада – це сукупність жителів, об'єднаних постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, які мають єдиний адміністративний центр [1].

Що стосується змісту поняття «правовий статус», то у загально-теоретичній юридичній літературі традиційно його визначають як систему прав, свобод і обов'язків, котрі знайшли своє чітке правове закріплення в нормах права [2, с.121; 3, с. 345].

Екстраполюючи зміст визначення «правовий статус» щодо територіальної громади, маємо підстави зазначити, що правовий статус територіальної громади являє собою систему, закріплених у нормативно-правових та міжнародних актах, прав і обов'язків територіальної громади, які визначають її юридичне положення у суспільстві та державі. А детальніше правовий статус територіальної громади – це система юридично закріплених прав та обов'язків жителів, об'єднаних постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільно об'єднаних жителів кількох сіл, які мають єдиний адміністративний центр.

Першою особливістю правового статусу територіальної громади, не залежно від її виду, є розподіл повноважень територіальних громад на власні (ті, які територіальні громади реалізують самостійно) та делеговані (ті, які територіальні громади здійснюють через органи місцевого самоврядування).

Наступною особливістю правосуб'єктності територіальних громад є діапазон та правова природа об'єктів їхнього впливу.

На думку В.Ф.Погорілка, основними об'єктами муніципально-правових відносин є влада народу; державна влада; права, свободи і обов'язки людини і громадянина; влада територіальних громад; питання місцевого значення; функції місцевого самоврядування; об'єкти комунальної власності; місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів, місцеві податки і збори, місцеві позики; природні блага, природні об'єкти, природні ресурси, об'єкти природнозаповідного фонду, земля; духовні та духовні блага; програми економічного та соціально-культурного розвитку сіл, селищ, міст та цільові програми з інших питань самоврядування; плани підприємств і організацій; адміністративно-територіальний устрій тощо [4, с. 24-25].

На нашу думку, основними об'єктами локальної діяльності територіальних громад є передусім питання місцевого значення.

У юридичній науковій літературі з приводу визначення «питань місцевого значення», аналізу їх природи та змісту немає єдиної точки зору.

На думку В.А.Григор'єва, питаннями місцевого значення є питання життєзабезпечення населення конкретної території, вирішення яких відповідає управлінським та матеріально-фінансовим можливос-

тям органів місцевого самоврядування [5, с. 24] В.В. Коваленко та М.В. Пітник зараховують до питань місцевого значення питання безпосереднього забезпечення життєдіяльності територіальної громади, віднесені до таких Конституцією та законами України [6, с. 175].

Ми цілком погоджуємось із даною точкою зору авторів і вважаємо, що поняття «питання місцевого значення» доцільно визначити як питання, які впливають із колективних інтересів місцевих жителів – членів відповідної територіальної громади вирішуються ними або віднесені до компетенції місцевого самоврядування, а також інші питання, котрі належать до компетенції органів державної влади України.

Стаття 19 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» закріпила за органами місцевого самоврядування права на прийняття статутів територіальної громади села, селища, міста, у рамках яких можуть закріплюватись специфічні особливості організації діяльності окремих самоврядних одиниць.

Виходячи з викладеного, однією з особливостей правового статусу територіальних громад, на нашу думку, справедливо визнати нормативно-правову основу їх діяльності.

У перелік джерел права, які закріплюють правове положення територіальних громад в Україні на локальному рівні входять такі нормативно-правові акти, як статут (устав, положення чи хартія).

Показово, що статут територіальної громади покликаний детально конкретизувати її права та обов'язки, визначити модель (вид) обраного представницького органу, його структурний та кількісний склад, порядок укладення різних договорів та угод, де визначається процедура їх затвердження і прийняття, обсяг матеріальної та іншої відповідальності, а також спосіб та умови внесення зміни до них.

Отже, підсумовуючи все відзначене у даній статті, маємо підстави констатувати, що правовий статус територіальної громади – це система юридично закріплених прав та обов'язків жителів, об'єднаних постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільно об'єднаних жителів кількох сіл, які мають єдиний адміністративний центр.

Література:

1. Про місцеве самоврядування : закон України від 21 травня 1997 р. № 280. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
2. Комаров С.А. Общая теория государства и права : курс лекций / Комаров С.А. – М. : РАГС, 1996. – 312 с.
3. Скаун О.Ф. Теория держави і права : підручник / О.Ф. Скаун. – Х. : Консул, 2005. – 656 с.
4. Муніципальне право України : підручник / [В.Ф. Погорілко, О.Ф.Фрицький, М.О. Баймуратов та ін.] ; за ред. В.Ф. Погорілка, О.Ф.Фрицького. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 592 с.
5. Григорьев В.А. Становление местного самоуправления в Украине / Григорьев В.А. – Одеса : Юрид. лит., 2000. – 364 с.

6. Коваленко В.В. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні : Навч. посібник / В.В. Коваленко, М.В. Пітнік. – К. : Арарат-Центр, 2001. – 176 с.

**Гетманець Ольга Петрівна,
завідувач кафедри правового забезпечення господарської
діяльності Харківського національного університету внутрішніх
справ, доктор юридичних наук, професор**

ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ БЮДЖЕТНОГО КОНТРОЛЮ

Суттєвим кроком в розробці концепції бюджетного контролю було реформування Бюджетного кодексу України, який встановлює основні засади контролю за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальності за його порушення. Однак сучасна практика бюджетної діяльності свідчить про декларативний характер цих норм і фактично про безвідповідальність за порушення строків або процедури бюджетного процесу [1]. Правовий механізм бюджетного контролю не буде ефективним без визначення в розпорядженні контролюючих суб'єктів дійових заходів реалізації правоохоронної функції, які в бюджетному процесі мають матеріальний зміст, що притаманне саме фінансовій відповідальності. У юридичній літературі визначається що правоохоронна функція держави реалізується системою суб'єктів (державних та недержавних), що уповноважені виключно в рамках закону з використанням відповідних форм та методів вживати юридичних заходів впливу (в тому числі примусових) з метою досягнення бажаного соціального ефекту [2, с. 27].

Заходи впливу за порушення бюджетного законодавства до учасників бюджетного процесу, які встановлюються ст. 117 Бюджетного кодексу України, за правовим змістом умовно можливо поділити на дві групи. Перша група – це заходи, які несуть фінансове покарання порушнику бюджетного законодавства, застосовуються як до юридичних так і фізичних осіб, знаходяться в розпорядженні суб'єктів спеціалізованого бюджетного контролю, застосовуються в порядку визначеному відповідним контролюючим суб'єктом і мають матеріальні наслідки. До них належать: зупинення операцій з бюджетними коштами, призупинення бюджетних асигнувань, зменшення бюджетних асигнувань, повернення бюджетних коштів до відповідного бюджету, безспірне вилучення коштів з місцевих бюджетів. До другої групи належать заходи адміністративного впливу за порушення бюджетного законодавства у вигляді попередження про неналежне виконання бюджетного законодавства з вимогою щодо усунення порушення бюджетного законодавства та зупинення дії рішення про місцевий бюджет.

Аналіз правового змісту фінансових та адміністративних заходів впливу за порушення бюджетного законодавства свідчить про їх примусовий зміст, правооновлюючу та правоохоронну спрямованість у бюджетному процесі. Охорона прав та законних інтересів учасників бюджетного процесу потребує створення правового середовища, яке забезпечує, як покарання винних так і не можливість скоєння бюджетного порушення.

Отже постає питання про процедуру застосування заходів впливу за порушення бюджетного законодавства контролюючими суб'єктами, які потрібно визначити на підставі чинного бюджетного законодавства на стадіях бюджетного процесу. В публікаціях фахівців відмічається, що саме зупинення операцій з бюджетними коштами застосовується на практиці за бюджетні правопорушення [3], але як і інші заходи притягнення до бюджетної відповідальності, у чинному Бюджетному кодексі України процедура бюджетної відповідальності не регламентується, що суттєво зменшує соціальний ефект бюджетного контролю.

Для розмежування права притягнення до відповідальності за бюджетні правопорушення контролюючими суб'єктами у вигляді визначених заходів, що є у всіх в них розпорядженні і нормативними актами не уточнюється, хто і в яких випадках їх застосовує (наприклад, як в ст.117 БКУ, право на призупинення бюджетних асигнувань), потрібно чітко визначити повноваження контролюючих суб'єктів щодо взаємного інформування про проведені ревізії, перевірки або аудит і застосування заходів примусу. Окремі питання взаємодії контролюючих суб'єктів по наслідкам контрольних дій встановлюються наказами Державної казначейської служби України та інших органів державного фінансового контролю. Неврегульованість бюджетного законодавства на практиці може привести до уникнення від фінансової відповідальності, або до застосування подвійного покарання, або до покарання разом з винними і невинних осіб.

Рішення проблеми, вважаю, знаходиться в розробки єдиного нормативного акту про державний фінансовий контроль, тому що всі вказані численні порушення мають спільний об'єкт порушень – державні фінанси. А наявність бюджетних порушень як найбільш вагомих серед фінансових, вимагає удосконалення не окремих складових елементів бюджетного контролю, або повноважень окремих контролюючих суб'єктів, а створення системи зовнішнього і внутрішнього бюджетного контролю, що потребує змін в законодавстві, частково в гл.17 Бюджетного кодексу України "Контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальність за порушення бюджетного законодавства".

Література.

1. Іванова І. М. Система відповідальності учасників бюджетного процесу в Україні потребує змін / І. М. Іванова // Фінансовий контроль. – 2008. – № 1. – С. 17–23.

2. Беспалова О.І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави: монографія / О.І. Беспалова.- Харьков, НікаНова, 2014.- 544с.
3. Богатирець І. М. Чи зміцнять фінансову дисципліну санкції передбачені Бюджетним кодексом України? / І. М. Богатирець // Фінансовий контроль. – 2008. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/48325>.

**Головко Борис Георгійович,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету права
і масових комунікацій Харківського національного університету
внутрішніх справ, канд. іст. наук**

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПАСПОРТНОЇ СИСТЕМИ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ХІХ СТОЛІТТЯ.

Ставлення держави до обліку і реєстрації власних громадян, іноземців, осіб без громадянства є одною з ознак її цивілізованості. Паспортна політика, яка є проявом такої діяльності, виявляється дуже вразливою: з одного боку, необхідно налагодити суворий «облік і контроль», з іншого – утриматись від зайвого адміністрування. На наш погляд, дуже цікаво і повчально ознайомитись з досвідом паспортизації в різні історичні епохи. Темою даної розвідки є організація паспортної політики в Російській імперії в переломний період її історії. Проблема організації паспортизації населення вивчалась багатьма видатними юристами-поліцейстами, серед яких: І. Ю. Андрієвський,

В.Ф. Дерюжинський, І.І. Дитятин, І.Т. Тарасов, В.В. Ивановський.

Домінуюча думка згаданих науковців полягала у тому, що будь-яка сучасна держава вкрай зацікавлена у залученні туристів, міграції студентів, молоді взагалі, діячів культури, спорту, бізнесу тощо, тому і піклується про створення оптимальних умов для пересування як власних громадян, так і іноземців. Віддаючи належне праву кожного громадянина перетинати державні кордони, влада пропонувала залишити за державою право заборонити в'їзд на свою територію іноземного громадянина, але усвідомлювала, що цим правом слід користуватися розумно і, безперечно, виключно на підставі діючого законодавства, бажано узгодженого з міграційним законодавством інших країн. Перш за все, наголос робився на необхідності попередити небезпеку в'їзду лише небезпечних громадян, тобто таких, які своєю попередньою діяльністю, можливою протиправною поведінкою, здатні створити загрозу існуючому правопорядку [3, с. 128].

Якими ж засобами могла користуватися держава в особі поліції для спостереження за іноземцями, а також власними громадянами. Перш за все – це різні посвідчення – паспорти або особливі книжки, які

видавалися при перетинанні кордону, в яких фіксувалися прізвища всіх мігрантів. Під паспортом розумілося формальне посвідчення особи, що видавалося урядовими інституціями своїм підданним, для виїзду за кордон. Паспорти, як закордонні так і внутрішні, повинні були забезпечити дві умови: 1) надати дозвіл на пересування від уряду або від безпосереднього начальства і 2) завдяки точному визначенню особи, а також ретельному опису її прикмет, надати поліцейським органам можливість нагляду за мігрантами. Закордонні паспорти візувалися у відповідних дипломатичних установах, що гарантувало неможливість в'їзду до держави осіб, які для неї були небажаними. Внутрішні паспорти полегшували поліції в місцях тимчасового перебування особи контроль, нагляд і реєстрацію [4, с. 232]. Таке ставлення до обліку громадян домінувало у XVIII ст. З часом, у другій половині XIX ст. влада почала переконаватися у несуттєвості переваг паспортів в поліцейському відношенні, тому що паспорт, не дивлячись на інформацію, яку він містив, не міг бути точним портретом особи. Завжди залишалась можливість придбати фальшивий паспорт або змінити прикмети, врешті решт, жити і пересуватись без паспорта. Поліція обмежувалась реєстрацією паспортів і посвідчень і не займалась наглядом за мігрантами. З іншого боку на адресу влади постійно надходили скарги про величезні незручності, які надавала паспортна система для законотруслих осіб, які займалися промисловістю або комерцією. Серед недоліків вказували і те, що головна мета паспорту – одержання дозволу є невірною. Підставою паспортизації повинно бути не дозвіл на пересування, а свідоцтво того, що особа, яка отримала паспорт, є саме такою. Звідси паспорт втрачав своє значення як поліцейського інструменту для попередження небезпеки від мігранта і набував значення, як засобу допомоги окремому громадянину у випадку необхідності встановити свою особу [5, с. 59].

У зв'язку з концептуальною зміною ставлення до паспорту, цікавим є вивчення тогочасного іноземного досвіду. Такий експресивний містить у працях І.Ю. Андрієвського. У Швейцарії і Англії існувала повна свобода щодо паспортів. Паспорт мав значення виключно як посвідчення особи. Французька влада розцінювала паспорти як міцний поліцейський засіб. Тогочасні германські держави демонстрували підтримку англійських паспортних засад.

В Англії у XIX ст. формально існував закон, за яким королівська влада мала право заборонити кожному підданому залишати Англію або подорожувати, але де-факто панувало усвідомлення того, що цей акт застарів, і фактично іноземці, які прибували до Англії, не відчували жодних обмежень [1, с. 150].

У Франції після революції 1789 р. виникла сувора паспортна система. За законом 1792 р., а з часом, на підставі декрету від 18 вересня 1807 р., було встановлено, що ніхто без дозволу свого безпосереднього начальства не мав права пересуватися по території країни і виїздити за

кордон. Закон 1852 р., зі змінами 1861 р., забороняв громадянам переїздити з одного департаменту в інший без одержання паспорту від префекта або мера (жителі міст з населенням понад 40000 чоловік отримували паспорти у префектів, в інших містах – від мера). Загальний нагляд за дотриманням паспортного законодавства покладался на жандармерію [1, с. 162].

Пруссія прийняла закон від 1 січня 1868 р., який скасував сувору паспортну систему. Видача паспортів і інших посвідчень особи була адекватна англійським ліберальним правилам [2, с. 84].

В Російській державі реєстрація громадян і іноземців у XIX ст. регулювалась Статутом про паспорти, який містився у т. 15 Повного зібрання законів. Згідно зі Статутом мігранти поділялись на тих, хто пересувався в межах імперії, виїздив за її кордони, а також власно іноземців, які прибували до Російської імперії. За загальним правилом ніхто не мав права виїздити з місць постійного проживання без відповідного посвідчення або паспорта. Кожна суспільна верства мала особливі, встановлені законом паспорти, які поділялися на строкові і безстрокові. Безстрокові – видавались чиновникам, яких звільнили зі служби, їх дружинам, дітям, в т.ч. дочкам. Строкові – призначались для представників інших верств і видавались їм у випадках необхідності у пересуванні. Дворяни, які перебували на службі, одержували строкові паспорти від безпосереднього начальства (до речі, вартість такого паспорта на гербовому папері становила 1 карбованець). Дворяни, які не служили, отримували безстрокові паспорти, а якщо їм був потрібний строковий – від місцевої поліції. Духівництву паспорти видавало церковне керівництво, почесним громадяни – міські думи. Купці з 1863 р. звільнялись від необхідності мати паспорти – їм видавали особливі свідоцтва про належність до купецької верстви [6, ст.ст.58 – 63].

Податні верстви населення, а саме, міщани і всі категорії селянства у випадку виїзду з місця постійного перебування отримували один з наступних паспортів: 1) письмовий дозвіл на звичайному папері, 2) особливі квітки на гербовому папері, 3) плакатні друківані паспорти на 1, 2 або 3 роки, які отримували від міських дум, волосного правління, або повітового казначейства вартістю 1,45 карбованця за рік. Особи, які перебували на рекрутському обліку, отримували особливі паспорти на рожевому папері. Мета такої процедури полягала в тому, щоб поліція, яка їх реєструвала, в випадку видання маніфесту про рекрутську повинність, забезпечила своєчасну доставку рекрутів до місця збору [6, ст.165]. Окремим категоріям населення взагалі відмовляли в видачі паспортів для пересування по території імперії. Так, у євреїв, які не мали права на постійне перебування в окремих губерніях, представників окремих бузувірських сект, осіб, які проходили по кримінальним справам, паспорти відбирались мировими суддями, або судовими слідчими і натомість видавались посвідчення на особливих бланках; фінляндцям видавались

паспорти с точним позначенням того місця імперії, де вони тимчасово хотіли перебувати [6, ст. 271, 272].

Таким чином, на думку провідних поліцейстів XIX ст. найбільш досконалою і демократичною паспортна система була в сучасній їм Англії. В Російській імперії паспортна політика не відповідала стану суспільства і потребам розвитку господарства внаслідок своєї надмірної складності, залежності від суспільної належності громадян і тому перебувала на стадії перегляду і спроби реформування.

Література:

1. Андреевский И.Е. Полицейское право. – В 2-х т. – Т. 1 – Спб., 1871. – 648 с.
2. Андреевский И.Е. Репеториум полицейского права. – В 2-х т. – Т. 1. – Спб., 1888. – 436 с.
3. Дерюжинский В.Ф. Полицейское право. – Петроград, 1917. – 552 с.
4. Дитятин И.И. Статьи по истории русского права. – Спб., 1898. – 638 с.
5. Ивановский В.В. Учебник административного права. – Казань, 1911. – 506 с.
6. Полное собрание законов Российской империи. Собрание третье. – Т. 15. – Спб, 1899. – 750 с.

**Головко Олександр Миколайович,
проректор Харківського національного університету внутрішніх
справ, професор кафедри загальноправових дисциплін
факультету права і масових комунікацій Харківського
національного університету внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор**

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ АКАДЕМІЇ

Криміногенна ситуація в сучасній Україні характеризується, зокрема, небувалим поширенням корупційних проявів. Цей факт визнаний не лише фахівцями в галузі юриспруденції, а й на найвищому політичному рівні нашої країни, відображений у законодавчих актах, підкреслюється іноземними експертами. Надзвичайно високий рівень корупції становить реальну загрозу національній безпеці таконституційному ладу України, що вимагає проведення ефективної антикорупційної політики, об'єднання зусиль державних та громадських структур із залученням відповідних міжнародних організацій. Серед останніх слід звернути увагу на Міжнародну антикорупційну академію.

Міжнародна антикорупційна академія (ІАСА) була створена за спільною ініціативою Управління ООН з наркотиків та злочинності, Уряду Республіки Австрія, Європейського бюро з протидії шахрайству, Міжнародної організації кримінальної поліції (ІНТЕРПОЛ). Угоду про її заснування було підписано 2 вересня 2010 р., 8 березня 2011 р. вона була чинною, і Академія отримала статус повноформатної міжнародної

організації. Академія створювалася як самостійний центр передового досвіду в галузі освіти, підготовки кадрів, створення антикорупційних мереж та співробітництва, а також наукових досліджень з питань протидії корупції.

Основними завданнями Міжнародної антикорупційної академії є : пошук цілісних, всеосяжних підходів до протидії корупції; професіоналізація антикорупційної роботи в цілях поглиблення існуючих антикорупційних стандартів; сприяння прямому діалогу, співпраці та обміну знаннями між антикорупційними організаціями; поліпшення дієвості інститутів, організацій та осіб, зайнятих у сфері протидії та боротьби з корупцією; проведення досліджень ефективності антикорупційних стратегій; розвиток партнерства з усіма учасниками. Дана організація прагне дотримуватися міждисциплінарного підходу, виробленого в Академії. Сенса такого підходу полягає в тому, щоб здійснювати протидію корупції за допомогою не тільки юридичних заходів, але й з використанням соціологічного, економічного, психологічного інструментарію.

Керівництво Академії вважає доцільним на даному етапі зосередити основні зусилля на двох основних напрямках: проведення комплексних наукових досліджень з проблем корупції в різних країнах і регіонах з метою вивчення наявного практичного досвіду у цій сфері; організація освітніх програм з протидії корупції для представників різних країн і міжнародних організацій в цілях підготовки практичних працівників, експертів для антикорупційних агентств і підрозділів фінансової розвідки. Наразі студентами Академії є судді, слідчі та поліцейські з усього світу. Окрім того, фінансисти, бізнесмени та політики вивчають механізми виникнення організованої злочинності та хабарництва. Тематика науково-дослідних та навчальних програм, тренінгів і семінарів є досить широкою: класичні корупційні практики, закони етичної поведінки в громадському секторі, етичні та культурні аспекти корупції, оцінка ризиків, що виникають в ході боротьби з корупцією, інноваційні методи ефективного державного управління, що мінімізують корупційні прояви, психологія корупційної поведінки, боротьба з договірними матчами і корупцією у футболі тощо.

Структура управління Академії має наступний вигляд: Асамблея як вищий колегіальний орган управління, Рада управляючих (11 осіб) в якості постійного органу управління, декан (глава) Академії, що забезпечує повсякденну діяльність організації (в даний час - Мартін Кройтнер) за сприяння Міжнародної академічної консультативної ради (вісім осіб від науки) та Міжнародної експертної консультативної ради (вісім видних політичних діячів).

Слід зазначити, що сьогодні Міжнародна антикорупційна академія перетворилася на одну з провідних міжнародних організацій у сфері антикорупційної діяльності. Пріоритетами її розвитку є збільшення числа держав-членів організації, розширення географії тренінгів, прове-

дених для вивчення та обговорення передового досвіду шляхом організації регіональних конференцій з різних тем, підготовка рекомендацій, що відображають методiku проведення слідства по окремих видах корупції, і довідників з протидії корупції. На даному етапі зусилля її керівництва спрямовані на зміцнення зв'язків з міжнародними, регіональними та національними антикорупційними службами, підвищення якості системи підготовки професійних кадрів у сфері протидії корупційним проявам, а також на подальше вдосконалення структури організації. Тим самим створюються реальні передумови до перетворення Академії в загальноновизнаний профільний міжнародний центр. Значення Академії для розвитку системи протидії корупції в різних державах і на міжнародному рівні неухильно зростає, понад 60 країн світу вже приєдналися до її діяльності. Нажаль, серед цих держав відсутня Україна. Між тим, факт активної співпраці з Академією можна вважати своєрідним індикатором готовності керівництва тієї чи іншої держави до вирішення антикорупційних завдань: очищення державних структур від корупційних елементів, забезпечення «прозорості» державних процедур, впровадження практики дієвого громадського контролю, проведення глибокої антикорупційної експертизи національного законодавства. Тому одним з пріоритетних напрямів вдосконалення антикорупційної політики України слід визнати приєднання до роботи Міжнародної антикорупційної академії. Формування правової, організаційної та інституціональної основи запобігання і протидії корупції в Україні має здійснюватись з урахуванням міжнародної практики боротьби з даним небезпечним соціальним явищем, у взаємодії з іншими державами світу.

Література

1. Кройтнер М. Основные задачи и функции Международной антикоррупционной академии / Мартин Кройтнер // Журнал российского права. – 2012. – №7. – С. 20–22.
2. Международная антикоррупционная академия: перспективы глобального центра [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://pasmi.ru/archive/85550>
3. «На шляху інтеграції України до ЄС». Інформаційний бюлетень з євроінтеграційних питань. – №5. (липень). – К., 2013. – 40 с.
4. Соглашение об учреждении Международной антикоррупционной академии в качестве международной организации / 2 сент. 2010. Вена. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.iaca-info.org/IACAcontent/IACAdocuments/Treaty/2010_09_02_Treaty_russian.pdf

**ДЕЯКІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХОДІВ
ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ
НА ВУЛИЦЯХ ТА ІНШИХ ГРОМАДСЬКИХ МІСЦЯХ**

В сучасних умовах все більшого значення набуває діяльність держави по організації ефективної взаємодії органів внутрішніх справ з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадськими організаціями та громадянами. Саме зараз така діяльність має бути спрямована на пошук нових більш ефективних шляхів підвищення рівня охорони публічного порядку на певній території з урахуванням місцевих особливостей, докладаючи все більших зусиль, які направлені на підвищення правової культури населення, декриміналізацію суспільства, захист громадян від злочинних посягань, нейтралізацію негативних соціальних тенденцій.

Такі науковці, як В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, А.П. Головин, С.Ф. Денисюк, А.Т. Комзюк, М.В. Корнієнко тощо присвятили свої праці теоретичним та практичним аспектам охорони публічного порядку. Але ті зміни, які в теперішній час проходять в суспільстві, ті реформи, які відбуваються в структурі МВС, викликають необхідність посилити увагу з боку громадськості до стану захищеності мешканців населених пунктів під час перебування їх на вулицях та в інших громадських місцях, і, перш за все, до рівня ефективності роботи правоохоронців по попередженню та розкриттю вуличних злочинів та правопорушень.

Викликає занепокоєння той факт, що на фоні загального зменшення вуличних злочинів в місті Харкові та населених пунктах області (згідно статистичної звітності ГУМВС України в Харківській області за 9 місяців 2015 року), зросла кількість скоєння деяких резонансних вуличних злочинів і, насамперед – пограбувань. Їх кількість збільшилась на 12,5%.

На стан охорони публічного порядку впливає низка правових, соціально-економічних, ідеологічних факторів, а саме:

- низький життєвий рівень значної частини населення;
- скорочення робочих місць, як результат нестабільності національної економіки;
- суттєве зниження довіри до міліції;
- низька правова культура населення;
- численні випадки корупції в органах державної влади взагалі та в ОВС зокрема, тощо.

Враховуючи вищевикладене, існування наведених факторів

створює суттєву загрозу належному стану публічного порядку та зумовлює вжиття відповідними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та громадянами адекватних заходів щодо забезпечення його охорони.

Підготовка та підтримання на належному рівні готовності сил та засобів, які здійснюють охорону публічного порядку на певній території, - основний фактор забезпечення задовільного стану оперативної обстановки. Такі форми охорони публічного порядку, як дислокація патрульних нарядів, рейди, заслони, операції, профілактичне та оперативне відпрацювання районів міст або окремих населених пунктів зі складною криміногенною обстановкою – є зовнішнім вираженням реальних дій підрозділів внутрішніх справ під час здійснення відповідних заходів.

Зрозуміло, що рівень публічного порядку на певній території залежить від кількості патрульних нарядів, які в даний час здійснюють патрулювання території, визначення згідно аналізу (по способу скоєння вуличних злочинів, по місцям скоєння, часу, об'єкту посягання та ін.) маршрутів патрулювання, залучення додаткових сил, громадських формувань та окремих громадян до участі в патрулюванні. Дуже важливе ставлення громадян, які мешкають на даній території, до сил правопорядку, готовність в разі необхідності надати їм допомогу, рівень довіри до правоохоронців. Ці положення були закріплені в сучасному законодавстві, яке регламентує діяльність правоохоронних органів, а саме: в п. 1 ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію»: «Діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб» [1]; також в п. 2 ст. 89 законодавець говорить про співпрацю та взаємодію поліції з громадськістю в якості необхідної умови ефективної роботи поліції: «Співпраця між поліцією та громадськістю спрямована на виявлення та усунення проблем, пов'язаних із здійсненням поліцейської діяльності і сприяння застосуванню сучасних методів для підвищення результативності та ефективності такої діяльності» [1].

Нагальна необхідність збільшення щільності патрульних нарядів на території районів міста та області, підвищення їх оперативності та ефективності змусила у 2013 році керівництво міліції громадської безпеки Харківської області вжити низку заходів в цьому напрямку, а саме:

- була збільшена кількість співробітників міліції, які здійснювали патрулювання вулиць за рахунок перерозподілу робочого часу;
- до патрулювання в центральних районах міста (Дзержинський та Київський) залучалися згідно графіка співробітники апаратів ГУМВС та ХМУ;
- було організовано спільне патрулювання співробітників патрульної служби з курсантами ХНУВС, військовослужбовцями внутрішніх військ, представниками громадських формувань, співробітниками недержавних охоронних структур;

- з залученням особового складу служб дільничних інспекторів міліції, дозвільної системи, карного розшуку, боротьби з незаконним обігом наркотиків проводились профілактичні заходи з підобліковим елементом, особами, які схильні до скоєння протиправних дій, створюють конфліктні ситуації в сім'ї;

- згідно аналізу скоєних вуличних злочинів проводились посилені заходи патрулювання районів зі складною оперативною обстановкою з додатковим залученням особового складу районних відділів міста та області, стройових підрозділів.

Також прикладом цієї роботи є організація спільних патрульних екіпажів співробітників ДСО та патрульної служби. Згідно ст. 12 Статуту ППСМ, затвердженого наказом МВС України від 28.07.1994 №404: «Підрозділи ДСО... поряд з виконанням своїх основних завдань... зобов'язані забезпечити охорону громадського порядку в зоні своїх постів та маршрутів в разі виникнення правопорушень» [2, ст. 12]. З метою підвищення ефективності профілактики попередження крадіжок та вуличних злочинів, вдосконалення організації охорони публічного порядку в системі єдиної дислокації, у відповідності до вимог наказу МВС України від 27.10.2011 №787 «Про взаємодію територіальних органів внутрішніх справ з підрозділами Державної служби охорони при Міністерстві внутрішніх справ із захисту громадського порядку та власності від злочинних посягань» [3] і наказом МВС України від 30.09.2008 №505 «Про заходи щодо вдосконалення системи комплексного використання сил і засобів в охороні громадського порядку» [4], наказом ГУМВС України в Харківській області від 14.10.2013 № 812 «Про виділення працівників міліції до складу спеціальних підрозділів груп затримання УДСО при ГУМВС України в Харківській області» [5] було визначено загальний порядок та необхідність виділення працівників міліції обласних територіальних РВ та полку патрульної служби Харківського міського управління до складу груп затримання підрозділів УДСО при ГУМВС для забезпечення їх роботи у цілодобовому режимі у складі 3-х членів екіпажу.

Результатом цих заходів було те, що до патрулювання міста долучились ще 13 автопатрулів у цілодобовому режимі. Всього протягом 2014 року за даними УДСО такими спільними автопатрульними нарядами було попереджено 674 правопорушень з ознаками кримінальних, затримано 782 особи, які їх вчинили. З них: 4 – за розбій, 14 – пограбування, 402 – хуліганські прояви, 362 – крадіжки.

З урахуванням вищевикладеного, вважав би за доцільне прийняти до уваги цей досвід, враховуючи, що міліція патрульної служби продовжує нести службу по охороні публічного порядку в усіх районах Харківської області. Особливу увагу слід звернути на вдосконалення форм і методів, які використовуються органами внутрішніх справ Харківської області для забезпечення публічного порядку на вулицях та інших громадських місцях.

Література:

1. Про Національну поліцію: закон України: Від 02.07.2015 №580 // Голос України. - 2015. - №142 - ст. 11, 89.
2. Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України: Від 28.07.1994 №404: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0213-94>.
3. Про взаємодію територіальних органів внутрішніх справ з підрозділами Державної служби охорони при Міністерстві внутрішніх справ із захисту громадського порядку та власності від злочинних посягань: наказ Міністерства внутрішніх справ України: Від 27.10.2011 №787: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://docviewer.yandex.ua/?url=ya-serp%3A%2F%2Fallsecurity.kh.ua%2Fo-nas%2Fitem%2Fdownload%2F44_3fb90b5ff97956811dcc4122be09292c.html&name=44_3fb90b5ff97956811dcc4122be09292c.html&c=561cce31df7d.
4. Про заходи щодо вдосконалення системи комплексного використання сил і засобів в охороні громадського порядку: наказ Міністерства внутрішніх справ України: Від 30.09.2008 №505: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://umdpl.info/library-item/nakaz-mvs-vid-30-09-2008-505-pro-zahody-schodo-vdoskonalennya-sistemy-kompleksnoho-vykorystannya-syl-i-zasobiv-v-ohoroni-hromadskoho-poryadku/>.
5. Про виділення працівників міліції до складу спеціальних підрозділів груп затримання УДСО при ГУМВС України в Харківській області: наказ ГУМВС України в Харківській області: Від 14.10.2013 №812.

**Греченко Володимир Анатолійович,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
факультету права та масових комунікацій Харківського
національного університету внутрішніх справ, доктор
історичних наук, професор**

ПОЧАТКИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ДОРОЖНЬОГО РУХУ В ХАРКОВІ В 1920-ТІ РОКИ

Зі збільшенням кількості автомобільного транспорту саме міліції довелось займатися і регулюванням дорожнього руху. 25 квітня 1923 р. з'явилося розпорядження начальника Харківської губміськміліції: через поширення випадків дорожньо-транспортних пригод у місті та збільшення жертв серед громадян начальникам центральних 4-го та 6-го районів міліції негайно встановити контрольні пункти нагляду за дорожнім рухом. Їх співробітники повинні слідкувати за швидкістю руху автомобілів, а в темний час доби – і за їх належним освітленням. Порушників слід затримувати, складати протоколи та передавати їх начальникові

губміськмліції. У 1924–1926 роках аналогічні контрольні пункти з'явилися і в інших районах міста. Регулювання руху транспорту і пішоходів стало одним з основних обов'язків постових міліціонерів. Вони не лише стежили за тим, щоб усі учасники дорожнього руху дотримувалися ПДД, але і виявляли транспортні засоби, що не пройшли технічний огляд, без номерних знаків і глушників. У 1924 році постовим було навіть надано право штрафувати порушників ПДД на місці. Крім того, на місцях стали створюватися спеціальні загони з громадян, які допомагали підтримувати вуличний порядок.

Міліцейський жезл з'явився в руках наших регулювальників вуличного руху в 1922 році. Міліційний інструмент повинен був відповідати строгим стандартам: мати довжину 11 вершків (близько 50 см), бути червоного кольору з жовтим руків'ям. Цікаво відзначити, що у правилах регулювання руху вказувався порядок надання переваги в русі тим або іншим видам транспорту, причому серед інших перевагу мали партії заарештованих (тоді це, мабуть, було досить актуально). Оскільки однотипних машин все додавалося, виникла необхідність якось відрізнити їх один від одного. Рішення було знайдене найпростіше - відрізнити за номерами. Спочатку вони складалися тільки з цифр, що означають порядковий номер автомобіля при його реєстрації в тому або іншому місті. В ті часи водії рідко наважувалися на подорож в інше місто, і такий порядок влаштовував усіх. Номери встановлювалися на лівому передньому крилі і ззаду авто не нижче аршина від землі (дещо більше 70 см). Під поєднанням цифр у свій час вказували назву міста. Виглядало це приблизно так: 8.- 16-19, а нижче - назва міста.

У звіті про стан роботи адміністративно-міліцейської секції Харківської міськради з 1 жовтня 1929 р. до 1 травня 1930 р. відзначалося, що при адмінмилсекції створена спеціальна комісія вуличного руху, яка складається з представників адмінмилсекції, комунальної секції, міськмліції. Транспортні засоби Харкова збільшилися за 1924-1929 рр. так: механічний транспорт 1924 р. - 1000, 1929 р. - 6000. Грузовий транспорт 1924 р. - 1500, 1929 р. - 4000. У звіті підкреслювалося, що населення Харкова і водії транспорту мають слабку дисципліну у виконанні правил вуличного руху. Цим характеризується збільшення катастроф вуличного руху: 1927 р. - 88, 1928 р.-104, 1929 р.- 177,з а перше півріччя 1930 р. - 75.

Комісія вуличного руху розробила і видала обов'язкові постанови № 72-76 щодо поліпшення вуличного руху. Ними передбачено регулювання руху автокінного транспорту і пішохідного руху в місті постами міліції. Для цього створена спеціальна команда регулювання вуличного руху, яка складалася з 52 старших міліціонерів. В місті були встановлені переходи через майданчики і вулиці, про які повідомлялося спеціальними плакатами і закликами, яких поширено до 5000. Було знято і випущено в прокат спеціальний кінофільм про вуличний рух. На вулицях міста встановили 52 сигнальні стовпчики із стрілками. Комісія складала

коротку настанову для водіїв транспорту і розповсюдила їх серед 8000 водіїв транспорту м. Харкова.

Гречин Євген Євгенович
професор спеціальної кафедри № 4 Національної академії
Служби безпеки України, кандидат юридичних наук

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

Дослідження зовнішньоекономічної діяльності в якості наукової правової категорії є досить актуальним з огляду на широкі можливості права як ключового інструментарію забезпечення ефективної реалізації зовнішньоекономічної політики України. З іншого боку, прийняття державою через органи законодавчої і виконавчої влади відповідних нормативно-правових актів є виразом реалізації правової політики держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Суспільні відносини, які виникають у процесі зовнішньоекономічної діяльності, мають досить складний правовий та економічний зміст. Міжнародна економічна діяльність України становить неоднорідний та багатоаспектний предмет дослідження, однак найбільш різнобічним видається її розгляд в контексті правового регулювання захисту національних інтересів України.

Тенденції глобалізації у дослідженні адміністративно-правових засад зовнішньоекономічної діяльності проявляються в тому, що об'єктом дослідження, крім національної правової системи України, стають правові системи окремих зарубіжних країн та норми міжнародного права. Поряд з глобалізаційним підходом, актуальним для дослідження адміністративно-правових засад зовнішньоекономічної діяльності є цивілізаційний підхід, який дає можливість врахувати особливості національних та міжнародних правових систем при гармонізації законодавства України із нормами права окремих держав та міжнародного права [1].

Важливим з точки зору методології наукового дослідження адміністративно-правових засад зовнішньоекономічної діяльності є визначення спільного та відмінного між принципами, підходами і методами наукового дослідження та науковою теорією.

Принципи є основою будь-якого наукового дослідження. Методи наукового дослідження виконують не властиві теорії функції, виступаючи інструментом і водночас регулятором діяльності, встановлюючи порядок її здійснення, і не виконують пояснювальної функції, що властива саме теорії. Принципи державного управління зовнішньоекономічною діяльністю можна визначити як основні засади, вихідні ідеї, об'єктивні закономірності ефективної організації та здійснення держа-

вою функцій управління у сфері зовнішньоекономічної діяльності, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії та практики державного управління зовнішньоекономічною діяльністю, національного та міжнародного права у зазначеній сфері. До галузевих загальних принципів державного управління зовнішньоекономічною діяльністю відносяться принципи та засади зовнішньоекономічної політики та зовнішньоекономічної діяльності, закріплені в Конституції України та в Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». До галузевих спеціальних принципів державного управління зовнішньоекономічною діяльністю слід віднести принципи зовнішньоекономічної діяльності, що визначаються у ст. 2 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»: принцип суверенітету народу України у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності; принцип свободи зовнішньоекономічного підприємництва, що полягає у праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності вільно вступати у зовнішньоекономічні зв'язки; принцип юридичної рівності і недискримінації, що полягає у рівності перед законом всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, незалежно від форм власності; принцип верховенства закону у процесі державного управління зовнішньоекономічною діяльністю; принцип захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; принцип еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу при ввезенні та вивезенні товарів, що спрямований на захист прав та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Загальні функції об'єктивно властиві будь-якому процесу управління і виражають загальні закономірності управління як соціальної категорії. За допомогою цих функцій вирішуються найбільш загальні завдання управлінської діяльності, що мають відношення до всіх суб'єктів і об'єктів управління. Спеціальні функції відображають специфічні особливості конкретного об'єкта чи процесу управління. В їх основі лежать особливості сфери управління, галузі управління, підприємства, установи, організації, тощо. В результаті здійснення функцій державного управління економікою встановлюються організаційні зв'язки між суб'єктами та об'єктами управління в даній сфері. Ці зв'язки, в основному, встановлюються шляхом цілеспрямованого впливу суб'єктів на об'єкти, а також шляхом взаємодії між ними. Функції державного управління, породжуючи взаємодію між суб'єктами та об'єктами державного управління економікою, відображають прямі та зворотні зв'язки між ними. Характер таких взаємозв'язків багато в чому залежить від змісту функцій. Він обумовлений вимогами, що висуваються до побудови та функціонування системи органів державного управління в економічній сфері, а також завданнями, які вирішуються у процесі управління економікою. Враховуючи те, що державне управління зовнішньоекономічною діяльністю є складовою частиною державного управління економі-

кою, функціями державного управління зовнішньоекономічною діяльністю є об'єктивно обумовлені дії, які є складовою частиною виконавчо-розпорядчої діяльності конкретних органів державного управління (їх посадових осіб), здійснюються від імені держави і реалізують владно-організаційні повноваження держави у зовнішньоекономічній сфері.

Основними нормативно-правовими актами, які регулюють зовнішньоекономічну діяльність в Україні є Господарський кодекс України (розділ VII) та Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

Значну роль в регулюванні зовнішньоекономічної діяльності відіграє цивільне право. Його норми, що мають відношення до регулювання зовнішньоекономічної діяльності, містяться у Цивільному кодексі України, Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та в ряді цивільно-правових законів України.

Ряд питань зовнішньоекономічної діяльності врегульовується також нормами фінансового права. Це стосується бухгалтерського обліку та звітності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, митного, податкового та валютного регулювання зовнішньоекономічних відносин.

Важливу роль в регулюванні зовнішньоекономічної діяльності відіграють норми кримінального права, оскільки кількість злочинів в економічній та фінансово-кредитній сфері постійно зростає. Злочини у сфері зовнішньоекономічної діяльності насамперед є злочинами у господарській діяльності, положення про які містяться у розділі VII Кримінального кодексу України. Крім зазначеного, склад злочинів у сфері зовнішньоекономічної діяльності може стосуватися злочинів проти основ національної безпеки України (розділ I), проти власності (розділ VI), у сфері службової діяльності (розділ XVII), тощо.

Питання співвідношення державної і правової політики знайшли відповідне відображення у вітчизняних правових дослідженнях [2–4]. Правова політика є формою безпосереднього правового виразу державної політики у будь-якій сфері суспільного життя, яке упорядковується і управляється органами державної влади; як форма і різновид державної політики обслуговує, насамперед, інтереси держави, які об'єктивно обумовлені суспільними потребами і опосередковується та юридично оформлюється державою як політичною організацією державної влади. Засади зовнішньоекономічної політики держави діалектично та системно пов'язані із засадами внутрішньої політики в економічній сфері. Так, основними засадами внутрішньої політики в економічній сфері, що тісно пов'язані із зовнішньоекономічною сферою, є наступні: розвиток внутрішнього ринку; проведення ефективної політики управління державним боргом; гарантування державою непорушності усіх форм власності; створення сприятливих умов для розвитку підприємництва; детінізація економіки; розвиток механізмів державно-приватного партнерства; підвищення ефективності використання транзитного потенціалу держави, тощо [5].

Науково-теоретичний аналіз системи права України свідчить про те, що зовнішньоекономічна діяльність, крім норм господарського права, регулюється нормами різних галузей права: конституційного, адміністративного, цивільного, фінансового, земельного, трудового, кримінального та інших галузей. Це пояснюється тим, що процес зовнішньоекономічної діяльності є складним та комплексним за своїм правовим характером, її суб'єкти вступають в різного роду суспільні відносини. По відношенню до галузей права України такий предмет правового регулювання як зовнішньоекономічна діяльність має комплексний міжгалузевий характер.

Література

1. Тацій В.Я. Методологічні проблеми правової науки на етапі формування правової, демократичної, соціальної держави / В.Я. Тацій // Методологічні проблеми правової науки : матеріали Міжнар. наук. конф., 13–14 груд. 2002 р., Харків / упоряд. М.І. Панов, Ю.М. Грошевий. – Харків : Право, 2003. – С. 3 – 12.
2. Селіванов В.М. Право і влада суверенної України. Методологічні аспекти / В. М. Селіванов ; [наук. ред. О.Д. Святоцький]. – К. : Ін Юре, 2002. – 723 с.
3. Цветков В.В. Державне управління і політика : монографія / Цветков В.В., Селіванов В.М., Скрипнюк О.В. – К. : Абрис, 2006. – 312 с.
4. Панов М. Правова політика як універсальний феномен соціального буття / М. Панов, Л. Герасіна // Право України. – 2001. – № 8.– С. 36 – 40.
5. Юридична енциклопедія : у 6 т. / [редкол. Ю.С. Шемшученко (голова) та ін.]. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1998–2004. – Т. 3: К–М. – 2001. – 792 с.

Григоренко Євген Іванович,
доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного
факультету Харківського національного університету імені
В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент

ВІЙСЬКОВА СЛУЖБА ПРАВОПОРЯДКУ ЯК ВІДОМЧИЙ ОРГАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ В СИСТЕМІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Після 1991 року потреба у формуванні міцного оборонного потенціалу і розбудові національних Збройних Сил України стала однією з найактуальніших для політичного керівництва молодії Української держави. Однією із заporук цього стало забезпечення законності у системі Збройних Сил України. У даному контексті особливий інтерес викликає діяльність Військової служби правопорядку (далі – ВСП), яка одночасно є спеціальним правоохоронним формуванням і військовим формуванням. Організаційно, ВСП входить до складу Збройних Сил і відповідно, виконує покладені на них Конституцією України завдання, а також реалізує визначені законодавством завдання правоохоронної дія-

льності у Збройних Силах, здійснює низку правоохоронних функцій, що є важливою складовою їх боєздатності.

Правовий статус ВСП регулюється Законом України «Про військову службу правопорядку у Збройних Силах України» від 07.03.2002 р. № 3099-III[1]. У відповідності до норм згаданого акта ВСП є спеціальним органом, який призначений для забезпечення правопорядку і військової дисципліни серед військовослужбовців Збройних Сил України у місцях дислокації військових частин, у військових навчальних закладах, установах та організаціях, військових містечках, на вулицях і в громадських місцях. Основним завданням ВСП є запобігання злочинам, іншим правопорушенням у Збройних Силах України, їх розкриття і припинення; захист життя, здоров'я, прав і законних інтересів військовослужбовців, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, працівників Збройних Сил України, захист майна Збройних Сил України від розкрадання та інших протиправних посягань, участь у протидії диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах.

Основними завданнями Служби правопорядку є:

- виявлення причин, передумов і обставин злочинів та інших правопорушень, вчинених у військових частинах та на військових об'єктах; розшук осіб, які самовільно залишили військові частини (місця служби);

- участь в охороні військових об'єктів та забезпеченні громадського порядку і військової дисципліни серед військовослужбовців у місцях дислокації військових частин, військових містечках, на вулицях і в громадських місцях;

- захист майна Збройних Сил України від розкрадання та інших злочинних посягань;

- забезпечення безпеки дорожнього руху військових транспортних засобів;

- виконання у передбачених законом випадках рішень про тримання військовослужбовців на гауптвахті;

- забезпечення виконання кримінального покарання стосовно військовослужбовців, які за вироком суду засуджені до тримання у дисциплінарному батальйоні;

- сприяння у межах своєї компетенції органам, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органам досудового розслідування та суду, органам державної влади, органам місцевого самоврядування, органам військового управління, підприємствам, установам, організаціям у виконанні покладених на них відповідно до законів обов'язків;

- участь у протидії диверсійним проявам та терористичним актам на військових об'єктах.

На наш погляд, широкий спектр завдань, які покладені на ВСП у системі Збройних Сил України є додатковою спеціальною організацій-

но-управлінською гарантією забезпечення законності у війську України. Важливість такої гарантії є беззаперечною.

Література

1. Закон України «Про військову службу правопорядку у Збройних Силах України» від 07.03.2002 р. № 3099-III // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 32, ст. 225

**Григоренко Яна Олександрівна,
асистент кафедри конституційного права України
Національного юридичного університету імені Ярослава
Мудрого, кандидат юридичних наук**

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Складні суспільно-політичні трансформації, що постійно супроводжують незалежну Україну та які суттєвим чином загострились в останній час, на порядок денний неминуче поставили складні питання невідкладного проведення децентралізації. У зв'язку з цим, затвердження Стратегії сталого розвитку "Україна - 2020" [1] Указом Президента України від 12 січня 2015 року передбачає проведення децентралізації та реформи державного управління, де метою політики у сфері децентралізації є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація у повній мірі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування. На реалізацію цієї Стратегії до Верховної Ради України розроблено проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади» від 1 липня 2015 року [2], який на сьогодні вже попередньо схвалено парламентом України [3]. За вказаним Законопроектом пропонується скасувати інститут місцевих державних адміністрацій і запровадити інститут префектури, посадові особи якої здійснюватимуть виконавчу владу в районах і областях, у Києві та Севастополі. До того ж передбачається внести відповідні зміни до Конституції України.

А саме вказаним законопроектом запропоновано статтю 118 Конституції України викласти у такій редакції: «Виконавчу владу в районах і областях, у Києві та Севастополі здійснюють префекти.

Особливості здійснення виконавчої влади у Києві та Севастополі визначаються окремими законами.

Префекта призначає на посаду та звільняє з посади за поданням Кабінету Міністрів України Президент України.

Префект є державним службовцем.

Префект під час здійснення своїх повноважень відповідальний перед Президентом України, підзвітний та підконтрольний Кабінетові Міністрів України».

Крім того, статтю 119 Конституції України запропоновано викласти у такій редакції: «Префект на відповідній території:1) здійснює нагляд за додержанням Конституції і законів України органами місцевого самоврядування;

2) координує діяльність територіальних органів центральних органів виконавчої влади та здійснює нагляд за додержанням ними Конституції і законів України;

3) забезпечує виконання державних програм;

4) спрямовує і організовує діяльність територіальних органів центральних органів виконавчої влади та забезпечує їх взаємодію з органами місцевого самоврядування в умовах воєнного або надзвичайного стану, надзвичайної екологічної ситуації;

5) здійснює інші повноваження, визначені Конституцією та законами України.

Префект на підставі і в порядку, що визначені законом, видає акти, які є обов'язковими на відповідній території.

Акти префектів, видані на здійснення повноважень, визначених пунктами 1, 4 частини першої цієї статті, можуть бути скасовані Президентом України, а видані на здійснення повноважень, визначених пунктами 2, 3 частини першої цієї статті, – Кабінетом Міністрів України. Акти префектів, видані на здійснення повноважень, визначених пунктом 5 частини першої цієї статті, скасовуються Президентом України, а у визначених законом випадках – Кабінетом Міністрів України».

У нашій державі вже є певний досвід, коли після прийняття Основного Закону України 1996 року постали завдання щодо утворення нових органів публічної влади та врегулювання на законодавчому рівні механізму їх функціонування та взаємодії. Тому урахувуючи стан трансформації української Конституції на той час, парламентарям необхідно максимально виважено ставитися до доцільності змін норм чинної Конституції, а тим більше до створення та запровадження на законодавчому рівні нових органів публічної влади.

Сьогодні уведення префектур тягне за собою скасування обласних державних адміністрацій як органів виконавчої влади на відповідних територіях. Українські парламентарі, реформуючи систему виконавчої влади, будують її за трирівневою системою, де найсильніша – це громада (село-селище-місто), далі – район, а потім – область. Також народні обранці роз'яснюють, що обласні держадміністрації будуть перетворені на префектури, які виконуватимуть наглядові і координуючі функції стосовно органів державної влади на території.

Ураховуючи реалії сьогодення, вбачається, що бажання парламентарів запровадити інститут префектур в Україні є невиваженим, пос-

пiшним та характеризується недосконалим та поверхневим регулюванням питань у сферi функцiонування цих органiв. Адже парламентарями України не урахованi такi важливи питання як межi повноважень префектiв, механiзм призначення на посаду i звiльнення з посади префектiв, строк повноважень префектiв, висловлення недовiри префекту та iн. Не врегулювання зазначених та iнших питань призведе до негативних наслiдкiв як у правовому полi так i в практичнiй площинi, дисбалансу мiж органами виконавчої влади, що потребує ретельного доопрацювання та врегулювання належним чином.

Лiтература:

1. Стратегiя сталого розвитку «Україна 2020» : затв. Указом Президента України вiд 15 сiчня 2015 року № 5/2015 // Урядовий кур'єр. - 2015. - № 6.
2. Проект Закону про внесення змiн до Конституцiї України (щодо децентралiзацiї влади) вiд 1 липня 2015 року № 2217а // Голос України. - 2015. - № 161.
3. Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змiн до Конституцiї України щодо децентралiзацiї влади : Постанова Верховної Ради України вiд 31 серпня 2015 року № 656-VIII // Голос України. - 2015. - № 161.

**Гришко Лiлiя Миколаївна,
доцент кафедри загальноправових дисциплiн факультету права
та масових комунiкацiй Харкiвського національного
унiверситету внутрiшнiх справ, к.ю.н.**

КОНСТИТУЦIЙНИЙ СТАТУС ЖIНКИ В МОНАРХIЯХ АРАБСЬКОГО СХОДУ: ЗАКРІПЛЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ

Окремi аспекти проблематики прав жiнок в монархiях Арабського Сходу (далі – МАС) вже отримали своє висвітлення у працях як вiтчизняних так i зарубiжних дослідників. Зокрема окремi аспекти даної проблематики у своїх роботах досліджували Х. Бехруз, Н.В. Жданов, М.Ю. Мартинова, Г. Левицька, М.В. Лубська, М.А. Сапронова, Л.Р. Сюкійяйнен та iн.

На сьогодні Україна належить до категорiї так званих транзитивних держав, тобто тих, що перебувають на етапi переходу вiд авторитаризму до демократiї. За даних умов дослідження проблем забезпечення прав людини в МАС надасть змогу пояснити окремi сучаснi процеси, iменованi як «модернiзацiя». Так, в закріпленнi основних прав та свобод конституцiями бiльшості МАС просліджується захiдна модель концепцiї прав людини. При цьому, складно зрозуміти як реалізуються на практицi норми конституцiй МАС, оскiльки на конституцiйнi права та свободи громадян МАС серйозний вплив здiйснюють традицiйнi норми державної релiгiї – iсламу, а деякi норми, стосовно особистих та сiмейних прав,

як і в інших ісламських країнах, регулюються виключно мусульманським правом.

Конституційний статус жінки в монархіях Арабського Сходу практично не відрізняється від статусу чоловіка. Конституції цих країн в розділах основних прав та обов'язків, декларують право кожного громадянина держави на участь в політичному, економічному, культурному та релігійному житті держави. Майже усі основні закони проголошують принцип рівності громадян в їх правах та обов'язках. Громадяни, і чоловіки і жінки, мають право приймати участь в публічних справах та мають політичні права, включаючи право голосу і право бути обраним, у відповідності з Конституцією та умовами і принципами, встановленими законом (п. е ст. 1 Конституції Бахрейну) [1].

В деяких конституціях прямо передбачено заборону дискримінації за статевою ознакою закріплюється не в усіх МАС. Наприклад, така заборона передбачена конституцією Бахрейну: «Усі люди рівні перед законом. Не допускається дискримінації за статевою ознакою, за національністю, мовою, релігією, переконаннями» (ст. 18 Конституція Бахрейну). Подібне положення закріплено у статті 17 Конституції Оману [1].

Проте, а ні народна конституція Бахейну, а ні октройована конституція Оману ще не гарантує фактичну реалізацію такої заборони. Найбільш демократичною серед МАС прийнято вважати Йорданію. Більшість жінок у цій державі спочатку закінчують школу, потім здобувають вищу освіту і тільки тоді створюють сім'ю. Більшість жінок працюють в сфері освіти та медицини. Також законом про вибори передбачено квоту шість місць для жінок в парламенті. За результатами парламентських виборів 2007 року вперше поза квотою жінка одержала місце в парламенті (всього балотувалося 885 кандидатів, з них 199 жінки).

Конституціями також передбачено рівний доступ громадян до державної служби. Так, наприклад, Конституція Йорданії проголошує право кожного громадянина займати посади в публічних установах (ч.1 ст. 22).

Держава в міру своїх можливостей забезпечує усім йорданцям роботу та освіту та забезпечує їх безпеку та рівність можливостей (ч.2 ст. 6 Конституції Йорданії). Конституція Катару проголошує, що держава гарантує одержання освіти (ст. 25). Взагалі, МАС активно борються з неграмотністю [1].

Конституції все ж закріплюють певні особливості щодо статусу жінки. Наприклад, у відповідності до Конституції Бахрейну, держава гарантує узгодженість обов'язків жінки по відношенню до сім'ї з їх роботою в суспільстві і рівності з чоловіками в політичній, соціальній, культурній та економічній сферах без порушень положень ісламського канонічного права (шаріату) (ч. b ст. 5 Конституція Бахрейну). Встановлення особливих умов праці для жінок п. d ст. 23 Конституції Йорданії. В цілому ж конституцій статус жінки та чоловіка в МАС не має суттєвих відмінно-

стей. Проте, з огляду на державну релігію – іслам та основу законодавства – шаріат, безумовно, правовий статус чоловіка та жінки має свої особливості.

Саме класичне ісламське право залишається основою ісламської концепції прав людини [2, с. 212]. Передусім це стосується правового становища жінки, яке часто регулюється не на основі принципу рівності, а на традиційних ісламських уявленнях про її права [3, с. 217]. Від ступеня практичного впровадження ісламського права в кожній МАС є відмінності в правового статусу жінки. Так, наприклад, жінки у Саудівській Аравії та ОАЕ не наділені політичними правами на відміну від інших МАС.

З приводу модернізації класичної ісламської концепції прав людини існують різні точки зору, однією з яких є концепція, запропонована Абдуллах Ахмед Ан-Наїмом. Він вважає, що «до тих пір, доки сучасне ісламське право опирається на тексти Корана та сунни мединського періоду, що складають основу шаріату, нема жодної можливості уникнути кричущих порушень основних та загальних прав». Неможливо знищити рабство як правовий інститут та відсторонити усі форми та відтінки дискримінації жінок та немусульман, залишаючись в рамках історичного шаріату. Для обґрунтування прав людини в ісламському світі необхідно, на його думку, використати еволюційний підхід, тобто відійти від текстів Корану та сунни мединського періоду «як таких, що виконали своє обмежене історичне завдання та звернутися до тих текстів меканського періоду, які раніше вважалися непідходящими для практичного застосування, але тепер вказують на єдиний правильний шлях» [2, с. 223, 224].

Так, є монархії, де статус жінки у суспільстві зупинився на її ролі, як матері та дружини з незначними елементами прогресу (прикладами) в політичному та професійному житті (КСА). Суттєвим прогресом, для Саудівської Аравії, можна назвати надання права жінкам-адвокатам виступати в суді та допуск жінок до участі в Олімпіаді 2012 р., наділення виборчими правами жінок. Зокрема планується що вже у грудні 2015 року жінки, як обіцяє Король, приймуть участь в муніципальних виборах.

В Саудівській Аравії розширення ролі жінки у суспільстві розпочалося з освітньої сфери. Важливою рисою того, що саудівський монарх назвав «революцією в сфері освіти», було планомірне включення в цю сферу жінок. Як зазначав генеральний секретар Вищої ради у справах освіти, лише за період з 2003 по вересень 2006 р. в Саудівській Аравії було відкрито 102 жіночих факультети (і «їх було більше, ніж факультетів для юнаків», додавав він), що спеціалізуються на викладанні спеціальностей, що найчастіше обираються дівчатами. [4, с. 51].

У інших МАС роль жінки суттєво розширюється у сфері професійного та політичного життя (Бахрейн, Йорданія, Оман, Катар, Кувейт, ОАЕ). Так, за трудовим законом та законом про державну службу Оману гарантовано рівність громадян не залежно від статі. Громадянки Бах-

рейну, Кувейту, ОАЕ активно реалізують свої виборчі права. Після того, як у 2004 році шейх Халіфа змінив на посту президента ОАЕ свого батька, жінки країни почали займати міністерські посади та одержали більше 30% керівних позицій в держструктурах.

Ключову роль у трансформації гендерного питання та громадських відносин в останні роки почали відігравати жіночі організації, особливо в країнах Перської затоки. Більшість жіночих організацій в арабському регіоні утворились з транснаціональних феміністських рухів як результат посилення політичного усвідомлення ролі жінок в суспільстві [5, с. 80].

Міністерство юстиції Катару повідомляє, що є одним із міністерств, що підтримує жінок, зазначаючи при цьому, що майже 67 відсотків від загального катарського персоналу є жінки. Міністерство посилює навчальні програми для жінок для розвитку їх професіоналізму, додаючи, що катарських жінки довели свою цінність в усіх посадах та видах діяльності.

3 огляду на проведене дослідження слід зробити наступні висновки:

1. Конституційний статус жінки в МАС майже ідентичним статусу чоловіка. Конституції проголошують рівність громадян, гарантують кожному право на освіту, право на доступ до державної служби, виборчі права та. ін.

2. Позитивна практика реалізації конституційних прав жінок, особливо щодо права на освіту, виборчих прав свідчить про позитивні зміни у сфері забезпечення прав людини в МАС. Сьогодні жінка в цих державах має можливість одержати освіту та працювати, в тому числі в органах державної влади, приймати участь у виборах.

3. Не менш важливе значення мають традиції, що тісно переплетені з ісламом, які відіграють важливу роль у реалізації жіночою основних прав та свобод. Існують сім'ї, що додержуються основ «історичного ісламу» і обмежують статус жінки виключно законами шаріату.

Література:

1. Конституции государств Азии: в 3 т. Т. 1: Западная Азия / под ред. Т.Я. Хабриевой. – М.: Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации : Норма, 2010. – 544 с.
2. Хашматула Бехруз. Исламские традиции права: Сборн. научных трудов / Хашматула Бехруз; Одесская национальная академия. – Одесса: Юридична література, 2006. – 293 с.
3. Лубська М. Мусульманське право: Сутність, джерела, структура: моногр. / М. Лубська. – К.: Академвидав», 2009. – 256 с.
4. Косач Г.Г. Саудовская Аравия: «национальные проекты» в контексте внутренней политики / Г.Г. Косач // Ближний Восток и современность: сборник статей. – Вып. 31. – 2007. – с. 43- 65.
5. Ігошина Ж.Б. Гендерне питання та процеси глобалізації на Арабському Сході // Науковий вісник «Актуальні проблеми міжнародних відносин» Ін-

**Гуменюк Володимир Анатолійович,
доцент кафедри загально правових дисциплін факультету права
та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент,**

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ДЕЯКИХ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІЦІЮ»

Вже більше 20 років Україна йде важким шляхом змін та реформ у правовій сфері, котрих потребують реалії сьогодення. Тривале перебування за так званою залізною занавіскою дається в знаки. Адаптація внутрішнього законодавства до світових стандартів потребує значних зусиль. Враховуючи ті виклики перед якими постала наша держава, інколи бракує часу для проведення повномасштабних, а загалом й необхідних досліджень в сфері законотворчості. Тому законодавець змушений приймати правові акти в котрі згодом вносяться суттєві корективи. Ситуація ускладнюється ще й тим, що по декуди при прийнятті нових нормативно-правових актів, певною мірою не враховуються попередні набуття. Тому не рідко буває так що, новий нормативно-правовий акт викликає більше запитань, чим дає відповідей щодо його застосування. Не є виключенням у даному випадку й новий Закон України «Про національну поліцію» (Далі Закон) [1]. Розглянемо деякі положення Закону які викликають зауваження щодо забезпечення прав громадян.

Так аналізуючи положення розділу V Закону (який називається Поліцейські заходи) виникає низка запитань котрі потребують вирішення та нормативного закріплення. Так наприклад у статті 29 Закону мова йде про вимоги до поліцейського заходу, зокрема в ній зазначається:

«1. Поліцейський захід - це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень.»

Положення цього пункту викликає запитання: що мається на увазі під терміном «дії превентивного характеру» і чим вона відрізняється від «дій примусового характеру»?

«2. Поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції. Обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним.»

Положення цього пункту викликає запитання: на кого будуть покладені повноваження щодо встановлення того, чи був обраний поліцейський захід законним, необхідним, пропорційним та ефективним у

кожному випадку його застосування, чи це буде віддано на розсуд тих хто його застосовуватиме?

В наступних чотирьох пунктах дається тлумачення законності, необхідності, пропорційності та ефективності поліцейських заходів, стосовно яких також існують запитання щодо адміністративного розсуду

«7. Поліцейський захід припиняється, якщо досягнуто мети його застосування, якщо неможливість досягнення мети заходу є очевидною або якщо немає необхідності у подальшому застосуванні такого заходу.»

Стаття 30 Закону має назву «Види поліцейських заходів». Проаналізувавши зміст статті можна дійти висновку, що в ній мова іде про: -а) заходи реагування на правопорушення; б) два види поліцейських заходів, а саме, поліцейські превентивні заходи та заходи примусу; в) інші заходи, визначені окремими законами.

Назва статті певною мірою не відповідає змісту, на нашу думку доречно було б замінити існуючу назву статті на таку «Види заходів які застосовуються поліцейськими»

Стаття 31 Закону, яка міститься перелік превентивних поліцейських заходів, взагалі потребує окремого висвітлення. Так згідно цієї статті

1. Поліція може застосовувати такі превентивні заходи:

- 1) перевірка документів особи;
- 2) опитування особи;
- 3) поверхнева перевірка і огляд;
- 4) зупинення транспортного засобу;
- 5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території;
- 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;
- 7) проникнення до житла чи іншого володіння особи;
- 8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ;
- 9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;
- 10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;
- 11) поліцейське піклування.

2. Під час проведення превентивних поліцейських заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи.

В статтях Закону, починаючи з 32 по 41 включно, законодавець роз'яснює сутність превентивних поліцейських заходів, розглянемо питання що виникають стосовно наступних пунктів:

Так у пункті 3 зазначено як захід «поверхнева перевірка і огляд», проте в назві статті, яка тлумачить цей захід, як і у змісті самої статті, ні слова немає про огляд. Крім того зміст «Статті 34. Поверхнева перевірка», викликає сумнів щодо законності права поліцейських при здійсненні поверхневої перевірки: а) вимагати відкрити кришку багажника та/або двері салону (із змісту статті не зрозуміло у кого саме буде поліцейський вимагати здійснити цю дію); б) і зобов'язання особи (знову ж таки не зрозуміло якої саме особи, особи-власника транспортного засобу, чи користувача, пасажира тощо) під час поверхневої перевірки речі або транспортного засобу самостійно показати поліцейському вміст особистих речей чи транспортного засобу.

А якщо особа з тих чи інших причин (особисті речі інтимного характеру, листування, особиста інформація тощо) не погодиться виконувати вимоги поліцейського, то чи не буде це пізніше розцінено як злісна непокоря законній вимозі поліцейського и як наслідок притягнення до відповідальності?

Зміст пункту 7 статті 34 Закону взагалі викликає подив. «При виявленні в ході поверхневої перевірки будь-яких слідів правопорушення поліцейський забезпечує їх схоронність та огляд відповідно до вимог статті 237 Кримінального процесуального кодексу України.»

Згідно вимог статті 237 Кримінального процесуального кодексу України поліцейські не уповноважені самостійно вчиняти дії щодо огляду, а от забезпечення схоронності слідів правопорушення (мабуть все таки кримінального правопорушення) до прибуття уповноваженої особи можливе.

Виникає також запитання, як застосовувати Кримінально процесуальний кодекс України якщо правопорушення адміністративне?

Окреме питання постає при виборі вимогами якого нормативно-правового акту керуватися при здійсненні заходу поверхневої перевірки та огляду : Законом чи вимогами Кодексу України про адміністративні правопорушення статтею 264. Особистий огляд і огляд речей [2].

У пункті 2 статті 37 Закону мова ведеться про особливості відліку часу утримання затриманої фізичної особи в спеціально відведених для цього приміщеннях. Виникає питання про які саме спеціально відведені приміщення ведеться мова?

Стаття 41 Закону, яка регулює особливості поліцейського піклування також потребує уточнення, де будуть перебувати і в яких умовах будуть утримуватися особи до передання їх відповідним особам та органам.

Загалом на нашу думку положення Закону України «Про національну поліцію» потребують ретельного доопрацювання та усунення іс-

нуючих протиріч та прогалин особливо стосовно питань забезпечення прав та свобод громадян в діяльності поліції.

Література

1. Офіційний вісник України від 18.08.2015 — 2015 р., № 63, стор. 33, стаття 2075, код акту 78051/2015
2. Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984 — 1984 р., № 51, стаття 1122

**Гусаров Сергій Миколайович,
член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України,
доктор юридичних наук, професор**

ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ТА ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Проблематика сучасних державно-правових наукових досліджень поперед усього обумовлена економіко-політичним станом України, зокрема, потребою напрацювання нових дієвих засадничих принципів забезпечення національної оборони та здійснення правоохоронної діяльності. Так, сюди входять і базові питання реформування правоохоронної системи держави, які включають в себе й дослідження її правоохоронної функції.

Безумовно, правоохоронна функція є однією з найважливіших в загальній правовій системі держави, оскільки саме в її реалізації проявляється сутність, соціальне призначення та здатність держави забезпечувати належний правопорядок. При цьому, від змісту та наповнення правоохоронної функції залежить й трансформація інших державних функцій та їхня значущість. В цілому, можна стверджувати, що головним завданням сучасної правової держави в реалізації правоохоронної функції є захист прав і свобод людини і громадянина. До того ж, виділення правоохоронної функції держави та розуміння її у всьому різноманітті свого змісту дозволяє по-іншому подивитися на сутність правової держави та реалізацію тих її принципів, що відображені в Конституції України.

Звідси, постає потреба в більш поглибленому науковому обґрунтуванні нормативно-правових засад правоохоронної функції сучасної держави. Разом із тим, з погляду на досить вагомий науковий доробок вітчизняних науковців, різноманітність реалізації правоохоронної функції держави проявляється саме в успішності практичної діяльності правоохоронних органів, однією зі складових яких є органи внутрішніх справ України. Забезпечення правопорядку як основне завдання їх діяльності, повинно вирішуватися конкретними правовими державними засобами і способами, і, насамперед, задля реалізації правоохоронної функції правової держави.

Таким чином, правоохоронна функція, яку забезпечують правоохоронні органи, стає системоутворюючою функцією в українській державі. Відповідно, система правоохоронних органів як суб'єктів правоохоронної діяльності, безпосередньо складається з правоохоронних державних органів, наділених спеціальними повноваженнями; державних органів, спеціалізацією яких не є правоохорона; недержавних організацій та об'єднань.

Цілком доречною слід визнати думку В.Я. Тація, що у результаті широкого тлумачення правоохоронної функції до правоохоронних органів включаються майже всі органи виконавчої влади, які в тій чи іншій мірі займаються виконанням правоохоронних функцій, тобто опосередковано й правоохоронною діяльністю [1, с. 234].

Правоохоронна діяльність як форма реалізації правоохоронної функції держави може розглядатися як юридична форма здійснення функцій держави, наприклад, правоохоронної, а також як специфічний спосіб реалізації державної влади: законодавчої, судової, виконавчої. В той же час, як зазначають науковці, правоохоронна діяльність обумовлена охоронною функцією правової системи і охоронною функцією держави. Саме таке розуміння правоохоронної функції та правоохоронної діяльності визначається тим, що держава має розглядатися як складова частина правової системи країни. При цьому, відмінною ознакою правоохоронної служби в правоохоронному органі чи системі, від громадянської служби, є забезпечення здійснення функцій держави особливого роду, спрямованих на забезпечення громадського порядку, безпеки, законності, правопорядку, здійснення боротьби зі злочинністю.

Край важливим вбачається організаційно-правове оформлення правоохоронної функції держави як спеціалізованого напрямку державної діяльності, що пов'язана із забезпеченням правопорядку. Особливу увагу слід звернути на формування функціональних і організаційних структур, що реалізують правоохоронну функцію, їх компетенції у правоохоронній сфері.

Можна погодитись з тим, що «виникає потреба вивчення поняття «правоохоронна функція» через призму діяльності правоохоронних органів та держави як форми організації суспільства. Тобто, правоохоронну функцію держави не слід ототожнювати з правоохоронними функціями державних органів. Функція держави – це коло її діяльності, у площині якого зумовлюється робота всього державного апарату і кожного з його окремих органів. Функції ж окремого органу держави свідчать про соціальне призначення цього органу як особливої частини механізму держави. Вони мають свій вияв та конкретизацію у компетенції державних органів, закріплених за кожним органом правах і обов'язках» [2].

Через це актуальним залишається завдання визначення компетенції органів внутрішніх справ щодо реалізації правоохоронної функції в Законі України «Про органи внутрішніх справ» та в Законі України

«Про систему правоохоронних органів України». Зокрема, надати перелік правоохоронних органів України, визначити поняття правоохоронної діяльності; принципи, мету та завдання в сфері правоохоронної діяльності; права та обов'язки правоохоронних органів; передбачити особливості взаємодії між правоохоронними органами, а також між державними правоохоронними органами з іншими недержавними органами і організаціями, які виконують правоохоронні функції.

Досі не вирішеною проблемою є також включення окремих органів державної влади до складу спеціальних суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави (Національного антикорупційного бюро України, установ та органів виконання покарань; органів фіскальної служби; органів державного фінансового контролю; органів охорони державного кордону; органів Військової служби правопорядку у Збройних Силах України; органів Служби зовнішньої розвідки України; органів Управління державної охорони України; розвідувального органу Міністерства оборони України).

Зважаючи на те, що правоохоронна функція та правоохоронна діяльність є неодмінними складовими правової держави, а також на євроінтеграційні прагнення України та обраний курс на реформування правоохоронних органів відповідно до європейської моделі, слід також підтримати пропозиції науковців, що «в ході адаптації адміністративного законодавства обов'язково має бути прописаний належний координаційний механізм взаємодії між відповідними органами державної влади України (як елементами інституційної складової адміністративно-правового механізму реалізації правоохоронної функції держави) та інституціями Європейського Союзу, а також національними органами його держав-членів» [3]. Це дозволить забезпечити дієвий захист прав та свобод людини і громадянина на території всього європейського правоохоронного простору, налагодити ефективне співробітництво національних правоохоронних органів з аналогічними структурами країн – членів Європейського Союзу.

Література

1. Тацій В. Я. Визначення поняття та системи правоохоронних органів у концепції змін до Конституції України (концептуальні підходи) / В. Я. Тацій // Право України. – 2012. – № 11-12. – С. 233-240.
2. Хамула П. І. Окремі аспекти правоохоронної функції / Хамула Павло Іванович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=550%3A140513-14&catid=71%3A6-0513&Itemid=87&lang=ru. – 14.05.2013.
3. Безпалова О. І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. І. Безпалова ; Харківськ. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2015. – 42 с.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСНОВИ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Правоохоронна функція держави полягає в забезпеченні конституційного порядку, національної безпеки; вона зумовлює стан законності, актуалізує охорону конституційних прав людини й громадянина та відновлення неправомірно порушених цих прав. Ознаки правоохоронної діяльності. Правоохоронна діяльність є різновидом застосування права за часом, простором і колом осіб. У законі встановлено порядок застосування норм, стадії, процедури, наслідки його невиконання [1].

Ст. 1 Конституції України проголошує Україну правовою державою, в якій одним із головних завдань є створення реального та діючого механізму захисту прав, свобод і охоронюваних законом інтересів фізичних та юридичних осіб. Центральне місце в сфері правового захисту в державі посідають правоохоронні органи.

Правоохоронна діяльність розглядається як вид державної діяльності, яка здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими державними органами шляхом застосування юридичних заходів впливу в точній відповідності із законом і за неухильного дотримання встановленого порядку. Це найзагальніше визначення поняття правоохоронної діяльності, що широко використовується в правовій літературі.

Правоохоронна діяльність охоплює такі напрями: діяльність із виявлення, запобігання й розслідування злочинів та інших правопорушень; діяльність із захисту державної (національної) безпеки, державного кордону та правопорядку в Україні; діяльність органів прокуратури; діяльність із забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства.

Правоохоронна діяльність спрямована на запобігання виникненню умов і причин можливих та вчинених суспільно небезпечних явищ, припинення їх розвитку та ліквідацію наслідків. Різним видам правоохоронної діяльності властива одна спеціальна ознака. Вона полягає в тому, що охорона прав фізичної чи юридичної особи здійснюється шляхом застосування публічно встановлених процедур [2]. Вона вказує на те, що способи здійснення правоохоронної діяльності складаються зі спеціально встановлених юридичних процедур, таких як подання позову, подання заяви про правопорушення або про злочин, подання звернення, опитування, допит тощо. Порушення посадовими особами правоохоронних органів встановлених процедур визнають істотним порушенням процесуального законодавства. Здебільшого це тягне за собою визнання дії правоохоронного органу неправомірною. Про важливість додержання процедури правоохоронних дій свідчить також і те, що під час масових репресій 30-х років порушення законності відбувалося саме

у вигляді спрощення процедур і появи надзвичайних правоохоронних органів.

Усі процедури правоохоронного призначення є формально визначеними. Наприклад, процедури звернення громадян до державних установ з питань захисту власного права, з питань притягнення до кримінальної відповідальності, з розв'язання трудових спорів, доставлення порушника для складання протоколу про адміністративне правопорушення тощо докладно описано у відповідних законах, настановах, інструкціях. Характерною ознакою правоохоронних процедур є те, що вони мають протокольну форму. Це означає, що будь-яка процесуальна дія (порушення кримінальної справи, допит, обшук, затримання підозрілого, пред'явлення обвинувачення тощо) має протоколюватися, при цьому вимоги до складання акту чи протоколу є однаковими для всіх учасників кримінального, цивільного судочинства або з провадження адміністративних правопорушень.

Це стосується і вимог до складання процесуальних актів іншими суб'єктами правоохорони, а саме прокурора, слідчого, органу дізнання тощо.

Отже, процедурна (процесуальна) ознака правоохоронної діяльності вказує на формальну визначеність такої діяльності та неприпустимість її порушення [1].

Ми вважаємо, що процедурний характер діяльності правоохоронних органів полягає у провадженні певних юридично значущих дій, кожна з яких має власний результативний характер - складений протокол, підготовлений акт тощо, що дає змогу продовжити виконання подальших процесуальних дій для досягнення загальної мети - охорони прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина. Тобто, процедурна діяльність правоохоронних органів пов'язується з певними процедурними діями уповноважених органів, що мають внутрішній зміст (формальна визначеність, послідовність тощо) та зовнішню форму практичної реалізації за допомоги відповідних форм закріплення.

Отже, процедурна спрямованість правоохоронної діяльності, насамперед, проявляється через функціонально-організаційне призначення такої діяльності, що ефективно може бути реалізована лише за допомоги створення дієвого механізму забезпечення покладених на правоохоронні органи завдань і повноважень.

Як підсумок слід зазначити, що під процедурними основами діяльності правоохоронних органів доречно розуміти сукупність законодавчо визначених дій правоохоронних органів, що реалізуються в чіткої регламентованій послідовності та процедурній формі з метою досягнення найбільш ефективного юридично значущого результату, спрямованого на забезпечення охорони прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина. До основних ознак процедурної діяльності правоохоронних органів віднесемо такі: має послідовний характер і визначає

спрямованість правоохоронних органів; здійснюється за допомоги реалізації завдань і повноважень, покладених на уповноважені органи; має зовнішню форму закріплення у вигляді відповідних процесуальних документів; спрямована на забезпечення охорони прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина [3, с. 157].

Література:

1. Маляренко В. Т. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підручник / В. Т. Маляренко. - К., 2007. [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://www.ebk.net.ua/Book/SptpoU/1-2/111.htm>
2. Правоохоронна діяльність і правоохоронні органи // Віче. - 2009. - вересень № 18 [Електронний ресурс] - Режим доступу до журн. : <http://www.viche.info/journal/1643/>
3. Юсупов В. Процедурні основи діяльності правоохоронних органів України / В. Юсупов // Публічне право. - Уж., 2013 - № 3 (11). - С. 153 - 158.

**Денисюк Денис Станіславович,
докторант ад'юнктури та докторантури Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук**

**ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ПРИЙНЯТТЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«ПРО ДОЗВІЛЬНІ ПОСЛУГИ ТА ДОЗВІЛЬНІ ЦЕНТРИ МІНІСТЕРСТВА
ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ»**

Європейська інтеграція України зобов'язує нашу державу забезпечити ефективне функціонування інститутів, які гарантуватимуть верховенство права, додержання прав і свобод людини і громадянина, їх ефективний захист [1]. Отже, одним із напрямків реформування органів внутрішніх справ є покращання якості, підвищення оперативності та об'єктивності надання сервісних послуг народові України. З метою реалізації заходів з реформування органів внутрішніх справ було прийнято Закон України «Про Національну поліцію». Аналіз положень Закону України «Про Національну поліцію» надає можливість виокремити такі публічні послуги:

- здійснює супроводження транспортних засобів у випадках, визначених законом;
- видає відповідно до закону дозволи на рух окремих категорій транспортних засобів; у випадках, визначених законом, видає та погоджує дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху;
- здійснює охорону об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також бере участь у здійсненні державної охорони;
- здійснює на договірних засадах охорону фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності;

- здійснює контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ [2].

Поряд із зазначеним, варто вказати на назву ст. 39 Закону України «Про Національну поліцію» – перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ. Так, поліція в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України, може оглядати за участю адміністрації (керівництва) юридичних осіб, фізичних осіб (у тому числі фізичних осіб – підприємців) чи їх уповноважених представників приміщення, де знаходяться зброя, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила або порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також безпосередньо оглядати місця їх зберігання з метою перевірки дотримання правил поводження з ними та правил їх використання. Поліція може оглядати зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, що знаходяться у фізичних та юридичних осіб, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання та використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, з метою перевірки дотримання правил поводження з ними та правил їх використання. Поліція відповідно до порядку, визначеного Міністерством внутрішніх справ України, вилучає зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також опечатує і закриває об'єкти, де вони зберігаються чи використовуються (у тому числі стрілецькі тири, стрільбища невійськового призначення, мисливські стенди, підприємства і майстерні з виготовлення та ремонту зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, магазини, у яких здійснюється їх продаж, піротехнічні майстерні, пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування) у випадку виявлення порушення правил поводження з ними та правил їх використання, що загрожують громадській безпеці, до усунення таких порушень. Поліція інформує відповідний орган Міністерства внутрішніх справ України в одноденний строк про кожен факт виявленого порушення правил зберігання і використання зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, вибухових речовин та матеріалів, інших предметів, матеріалів і речовин, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ [2].

У Законі України «Про Національну поліцію» регламентуються контрольні повноваження стосовно об'єктів дозвільної системи, хоча не закріплюються повноваження щодо видачі дозволів на вище перераховані об'єкти дозвільної системи.

Можливо, ці повноваження виходять із змісту ст. 24 Закону України «Про Національну поліцію» – виконання інших (додаткових) повноважень може бути покладене на поліцію виключно законом.

У зв'язку з викладеним є необхідність на законодавчому рівні визначити на майбутнє правові засади реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері надання сервісних послуг Міністерством внутрішніх справ України.

Варто зазначити, що акцент «служіння», «надання послуг» актуальним для будь-якої сучасної держави. Тобто орієнтація на потреби та інтереси клієнта з боку органів публічної адміністрації є беззаперечним позитивом теорії публічних послуг і власне дозвільних послуг як різновиду публічних послуг. Адже йдеться про створення найзручніших та найдоступніших умов для отримання послуг споживачем.

З цією метою доцільно прийняти Закон України «Про дозвільні послуги та дозвільні центри Міністерства внутрішніх справ України», який визначав би правові засади реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері надання дозвільних послуг Міністерством внутрішніх справ України. Слід зауважити, що на сьогодні йдуть жваві дискусії щодо можливого протиріччя зазначеного проекту Закону із Законом України «Про адміністративні послуги» в частині передання всіх дозвільних (адміністративних) послуг на місцевий рівень. В цьому аспекті доцільно погодитись із О. В. Джафаровою щодо необхідності прийняття цього Закону та не доцільності саме на цьому етапі розвитку нашої держави передання повноважень щодо надання дозвільних послуг, які пов'язані з об'єктами підвищеної небезпеки на рівень органів місцевого самоврядування, оскільки:

- реформи, що пов'язані із децентралізацію знаходяться ще на початковому етапі;

- дозвільні послуги, які надаються МВС України в більшості випадків, пов'язані із об'єктами або діяльністю, що становить значну загрозу для життя та здоров'я людини і громадянина, суспільства та держави в цілому, відповідно мають складніші умови отримання документа дозвільного характеру;

- передача надання дозвільних послуг МВС України на рівень органів місцевого самоврядування потребує прийняття Закону України «Про зброю» та відповідно допуск осіб, які будуть надавати послуги до інформаційних систем МВС України, що потребує свого правового та організаційного забезпечення;

- аналіз європейського досвіду свідчить, що не має єдиної універсальної моделі надання послуг, які пов'язані з об'єктами підвищеної

небезпеки, кожна держава обирає свою модель надання останніх із врахуванням ментальності правової системи [3, с. 557].

Отже, на даному етапі розвитку нашого суспільства, враховуючи політичну, економічну та соціальну напруженість в суспільстві, вважаємо за доцільне, суб'єктом надання дозвільних послуг у сфері забезпечення громадської безпеки залишити МВС та прийняти відповідний Закон.

Література:

1. Концепція першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1221414>
2. Про національну поліцію : Закону України від 02.07.2015 № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/580-19>
3. Джафарова О. В. Дозвільна діяльність органів публічної адміністрації в Україні: питання теорії та практики : монографія / О. В. Джафарова. – Х. : Диска плюс, 2015. – 688 с.

**Дергунова Анна,
курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
(група ФПС-14-).**

Науковий керівник: Кріцак Іван Васильович, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

В ЧОМУ НЕБЕЗПЕКА ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ: З ВОРОТНА СТРОНА МЕДАЛІ

Не можна забувати про те, що в нашій країні та світі є величезна кількість дітей, які потребують підтримки та захисту. Надзвичайно прикро, що сьогодні в країнах Азії та Африки дітям загрожує голод, військові конфлікти, безграмотність, СНІД та інші смертельні хвороби. Більше того, дитяча смертність в менш розвинених країнах практично в 2 рази є вищою, ніж у тих, які нормально розвиваються.

Переходячи до теми нашого дослідження варто відзначити, що у стародавніх римлян Ювента (від лат. Iuventas) являлася богинею юності, яка мала своє невелике святилище в межах Капітолійського храму Юпітера. Ювенті на початку кожного року приносили ритуальні жертви за юнаків. Сьогодні, під "ювенальною юстицією" (від лат. juvenalis — юний та юстиція, jus – право, justicia-справедливість) найчастіше розуміють правосуддя у справах неповнолітніх, що включає в себе особливий порядок судочинства, окрему систему судів, а також сукупність ідей, концепцій соціального захисту та реабілітації неповнолітніх.

Так, ювенальна юстиція передбачає, що у вирішенні конфлікту між дитиною та батьками повинні втручатися державні службовці та фахівці, які стоятимуть на захисті прав дітей у сім'ях та дитячих устано-

вах. Це сприятиме тому, що кожна дитина матиме можливість поділитися з представником держави своєю проблемою і отримати підтримку та допомогу.

Водночас, основна ідея ювенальної юстиції полягає не лише в профілактиці дитячої злочинності, а також включає в себе профілактику злочинів проти дітей. В цьому дослідженні досить важливо побачити іншу сторону медалі ювенальної юстиції яка найчастіше приховується за благородними цілями.

Західний досвід свідчить, що з ювенальної юстицією в сучасних умовах практично неможливо боротися. Як правило, позбавлення батьківських прав викликає стійкі депресії, психози і досить часто приводить до самогубств як дітей так і батьків. І, що особливо важливо, в умовах демографічної кризи, у людей виникає масова відмова від дітонародження, у зв'язку з тим, що їм не хочеться жити під «мечем ювенальних служб». Наприклад, у США дітей до 13 років за законом не можна залишати вдома одних навіть на нетривалий час, інакше можна позбутися батьківських прав. З іншої сторони у багатьох країнах одностатеві пари отримали право усиновлювати дітей і брати їх під опіку. При цьому скандали, пов'язані з педофілією, старанно приховуються.

Окремі дослідники наголошують, що система ювенальної юстиції – це тотальний контроль над людьми всіх країн світу через дітей. Є інформація, що дорослі в Європі та Америці бояться навіть говорити на цю тему. Прикладом цьому може служити шокуюча статистика, а саме 2 млн. батьків у Франції вже сидять у в'язниці за порушення батьківських прав. Ще одним прикладом може служити законодавство Республіки Латвія, а саме Закон про захист прав дітей, який встановлює 12 видів прав дитини, які можуть трактуватися досить широко. Наприклад, право на житлове приміщення - це окрема кімната для кожної дитини. Такі зміни в законодавстві направлені на дедалі більше обмеження батьківської волі.

Очевидно, що ювенальна юстиція – це планомірне руйнування традиційної сім'ї, яка полягає у фактичній безкарності для неповнолітніх і що особливо небезпечно сьогодні ювенальна юстиція – це потужна система "ювенальних судів", що має повноваження абсолютно законно відбирати дітей у батьків на підставі формальних причин.

За таких умов права дітей ставляться вище прав батьків. На практиці це означає, що діти мають право подавати на батьків і взагалі на дорослих до суду. А суд, керуючись принципом пріоритетності прав дитини, стає на захист неповнолітніх, вірить перш за все дитині та намагається її всіляко обмежити від батьків - "правопорушників".

Досить цікаво, що представники ювенальної юстиції намагаються впровадити в школах так званий паспорт здоров'я школяра, в якому школярі повинні самостійно відобразити шкідливі звички бать-

ків, визначити до якої категорії відноситься їх сім'я: благополучної чи не благополучної.

У більшості країнах, де існує ювенальна юстиція, дітей часто вилучають з абсолютно нормальних, культурних, повноцінних сімей, оскільки, з однієї сторони, такі діти достатньо соціалізовані, доглянуті, справляють приємне враження і користуються попитом на ринку усиновлення, а з іншого боку, при влаштуванні в прийомну сім'ю батьків зобов'язують оплачувати утримання дитини в притулку і прийомній сім'ї. Тому саме в платоспроможних батьків стає вигідним віднімати дітей.

Таким чином потрібно зробити все можливе, щоб ювенальна юстиція не змогла доторкнутися кожної сім'ї України. Так, у Франції за 50 років існування ювенальної юстиції 2 млн дітей було забрано в їх батьків. Тільки за минулий рік в Німеччині було забрано 70 тис. дітей, біля половини – за "недостатньо добре матеріальне становище сім'ї". Підбиваючи підсумки нашого дослідження важливо побачити дві сторони однієї медалі ювенальної юстиції:

Це наша сім'я, наша дитина, наше життя.	Чиновники мають право огляду нашої сім'ї і вилучення дітей без суду.
Багато дітей в сім'ї – це добре.	Чим більше дітей у сім'ї, тим нижче якість життя кожного (привід для вилучення з повноцінної сім'ї).
Сім'я вирішує, як виховувати дитину та як доглядати за нею.	Чиновники оцінюють і диктують батькам методи виховання та догляду за дітьми.
Ми утримуємо дітей від неправильної поведінки. Якщо потрібно – караємо.	Виховання – це насилля та порушення прав дитини.
Ми самі вирішуємо внутрішньосімейні конфлікти.	Дитина у кожному випадку повинна жалітися за телефоном довіри.
Якщо хтось посягає на цілісність нашої сім'ї, ми звернемося до суду.	Сирітський суд – це особлива інстанція, невідконтрольна внутрішнім та міжнародним судам.

**Джафарова Олена В'ячеславівна,
професор кафедри адміністративної діяльності ОВС
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент**

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОСКАРЖЕННЯ В ПОРЯДКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ У СФЕРІ ДОЗВІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблематика дозвільної діяльності органів публічної адміністрації, у її сучасній інтерпретації, є мало дослідженою у вітчизняній юридичній науці, що пов'язано із складною правовою природою цього правового явища, відсутністю розуміння у суспільства призначення такої

діяльності та ролі останньої в забезпеченні індивідуальних та національних інтересів, а також складною та непрозорою процедурою отримання документів дозвільного характеру. Особливо гостро стоїть питання захисту прав, свобод та законних інтересів приватних осіб у випадках їх порушення з боку органів публічної адміністрації в процесі реалізації певного конституційного права, яке потребує отримання документу дозвільного характеру.

Слід зауважити, що результатом отримання дозвільної послуги з боку органу публічної адміністрації є індивідуальний адміністративний акт (рішення або дія адміністративного органу, яким задовольняється заява особи). Правозастосування в цій сфері дещо не узгоджується із теоретичними розробками. Важливість цієї ознаки пов'язана з тим, що у разі порушення прав отримувача послуги останній може звернутися до адміністративного суду за поновленням свого права. У ч. 1 ст. 17 КАС України зазначено, що юрисдикція адміністративних судів поширюється на правовідносини, що виникають у зв'язку зі здійсненням суб'єктом владних повноважень владних управлінських функцій, а також у зв'язку з публічним формуванням суб'єкта владних повноважень шляхом виборів або референдуму. Виникає питання, чи підпадають під юрисдикцію адміністративних судів відносини з приводу порушення органами публічної адміністрації процедури юридичного оформлення умов, необхідних для забезпечення належної реалізації прав і охоронюваних законом інтересів суб'єктів звернення?

Відповідно до ст. 4-1 Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» під юрисдикцію адміністративних судів підпадають відносини з приводу застосування заходу реагування у виді анулювання документа дозвільного характеру. Аналіз підстав, що можуть бути підґрунтям для звернення до адміністративного суду, свідчить, що анулювання документа дозвільного характеру є за своєю природою управлінськими відносинами, тобто пов'язані з контрольними дозвільними відносинами. Підставою для анулювання є порушення встановлених правил діяльності або поведження з об'єктом, на які були видані документи дозвільного характеру. Відповідно до ч. 1 ст. 2 КАС України завдання адміністративного судочинства визначено як захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень [1]. Враховуючи, що завданням адміністративного судочинства є захист прав і свобод людини і громадянина, виникає питання, чи може звернутися орган публічної адміністрації у частині виконання контрольно-наглядних повноважень щодо недотримання або неналежного дотримання умов здійснення діяльності або поведження з

об'єктом, на який був виданий документ дозвільного характеру, до суду як позивач, і на захист яких прав він звертається? Наведемо позицію І. Б. Коліушка та Р. О. Куйбіди, які зазначають, що певні справи віднесено до юрисдикції адміністративних судів, щоб запобігти порушенням прав особи через здійснення судового контролю за реалізацією «втручальних» повноважень органів влади, і вирішення останніх цілком відповідає завданням адміністративного судочинства [2, с. 3–8]. Ми переконані, що звертаючись до адміністративного суду, органи публічної адміністрації виступають так би мовити представниками інтересів певного кола осіб, чиї права можуть бути порушені внаслідок того, що дозвільна діяльність певного суб'єкта буде продовжена. Як зазначає Т. М. Трояновська, у таких випадках суд розглядає не публічно-правовий спір (позов), а звернення суб'єкта владних повноважень, подане на виконання вимог закону, а сам розгляд є лише завершальною стадією процедури накладення стягнення. Відповідно до ч. 1 ст. 2 КАС України таке завдання характеризується через термін «захист» прав, свобод та інтересів. Водночас сьогодні переважна більшість учених визначають правовий захист як заходи, що вживаються після порушення суб'єктивного права. З огляду на це ми підтримуємо позицію Т. М. Трояновської про необхідність внесення змін до ч. 1 ст. 2 КАС України шляхом визначення завдання адміністративного судочинства саме через термін «охорона» [3, с. 130].

Що ж стосується безпосередньо відносин, пов'язаних із порушенням процедури надання дозвільних документів, або безпідставною відмовою в наданні документа дозвільного характеру, то в Законі України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» про можливість оскарження останніх дій до адміністративного суду не йдеться. Слід зауважити, що зазначені відносини є публічно-сервісними, тобто такими, що не містять владної управлінської функції. У цьому аспекті ми підтримуємо В. М. Бевзенка, який застерігає про помилковість універсального використання категорій «управління», «управлінські функції», «владні управлінські повноваження» в КАС України щодо позначення діяльності суб'єктів владних повноважень [4]. Як наслідок євроінтеграційних процесів та впровадження відповідних стандартів у діяльність органів публічної влади з'являються функції сервісно-обслуговуючого, загально-організаційного, договірної та консультативного змісту. Звідси випливає, що зазначені відносини повинні підпадати під юрисдикцію адміністративних судів, оскільки суб'єктом надання дозвільних документів є орган публічної адміністрації, метою такої діяльності є задоволення приватного інтересу із обов'язковим врахуванням та дотриманням публічного інтересу. Тобто зазначені відносини є публічно-правовими й такими, що підпадають під юрисдикцію адміністративних судів [5, с. 125]. Але що ж буде предметом оскарження в такому випадку? Відповідь на це питання лежить у площині визначення правової природи документа дозвільного характеру. Чи є документ дозвільного

характеру, який видано, наприклад, на певний вид господарської діяльності, адміністративним актом, або що буде предметом оскарження, якщо особі відмовлять у видачі такого?

Згідно зі ст. 6 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» адміністративним актом є рішення про видачу, про залишення заяви про отримання ліцензії без розгляду або рішення про відмову у видачі ліцензії. Отже, звідси – ліцензія (дозвільний документ) не є адміністративним актом. У свою чергу аналіз положень Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» підводить до висновку, що якщо особі відмовлено у видачі документа дозвільного характеру, то дозвільний орган оформлює це рішення письмовим повідомленням. Що означає, що дозвільний орган на підставі отриманих матеріалів та їх вивчення на відповідність приймає рішення про видачу документа дозвільного характеру. Із цього випливає, що саме **рішення** про видачу дозвільного документа є адміністративним актом. Діюча редакція положень Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» дає підстави для різного тлумачення сутності документа дозвільного характеру, що ускладнює практику правозастосування.

Таким чином, з метою покращення правозастосовної практики в дозвільній діяльності вважаємо за необхідне внести відповідні зміни до законодавства, чітко закріпивши положення, що документ дозвільного характеру не є індивідуальним адміністративним актом, а тому в порядку адміністративного судочинства підлягає оскарженню вольове рішення відповідного дозвільного органу, яке має бути оформлене окремим письмовим документом – наказом або рішенням.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2747-15>
2. Коліушко І. Б. Адміністративні суди : для захисту прав людини чи інтересів держави? / І. Б. Коліушко, Р. О. Куйбіда // Право України. — 2007. — № 3. — С. 3–8
3. Трояновская Т. М. Виды публично-правовых споров в сфере интеллектуальной собственности / Т. М. Трояновская // Закон и жизнь (Leges et Vita). – № 7/3 (271). – 2014. – С. 126–130.
4. Бевзенко В. М. Особливості оскарження адміністративних актів державної виконавчої служби / В. М. Бевзенко // Часопис Національного університету «Острозька академія». – Серія «Право». – 2011.– № 2 (4) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://li.oa.edu.ua/articles/2011/n2/11bvmdvs.pdf>
5. Джафарова О. В. Проблемні питання правозастосування в дозвільній діяльності // О. В. Джафарова // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2014. – № 2/65. – 123–130.

**Бідняк Ганна Сергіївна,
старший викладач кафедри криміналістики, судової медицини
та психіатрії Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ,
Джеглава Марина Вадимівна,
курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної міліції КМ-343 Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ**

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФОВОЇ ФОТОГРАФІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Всесвітній прогрес зумовлює розвиток найрізноманітнішої техніки, зокрема, і фотографічної. В свою чергу, цифрова фототехніка широко застосовується в процесі розслідування кримінальних правопорушень: як в роботі експерта-криміналіста, так і слідчого. Тому її використання набуло високого рівня актуальності.

За останні роки питанням цифрової фотографії приділяли увагу багато вчених. Так, в кримінальному процесі та криміналістиці присвятили свої праці даній темі В.В. Бірюков, С.А. Веремєєв, Л.М. Довгий, В.І. Фаворський, А.А. Ейсман, Н.В. Терзиев, Н.С. Польовий та інші. В них розглядалися різні аспекти, зокрема, по розробці і вдосконаленню методів фотографії, кола об'єктів зйомки, переліку завдань, що вирішуються криміналістичною фотографією тощо. Проте, незважаючи на достатню увагу з боку вчених до проблеми використання цифрової фотографії, використовувані на практиці засоби криміналістичної фотографії не можуть повною мірою задовольнити вимоги сучасного техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень.

Як зазначає О. Л. Кобилянський, фотографічні методи дослідження й фіксації є інструментом спеціаліста-криміналіста, експерта, за допомогою якого вони можуть одержувати нові фактичні дані з метою найбільш повного та швидкого розкриття злочину, викриття злочинця й захисту невинуватого[1]. На наш погляд, питання цифрової фотографії, а саме питання вибору між цифровою та аналоговою зйомкою, під час проведення слідчих (розшукових) дій на сьогоdnішньому рівні розвитку не стоїть зовсім. Якби відмінності не існували між цими двома видами фотозйомки і на чийому боці не була б перевага, реалії сьогодення самі визначають вибір. Так, провідні виробники фототехніки вже відмовились від використання аналогових фотокамер, фірми – виробники фотоплівки різко скоротили її виготовлення і зробили заяви про закінчення випуску фотоплівки у недалекому майбутньому. Вказані виробники в

перспективі планують випуск тільки фототехнічних плівок цільового призначення.

Фотографування, відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, є однією з форм процесуального закріплення доказів. Так, у статті 99 КПК України, зазначається, що документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення, які можуть бути використанні як докази факту чи обставин, що встановлюється під час кримінального провадження, а у п.1ч.2 тієї ж статті зазначено, що до таких документів можуть належати матеріали фотозйомки[2]. Виходячи з положень цієї норми слід зазначити, що закон не встановлює обмежень стосовно використання технології традиційної чи цифрової фотографії. З точки зору кримінально-процесуального закону не важливий принцип і технологія формування фотографічного зображення. Вирішальним є одержання якісних даних, що відповідають вимогам належності, допустимості й достовірності[1].

Проте, при реалізації результатів застосування цифрової техніки у процесі доказування у співробітників правоохоронних органів виникає низка труднощів, які пов'язані з відсутністю чіткої регламентації використання і застосування цифрових засобів фіксації, а саме визнання допустимості отриманих цифрових фотознімків. Часто постає питання про недопустимість використання результатів застосування цифрових засобів фіксації у зв'язку з можливістю зміни зображення за допомогою комп'ютерних технологій.

Однією з основних передумов допустимості використання технічних засобів у кримінальному процесі є їх наукова спроможність. Матеріали, одержані в результаті застосування методів, що не відповідають сучасним науковим уявленням, як докази недопустимі[3]. Тому питання цифрової фотографії слід розглядати в площині відбору якісної фототехніки, здатної задовольнити потреби судової практики, особливостей її використання та доцільності використання обробки цифрових знімків за допомогою спеціальних програм. Якість фотознімків, отриманих за допомогою цифрової камери, складається з комплексу факторів: якісних характеристик об'єктиву, дозвільної можливості матриці, систем стабілізації зображення.

Таким чином, у сучасних умовах розвитку науки і техніки неможливо відмовитись від досягнення даного прогресу. У правоохоронних органах цифрові фотоапарати практично повністю витіснили аналогові за рахунок простоти та зручності у застосуванні та використанні. Поряд з цим виникли проблеми щодо забезпечення працівників слідчих та експертних підрозділів професійною цифровою апаратурою, методичними рекомендаціями по роботі з даною технікою та відображення в матеріалах провадження результатів зйомки, отриманих за допомогою цифрової техніки.

Безперечно, на нашу думку, вирішити виниклі труднощі можливо шляхом внесення змін до КПК України та інших нормативно-правових актів, які б регулювали порядок використання та обробки зображення отриманого в результаті використання цифрової техніки.

Література :

- 1.Кобилянський О. Л. Сучасні проблеми криміналістики [Електронний ресурс]: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/Trsek 2010 10 21.pdf>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 17 серпня.2015 року : (офіц.текст). – К.: Паливода А.В. 2015.- 328с.- (Кодекси України)
3. Бірюков В.В. Цифровая фотография: перспективы использования в криминалистике: Монография. – Луганск: РИО ЛИВД, 2000. – 138 с.
4. Постика И.В. Судебная (криминалистическая) фотография: теория и практика. Монография. – Одесса „Юридична література“. – 2002.
- 5.Бірюков В.В.Використання комп'ютерних технологій для фіксації кримінально значимої інформації у процесі розслідування: Автореф.дис.канд.юрид.наук.12.09.09.- К.,20001. – 20с.

**Довгань Олена Ігорівна,
інспектор ВГБ Управління МВС України на Південній залізниці,
кандидат юридичних наук**

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

В будь-якій сучасній державі реалізація та забезпечення правоохоронної функції є одним із найважливіших завдань. З огляду на зростаючу важливість цієї функції для держави, реалії стану правопорядку в ній вимагають трансформації, що впливатиме на її здатність забезпечити верховенство права та існування держави як правової.

Реалізацією такої важливої функції держави, перед усім, займаються спеціальні органи, створенню, функціонуванню та забезпеченню діяльності яких відводиться значне місце в Україні. Логічно вважати, що правоохоронну функцію держави виконують правоохоронні органи. У той же час, у надзвичайно розгалуженій системі правоохоронних органів України необхідно виділити саме органи внутрішніх справ – правозахисні органи державної виконавчої влади, які беруть участь у здійсненні функцій держави, спрямованих на забезпечення законності та правопорядку, захист від протиправних посягань на життя, здоров'я, права та свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства та держави [1]. На теперішній час структура, а також основні завдання діяльності органів внутрішніх справ України перебувають на стадії реформування. Першим та, на нашу думку, найбільш показовим етапом у цій діяльності, виступає створення національної поліції в Україні, що

проходить, до того ж, у дуже стислі строки, однак, має високу мету – усунути корумповану та застарілу систему української міліції. Сподіваємось, що багатоманітність та розгалуженість виконуваних національною поліцією України функцій, перед усім правоохоронних, сервісний характер їх діяльності та наближеність до населення, сприятиме неухильному виконанню ними, у тому числі й правоохоронної функції всієї держави.

Так, місце національної поліції України в системі правоохоронних органів поки ще не є законодавчо визначеним. А, відповідно до ч.1 ст.1 Закону України «Про національну поліцію» [2], національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Тобто, основними напрямками роботи національної поліції є охорона прав і свобод людини, протидія злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, що повністю ототожнюються з деякими аспектами наукового визначення правоохоронної функції держави в Україні. Визначення правоохоронної функції держави, надане І.В. Кріцак, на нашу думку, є найбільш повним та розгалуженим, оскільки він до неї відніс забезпечений системою необхідних ресурсів комплексний напрямок діяльності держави, який об'єднує низку заходів (в тому числі примусових), основаних на принципах справедливості та ефективності, спрямованих на безконфліктну реалізацію прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, забезпечення соціальної злагоди, недопущення індивідуальних, колективних та масових порушень законності і правопорядку [3, с.369]. Таким чином, завдання виконання правоохоронної функції держави цілком природно виокремлюється в діяльність національної поліції.

Правоохоронний характер функціонування національної поліції підтверджується виконуваними нею завданнями, що визначені статтею 2 Закону України «Про національну поліцію» [2] та підкреслюють здатність поліції у своїй діяльності поєднати нагально необхідне виконання правоохоронної функції держави з виконанням сервісних функцій щодо населення. Так, завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Отже, реальне поєднання сервісної функції національної поліції в Україні з правоохоронними завданнями в сфері охорони правопорядку доводить, що правоохоронна функція держави має бути спрямована не лише на формальний захист закону та правопорядку, але й на забезпечення соціальної злагоди, профілактику соціальних конфліктів та гарантавання соціальної безпеки [3, с.369–370].

Література

1. Конспект лекцій з дисципліни «Організація роботи судових та правоохоронних органів» / укладачі: Ковалевська Т. М., Белан С. В. – Х. : АЦЗУ, 2005.
2. Закон України «Про національну поліцію» : від 02.07.2015 р., № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40-41. – Ст. 379.
3. Кріцак І. В. Правоохоронна функція держави та її вплив на формування функції надання послуг населенню органами внутрішніх справ України / І. В. Кріцак // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 365-372 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm 2009 3 54.pdf.

**Драгомирова Марина Геннадіївна,
курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів
боротьби з кіберзлочинністю та торгівлею людьми Харківського
національного університету внутрішніх справ**

Науковий керівник: Кріцак Іван Васильович, старший викладач
кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

**ФОРМУВАННЯ ПАРТНЕРСЬКОЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ
ВІДНОСИН В УКРАЇНІ**

Пріоритетним завданням кожного громадянина України, незалежно від політичних поглядів, національності чи віросповідання є необхідність повсякденного відстоювання державної незалежності України, яка вимірюється не лише територіальною цілісністю, але й духовним суверенітетом, традиційними цінностями задля вибудовування відносин з сусідніми державами і всією світовою спільнотою на засадах рівноправності та партнерства.

Варто відзначити, що державно-церковні відносини в усі часи були важливим компонентом розбудови державності. Можна констатувати, що за весь період незалежності України, наша держава впоралася з досить непростим завданням різкого переходу від тоталітарної моделі СРСР до плюралізму релігійного самовираження, який передбачає необхідність вибудовування політики держави щодо релігійних організацій у дусі толерантності та партнерства.

З цього приводу Н. С. Куліш наголошує, що впродовж усієї національної історії, а особливо в добу незалежного державотворення розвиток державно-церковних відносин свідчить про те, що вони були і залишаються вагомим елементом формування демократичного і гуманного соціального клімату в українському суспільстві, його духовного потенціалу і стабільності. Більше того, ці відносини завжди були суспільно значущими та визначали напрями стратегічного розвитку багатьох політичних, соціальних та духовних процесів вітчизняної історії.

Закономірно, що в умовах сьогодення перед нашою державою постало питання "перезагрузки" державно-церковних відносин. Мова йде про вибудовування нової моделі співіснування держави, церкви та

релігійних організацій, яка, з урахуванням позитивного історичного досвіду таких відносин, органічно б відображала якісну новизну держави та церкви, унормовувала б їхні відносини на засадах рівності, партнерства, взаємовигідності та конструктивності.

Ключовою проблемою системи державно-церковних відносин є ухвалення відповідної Концепції яка б закріплювала правову фіксацію соціального партнерства між державою та церквою у реалізації ними функцій суспільного служіння, деполітизації діяльності церкви і недопустимість її використання в якості інструментального засобу політичними партіями з метою електоральної підтримки, а також врегулювання майнових питань, присутність у силових структурах, установах виконання покарань, освітній сфері тощо.

Подібні соціальні доктрини українських церков свідчать про їхній намір здійснювати морально-етичний контроль над процесами, які відбуваються в українському суспільстві. За умови рівноправних партнерських відносин між провідними християнськими церквами у соціальних доктринах містяться відповіді щодо вирішення різноманітних питань соціального характеру, а саме духовне оздоровлення суспільства, збереження та відродження історичної та культурної спадщини української нації, покращення сфери соціального забезпечення тощо.

На сьогодні в державно-церковних відносинах намітилася тенденція щодо запровадження партнерської моделі державно-церковних відносин, яка найбільш яскраво виражена у проекті Закону України про “Концепцію державно-церковних відносин”. Аналіз цього законопроекту передбачає спільну мету держави та церкви, яка полягає у забезпеченні права людини на свободу совісті, консолідації українського суспільства, збереженні та примноженні його традицій та культури, формуванні ціннісних орієнтацій та розв’язанні загальносуспільних проблем. Слід також зауважити, що існуючий проект Концепції отримав схвальну оцінку Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій, української спільноти і не випадково неодноразово пропонувався до обговорення у Верховній Раді України.

Як бачимо, більшість розроблених концепцій державно-церковних відносин залишаються лише на папері і потребують свого офіційного прийняття та практичної реалізації. Водночас, сучасні умови сприяють тому, що церква започаткувала нову епоху в історії соціального служіння і стала реальними дієвим суб’єктом суспільного життя. Вирішальну роль у цьому процесі безумовно відіграє питання про взаємне порозуміння, співробітництво держави та церкви на засадах соціального партнерства. Зрозуміло, що згадана концепція державно-церковних відносин не є ідеальною. У багатьох Церков існують зауваження до неї. Найголовнішим є те, що в ній відсутні норми які можуть розділити українське суспільство.

Підбиваючи підсумки нашого дослідження, хочеться сказати, що основною метою партнерської моделі державно-церковних відносин

повинна бути консолідація українського суспільства, збереження та примноження його традиційної культури, формування ціннісних орієнтацій та розв'язання загальносуспільних проблем. Така модель є своєрідним засобом подолання упередженості, проявів релігійної та національної нетерпимості, міжконфесійних конфліктів, а також подолання недовіри між державою, церквою і суспільством.

Можна констатувати, що наша держава намагається вибудовувати свої відносини з церквою та різного роду релігійними організаціями на засадах партнерства, співробітництва та міжконфесійної злагоди. Надіємося, що така співпраця сприятиме утвердженню духовно-моральних цінностей в Українському суспільстві.

**Дубина Наталя Анатоліївна,
доцент кафедри теорії та історії держави і права Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук**

**Турута Олена Василівна,
доцент кафедри філософії Харківського національного
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,
доцент**

ЗАКОНОДАВСТВО ТА ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЙОГО ЕФЕКТИВНІСТЬ

Основою державного й суспільного життя є законодавство. Ефективність принципів та норм законодавства формує гармонійне соціально-правове суспільство, зменшує конфліктність і сприяє процвітанню. Без нього неможливі проведення економічних, політичних, соціальних та інших перетворень, а також інтеграція нашої країни до Європейського Союзу. Відтак важливого науково-теоретичного й практичного значення набуває сьогодні проблема ефективності законодавства України. Визначити всі фактори, які обумовлюють ефективність законодавства надзвичайно важко. Однак, можна навести перелік умов, що є необхідними для її забезпечення.

➤ Основоположним фактором у зазначеній сфері є відповідність змісту правових норм сучасним умовам суспільного життя. В іншому випадку може виникнути ситуація, при якій правова норма де-юре є діючою, але де-факто не здійснює позитивний вплив на суспільні відносини, не забезпечує необхідний результат, тобто є малоефективною або й зовсім неефективною.

➤ Із зазначеним фактором тісно пов'язана якість нормотворчої діяльності, оскільки норми права не можуть здійснювати ефективний вплив на суб'єктів, залишаючись при цьому в незмінному вигляді тривалий час. Тобто, з цього випливає, що їх необхідно постійно удоскона-

лювати відповідно до сучасного стану суспільних відносин шляхом внесення змін у діючі нормативно-правові акти або скасування застарілих та прийняття нових.

Одним із якісних показників нормотворчої діяльності є рівень юридичної техніки. Остання покликана забезпечити повноту та точний виклад волі, що міститься в тексті нормативно-правових актів, її повне розкриття й ефективну реалізацію, виключаючи можливість неоднозначного тлумачення [1; 2, с. 74].

➤ На ефективність законодавства також впливає урахування суспільної думки у законотворчому процесі. Цей феномен є дуже складним явищем, тому щодо нього існують протилежні точки зору. Багато хто вважає, що суспільна думка у створенні нормативних актів виступає обмежувачим фактором – беручи її до уваги можна уникнути прийняття ряду необдуманих рішень, інші – дотримуються такої позиції, при якій вона виступає безпосереднім джерелом прийняття норм права.

Але суспільній думці присутній ряд недоліків, які можуть бути перешкодою в процесі правотворення: по-перше, суб'єктивізм та поверхневність сприйняття тих чи інших соціальних процесів, що потребують законодавчого врегулювання; по-друге, протиріччя у поглядах та судженнях представників різних соціальних груп; по-третє, залежність від поглядів авторитетних людей, державних та громадських діячів тощо.

Попри існуючі недоліки впливу суспільної думки на правотворчий процес вона має важливе значення, оскільки для законодавця необхідно володіти об'єктивною інформацією про інтереси та потреби конкретних соціальних груп населення та правильно використовувати її у законотворчому процесі задля попередження виникнення конфліктних ситуацій.

Легітимність нормативного акту з формальної точки зору означає прийняття його в установленому порядку, а зі змістовної – позитивне сприйняття та реальне виконання його приписів громадянами. Окрім цього, необхідною умовою для виконання нормативно-правового акту є його матеріально-технічне забезпечення. Зазвичай під ефективністю нормативного акту розуміють співвідношення між поставленою метою та отриманим результатом, під час його реалізації. Нормативно-правовий акт не може бути ефективним, якщо інтереси однієї категорії людей у ньому виражені, а іншої – ігноруються або порушуються.

Тобто законотворчий процес знаходиться у певній залежності від суспільних відносин, оскільки нормативно-правові акти приймаються під впливом змін останніх, а також спрямовані на їх урегулювання у певній сфері.

➤ Ще одним важливим фактором, що впливає на ефективність законодавства є узгодженість правових норм, відсутність між ними протиріч. Суперечності між нормативно-правовими приписами властиві сьогодні всім рівням системи законодавства. Причиною цього називають порушення процедури прийняття нормативно-правових актів, вторгнення

суб'єкта правоутворення у сферу компетенції інших суб'єктів, ігнорування правил законодавчої техніки [3, с. 77] (правил формування змісту закону (концептуальні помилки, прогалини у законі тощо); правил щодо структури закону; логічних правил; мовних правил; формальних правил; процедурних правил [4, с. 151]) тощо. Вивчаючи протиріччя правових норм можна сказати, що саме неналежна увага до вимог процедури запобігання й усунення юридичних колізій призводить до їх появи.

Варто погодитись із С.П. Погребняком, який вказує на необхідність запровадження комплексу заходів, що сприяють попередженню усіх видів колізій, зокрема: формування єдиного концептуального праворозуміння на засадах визнання принципу верховенства права і базованих на ньому принципів верховенства Конституції і закону; подолання правового нігілізму; посилення ролі науки у законодавчому процесі; суворе дотримання правил законодавчої техніки; інформатизація законодавчого процесу [5, с. 12].

Можна відзначити, що нема і не буде правових систем, яким не було б притаманне таке явище, як юридичні колізії. Безумовно, що законодавець зацікавлений в їх усуненні, оскільки вони дестабілізують та порушують роботу системи права, негативно позначаються на суспільних відносинах, які регулюються ними, певним чином впливають на рівень ефективності правового регулювання та на правопорядок у державі в цілому. Однак, їх наявність не завжди є суцього негативним, таким, що свідчить про недоліки у правовій системі та в практиці застосування законів й інших нормативно-правових актів. Варто відзначити, що юридичні колізії відображають зміни в правовій системі або в її окремих елементах, об'єктивну модернізацію державних інститутів, а також виступають свідченням нормального процесу розвитку і функціонування правової системи.

Отже, ефективність національної правової системи залежить від цілого комплексу факторів. На низьку ефективність правової норми може впливати: по-перше, її невідповідність існуючій системі суспільних відносин; по-друге, негативна оцінка правової норми суспільством; по-третє, протиріччя новоприйнятої норми права з уже діючою, а також між процесуальними нормами, котрі наділені різною або однаковою юридичною силою. Але виявляючи «головний фактор» не варто забувати про системний зв'язок з іншими. Тільки таким чином можна досягти належної ефективності всього законодавства в цілому.

Література:

1. Коваль А.А. Причини і наслідки недотримання вимог юридичної техніки формування кримінально-процесуальних норм / А.А. Коваль [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2010_5/PB-5/PB-5_41.pdf.
2. Шаган О.В. Загальна характеристика видів юридичної техніки / О.В. Шаган // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 3. – С. 72-79.

3. Чміль В.В. Наукові проблеми колізійності законодавства / В.В. Чміль // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – 2009. – Випуск 45. – С. 77-82.
4. Кашанина Т.В. Юридическая техника [Текст] : Учебник для ВУЗов / Т.В. Кашанина. – М.: Норма, Инфра-М, 2011. — 496 с.
5. Погребняк С.П. Колізії у законодавстві України та шляхи їх переборення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / С.П. Погребняк. – Харків, 2001. – 7 с.

**Єрмоєнко Роман Сергійович,
курсант ННІ підготовки фахівців для підрозділів кримінальної
міліції Харківського національного університету внутрішніх
справ**

Науковий керівник: Кріцак Іван Васильович, старший викладач
кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЯКОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

В сучасних умовах охорона прав та свобод людини і громадянина неможлива без підвищення престижу до поліцейської служби. Тому ключовим завданням нашої держави у правоохоронній сфері є проведення відповідної роботи направленої на очищення поліції від аморальних вчинків окремих її працівників.

Формування високих етичних якостей у співробітників поліції, патріотизм, вірність присязі, чесність, непідкупність, турботливе відношення до людей, загальна та правова культура в цілому здатні забезпечити високий професійно-етичний рівень поліцейських кадрів, їхню стійкість перед негативними факторами і професійною деформацією що в кінцевому результаті сприятиме підвищенню ефективності боротьби зі злочинністю.

Діяльність кожного працівника поліції в сучасних умовах пов'язана з безліччю моральних проблем, викликаних специфікою цілей, завдань, змісту, форм, методів і засобів їхньої діяльності. Така діяльність тією чи іншою мірою зачіпає інтереси всіх членів суспільства, а її наслідки безпосередньо впливають на забезпечення, безпеки особистості, суспільства і держави, реалізації їх законних інтересів.

Варто відзначити, що культура працівника поліції виражається у двох аспектах: внутрішньому та зовнішньому. Перший – стосується безпосередньо професійної діяльності поліцейського. Мова йде передусім про високий рівень професійної підготовки і правової свідомості, суворе дотримання чинного законодавства. Співробітник повинен бути уважним і дисциплінованим, при виконанні службових обов'язків, діяти рішучо, сміливо і наполегливо, володіти високими морально-етичними якостями, стійко переносити труднощі які пов'язані зі службою, не шко-

дувати своїх сил, а якщо потрібно – то і життя, для виконання службових обов'язків. Поліцейський повинен виявляти самовідданість і постійну готовність до виконання нових завдань на користь держави, відповідальність за охорону громадського порядку, нетерпимість до правопорушників, постійно вдосконалювати свої професійні знання. Другий – виражається безпосередньо у самій поведінці працівника поліції. Це стосується зовнішнього вигляду, культури спілкування з оточуючими, дотримання загальних правил етикету, стосунків у родині тощо. Працівник поліції повинен постійно контролювати свою поведінку, почуття та емоції; по відношенню до колег потрібно виявляти простоту та скромність; співробітник чоловічої статі повинен мати акуратну зачіску, охайний одяг, повинен в міру використовувати парфуми; співробітнику жінці рекомендовано вдягати одяг у діловому стилі, виявляти скромність і почуття міри у використанні косметики і носінні прикрас; необхідно демонструвати високий рівень стрийової підготовки, демонструвати енергійність; співробітники чоловічої статі по відношенню до жінки повинні проявляти благородність, особливу чуйність, увагу і такт; при використанні телефону правоохоронець повинен говорити неголосно і лаконічно, не заважаючи оточуючим; при керуванні автомобілем або іншим транспортним засобом, потрібно бути взірцем дотримання правил дорожнього руху та водійської ввічливості; при виконанні оперативно-службових завдань проявляти чуткість і увагу до потерпілих і свідків, особливо до людей похилого віку, жінок, дітей або людей з фізичними вадами, утримуватися від жорстких дій й різких висловлювань по відношенню до правопорушників; не рекомендовано паління тютюну.

Підсумовуючи вищевикладене можна зробити висновок, що працівник поліції має бути еталоном культурної, стриманої, ввічливої, охайної, цілеспрямованої людини. Поліцейський повинен слідкувати за рівномірним і гармонійним розвитком обох сторін професійної етики. Тільки так можна уникнути деформації професійної свідомості. В протилежному випадку у поліції будуть виховані, добрі, охайні люди які не здатні надати професійної допомоги чи затримати правопорушника і суспільна користь від них буде дорівнювати нулю. Або навпаки правоохоронці можуть уособлювати в собі каральний орган який не здатний на співчуття і повагу до людини.

Таким чином, лише за умови неухильного виконання всіх вимог які виносяться до поліцейського можна сподіватися, що громадяни будуть ставитися з повагою до поліції, виявляти довіру і надавати їй всіляку підтримку та допомогу. Водночас, якщо працівник поліції буде не тільки вимогливий до виконання законів, але й зможе проявити себе як особа яка здатна прийти на допомогу у скрутній ситуації, якщо його дії будуть прозорі, тоді держава досягне бажаного рівня професіоналізму поліції, який буде відповідати всім міжнародним стандартам.

Звідси, можна зробити висновок, що етика поліцейського – це система моральних принципів, норм і правил поведінки з урахуванням тих обставин в яких він змушений діяти. Професійна етика повинна бути невід'ємною складовою частиною підготовки кожного поліцейського, дотримання цих норм і правил є запорукою ефективної діяльності органів внутрішніх справ України.

**Желєзов Олександр Євгенович,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету права
та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ, канд. юрид. наук**

ПРАВА ЛЮДИНИ (ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ).

Права людини – це необхідний, невід'ємний та неминучий компонент будь-якого права, певний (а саме – суб'єктно-людський) аспект вираження сутності права як всезагальної і необхідної форми свободи людей, а захист прав і свобод є частиною правоохоронної функції держави. Останнім часом питанням розвитку прав людини приділяється дедалі більша увага. Серед наукових розвідок, що присвячені означеній проблематиці, на нашу думку, слід приділити увагу працям Богармикова Д., Боровської І., Диризи С. І., Куксенко С., Ліснічої Т. В., Малишева Б. В., Мухамєдова Е. Е., Нелюбіна Е. В., Нечипоренко О. М., Пархоменко Н. М., Сидоренко Н., Хаммарберга Т., Чечило М. В.

Відомості про історичні аспекти появи, утвердження та розвиток прав людини та громадянина досліджуються і вивчаються вже протягом тривалого часу. Водночас уже розроблено періодизацію відомостей про концепцію, яка розглядається, адже цим установлюється передумова задля подальшого удосконалення правової дійсності та окреслення можливих шляхів розвитку. Саме це дає змогу визначити взаємозалежність між соціальними процесами й вимогами, які висуваються до держави у зв'язку з очікуваннями громадян або підданих.

Розвиток конституціоналізму значною мірою було спрямовано на шлях установлення чітких меж втручання держав у особисте життя їхніх громадян та людей, окреслення меж права як такого, а також якісно новий підхід до розуміння прав та свобод як належних не деяким привілейованим станам, а всім громадянам держави. У цьому вбачається один з важливих аспектів формування базису подальшого утвердження принципу рівності.

Український правознавець О. Кістяківський наголошував на необхідності обмеження державної влади "невід'ємними, непорушними, недоторканими, невідчужуваними правами людини", найважливішим із яких називав право на гідне існування.

Система міжнародно-правових актів у сфері регламентації прав і свобод людини містить у собі до нинішнього часу близько 300 документів, котрі можна класифікувати як акти універсального характеру, акти спеціального характеру та акти регіонального характеру. В цілому система характеризує сучасне міжнародне право як найдемократичніше, найсправедливіше і найпрогресивніше з усіх існуючих до цього часу систем. Ця система справляє величезний вплив на національні правові системи і визначає характер міжнародного співробітництва і міжнародні стандарти у сфері прав і свобод людини.

Утвердження в міжнародному праві загальновизнаних прав і свобод людини веде до утвердження індивіда як суб'єкта міжнародного права. Однак з огляду на те, що предметом міжнародного права є, в основному міждержавні відносини, це питання поки що не вирішено.

3-поміж міжнародно-правових актів, що мають універсальний (загальновизнаний і глобальний) характер, насамперед варто назвати Статут ООН (прийнятий 24.06.1945), у Преамбулі якого, як уже відзначалося, проголошена рішучість народів "знов утвердити віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особистості, у рівноправність чоловіків і жінок і в рівність прав великих і малих націй".

Важливим документом також є Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р. У цьому документі вперше на міжнародному рівні проголошено належно сформульовані основні права та свободи людини та відображені основні найбільш загальні принципи, за якими почало розвиватися міжнародне співробітництво у сфері захисту прав людини.

Самовизначення народу, що є передумовою його вільності, самого по собі недостатньо для того, щоб права і свободи людини стали реальністю. Вкрай важливою підвалиною можливості їх реалізації є формування громадянського суспільства і побудова правової держави, яка забезпечує використання прав і свобод людини в законодавчо встановлених, достатньо гнучких межах, що обумовлені як природою самого права, так і суспільними обставинами. Мова йде про особисті права, свободи і обов'язки людини і громадянина, що є соціальними за своєю суттю.

Тому в "Загальних засадах" Конституції України введені в дію вкрай важливі положення: головним обов'язком держави є утвердження й забезпечення прав і свобод людини та встановлення такого правового порядку, за яким ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законом.

У Конституції України, так само як у конституційному законодавстві багатьох інших країн, застосовуються терміни «право людини», «свобода людини». Ці два поняття слід розрізняти. Передусім слід підкреслити, що між «правами» і «свободами» як юридичними категоріями немає різких відмінностей, оскільки і права, і свободи окреслюють певні правові можливості людини в різних галузях її життєдіяльності,

які гарантуються державою. Проте між ними можна встановити різницю на основі ступеня визначеності можливої поведінки і механізму державного гарантування. Залежно від належності до громадянства країни слід розрізняти права і свободи людини і права і свободи громадянина.

У тексті Конституції України важко не помітити такий характерний прояв конституційного позитивізму, як порушення закону природного права, згідно з котрим жодні права не можуть реалізуватися без кореспондуючих їм обов'язків, а жодні обов'язки – без кореспондуючих їм прав.

З позиції світогляду соціального натуралізму єдиною ефективною реформою, що здатна вивести нашу державу на шлях соціального прогресу, може бути реформа, спрямована на утвердження в Україні правопорядку, узгодженого з законами природного права, а роль Конституції при цьому – забезпечити таке узгодження.

Аналізуючи історичний досвід минулого і сучасну практику забезпечення прав і свобод особи, можна зробити висновок про необхідність комплексного і системного втілення в життя основних засад громадянського суспільства з одночасним впровадженням в практику найважливіших положень правової держави в Україні.

Список використаних джерел:

1. Нелюбина Е. В. Международно-правовое закрепление социальных прав человека и гражданина / Е. В. Нелюбина // Государство и право. - 2010. - № 2. - С. 99 - 104.
2. Возгрін С. Ю. Межі свободи та заборона обмеження прав і свобод людини: національно-правовий та міжнародно-правовий аспекти / С. Ю. Возгрін // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. - 2013. - № 6-3. т. 1. - С. 51 - 54.
3. Мухамедова Е. Е. Реалізація міжнародних стандартів прав людини у вирішенні проблем особистих немайнових прав фізичної особи в Україні / Е. Е. Мухамедова // Держава і право. - 2008. - № 41. - С. 414 - 419.
4. Права людини. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. [Електронний ресурс] - Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Права_людини
5. Муса Аль-Сулайбі Юридична природа міжнародних стандартів прав людини / Аль-Сулайбі Муса // Право України. - 2000. - № 9. - С. 116 - 119.
6. Конституція України : закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
7. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду [Електронний ресурс] - Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_010/page2
8. Антонович М. М. Міжнародна система захисту прав людини: кризь призму України / М. М. Антонович // Український часопис міжнародного права. - 2004. - № 3. [Електронний ресурс] - Режим доступу : http://www.ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2742/Antonovych_Mizhnarodna_systema_zakhystu.pdf;jsessionid=A80515ECA6A2799AEE4FD026F916F478?sequence=1

**СУДОВА ФУНКЦІЯ ЦЕХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА УКРАЇНСЬКИХ
ЗЕМЛЯХ (XIV-XIX ст.).**

Перші ремісничі протоорганізації епохи раннього Середньовіччя виникли на території сучасної України у 11—12 ст. і відомі з літописів Київської Русі як дружини ремісників, що мали своїх старшин. У 14 — 1-й половині 16 ст. цехи - закриті, корпоративні спілки ремісників приналежних до одного або кількох зближених фахів для підтримання їх професійних інтересів, поширилися у Східній Галичині, містах Волині й Київщини, а в кінці 16 — на початку 17 ст. — в Лівобережній Україні. Правове регулювання організації та діяльності цехів здійснювалося на основі загально діючих польсько-литовських нормативних актів та цехових статутів (уставів), які здебільшого затверджувалися магістратами. Найавторитетніші цехові корпорації отримали привілеї на самоврядування та монополію ремісничого виробництва безпосередньо від великих литовських князів чи польських королів. Типового характеру цехи як станові об'єднання набули в 13—14 ст. здебільшого в самоуправлінських містах з магдебурзьким правом. Правовий, статус цехів визначався статутами відповідних корпорацій, які регламентували виробництво, якість продукції, тривалість робочого. дня, кількість майстрів, підмайстрів та учнів у майстра, ціни, збут; нормували судоустрій та судочинство, суспільно-політичне і громадське життя членів корпорації тощо.

З утворенням Гетьманщини правовий статус цехів підтвердив уряд Московської держави, але основними нормативними актами, якими підтверджувалися або надавалися цехові привілеї, стали гетьманські універсали. Одночасно цеховий устрій на українській правовій основі поширився і на територію Слобідської України. Характерною особливістю соціального складу цехів у Гетьманщині та Слобожанщині була значна присутність козаків, а також посполитих.

У 1722 році Петро 1 запровадив цеховий устрій у Росії. Але доки Україна-Гетьманщина мала автономію, доти українські цехи зберігали свої давні права. Про право на самоуправління українських цехових корпорацій говорилося у «Правах, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року.

1785 року було встановлено єдиний цеховий устрій на всій території Російської імперії, в тому числі в Слобідській, Лівобережній та Південній Україні. Згідно із законодавством («Городове положення» 1785 року) цехові корпорації формально зберігали давні цехові права, але фактично перетворювалися на складову частину загальноміської

організації і підпорядковувалися «ремісничій управі» — адміністративно-фінансовому органу місцевої влади. Прийнятий у 1799 році «Статут цехів» остаточно скасував українські правові засади, та перетворив їх на адміністративно-фінансові органи імперської місцевої влади. У результаті подальшої реорганізації цехового устрою 1802 року ремісники отримали правовий статус окремого суспільного стану. «Вічнозаписані» ремісники цехів прирівнювалися всіма правами до міщан, сплачували державні податки на відміну від ремісничої прислуги та робітників.

Цехові суди — станові судові інституції цехових корпорацій, діяли переважно в Західній та Правобережній Україні, їх діяльність регулювалася статутами цехів. За своєю компетенцією цехові суди розглядали справи стосовно членів цехової корпорації, крім тяжких злочинів (убивства, підпали тощо). Юрисдикція цехові судів інколи виходила за межі корпорації. У разі порушення цехових привілеїв цехові суди виносили присуди і щодо не членів цеху, але покарання в такому разі здійснювала адміністрація міського самоврядування (міської влади). Значні правопорушення, як правило, розглядалися на цехових зборах.

Цехові суди складалися з колегії із 4—12 членів суду, які називалися: братами старшими і столовими, або застольними і престольними. Голова суду, який називався сеньйором або старшим братом, обирався зазвичай по життєво, що підтверджувало його значущість та деяку незалежність. На засіданні цехового суду головував цехмістер або голова суду. Кожен цеховий майстер мав право бути присутнім на суді та брати участь у судочинстві. Судова колегія збиралася за необхідності, свої присуди ухвалювала усно, найважливіші записували до книги. Судочинство здійснювалося з додержанням установлених процесуальних формальностей. Допускалися апеляції до магістратського суду. За невиконання присудів цехових судів винні каралися ув'язненням у ратуші. Із занепадом цехової системи, з середини 19 ст., цехові суди припиняють свою діяльність, а їхні функції переходять до цехової адміністрації.

У 1840 році Російський уряд ліквідував автономію цехів в Правобережній Україні підпорядкувавши їх державній адміністрації.

З 2-ї половини 19 ст. у процесі розвитку капіталістичних відносин цехова система остаточно втрачає свої соціально-економічні функції, починається процес її ліквідації. Поступово, протягом 2-ї половини 19 ст., цехові об'єднання перетворювалися на різноманітні ремісничі товариства харитативного характеру з елементами профспілкових організацій. У 1900—02 роках цехова система на території України у складі Російської імперії була скасована остаточно.

На західноукраїнських землях австрійський уряд видав патент 1788 року про регламентацію діяльності цехів, дозволяючи займатися ремеслом поза цехом. Остаточно у Галичині та на Буковині імперський австрійський уряд скасував цехи в 1859 році.

Література:

1. Клименко П. Цехи на Україні. Суспільно-правні елементи цехової організації. К, 1929. Т. 1, вип. 1.
2. Пажитнов К.А. Проблемы ремесленных цехов в законодательстве русского абсолютизма. М., 1952.
3. Економічні привілеї міста Львова ХУ-ХУІІІ ст.:привілеї та статuti ремісничих цехів і купецьких корпорацій. Львів, 2007.
4. Капраль М.М. Цехи. Енциклопедія історії України: У 10 т.,К.,2013. – Т.10,С.472-475. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-00-1359-9/978-966-00>.

**Зозуля Ігор Вікторович,
професор кафедри загальноправових дисциплін факультету
права та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор**

ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

В останній час серед вітчизняних і зарубіжних вчених науковий напрям «правоохоронна функція держави» отримав певний пріоритет за тематикою дослідження. Тому особливий інтерес становить з'ясування наукового обрамлення цього напрямку в публікаціях і дисертаційних дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців.

Станом на сьогодні в тому чи іншому ракурсі правоохоронну функцію держави досліджували І.В. Крицак, О.І. Безпалова, В.І. Московець, В. Волинець, Р.М. Ширшикова, О. Котляренко, О.Л. Соколенко, О.М. Полковніченко, Є.М. Гришко та інші вчені – принаймні, саме цей перелік прізвищ надано програмою наукового пошуку публікацій WEB 3.0 Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. Зокрема, серед напрямів досліджень такі, як «Правоохоронна функція держави та її вплив на формування функції надання послуг населенню органами внутрішніх справ України», «Компетенція Служби безпеки України щодо реалізації правоохоронної функції держави», «Особливості взаємодії суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави», «Поняття та значення правоохоронної функції держави», «Законодавче забезпечення реалізації правоохоронної функції держави», «Роль правоохоронної функції держави у державотворчому і правотворчому процесах в Україні» тощо.

Пошукова система Google з цього наукового напрямку подає більш розширений перелік прізвищ дослідників і назв робіт, серед яких – М.М. Литвин «Шляхи реалізації правоохоронних функцій Державної прикордонної служби України», П.І. Хамула «Окремі аспекти правоохоронної функції» та ін.

Найбільш важливими та репрезентативними за науковим напрямом слід вважати дисертаційні дослідження вітчизняних науковців – у 2005 році П.В. Онопенко «Правоохоронні функції української держави: зміст і реалізація» [1], у 2011 році Ю.О. Загуменної «Реалізація правоохоронної функції держави органами внутрішніх справ України» [2], у 2012 році – Р.Я. Шай «Правоохоронна функція правової держави: теоретико-практичний аспект» [3], у 2015 році О.І. Безпалової «Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави» [4].

Так, дисертація П.В. Онопенко є «комплексним дослідженням змісту і реалізації правоохоронних функцій сучасної Української держави. В ній розглянуті сутність і види функцій держави. Наведена система функцій сучасної Української держави. Виявлена сутність її правоохоронних функцій та їх види. Охарактеризовано зміст цих функцій. Досліджено форми, методи, суб'єкти реалізації правоохоронних функцій Української держави. Дисертант запропонував низку авторських понять, категорій, класифікацій, характеристик, що стосуються теми дослідження. Внесені пропозиції щодо правового і організаційного удосконалення реалізації правоохоронних функцій Української держави» [1]. Разом із тим, на нашу думку, розподіл дисертантом правоохоронної функції на внутрішні та зовнішні носить штучний характер, оскільки автор, наприклад, і боротьбу з корупцією, і боротьбу з організованою злочинністю, і боротьбу з тероризмом відносить одночасно до обох різновидів функцій.

У дисертації Ю.О. Загуменної розглядається поняття та зміст правоохоронної функції держави (функція як вид і напрям спеціальної державної виконавчої діяльності; загальна характеристика правоохоронної функції держави: поняття, структура, зміст; класифікація підвидів правоохоронної функції держави та їх адміністративно-правове регулювання); органи внутрішніх справ як суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави (компетенція і повноваження органів внутрішніх справ як суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави; форми реалізації правоохоронної функції держави органами внутрішніх справ; принципи діяльності органів внутрішніх справ щодо реалізації правоохоронної функції держави; методи реалізації правоохоронної функції держави органами внутрішніх справ); правоохоронна функція держави в системі захисту прав і свобод людини (захист прав і свобод людини як головне завдання в діяльності органів внутрішніх справ; забезпечення законності у реалізації правоохоронної функції держави органами внутрішніх справ; шляхи удосконалення реалізації правоохоронної функції держави органами внутрішніх справ України).

Зокрема, вчена визначає правоохоронну функцію держави як «забезпечений системою необхідних ресурсів комплексний напрям діяльності держави, який об'єднує низку напрямків і заходів (у тому числі примусових), що ґрунтуються на принципах справедливості та ефективності, спрямованих на безконфліктну реалізацію прав, свобод і закон-

них інтересів людини і громадянина, забезпечення соціальної злагоди, недопущення індивідуальних, колективних та масових порушень законності й правопорядку». Разом із тим, у висновках до дисертації вчена вважає, що «правоохоронну функцію держави не слід ототожнювати з правоохоронними функціями державних органів» [2].

Інший науковець – Р.Я. Шай, як зазначено в рефераті його дисертації – провів «комплексне наукове дослідження теоретико-практичних аспектів правоохоронної функції правової держави. Розкрито теоретико-методологічні засади дослідження правоохоронної функції правової держави. Узагальнено наявні теоретико-правові підходи щодо розуміння ролі і місця правоохоронних органів у правовій державі. Із позицій теорії держави і права розглянуто наукові підходи щодо природи права та його ролі у формуванні й функціонуванні держави. Досліджено форми та принципи реалізації функцій держави, а правоохоронну функцію правової держави розглянуто в контексті загальнотеоретичного вчення про функції держави. Розкрито теоретичні концепції виникнення і розвитку правової держави та показано еволюцію функцій держави в процесі розвитку суспільства. Проаналізовано роль і місце правоохоронних органів у правовій державі через розкриття природи та сутності правоохоронної діяльності, а правопорядок і законність розглянуто як важливі ознаки правової держави. Узагальнено діяльність системи правоохоронних органів як суб'єкта реалізації правоохоронної функції правової держави через координацію правоохоронної діяльності в правовій державі».

Але, Р.Я. Шай, принаймні в авторефераті дисертації, всупереч до того зобов'язуючої її назві та заявленій новизні дослідження – «сформульовано теоретико-правове визначення правоохоронної функції правової держави в контексті ціннісного підходу щодо розуміння держави в історії політико-правової думки» [3, с.5] – так і не надає її авторського визначення, зводячи її до зовсім не тотожних функцій правоохорони та функцій правоохоронної діяльності. До того ж, особливо не поглиблюючись в її комплексність, та трансформуючи в так звані «правоохоронні функції держави», що у автора за суттю зводяться до елементарних правоохоронних функцій правоохоронних органів. Особливо чітко таке нівелювання простежується в одній з останніх робіт науковця – «Суб'єкти реалізації правоохоронних функцій держави» [5, с.94].

Докторську дисертацію О.І. Безпалової присвячено визначенню адміністративно-правового механізму реалізації правоохоронної функції держави. В роботі «уточнюється поняття правоохоронної функції держави. З'ясовуються сутність та структура адміністративно-правового механізму реалізації правоохоронної функції держави. Формулюється поняття суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави. Визначаються форми і методи реалізації зазначеної функції. Характеризується адміністративно-правове забезпечення реалізації правоохоронної функ-

ції держави. Уточнюється коло органів державної влади, що входять до числа суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави; окреслюється специфіка їх діяльності. Аналізується зміст реалізації правоохоронної функції держави органами місцевого самоврядування та інституціями громадянського суспільства. Надаються пропозиції щодо удосконалення адміністративного законодавства у правоохоронній сфері та підвищення ефективності взаємодії правоохоронних органів України та Європейського Союзу» [4, с.39].

І, нарешті, найбільш відомі за глибиною розкриття тематики, дисертаційні роботи науковців з Російської Федерації.

Зокрема, у 2004 році робота Загидулліна Р.І. «Правоохоронна функція сучасної російської держави: питання теорії та практики» (12.00.01), за якою, на нашу думку, згадка про правоохоронну функцію держави є тільки узагальнюючим «фоном» для реального дослідження деяких засад правоохоронної діяльності, предмет якого становить взаємозалежність форм і методів діяльності системи органів внутрішніх, справ у структурі реалізації правоохоронної функції російської державності, оскільки висновки дисертації не містять жодного згадування про правоохоронну функцію. У 2007 році це робота Лебедевої Є.В. «Інститути громадянського суспільства в реалізації правоохоронної функції Російської держави» (12.00.01), за якою правоохоронна функція держави визначається як сторони (види) діяльності держави та інститутів громадянського суспільства, спрямовані на забезпечення охорони та захисту прав і інтересів особи, суспільства. У 2007 році – робота Карпової Н.А. «Правоохоронна функція правової держави» (12.00.01), за якою позначено, що правоохоронна функція стає системоутворюючою функцією в правовій державі, що принципи правової держави стають принципами правоохорони.

При цьому, окремо виділяються дисертаційні роботи, дотичні за внутрішнім змістом побічному дослідженню правоохоронної функції держави у тому чи іншому варіюванні.

Такою, наприклад, у 2006 році є докторська робота Ізмайлова Д.С. «Режими державної служби в Російській Федерації та їх роль у реалізації правоохоронної функції» (12.00.11, 12.00.14), висновком якої позначено, що правоохоронна функція держави в цілому може здійснюватися виключно через професійну діяльність громадян Російської Федерації – державних службовців, які перебувають у контрактних відносинах з конкретним органом державної влади, що здійснює захист прав і свобод людини і громадянина в Російській Федерації та у встановлених законом випадках за її межами.

у 2008 році робота Макштаревої С.Л. «Охорона правопорядку як функція держави та її реалізація в формі правоохоронної діяльності: історико-правовий і теоретико-правовий аспекти» (12.00.01), за якою згадується специфіка формування правоохоронної функції держави і

впливу її на суспільні відносини; у 2009 році – докторська робота Козлова В.І. «Оперативно-розшукові заходи протидії кримінальним загрозам правоохоронній функції держави» (12.00.09) та інші.

І, нарешті, слід нагадати перелік тем затверджених дисертаційних досліджень вченими радами вищих навчальних закладів України. Так, серед них вже згадані: у 2009 році в Харківському національному університеті внутрішніх справ кандидатська робота Загуменної Ю.О. «Становлення та розвиток правоохоронних функцій держав Стародавнього світу» (12.00.01); у 2010 році у Львівському державному університеті внутрішніх справ кандидатська робота Шай Р.Я. «Правоохоронна функція правової держави: теоретико-практичні аспекти» (12.00.01) із зауваженням координаційного бюро відділення Національної академії правових наук України, що «назва теми потребує уточнення з огляду на те, що виділяють правоохоронну форму реалізації функцій держави»; в Харківському національному університеті внутрішніх справ – кандидатська робота Загуменної Ю.О. «Реалізація правоохоронної функції держави органами внутрішніх справ України» (12.00.07); у 2011 році в Харківському національному університеті внутрішніх справ докторська робота Безпалової О.І. «Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави» (12.00.07).

Серед останніх затверджень тем: у 2014 році в Національній академії внутрішніх справ кандидатське дисертаційне дослідження Марченко С.С. «Порівняльний аналіз правоохоронної функції держави Україна та держав континентальної Європи» (12.00.01), в Харківському національному університеті внутрішніх справ – кандидатське дисертаційне дослідження Степанової О.Г. «Правоохоронна функція держави в умовах членства в Європейському Союзі (теоретико-правовий аналіз)» (12.00.01), в Національному університеті «Одеська юридична академія» – синонімічне за назвою кандидатське дисертаційне дослідження Бондаренко А.І. «Правозахисна функція сучасної держави» (12.00.01).

В цілому, слід вважати, що розглянутий науковий напрям «правоохоронна функція держави» сьогодні отримує новий розвиток серед актуальних наукових досліджень.

Література

1. Онопенко П. В. Правоохоронні функції української держави: зміст і реалізація: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01 / Онопенко Петро Васильович ; Ін-т законодавства Верховної ради України. – К., 2005. – 204 с.
2. Загуменна Ю. О. Реалізація правоохоронної функції держави органами внутрішніх справ України: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Загуменна Юлія Олександрівна ; Харківськ. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2011. – 230 с.
3. Шай Р. Я. Правоохоронна функція правової держави: теоретико-практичний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Р. Я. Шай ; Нац. ун-т «Львівська політехніка». – Львів, 2012. – 20 с.

4. Безпалова О. І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. І. Безпалова ; Харківськ. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2015. – 42 с.

5. Шай Р. Я. Суб'єкти реалізації правоохоронних функцій держави / Р. Я. Шай // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». – 2014. – № 807 : Юридичні науки. – С. 93–100.

**Зозуля Олександр Ігорович,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету права
та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ, канд. юрид. наук**

**КОМІТЕТ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ЗАКОНОДАВЧОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СУБ'ЄКТ
РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ**

Розбудова в Україні сучасної демократичної, соціальної, правової держави, а так само й її європейська інтеграція невід'ємно пов'язані з успішною реалізацією правоохоронної функції держави, забезпеченням продуктивної охорони й захисту прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб, суспільства та самої держави. Реалізація правоохоронної функції держави становить складний комплексний напрямок державної діяльності, до здійснення якого різною мірою залучені не тільки відповідні правоохоронні органи, але й практично увесь державний апарат. Широку участь у реалізації правоохоронної функції держави бере Верховна Рада України та її органи, що формують законодавчі засади організації системи правоохоронних органів, визначають напрямки та зміст їх діяльності. Саме тому у цьому контексті й вбачаються актуальними питання ролі профільного Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності у реалізації правоохоронної функції держави.

Передусім, відмітимо, що Комітет Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності не має статусу правоохоронного органу, оскільки він не є самостійним державним органом, безпосередньо не здійснює правоохоронну діяльність, а повноваження у правоохоронній сфері важливі, але не головні (порівняно з іншими) для Верховної Ради України. Разом із тим, Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності являє собою усталений профільний постійний робочий орган парламенту, утворений та функціонуючий відповідно до пп.8 п.1 Постанови Верховної Ради України від 04.12.2014 р. № 22-VIII [1] і Закону України від 04.04.1995 р. № 116/95-ВР [2] для здійснення законопроектної роботи,

підготовки та попереднього розгляду відповідних питань, а також виконання контрольних функцій.

Одразу слід відзначити досить широкі предмети відання Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, визначені Постановою Верховної Ради України від 04.12.2014 р. № 22-VIII [1]. Так, дещо неоднозначним постає віднесення до предметів відання даного Комітету питань кримінального та кримінально-процесуального законодавства та законодавства про адміністративні правопорушення. Вказане базове законодавство дійсно складає основу правоохоронної діяльності, але не меншою мірою застосовується в роботі й інших державних органів, наприклад, судів та адвокатури. Тому, як на нас, зазначені питання доцільно було би перенести до предметів відання більш загального Комітету з питань правової політики та правосуддя, який вже опікується питаннями цивільного, адміністративного та процесуального законодавства. До речі, до предметів відання останнього парламентського комітету наразі відносять й питання організації та діяльності судів і адвокатури, хоча низкою вчених вони прямо визначаються як правоохоронні органи або (що більш правильно) як суб'єкти правоохоронної діяльності [3, с.15; 4, с.13; 5, с.18]. Відповідно уможливіється подальша проробка питань щодо віднесення засад організації та діяльності судів та адвокатури до предметів відання саме профільного Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності.

Загалом же згідно Постанови Верховної Ради України від 04.12.2014 р. № 22-VIII [1] предмети відання Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності охоплюють організації та діяльність правоохоронних органів (хоча прямо не згадується «правоохоронна система»), напрямки правоохоронної діяльності (боротьба з організованою злочинністю, оперативно-розшукова діяльність тощо), а також державний і соціальний захист працівників правоохоронних органів. При цьому, маємо зауважити вибіркове фрагментарне віднесення до предметів відання Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності тільки окремих напрямків правоохоронної діяльності, залишаючи поза увагою такі специфічні напрямки як забезпечення безпеки дорожнього руху, протидія економічній та кіберзлочинності та ін., що так само потребують належного законодавчого врегулювання. У той же час на сьогодні все ще відсутнє законодавче забезпечення детективної діяльності, яка також входить до предметів відання Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності.

Головною функцією Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності є законопроектна, що полягає у розробці та доопрацюванні законопроектів, підготовці щодо них висновків і пропозицій (ст.12 Закону України від 04.04.1995 р. № 116/95-ВР [2] і Регламент Верховної Ради України від 10.02.2010 р. № 1861-VI [6]). Саме в рамках законопроектної роботи Комітет з питань законодавчого забез-

печення правоохоронної діяльності може найбільш дієво впливати на законотворчість у цій сфері, забезпечуючи ретельну підготовку, фахове обговорення (слухання), експертний аналіз і вдосконалення відповідних законодавчих ініціатив. Ці та інші підготовчі, допоміжні заходи складають зміст організаційної діяльності Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, спрямованої на створення необхідних умов для успішної законопроектної та контрольної діяльності даного Комітету. Серед пріоритетних напрямків його роботи першочергово слід виділити забезпечення адекватних законодавчих засад оновлення нинішньої правоохоронної системи України та поглиблення законодавчого регулювання статусу правоохоронних органів, наприклад, законодавчо визначаючи порядок проходження їх працівниками правоохоронної служби, умови застосування до них заохочень і стягнень та ін.

У зв'язку із цим несприйнятною постає (нерідко існуюча) поверховість та формалізм у роботі парламентських комітетів, продуктивність якої залежить від професійності, відповідальності та вмотивованості персонального складу Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності. З даного приводу досить показовим є надання 17.09.2015 р. Верховною Радою України згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання та арешт першого заступника голови Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності [7; 8].

Зазначимо, що у сучасній правовій державі контроль становить обов'язкову умову функціонування правоохоронних органів, які наділені значними організаційно-розпорядчими повноваженнями та здійснюють заходи державного примусу. Тому одним із суб'єктів парламентського контролю над правоохоронними органами держави є профільний Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності. Предмет його контролю насамперед має складати не лише законність, але й ефективність діяльності правоохоронних органів, дотримання ними прав громадян. Разом із тим, ст.14 Закону України від 04.04.1995 р. № 116/95-ВР [2] і ст.9 Закону України від 19.06.2003 р. № 975-IV [9] майже не передбачаються дієві форми, засоби і гарантії контролю парламентських комітетів за діяльністю правоохоронних органів, зводячись лише переважно до аналізу практики застосування законодавства, підготовки пропозицій, направлення матеріалів для реагування у компетентні органи та інформування громадськості.

При цьому, особливістю контролю Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності виступає зумовлена його природою (як парламентського, а не виконавчого органу) неможливість самостійного усунення виявлених недоліків, але які водночас можуть усуватись шляхом ініціювання відповідних законодавчих змін. Так чи інакше, констатуємо необхідність уточнення й деякого розширення контрольних повноважень Комітету з питань законодавчого забезпечення

правоохоронної діяльності, гарантуючи йому достатній та своєчасний доступ до інформації про діяльність правоохоронних органів, а також можливість реально реагувати на недоліки, виявлені у правоохоронній діяльності. Зауважимо й те, що здійснення Комітетом з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності контролю за правоохоронними органами держави підкреслює важливість відкритості та прозорості функціонування самого Комітету, зокрема його регулярного звітування та висвітлення діяльності в засобах масової інформації.

Таким чином, Комітет Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності є одним із ключових суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави, що забезпечує формування і вдосконалення законодавчих засад правоохоронної діяльності та парламентський контроль над правоохоронними органами. На сьогодні актуалізується інтенсифікація роботи Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності щодо забезпечення комплексного законодавчого врегулювання основ правоохоронної системи України в цілому, а також розширення законодавчих засад діяльності конкретних правоохоронних органів і вдосконалення їх правового статусу з урахуванням позитивного світового досвіду та поточних потреб ефективної протидії злочинності.

Література:

1. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України восьмого скликання : Постанова Верховної Ради України : від 04.12.2014 р., № 22-VIII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 99. – Ст. 2866.
2. Про комітети Верховної Ради України : Закон України : від 04.04.1995 р., № 116/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 19. – Ст. 134.
3. Гуценко К. Ф. Правоохранительные органы : учеб. [для юрид. вузов и фак.] / К. Ф. Гуценко, М. А. Ковалев ; под ред. К. Ф. Гуценко. – М. : ЗЕРЦАЛО-М, 2006. – 440 с.
4. Куліш А. М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування : автореф. дис... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Куліш Анатолій Миколайович ; Харківський національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2009. – 31 с.
5. Пікуля Т. О. Правоохоронні органи в механізмі держави України (теоретико-правові питання функціонування) : автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / Пікуля Тетяна Олександрівна ; Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2004. – 20 с.
6. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України : від 10.02.2010 р., № 1861-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 12. – Ст. 565.
7. Про обрання голів, перших заступників, заступників голів, секретарів, членів комітетів Верховної Ради України восьмого скликання та обрання голови, першого заступника, заступників голови, секретаря та членів Спеціальної контрольної комісії Верховної Ради України з питань приватизації : Постанова Верховної Ради України : від 04.12.2014 р., № 23-VIII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 99. – Ст. 2867.

8. Про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання та арешт народного депутата України Мосійчука І.В. : Постанова Верховної Ради України : від 17.09.2015 р., № 706-VIII // Голос України. – 2015. – № 174.
9. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави : Закон України : від 19.06.2003 р., № 975-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 29. – Ст. 1440.

**Казанчук Ірина Дмитрівна,
професор кафедри адміністративної діяльності ОВС Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент**

ЄВРОПЕЙСЬКІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА МІЖНАРОДНЕ
СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ФАКТОРИ ПОКРАЩЕННЯ
ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ
ОРГАНІВ

Проблема підтримання належного стану навколишнього природного середовища в Україні і у світі загалом є складною і багатоаспектною. Кожна держава взяла на себе зобов'язання спрямувати усі сили і можливості на захист життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього середовища [1, с.132]. У Європейському Союзі підходи до зміцнення екологічного потенціалу реалізуються через механізм партнерства країн-членів ЄС в процесі прийняття і реалізації стратегічних рішень у природоохоронній діяльності. У свою чергу, в контексті європейських інтеграційних процесів, що відбуваються в Україні, розвиток міжнародного співробітництва між державними органами і, насамперед, правоохоронними органами України і Європейського Союзу в сфері природоохорони повинен ґрунтуватися на принципах і підходах, які визначені в міжнародних документах та відображені в державних (національних) програмах [2, с.11].

Отже, міжнародне співробітництво щодо адміністративно-правової охорони навколишнього середовища, визначення спільної стратегії дій – пріоритетний напрямок у відносинах між Україною і Європейським Союзом. Головною метою розвитку міжнародного співробітництва є боротьба з порушеннями вимог раціонального природокористування та погіршенням стану навколишнього середовища у світі. Це питання охоплює ряд завдань, зокрема: а) боротьба з локальним, регіональним і транскордонним забрудненням атмосферного повітря та води; б) відновлення природного стану навколишнього середовища; в) ефективне і екологічно безпечне виробництво, безпека підприємств; г) безпечне використання хімічних речовин; д) зменшення обсягів та утилізація відходів; є) вплив змін стану навколишнього середовища на

сільське господарство; ж) збереження біологічної різноманітності територій, що охороняються, раціональне використання природних ресурсів, управління ними; з) планування землекористування, включаючи будівництво й міське планування.

Слід зазначити, що механізм міжнародного співробітництва України в сфері охорони природного середовища повинен ґрунтуватися на системній цілісності і збалансованості трьох складових: законодавчий, управлінський і соціальний.

Головною складовою механізму є створення відповідної законодавчої бази, сприятливої для розвитку тісної співпраці України з іншими країнами у галузі охорони природного середовища. В цьому аспекті плідна співпраця повинна відбуватися, насамперед, у напрямку гармонізації українського законодавства у галузі охорони природи та використання природних ресурсів з європейським. Так, ратифікувавши у 1999 році **Оргуську Конвенцію** «Про доступ до інформації, участь громадськості в прийнятті рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища» [3], Україна визнала пріоритетність забезпечення права кожної людини на доступ до екологічної інформації. Тобто, посадові особи і державні органи зобов'язані забезпечили право своєчасно і ефективно інформувати зацікавлену громадськість на ранніх стадіях прийняття рішень і «щоб у відповідному рішенні з питань, що стосуються навколишнього середовища, належним чином були відображені результати участі громадськості [3]». Враховуючи тенденцію побудови інформаційного суспільства у світі, ця складова розвитку міжнародного співробітництва вимагає впровадження низки організаційних заходів: створення інтегрованих, ефективних інформаційних систем щодо надання своєчасної і точної інформації для прийняття рішень. Результативність впровадження моніторингових систем в інших країнах доводить, що і в Україні цей досвід теж матиме позитивні наслідки. Це сприятиме поінформованості населення, їх обізнаності ситуацією, а державним органам надасть можливість швидко реагувати на зміни у стані навколишнього середовища. Крім того, задля покращення міжнародного співробітництва у природоохоронній галузі є потреба у розвитку новітніх інформаційних технологій (зокрема, комп'ютерне, експертне і інше спостереження). Як показує світова практика, доцільність використання інформаційних технологій: а) покращить рівень і якість інформаційного забезпечення співпраці між усіма учасниками природоохоронної діяльності на національному і міжнародному рівнях; б) надасть змогу швидкого поширення інформації в суспільстві, що, в результаті, активізує широку участь громадян в прийнятті рішень з природоохоронних питань; в) сприятиме ефективному реагуванню правоохоронних органів на протизаконні дії в сфері охорони і використання природних ресурсів, фіксації правопорушень.

Також пріоритетною складовою розвитку міжнародного співро-

бітництва у природоохоронній діяльності є участь України у міжнародних процесах, таких як «Довкілля для Європи» та «Навколишнє середовище для Європи». Примітно, що провідною їх ідеєю виступає інтеграція європейської екологічної політики з політикою державного управління в кожній окремій країні [4, с.88-90]. Саме в межах даних процесів право людини на сприятливе навколишнє середовище набуло свого реального розвитку і обов'язкового міжнародно-правового закріплення в національних адміністративних законодавствах країн-членів ЄС.

Наступною складовою механізму співробітництва правоохоронних органів України і інших країн у галузі охорони навколишнього природного середовища є відповідна управлінська система. В даному аспекті мова йде про посилення координації дій правоохоронних органів, інших державних органів, українських і міжнародних громадських організацій, органів місцевого самоврядування. В умовах сьогодення в цьому напрямку існує проблема відсутності відповідного нормативно-правового забезпечення такої взаємодії усіх суб'єктів охорони навколишнього природного середовища. Створення інтегрованої у європейське законодавство правової системи буде не лише сприяти покращенню рівня підзвітності та прозорості процесу прийняття державними органами управлінських рішень, але й підсилить громадську підтримку рішень, що приймаються в галузі навколишнього середовища.

Нагадаємо і про те, що ефективність природоохоронної діяльності залежить від якісних показників діяльності правоохоронних органів, які у межах своїх повноважень застосовують систему адміністративно-правових засобів задля профілактики і попередження правопорушень у сфері природоохорони і природокористування [5, с. 301]. Між тим, виходячи з аналізу норм Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», Кодексу України про адміністративні правопорушення, інших нормативно-правових актів та узагальнюючи провідний міжнародний досвід діяльності державних органів в природоохоронній галузі, відзначимо необхідність відмінити спрощене провадження у ряді справ про адміністративні правопорушення у даній сфері.

Щодо соціальної складової механізму співпраці правоохоронних органів України та ЄС, то існує зацікавленість у пошуку нових форм залучення, насамперед, засобів масової інформації, міжнародних і українських екологічних громадських організацій і рухів, пересічних громадян до вирішення проблем навколишнього природного середовища. В той же час, важливе значення в аспекті формування нової екологічної свідомості населення країни має всебічна поінформованість громадськості з проблем навколишнього середовища.

Таким чином, міжнародне співробітництво правоохоронних структур України і інших країн в природоохоронній сфері, та застосування міжнародних стандартів в діяльності правоохоронних органів є

важливими складовими механізму вирішення екологічних проблем в Україні і у світі загалом. Але для покращення міжнародного співробітництва в цій галузі необхідно:

1) створення на законодавчому рівні загальнодержавного механізму міжнародного співробітництва у сфері охорони навколишнього природного середовища (визначення цілей, форм, прав і обов'язків всіх суб'єктів співпраці, етапи адаптації законодавства), складовими елементами якого повинно бути фінансове, інформаційне та наукове забезпечення такої співпраці;

2) забезпечення системності та узгодженості у роботі правоохоронних органів України і інших країн під час розробки, планування і реалізації природоохоронних заходів.

Література:

1. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І. Європейське право навколишнього середовища: Навчальний посібник. – Львів: БФ «Екоправо-Львів», 2004. – 254 с.
2. Білозерська Т.О. Адміністративно-правові засади співробітництва України та Європейського Союзу у сучасних умовах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07/ Т.О. Білозерська. – К., 2009. – 24 с.
3. Алексеева Є. Стан виконання Україною рішення Третьої Наради Сторін Організації Конвенції [Електронний ресурс] // «Екологія - Право - Людина», 2009. – Режим доступу: <http://bit.ly/1uKF4v>
4. Лазаренко В.А. Адміністративно-правове регулювання екологічної безпеки в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / В.А. Лазаренко. – К., 2010. – 210 с.
5. Адміністративно-деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / авт.-упоряд. О.А. Біленчук. – К. : Книги для бізнесу, 2007. – 912 с.

Каленіченко Л.І.,

доцент кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Однією із актуальних проблем сучасного українського суспільства є проблема соціальної (суспільної та особистої) відповідальності. Соціальна відповідальність є окремим явищем суспільного життя і її особливість полягає у тому, що вона «входить» до складу будь-якого виду діяльності людини. Відповідальність взагалі та соціальну відповідальність, зокрема, необхідно аналізувати з двох сторін: як відповідальність суспільства, так і як відповідальність особистості за свої діяння. При цьому саме категорія соціальної відповідальності є ключовою категорією у розумінні сучасних соціальних процесів.

Суттєвою ознакою поняття соціальна відповідальність, на нашу думку, є її об'єктивний характер. Соціальна відповідальність виникає разом із

появою людства і суспільства. Категорія «відповідальності» виникає разом із появою людства. Історія розвитку цивілізації свідчить про те, що для людства є характерними основні два види регулювання поведінки - право і мораль. Мораль і право є складовими частинами духовної культури суспільства і органічно пов'язані одне з одним. Держава при створенні права враховує стан суспільної моралі, моральну культуру населення, виходить із того, що моральна основа права є важливою складовою загального регулювання суспільних відносин, що закони повинні бути справедливими і гуманними [1].

З зазначеного випливає, що право і мораль є підставами для виникнення відповідальності. І вже у первісному суспільстві поведінка членів роду, племені, союзу племен, врегульовувалась за допомогою первісних норм (правил поведінки), які «включали в себе», крім релігійних норм, норми моралі і права.

Окрім об'єктивного характеру, соціальна відповідальність має певні форми реалізації. У юридичній науці існує класична точка зору, прихильники якої стверджують, що у межах соціальної відповідальності, слід виокремлювати дві підсистеми відносин. По-перше, підсистема ретроспективних відносин, відносин у яких суб'єкт (особа, група, клас, суспільство) відповідають за скоєні вчинки. Другою складовою соціальної відповідальності є підсистема, що включає взаємозв'язок між окремими людьми, колективами, який заснований на «свідомому творчому ставленні суб'єктів відповідальності до потреб розвитку суспільства, суспільних цілей і ідеалів» [2, с. 42; 3, с. 12].

Соціальна відповідальність є родовим складним системним поняттям. Як загальне родове поняття соціальна відповідальність, відносно моральної, релігійної, юридичної та інших видів відповідальності є цілим. І як видові прояви цілого, моральна, релігійна, юридична та інші види відповідальності «несуть у собі» її ознаки. При цьому окремо слід зазначити, що ціле існує в окремому і його не можливо пізнати без дослідження частин. У свою чергу частини є у тій чи іншій мірі є цілим, а отже, частково знаходять свій прояв через ціле.

Соціальна відповідальність завжди передбачає наявність певного носія - суб'єкта. Суб'єкт діяння у тій чи іншій мірі є одночасно і суб'єктом соціальної відповідальності. У зв'язку із тим, що суб'єктом діяння з точки зору юридичної науки, є лише суб'єкт права. Існує точка зору, що суб'єктом права є та «особа, чією свідомістю та діяльністю створюється, діє право, чії ідеали та намагання реалізуються у праві. Він той, ким визначається увесь правопорядок, усі існуючі правові норми, зв'язки та правовідносини. Він – джерело та мета усякого права» [4, с. 36-37].

З огляду на зазначене, маємо підстави констатувати, що суб'єктом відповідальності може бути як фізична особа, так і різні соціальні групи, колективи, народи, держава.

З вищевикладеного закономірно випливає висновок, що категорія соціальної відповідальності може носити колективний та індивідуальний характер. Тобто категорія соціальної відповідальності, з однієї сторони, може застосовуватися до діяння окремих індивідів, а з іншої, - бути критерієм характеристики колективної діяльності (бездіяльності) людей, виступати у формі колективної солідарної відповідальності.

Крім суб'єкта, соціальна відповідальність завжди має певний об'єкт. Об'єктом соціальної відповідальності являється у загальному вигляді те, за що саме суб'єкт діяння несе відповідальність.

У зв'язку із тим, що абстрактної та безпредметної діяльності немає, відповідно і немає абстрактної і безпредметної відповідальності. Кожен суб'єкт суспільства (права) синтезує у собі множинність соціальних ролей, здійснює різні соціальні діяння у відповідних сферах суспільного життя. У зв'язку з чим, кожен суб'єкт суспільства (права) залежно від виконуваної соціальної ролі чи виду діяння, має різні об'єкти відповідальності.

У юридичній науковій літературі існує точка зору, згідно з якою вчені-правознавці виокремлюють суб'єкт та об'єкт соціальної відповідальності, і наголошують на тому, що їх як елементи даної соціально-правової категорії можна визнати через суб'єктивну та об'єктивну сторони [5, с. 43] або суб'єктивний і об'єктивний критерії [6, с. 15-16]. Така позиція, на наш погляд, є цілком науково-обґрунтованою та логічною і певною мірою збагачує теоретичні знання про зміст поняття соціальної відповідальності.

У додаток до зазначеного, вважаємо за доцільне окремо звернути увагу на те, що діяння суб'єкта соціальної відповідальності завжди оцінюються, контролюються, регулюються іншими суб'єктами соціуму.

Як сам суб'єкт відповідальності (особа, яка відповідальна сама перед собою), так і окремі особи (посадові особи, державні службовці, релігійні і партійні діячі тощо); різні соціальні групи (колективи); державні, партійні, господарські, культурні та ін. організації; народи, держави (держава); людство в цілому, - виступають у ролі інстанції, що здійснює оцінку, контроль, регулювання за діяннями суб'єкта соціальної відповідальності.

Соціальна відповідальність є діалектичним взаємозв'язком між особою та суспільством [3, с. 12; 7, с. 22; 8]. На особистому рівні соціальна відповідальність може репрезентуватися особистими нормами та установками, які врегульовують тим чи іншим способом, у тій чи іншій мірі поведінку особи. У свою чергу на суспільному рівні, соціальна відповідальність може бути представлена як певна суспільна норма, установка, яка врегульовує, контролює поведінку особи у соціумі. «Індивідуальна соціальна відповідальність» та соціальна відповідальність соціуму взаємопов'язаними поняттями, так як впливають та певним чином обумовлюють зміст і «якість» один одного.

Однією з ознак соціальної відповідальності є її нормативний характер. Норми моралі, норми права, релігійні норми та норми звичаї є різновидами соціальних норм, і являють собою правила, що містять вимоги суспільства до поведінки особи, групи людей. Жодне суспільство не можливо уявити без соціальних норм, завдяки їм встановлюються певні орієнтири для допустимої поведінки в тій чи іншій ситуації, долається безпорядок і хаос у суспільних відносинах. Не можна уявити і людини поза соціальними нормами. Тому, соціальні норми – це ключ взаємозв'язку між поведінкою людини та інтересами суспільства. Головною метою соціальної норми є врегулювання суспільних відносин та встановлення соціального порядку [9, с. 408-409].

Таким чином, соціальна відповідальність – це діалектичний взаємозв'язок між особою та суспільством, який знаходить своє відображення у добровільній реалізації соціальних норм, котра тягне за собою схвалення та заохочення, а у випадках поведінки, яка не відповідає приписам цих норм, - обов'язок зазнати та притерпіти несприятливі наслідки.

Література:

1. Омельчук О. М. Право та мораль як регулятори поведінки людини / О. М. Омельчук // Право і безпека. – 2012. – №5 (47). – С. 25–28.
2. Сперанский В. И. Социалистическая ответственность личности : сущность и особенности формирования / Сперанский В. И. – М., 1987. – 150 с.
3. Савченко І. Г. Соціальна відповідальність органів державної влади в умовах розбудови соціальної держави : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / І. Г. Савченко. – Харків, 2007. – 18 с.
4. Хаустова М. Суб'єкт права як елемент правової системи суспільства / М. Хаустова // Вісник загальні проблеми правової науки. – № 3 (58). – 2009. – С. 29–38.
5. Гришук В.К. Соціальна відповідальність : навч. посібник / Гришук В. К. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – 152 с.
6. Михеев Р. И. Социальная безответственность / Р. И. Михеев // Совершенствование уголовного законодательства и практики его применения. – Красноярск : Изд-во Красноярского ун-та, 1989. – С. 15–16.
7. Липинский Д. А. Общая теория юридической ответственности: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.01 / Липинский Д. А. – Саратов, 2004. – 490 с.
8. Маліновська В. М. Юридична відповідальність як різновид соціальної відповідальності / В. М. Маліновська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Http:// www.vru.gov.ua/Docs/a150710.pdf](http://www.vru.gov.ua/Docs/a150710.pdf)
9. Соломчак Х.Б. Соціальні норми як детермінанти позитивної правової відповідальності людини / Х.Б. Соломчак // Митна справа № 6(90). – 2013 (частина 2, книга 1). – С. 408–415.

**Камінська Олександра Леонідівна,
курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів
боротьби з кіберзлочинністю та торгівлею людьми Харківського
національного університету внутрішніх справ (група ФБК-14-01)**

Науковий керівник: Кріцак Іван Васильович, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

**ДОВІРА ДО ЦЕРКВИ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ КРИЗЬ ПРИЗМУ
ДУХОВНО-КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ**

Історичний досвід свідчить, що одним з найважливіших чинників підтримки високого рівня духовності в суспільстві та збереження традицій виступає релігія. Як правило, суспільство не стикається з проблемою демографічної кризи коли на загальнодержавному рівні підтримуються та культивуються релігійні цінності спрямовані на пропагування здорового способу життя, традиційної сім'ї, церковного шлюбу, виховання дітей у релігійному дусі тощо. В.В. Можаровський приводить досить цікавий факт, який свідчить, що збільшення чисельності населення у європейських країнах спостерігалось лише в тих випадках, коли були збережені «освячені церквою традиційні репродуктивні орієнтири», або активно використовувалися механізми державного регулювання демографічних процесів.

Таким чином, рівень народжуваності має яскраво виражену релігійну обумовленість. Зазвичай «продуктивними» сім'ями є, передусім, ортодоксальні сім'ї, незалежно від релігійної приналежності. Звідси випливає, що традиційна сім'я виконує найважливішу функцію, руйнування якої «рівнозначно фізичному знищенню всього менталітету як реальної спільноти людей. Тобто в разі руйнування традиційних підвалин сім'ї в державі виникає вакуум, що сприяє поширенню експансії, яка пов'язана з фізичним витісненням корінного народу та заселенням освоєного простору іншими народами».

Хотілося б наголосити, що попри всі негаразди та міжусобиці церква є чи не єдиною інституцією яка займається об'єднанням людей. Водночас, визначальною складовою кожної з моделей державно-церковних відносин на певному історико-культурному та часовому відрізку є соціально-правові засади їхнього розвитку.

Так, аналіз наукових джерел свідчить про зацікавленість вчених та громадськості щодо визначення основних тенденцій проблеми довіри до соціальних інститутів в Україні. Тому досить важливо побачити результати соціологічних досліджень довіри у світі та в нашому суспільстві до такого соціального інституту як церква. Досить цікаво, що частина українців за національністю під час опитування заявляють про свою віру в Бога (76,7% у 2013 р.), значно вища наприклад ніж росіян (65,3%).

Водночас серед українців спостерігаються певні відмінності у кількості віруючих за територіальною ознакою. На заході України частка віруючих значно більша (93,4%), ніж у центрі (73,4%), сході (71,4%) й особливо півдні (67,1%). При цьому за останні 10 років велике зростання релігійності спостерігається саме в південних та східних регіонах. Хоча плюсова динаміка щодо частки віруючих, які відвідують храм принаймні кілька разів на місяць, спостерігалася на заході країни (54,9% у 2003 р. і 57,1% у 2013 р.) та в центрі (відповідно 20,7% і 21,9%). На півдні (29% і 16%) та сході (21,5% і 13,1%) відсоток таких вірян був значно менший (у 4,4 та 3,6 рази порівняно із заходом).

Очевидно що Церква як соціальний інститут в Україні має найбільший ступінь довіри. Більше того, директор центру релігієзнавчих досліджень та міжнародних відносин І. А. Козловський зауважує, що Україна на сьогодні є найбільшою православною та греко-католицькою країною світу, найбільшою протестантською країною Східної Європи серед євангельських течій. Наприклад з 1999 року вона є найбільшою за кількістю баптистів у Європі, більшою навіть ніж Англія – батьківщина баптизму. Загалом Україна є унікальним прикладом для Європи та більшості країн світу у плані багатонаціональності, віротерпимості та відкритості.

Очевидно, що сьогодні в Україні релігія увійшла в усі сфери суспільної життєдіяльності і користується більшою підтримкою з боку суспільства ніж органи державної влади. Дані моніторингу Інституту соціології НАН України починаючи від 1992 року свідчать, що церква й надалі має найвищу довіру населення. Більшість жителів нашої держави традиційно ототожнюють себе із християнською традицією східного обряду, але при цьому їм притаманне толерантне ставлення до представників інших релігійних поглядів.

Доречно згадати досить цікаві ідеї Я. Золотько, яка зауважує, що українська культура відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку національної ідентичності, а формування спільного бачення глобальної місії України на засадах єдності, миру та гармонійного розвитку держави є першочерговим завданням на сучасному етапі розвитку суспільства. Україна є країною, в якій проживають понад 46 мільйонів чоловік, 130 національних меншин і 8 корінних народів. Саме в такий важкий час для нашої держави підтримка української культури може відіграти вирішальну роль заради утвердження України як могутньої європейської держави. Автор також наголошує, що в Україні переплітаються різні культури, різні традиції: православ'я з католицизмом, європейська культура та цінності з азійською.

За таких умов, досить важливим є створення духовно-культурної базової платформи національної єдності та злагоди завдяки якій Україна як могутня і незалежна держава зможе витримати всі негаразди, лише завдяки об'єднанню. Варто відзначити, що з отриманням Україною незалежності релігійні об'єднання беруть активну участь у суспільному

житті. Поряд з тим впродовж останніх десятиліть відносини держави та церкви в нашій державі набули нового змісту, оскільки вони стали невід'ємною частиною взаємодії держави з інститутами громадянського суспільства.

**Качинська М.О.,
доцент кафедри адміністративної діяльності ОВС ФФПМГБ та
КМСД Харківського національного університету внутрішніх
справ, к.ю.н,**

СИСТЕМАТИЗОВАНІ НОРМАТИВНІ АКТИ, ЩО РЕГЛАМЕНТУВАЛИ
ДІЯЛЬНІСТЬ СУДУ ТА ІНШИХ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ
ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ У XVI-XIX СТ.

Систематизація законодавства про органи охорони правопорядку державних утворень та території сучасної України відбувалась протягом тривалого періоду часу, у різні історичні епохи та сягає XVI ст. У цей період відбувалось нормативне закріплення повноважень та функцій судових органів, поліцейських підрозділів та інших структур, які були наділені владними повноваженнями.

Розглянемо систематизовані нормативні акти, що регламентували діяльність суду. До означених слід віднести Судні Прикази. Час їх появи встановлено лише приблизний, так за деякими даними вони появились ще в кінці XVI ст., а саме в 1593 и 1598 рр., за іншими в першій четверті XVII ст., а саме в 1627 р. До складу Судних Приказів входили:

- Рязанский Судний Приказ;
- Дмитровський Судний Приказ;
- Новгородський Судний Приказ;
- Володимирський Судний Приказ;
- Московський Судний Приказ [1, с.73].

Судні Прикази у другій половині XVII ст. були доповнені та розширені, до їх повноважень було віднесено розгляд таких судових справ:

1. цивільні справи між боярами, окольничими, думними та ближніми людьми, стряпчими, дворянами і всякими поміщиками і вотчинниками;
2. справи всіх, хто був на службі;
3. справи учасниками яких були жителі провінцій, у випадку судової тяганини з будь-ким, якщо вони подавали прохання про недружелюбність до них місцевого воєводи, у випадку коли інші міста знаходились від них на відстані більше чим 150 верств;
4. справи та позови, що виникали з майнових зобов'язань, а також справи з приводу насильного заволодіння, грабежу, розбоїв вотчин та помість;

5. щорічні справи за підписом воєводи чи дяків, всі судові, допросні і приводні справи, рішення Приказних Палат та Ізб [1, с.76].

Діяльність судових органів регламентував й Малоросійський приказ, який був прийнятий 1662 році. Означений документ був покликаний регламентувати суспільне життя Лівобережжя та врегулювати відносини між гетьманом, його адміністрацією та Російською Імперією. Особлива увага приділялась діяльності козаків. Так, Малоросійський приказ, передбачав, що за часів Богдана Хмельницького та періоду приєднання, частини території сучасної України до Російської Імперії, все Військо Запорізьке, м. Київ, м. Чернігів, м. Ніжин, м. Переяслав і м.Новобогородський були підвідомчі вищому суду. До його складу входили боярин та дяк.

Створення низки систематизованих нормативних актів, була зумовлена виникненням нових державних органів. В історичній науковій літературі звертається увага на появу у органах охорони правопорядку, а саме у поліцейській структурі перших підрозділів міської поліції у кінці XVIII – початку XIX ст. [2, с.10].

Означені структурні підрозділи виконували адміністративно-політичний контроль за населенням, що проживало та території міст Російської імперії, у тому ж числі на території, яка входить до складу сучасної України. Вони охороняли громадський порядок та безпеку, займалися боротьбою зі злочинністю. Проте, підрозділи міської поліції повинні були виконувати й інші, не притаманні поліції функції такі як:

- здійснювали контроль за промисловістю, торгівлею;
- забезпечували контроль за будівництвом, шляхами сполучення, благоустроєм міст;
- здійснювали контроль за санітарною безпекою, медичною та ветеринарною допомогою та ін. [2, с.10].

У Положенні Комітету Міністрів Російської Імперії від 4 листопада 1847 року було передбачено повноваження Міністерства внутрішніх справ щодо визначення та призначення на посаду позаштатної кількості фармацевтів, аптекарських учнів та ветеринарів [3, с.36].

Для благоустрою міста органи охорони правопорядку також могли здійснювати обмеження проживання певних осіб на їх території. Так, наприклад, в 1845 році: «...Євреї були виведені із корчемь вне городских поселений...», але вони «... продолжали иметь влияние на раздробительную продажу горячих напитков...» [4, с.70]. Саме тому було прийнято закон: «... чтобы Евреи к содержанию оброчных статей во владельческих именях, вне городов и местечек, допускались по формальным контрактам, в которых непременно должно быть включено условие, что содержатели статей никакого влияния на продажу горячих напитков и коммерческие сношения крестьян, равно и постоянного жительства в селениях и в деревнях иметь не могут...» [4, с.71].

Відповідно до Маніфесту від 27 березня 1855 року до предмету повноважень Міністерства внутрішніх справ було віднесено «...прощення всіх казенних казенних недоимокъ, до 600 серебряников, числившихся по его вѣдомству» [3, с.181].

Отже, повноваження та функції судових органів здійснювались із урахуванням соціальних та політичних чинників певної історичної епохи (з XVI ст. до XIX ст.). Окрема увага приділялась судовим справам за участю Війська Запорізького.

Список використаної літератури:

1. Троцин Константин Історія судебныхъ учреждений въ Россіи [Текст]. - Санктпетербургъ. - Типографія Эдуарда Веймара. - 1851. - 400 с.
2. Петровский В.М. Становлення та розвиток міської поліції Російської імперії у другій половині XVIII – на початку XX ст. (на матеріалах Одеси) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 "Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових" / В.М. Петровский. - О., 2007. - 20 с.
3. Варадинова Н. Історія Министерства внутреннихъ дѣлъ. [Текст]. - Санкт-петербургъ. - Типографія Министерства внутреннихъ дѣлъ. - 1841. Ч. III., Книга 3 : Історія Министерства внутреннихъ дѣлъ. - 1862. - 730 с.
4. Варадинова Н. Історія Министерства внутреннихъ дѣлъ. [Текст]. - Санкт-петербургъ. - Типографія Министерства внутреннихъ дѣлъ. - 1841. Ч. III., Книга 4 : Історія Министерства внутреннихъ дѣлъ. - 1862. - 224 с.

**Кириченко Володимир Євгенійович,
професор кафедри загальноправових дисциплін факультету
права та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор**

РЕФОРМА СИСТЕМИ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ: ІДЕАЛЬНЕ ТА РЕАЛЬНЕ

Основний Закон України проголошує Україну правовою державою, в якій одним із головних завдань є створення реального та діючого механізму захисту прав, свобод і охоронюваних законом інтересів фізичних та юридичних осіб. Центральне місце в сфері правового захисту в державі посідають органи охорони правопорядку¹.

¹ Поняття «орган охорони правопорядку України» охоплює собою такі органи публічної влади: внутрішніх справ (міліцію, (поліцію)), Службу безпеки України, Національне антикорупційне бюро, Національну гвардію України, органи військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Управління державної охорони, підрозділи пенітенціарної служби (органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори), Державну прикордонну

За умов наявності різних точках зору серед правознавців щодо правоохоронної діяльності на загал вона розглядається як вид державної діяльності, яка здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими державними органами шляхом застосування юридичних заходів впливу в точній відповідності із законом і за неухильного дотримання встановленого порядку [1]. Так, у ч. 2 ст. 3 Конституції України визначено: «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [2].

Прибічники інституціонального підходу до праворозуміння стверджують, що говорити про правову норму можна лише тоді, коли вона відбивається в соціальній практиці. Офіційний текст нормативного акту може обіймати в собі будь-який зміст, але наявність тексту про норму права не рівнозначно наявності самої норми. У нашому прикладі офіційний текст конституції не наділений магічною силою і за його допомогою неможливо породити соціальні явища, яких поки що не існує. Нова правова норма дійсно може з'явитися після і внаслідок появи офіційного тексту про цю норму, а може і не з'явитися [3, с. 79–80].

У свою чергу прихильники формально-догматичного погляду пояснюють цю ситуацію через «право» як специфічну модель соціальної реальності, яка сильно різниться від «правопорядку», що відбиває цю реальність.

Дуальність, так би мовити, ідеального та реального, скрізь присутня в нашому сьогоденні. Так «тіньова економіка» є не тільки звичним явищем для нашої держави, за допомогою цього феномену нам вдається навіть долати економічну кризу. Щодо політики, то тут коментарі взагалі зайві. З охороною права справи не краще.

Найбільш показовою в цьому сенсі є корупційна складова яка майже перебудувала державний апарат, з правоохоронними органами включно, за феодалським зразком. Отже з одного боку ми маємо «ідеальні» закони відповідно до яких хабарництво є злочин, що підлягає кримінальному переслідуванню; з іншого, за ментальними моделями українського суспільства, хабар є звичайним реальним явищем. За цих умов правоохоронна діяльність відбувається за «понятійним» принципом (ще зустрічається термін «політична доцільність»). Брати можна але відповідно до негласних правил, суворо дотримуючись феодалської ієрархії, а той хто намагається порушувати встановлену практику відчуває на собі всю міць кримінального переслідування. І як раз ці показові випадки покарання за хабарництво використовуються владою в антикорупційній риторичі, яка і є суттю боротьби з корупцією.

Отже соціальна і правова реальність в Україні мало кого може задовольнити. Діюча система органів охорони правопорядку здебільшого відповідає державоцентристській милітаризованій правоохоронно-репресивній моделі, набутої з радянських часів. Їй притаманна жорстка ієрархічність, політична заангажованість, орієнтованість на захист владних інтересів. Протягом останнього десятиліття систему намагалися змінити в межах здійснення судово-правової та адміністративної реформ. Проте стверджувати, що ці зміни посприяли створенню оптимальної системи, було б, мабуть, передчасно. Максимум, що вдалося досягти за цей час, це сформулювати дві загальні рекомендації – перетворити міліцію в поліцію і створити цивільне міністерство внутрішніх справ відповідно до європейських стандартів.

Досягати європейських стандартів, за останні роки, стало більш ніж модно, не прагнення цього виглядає як дикунство. Саме в цьому контексті будуються відносини з Європейським Союзом до якого Україна прагне потрапити. Європейська спільнота, яка має певний суспільний, економічний, культурний та правовий рівні розвитку пропонує потенційним членам досягти цієї відповідності, а вже потім набувати членство в Союзі. Дивно, але багато хто з фахівців, як на заході, так і у нас, вважає, що за для досягнення заданої планки достатньо лише сформувати відповідну правову базу (бажано б при цьому погодити її з Венеціанською комісією¹). При цьому не враховується, що норми притаманні одному соціокультурному середовищу, можуть бути перенесені у вигляді тексту нормативного акту за межі культури де вони виникли, але не факт, що в новому просторі вони залишаться нормою права, а не стануть лише текстом нормативного акту, який не вплинув на соціальні відносини.

Проблема полягає ще й в тому, що європейське співтовариство не спромоглося напрацювати в цій сфері загальноновизнаних орієнтирів. Будова й діяльність органів охорони правопорядку засновуються переважно на історичних та національних традиціях кожної країни Європейського Союзу. Хоча рекомендації для реформування правоохоронних органів Східної Європи все ж таки існують це три малих «д», які при їх виконанні перетворюються на одну велику «Д». Під малими буквами розуміються: деполітизація, децентралізація та демілітаризація, які у сукупності призведуть до ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ [4, с. 271–273]. Саме реалізація цих три «д» має перетворити військові, централізовані, політично залежні органи охорони правопорядку в публічну інституцію, орієнтовану на захист інтересів громадян.

Події останніх років, що сталися в державі, суттєво вплинули на ситуацію. Хоча традиційно дуальність присутня і в цих трагічних подіях. Говоримо одне, робимо інше, антитерористичну операцію називаємо

¹ Європейська комісія за демократію через право — консультативний орган з конституційного права, створений при Раді Європи в 1990 році.

війною і навпаки. Позитивний наслідок полягає в тому, що влада була змушена розпочати реформу системи охорони правопорядку, принаймні головної її складової – міліції. Можна констатувати, що одну із загальних рекомендацій щодо заміни міліції поліцією виконано. 2 липня 2015 р. було прийнято Закон України «Про Національну поліцію», яка вже почала працювати в Києві, Львові, Одесі та Харкові. Зауважимо, що Верховна Рада прийняла законопроект підготовлений Кабінетом Міністрів України та відхилила проект закону розроблений депутатами пропрезидентської більшості. Показовим є те, що саме відхилений законопроект отримав позитивні відгуки від таких європейських інституцій як: Директорату з прав людини Ради Європи, Бюро з демократичних інституцій і прав людини (БДПІЛ) ОБСЄ, Консультативної місії ЄС з реформування сектору безпеки (EUAM), Вищої школи поліції Німеччини [5]. Проголосований законопроект зовнішньої експертизи не зазнав, і як зазначив міністр внутрішніх справ України А. Б. Аваков, у пояснювальній записці до законопроекту, останній не потребує погодження з громадськістю. Але до урядового проекту закону сім правозахисних організацій, що об'єдналися в платформу «Правозахисний порядок денний», висловили цілу низку зауважень. Вони закликають розширити участь громадськості в роботі правоохоронної системи, зокрема, в нагляді за накладанням дисциплінарних порушень, запровадити прозорішу процедуру кадрових призначень, спростити структуру поліції, запровадити систему персональної ідентифікації правоохоронців тощо [6].

Недодає демілітаризації системі охорони правопорядку, і відчутно лякає наших європейських сусідів, таке явище як добровольчі батальйони. Після прийняття присяги поліцейськими в Харкові міністр внутрішніх справ України А. Б. Аваков заявив про те, що добровольчі батальйони інтегрують в нові поліцейські та гвардійські підрозділи. Ніхто не скасовував спеціальні підрозділи міліції, які залишаються спеціальними підрозділами поліції до тих пір, поки ворог біля воріт, і поки буде потрібна спеціальна поліція, яка буде зупиняти ці ситуації. Хлопців цих ми цінимо, поважаємо і далі будемо намагатися просувати [7].

Отже прийняття Закону України «Про Національну поліцію» є безумовно позитивним явищем, хоча б тому, що зроблено практичний крок в напрямку реформ. Але чи відіб'ється в соціальній практиці зміст норм цього закону? Поки що були ініційовані зміни лише форми і то, вкрай обмежено. Проте риторика і коментарі можновладців свідчить про те, що влада не готова виконати три маленькі «д» (деполітизація, децентралізація та демілітаризація) та позбутися зручного і звичного інструменту впливу.

Література:

1. Див.: Організація судових та правоохоронних органів [Навч. посібник для студентів юрид. спеціальностей вищих навч. закладів освіти / І. Є. Марочкін, В. В. Афанасьєв, В. С. Бабкова та ін.] ; За ред. І. Є. Марочкіна, Н. В. Сібільової, О. М. Толочка. – Харків : Право, 2000. – 272 с.

2. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Див.: Пашуканис Е. Б. Избранные произведения по общей теории права и государства / Е. Б. Пашуканис. – М. : Наука, 1980. – 270 с.
4. Реформування поліції в країнах Центральної і Східної Європи. Процес і прогрес / П. Абрахам, Д. Бакрач, А. Бек та ін. Під ред. М. Капаріні, О. Мареніна; Передмова О. Ярмиша. – К., 2005. – 296 с.
5. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про поліцію і поліцейську діяльність» № 1692-1 від 27.01.2015, [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53719.
6. Савицький О. Перетворення міліції в поліцію: в парламенті змагаються два законопроекти / О. Савицький // DW.COM, 20 травня 2015, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dw.com/p/1FT1t>.
7. Добровольчі батальйони інтегрують в нові поліцейські та гвардійські підрозділи // УНІАН, 26 вересня 2015 р., [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/politics/1134996-dobrovolchi-batalyoni-integruyut-v-novi-politseyski-ta-gvardiyski-pidrozdili.html>.

**Ключковський Юрій Богданович,
доцент кафедри загальнотеоретичних та державно-правових
наук Національного Університету «Києво-Могилянська
Академія», канд. фіз.-мат. наук**

ПЕРЕДВИБОРНА АГІТАЦІЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВИБОРІВ: ПРОБЛЕМА РОЗМЕЖУВАННЯ

Однією з основних складових принципу вільних виборів є вимога забезпечення умов для вільного формування волі виборців під час виборчого процесу. Вимога вільного формування волі виборця пов'язана насамперед з умовами впливу на нього із зовнішніх (щодо нього) інформаційних джерел. Періодом найбільш активного її формування у виборчому процесі є етап (стадія) передвиборної агітації. Тому проблема забезпечення вільного формування волі виборців значною мірою стосується регулювання обох аспектів інформаційної діяльності – передвиборної агітації і водночас подібного зовні явища, хоча й принципово відмінного за суттю та наслідками, – інформування.

Порушення свободи формування волі виборців є істотним фактором, який протиправно впливає на результати виборів, а отже, повинен бути предметом постійної уваги під час виборчого процесу з боку юридичних та правоохоронних органів. Проте боротьба з подібними виборчими правопорушеннями ускладнена насамперед відсутністю чітких нормативних критеріїв розмежування цих двох правових явищ, що значною мірою пов'язане з розумінням сутності передвиборної агітації та інформування. Спосіб впливу на виборців у цих двох видів інформаційної

діяльності істотно відрізняється, що повинно мати наслідком відмінності їх нормативного регулювання. Декілька дисертаційних досліджень, які з'явилися останнім часом, не запропонували шляхів остаточного вирішення цієї проблеми; водночас як стан вітчизняного виборчого законодавства, так і практика проведення виборів засвідчили її гостроту.

Більшість дослідників шукають розв'язання проблеми розмежування цих двох правових явищ через визначення передвиборної агітації. Різні запропоновані визначення, проте, є багатоелементними, переобтяженими ознаками, які не є визначальними для відповідного явища і викликають додаткові запитання при правозастосуванні. Вважаємо, що у разі потреби розмежування двох близьких явищ визначення повинно бути критеріальним, тобто містити єдиний критерій – ознаку, наявність або відсутність якої дає можливість віднести відповідне явище до тої чи іншої категорії.

Нормативне визначення передвиборної агітації у вітчизняному виборчому законодавстві побудоване саме за критеріальним принципом; проте в якості єдиної ознаки вона визначає мету відповідної діяльності – спрямованість на спонукання виборців до певного голосування.

Деякі науковці розглядають інший критерій – наслідки такої діяльності, тобто фактичне спонукання виборців до певного голосування [1, с.444-445] – чи пропонують поєднувати обидва критерії [2, с.34]. Подвійний критерій досі застосовується у російському виборчому законодавстві, хоча Конституційний суд РФ ще у 2003 році визнав мету єдиною критеріальною ознакою передвиборної агітації [3].

Вважаємо, що прийняття за критерій передвиборної агітації суб'єктивної складової – мети вчинення відповідних дій – непродуктивне. Передвиборна агітація дійсно вчиняється з метою вплинути на формування волевиявлення виборців; однак це стосується як правомірної агітації, яка здійснюється з дотриманням вимог закону, так і агітації протиправної, мета якої прихована. Критерій визначення передвиборної агітації повинен дати можливість відрізнення агітації від інших дій (насамперед інформування) незалежно від її правомірності чи протиправності. Однак вважаємо, що практична неможливість встановлення суб'єктивної сторони діяння у межах розгляду виборчого спору робить практично безплідною боротьбу з незаконною агітацією, яка істотним чином порушує як свободу формування волі виборців, так і рівність кандидатів та партій – суб'єктів їх номінації.

Пропонуємо шукати критерій розмежування інформаційного забезпечення виборів та передвиборної агітації в іншому напрямі. Для цього потрібно дати розуміння інформаційного забезпечення виборів, встановити критерії, які дозволяють віднести до цієї категорії певний вид інформаційної діяльності під час виборів. На основі такого визначення до передвиборної агітації будемо відносити пов'язану з виборами

інформаційну діяльність, яка не відповідає критеріям інформаційного забезпечення виборів.

Для інформаційної діяльності взагалі й особливо діяльності засобів масової інформації існують загальновизнані міжнародні стандарти, які часом мають характер норм м'якого права, а частково – корпоративних (професійних етичних) норм. За стандартами, встановленими авторитетною міжнародною організацією «Артикль 19», стосовно поширення повідомлень про факти та події, відповідна діяльність повинна базуватися на низці основних вимог, серед яких підкреслимо вимоги об'єктивності, неупередженості, збалансованості, достовірності, повноти і точності інформації [4, с.137-140]. Рекомендація КМ РЄ R(99)15 акцентує необхідність заходів, за якими «публічні і приватні мовники під час виборчих кампаній повинні бути особливо правдивими, зваженими й неупередженими в програмах новин і поточних подій, зокрема в дискусійних матеріалах» [5]. Вітчизняні дослідники у галузі медіа-права також підкреслюють ці вимоги [6, с.42], вказуючи, що журналістський інформаційний матеріал у передвиборний період повинен бути побудований так, щоб у його підтексті не було оціночної інформації, щоб автор не робив прозорих натяків і не підводив би аудиторію до якихось емоційних висновків [7, с.17]. Європейські дослідники наголошують: «У більшості національних законодавств є положення стосовно вимог до телерадіо ЗМІ про неупередженість, точність, справедливість і зваженість у висвітленні виборів... ЗМІ повинні надавати точну, справедливу та не викривлену інформацію про учасників передвиборних перегонів. Журналісти, редактори, продюсери та власники повинні гарантувати, що інформація, яку вони публікують, є правдивою та етичною» [8, с.47, 49].

Таким чином, та інформаційна діяльність під час виборчого процесу, яка не має агітаційного характеру, базується на принципах об'єктивності, неупередженості, збалансованості, достовірності, повноти і точності поширюваної інформації.

Виходячи із встановлених критеріїв інформаційного забезпечення виборів, можемо стверджувати, що поширення у виборчому процесі інформації, яка не відповідає хоча б одному із зазначених вище принципів інформаційного забезпечення виборів, слід відносити до передвиборної агітації. У такому розумінні до передвиборної агітації належить розповсюдження експертних оцінок, коментарів та інших оціночних суджень, які завжди мають суб'єктивний характер, а отже, не можуть вважатися об'єктивними, неупередженими і точними. Це впливає з позиції Європейського Суду з прав людини, який підкреслив відмінність між повідомленнями про факти і події та оціночними судженнями: «існування факту може бути показане, а правдивість оціночного судження не підлягає такому доведенню» [9].

Пропоноване розуміння не означає, що передвиборна агітація вичерпується діяльністю засобів масової інформації, яка не відповідає за-

значеним вище принципам. Однак інші різноманітні форми передвиборної агітації (проведення мітингів, розповсюдження гасел на підтримку кандидатів чи партій, відповідної символіки і т. п.) не мають такої подібності з інформаційним забезпеченням; зрештою, неважко побачити, що будь-яка форма передвиборної агітації порушує деякі, якщо не всі із зазначених вище принципів інформаційного забезпечення виборів.

Саме такою відмінністю між інформаційним забезпеченням та передвиборною агітацією обґрунтовується те, що засобам масової інформації, інформаційним агентствам та іншим подібним організаціям, їх представникам та творчим працівникам – журналістам у виборчому процесі дозволене проведення лише звичайної інформаційної діяльності, яку вони, взагалі кажучи, здійснюють і поза межами виборчого процесу, із певними обмеженнями, відсутніми поза такими межами. Такі обмеження виражені законодавчими вимогами об'єктивності, неупередженості, достовірності, повноти, точності та збалансованості всієї інформації, поширюваної цими суб'єктами інформаційної діяльності з власної ініціативи. Що стосується проведення передвиборної агітації, ці суб'єкти можуть виступати виключно як засоби поширення відповідних агітаційних матеріалів за замовленнями суб'єктів права на ведення агітації – кандидатів та партій – суб'єктів виборчого процесу.

Підкреслимо, що встановлене виборчим законодавством обмеження щодо поширення коментарів та оціночних суджень суб'єктів інформування не порушує прав засобів масової інформації щодо поширення повідомлень про події та факти, лише певною мірою підкреслюючи зазначені вище вимоги до них. Водночас ці обмеження не означають порушення свободи поширення іншої різноманітної за змістом інформації, у тому числі оціночних (і критичних) суджень, під час виборчого процесу; проте поширення такої інформації виходить за межі інформаційного забезпечення і повинно кваліфікуватися як передвиборна агітація.

Розглянуті обмеження можуть служити прикладом вирішення конфлікту двох базових правових засад – свободи вираження поглядів (в аспекті свободи поширення інформації) та принципу вільних виборів (в аспекті вільного формування волі виборців), реалізованим Європейським Судом з прав людини; останній, підкреслюючи значення як вільних виборів, так і свободи вираження поглядів як основи демократичної системи, вказав: «за деяких обставин ці два права можуть вступати в конфлікт, і тоді може вважатися необхідним, щоб у період перед і під час виборів, були встановлені певні обмеження свободи вираження поглядів, неприйнятні у звичайних умовах» [10]. Метою цих обмежень є гарантування вільного формування і вираження волі народу на справжніх демократичних виборах.

Література

1. Марцеляк О.В. Вибори народних депутатів України: історія, теорія, практика: Навч. посібник. – Харків: Прометей-Прес, 2008. – 636 с.

2. Ковриженко Д. Удосконалення законодавства про вибори народних депутатів України в контексті рекомендацій офіційних спостерігачів на виборах Президента України у 2004 році // Парламент. – 2005. – № 4. – С.25-42.
3. Постановление Конституционного суда РФ от 30 октября 2003 г. № 15-П // Избирательное право и избирательный процесс в решениях Конституционного Суда Российской Федерации. 2000-2007 – В 2-х т. – Т.1. – М.: ЦИК РФ, 2008. – С.443-463.
4. Міжнародні стандарти забезпечення свободи вираження поглядів. Збірник публікацій Артиклю 19 / За ред. Т. Шевченка, Т. Олексіюк. – К.: Фенікс, 2008. – 224 с.
5. Рекомендація R(99)15 Комітету Міністрів Ради Європи «Про висвітлення в засобах масової інформації виборчих кампаній» // Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права / За ред. Ю. Ключковського. – К.: Логос, 2009. – С. 468-471.
6. Большакова О. Правове регулювання участі телерадіоорганізацій у висвітленні виборчого процесу. – К.: Софія-А, 2005. – 368 с.
7. Діяльність ЗМІ під час виборів Президента України / О. Дніпров, В. Замніус, К. Мясникова, Т. Фоміна, Т. Шевченко. – К.: Геопринт, 2004. – 214 с.
8. Майола Дж., Майер-Резенде М. Регулювання діяльності засобів масової інформації під час виборів. – К.: КІМ, 84 с.
9. Case of Feldek v. Slovakia / European Court for Human Rights. Judgment of 12 July 2001 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Європейського Суду з прав людини. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59588>.
10. Case of Bowman v. United Kingdom / European Court for Human Rights. Judgment of 19 February 1998 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Європейського Суду з прав людини. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58134>.

Книш В.І.,

**доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету права
та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент**

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ОРГАНАМИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

У діяльності органів внутрішніх справ по забезпеченню громадської безпеки України використовуються різні види інформації: про стан правопорядку на конкретній місцевості; про адміністративну практику органів внутрішніх справ та інших суб'єктів забезпечення громадської безпеки, їх сили і засоби; про умови функціонування зовнішнього середовища і т.п.

Інформація, що використовується в суспільстві в цілому і в кожній з його окремих інфраструктур, за загальним правилом, відноситься до соціальної інформації, якщо ж вона за своїм змістом і призначенням

(тобто має правові наслідки її використання) містить елементи правового характеру і використовується як в соціальній сфері, так і в правовій системі суспільства, то про неї можна говорити як про соціально-правову інформацію, якою оперують працівники правоохоронних органів.

Використання соціально-правової інформації в діяльності органів внутрішніх справ по забезпеченню громадської безпеки України передбачає наявність таких вимог, як безперервність, достовірність, повнота, своєчасність, оновлюваність, систематичність, вибір оптимального об'єму, доступність для машинної обробки, а ефективність інформаційної діяльності в управлінні залежить в першу чергу від її зв'язків з основними завданнями і функціями органу управління.

Цінність інформації, як відомо, визначається надійністю (ступеня наявності помилок), своєчасністю передачі, повнотою, цільовим призначенням, а її достовірність (ступінь відповідності інформації, що характеризує об'єкт, який відбивається в тих або інших оцінних даних) - її об'ємом, надмірністю (збільшення об'єму даних, що не розкривають нових або не уточнюючих раніше отриманих характеристик об'єкту) та інше.

Збір інформації може бути орієнтований на повну сукупність даних (одиниць спостереження, що відображають певні джерела інформації, наприклад, конкретні види документів), що цікавлять, або на певні групи (вибіркова).

Інформаційна потреба повинна визначатися не стільки індивідуальними (груповими), скільки суспільними інтересами, тобто відображати об'єктивно істотну потребу незалежно від того, висловив її окремий споживач інформації чи ні.

Слід розрізняти інформаційну потребу від інформаційного запиту як приватної потреби, як правило, з конкретного питання.

Розуміння інформаційної потреби як що відображає те або інший зміст соціально-правової інформації ставить перед державою завдання постійного вивчення цієї потреби і приведення у відповідність з нею інформаційних систем, що діють у сфері забезпечення громадської безпеки України, а по суті - завдання своєчасного і попереджувального забезпечення якнайповнішою і достовірнішою інформацією суб'єктів забезпечення громадської безпеки.

Підводячи підсумок сказаному, необхідно відзначити:

По-перше, актуальність проблеми підвищення прикладного значення інформаційних технологій в сфері забезпеченні громадської безпеки України органами внутрішніх справ обумовлена збільшеною диспропорцією між посиленням державно-правових вимог до захисту службової інформації, з одного боку, і послабленням соціально-правових

заходів профілактики адміністративних правопорушень, що здійснюються у сфері інформації, з іншого.

По-друге, зростання прикладного значення інформаційних технологій у сфері забезпечення громадської безпеки України обумовлене розширенням практики їх використання в діяльності органів внутрішніх справ по протидії загрозам інформаційної безпеки України, що пов'язані з використанням комп'ютерної техніки необмеженою кількістю фізичних і юридичних осіб.

По-третє, подальше підвищення прикладного значення інформаційних технологій у сфері забезпечення громадської безпеки України органами внутрішніх справ обумовлено, з одного боку, зростанням негативних наслідків глобальної інформатизації, що створюють зовнішні і внутрішні загрози громадській безпеці України, а, з іншого, - тенденція-ми розвитку технічних засобів захисту інформації.

**Козир Олександр Володимирович,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету права
та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ, к.ю.н.**

**Коломієць Юрій Миколайович,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету права
та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент**

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКРІПЛЕННЯ ЗАХИСТУ НЕДОТОРКАНОСТІ ЖИТЛА В ДЕРЖАВАХ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

Становлення прав людини пов'язане з генезою правових норм, в яких формувалися (шляхом встановлення конкретних правил поведінки) можливості людини вільно користуватися відповідними благами з метою задоволення своїх різнобічних потреб [1, С. 108]. Це твердження повною мірою стосується й права на недоторканність житла. Тому при дослідженні сутності та змісту права на недоторканність житла доцільно використати історико-правовий метод, визначивши та дослідивши правові пам'ятки, що відображають основні етапи формування та розвитку даного права.

Житло в історії людства відіграло вагомий роль, тому держава завжди намагалася захистити його від неправомірних посягань сторонніх осіб, але необхідно зазначити, що захисти права на недоторканність житла тісно пов'язаний з захистом права на приватну власність. Це особливо помітно в нормах права країн Стародавнього Сходу, закріплених у

таких тогочасних пам'яток, як «Закони з Ешнунни», «Закони царя Хаммурапі», («Архашастра», «Закони Ману», «Хетські закони» тощо.

Найбільш давня пам'ятка права, яка збереглася до наших часів – «Закони з Ешнунни», належить до джерел права держави Ешнунна. Даний документ був створений у XX-XIX ст.ст. до н.е. і є «старшим» за відомий «Кодекс Хаммурапі» майже на два століття. У законах присутня норма права, яка відображає ставлення суспільства та держави до правопорушень, пов'язаних із житлом: «Людина котра була схоплена вдень у будинку, який належить мушкенуму, повинна відважити 10 сиклів срібла » [3, С.190-191]. Очевидно, що дана норма сформульована не досконалим, але проаналізувавши її зміст, можна припустити, що саме в ній законодавець закріпив покарання за порушення права на недоторканність житла. Ми маємо ситуацію, коли саме право не закріплене, але покарання за його порушення існує. Звичайно, доцільно вважати, що метою запровадження такої норми було забезпечення майна та життя особи, яка проживає в будинку, проте, маючи таку мету, законотворець створив норму, яка фактично забезпечувала недоторканність житла.

Загальновідомий документ Стародавнього Вавілону, а саме «Кодекс Хаммурапі», також приділяв увагу захисту права на недоторканність житла. Так, він містить наступні норми: «Якщо людина зробить пробоїну в стіні будинку її потрібно вбити та закопати... Якщо в домі людини спалахне пожежа і людина, яка прийшла гасити пожежу, зверне свій погляд на майно господаря будинку, то таку людину потрібно кинути в полум'я» [2, С.17]. Необхідно зазначити, що захищаючи перш за все власність людини, а саме дім та речі, що в ньому знаходяться, держава в той же час виділяє житло як окремий об'єкт охорони, відокремлюючи його від інших об'єктів неправомірного посягання та встановлюючи жорстке покарання. Тому буде логічним припустити, що ці норми свідчать про визнання святенності житла та окремих гарантій його недоторканності.

Важливим в аспекті нашого дослідження є закріплення недоторканності житла в Стародавній Індії. Зокрема, в Архашастрі, яка являла собою комбінований філософсько-правовий документ, була закріплена норма, яка захищала житло як конкретну річ. Так, у Розділі 17 «Грабіж», Книги III зазначається: «При грабежі найбільш цінного майна, як-то великої худоби, людей, полів, будинків, грошей, золота, тонких вбрань – середній штраф сахаса – від 200 до 500 пан» [2, С.40]. Тобто дана норма дає уявлення про перелік майна, яке вважалося найбільш цінним в суспільстві Стародавньої Індії. І, хоча будинок, по ходу визначення об'єктів захисту, знаходиться на другому місці, на нашу думку, дана норма є яскравим прикладом закріплення права на недоторканність житла в Стародавній Індії.

Ще одна пам'ятка права Стародавньої Індії, а саме Закони Ману, містить таку норму: «Цареві слід, відрубавши обидві руки, посадати на

кіл тих крадіїв, котрі вчиняють крадіжку вночі, зробивши пробоїну (в стіні будинку).» [3, С.389]. У даному випадку присутня норма схожа за своєю суттю до відповідної норми «Кодексу Хаммурапі», тобто держава закріплює особливий статус майна, розташованого в житлі особи, шляхом виокремлення його серед інших об'єктів неправомірних посягань. Таким чином фактично визнається існування права осіб на недоторканність їхнього житла та речей, які в ньому знаходяться.

Інший пам'ятник права Стародавнього Сходу – «Хетські закони», – також містив норми, які свідчать про фактичне існування права на недоторканність житла в Хетській державі. Так, він містив наступні норми: «Якщо вільна людина підпалить будинок (то) вона має побудувати будинок. Вона частково має відшкодувати те, що було знищено в будинку були це людина, велика рогата худоба чи вівці... Якщо раб підпалить будинок, то його господар має надати відшкодування замість нього. Вони повинні відрізати у раба ніс та вуха, і мають віддати його господареві» [3, С. 319]. У даних нормах законодавець намагається захистити не лише власність як таку, а й будинок, тобто житло особи. Тому логічним було б припустити, що таким чином держава захищає право особи на недоторканність її житла.

Отже, можна зробити наступні висновки:

1. Захист недоторканності житла був закріплений у позитивному праві держав Стародавнього Сходу, тобто мала місце його об'єктивація.

2. У відповідних нормах давньосхідного права знайшло своє відображення шанобливе ставлення суспільства та держави до житла, і водночас – жорстке засудження будь-яких посягань на житло особи.

3. Право на недоторканність житла не було закріплено в нормах давньосхідного права, але намагання держави захистити майно особи, та постійне виокремлення житла особи як окремого об'єкту правового захисту, суворі санкції за неправомірні посягання на житло особи та речі, як в ньому знаходяться, свідчать про існування історично-правових передумов виникнення даного права у країнах Стародавнього Сходу.

4. Норми права в державах Стародавнього Сходу, які закріплювали захист права на недоторканність житла, мали здебільшого кримінально-правовий, а не державно-правовий чи цивільно-правовий характер.

Література:

1. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навч. посіб. – вид. 6-те, виправл. та доповн. – К.: Атака, 2007. – 592 с;
2. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права: Учебное пособие. / Сост. В.М. Садилов. – М.: ООО «ТК Велби», 2002. – 768 с;
3. Хрестоматия по истории Древнего Востока / Под ред. В.В.Струве и Д.Г. Редера. – М.: Изд-во восточной лит-ры, 1963. – 544 с.

**ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПРОКУРАТУРИ
В УКРАЇНІ**

Сучасний етап розвитку нашої держави характеризується зростанням соціальної напруги в суспільстві, збільшенням кількості правопорушень, які вчиняються, серед іншого, і працівниками правоохоронних органів, основне призначення яких повинно полягати у забезпеченні законності та правопорядку в державі. Протягом останніх років такі випадки не розголошувалися широким колом громадськості з метою недопущення дискредитації усіх працівників правоохоронних органів. У результаті це призвело надзвичайно низького рівня довіри населення до правоохоронних органів в цілому (у першу чергу, до органів внутрішніх справ та органів прокуратури) та розчарування громадян у здатності працівників правоохоронних органів своєчасно та якісно виконувати покладені на них обов'язки щодо забезпечення законності та правопорядку в державі. Крім того, останнім часом наполегливі спроби з боку окремих представників громадськості щодо обмеження на законодавчому рівні функцій, реалізація яких має бути покладена на прокуратуру, призвели до виникнення конфліктних ситуацій, за яких представникам органів прокуратури досить важко донести свою точку зору до громадськості. Отже протягом усього процесу становлення та розвитку в Україні інституцій громадянського суспільства все більш гостро постає питання щодо взаємодії органів прокуратури з громадськістю та засобами масової інформації. Проведені у цьому напрямку спеціальні дослідження продемонстрували парадоксальну ситуацію: при об'єктивній необхідності і взаємній вигідності налагодження конструктивних зв'язків, на практиці, замість ділового співробітництва, постійно виникають конфліктні ситуації, які не сприяють підвищенню престижу органів прокуратури.

У зв'язку з цим та з урахуванням проведення реформи всієї системи правоохоронних органів України (у тому числі і органів прокуратури) важливого значення набуває вироблення та впровадження комплексної системи заходів щодо відновлення довіри населення до правоохоронних органів, зокрема шляхом налагодження взаємодії з громадськістю, інформування населення про результати діяльності прокуратури тощо. Проблема співвідношення ступеня гласності та відкритості діяльності органів прокуратури та якісного виконання ними специфічних функцій щодо забезпечення правопорядку та законності в державі потребує нового осмислення на науковому та практичному рівні. На нашу

думку, залучення різноманітних інституцій громадянського суспільства доспільного вирішення стратегічних завдань у сфері захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави є одним з пріоритетних напрямів діяльності органів прокуратури. Звісно, що цей процес має бути регламентований на належному рівні у відповідних нормативно-правових актах, що дозволить визначити чіткі межі взаємодії, запровадити ефективний та неупереджений громадський контроль за діяльністю прокуратури, не допустити незаконного тиску з боку представників громадськості на працівників прокуратури, тобто забезпечити непорушність одного із ключових принципів діяльності прокуратури – незалежності.

Однією із ключових засад діяльності органів прокуратури, яка безпосередньо визначена у ст. 3 Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697, є прозорість діяльності прокуратури, що забезпечується відкритим і конкурсним зайняттям посади прокурора, вільним доступом до інформації довідкового характеру, наданням на запити інформації, якщо законом не встановлено обмежень щодо її надання. У зв'язку з цим можна дійти висновку про те, що на законодавчому рівні безпосередньо передбачено право інституцій громадянського суспільства брати участь у здійсненні контрольних заходів щодо діяльності органів прокуратури, тобто визначено передумови здійснення громадського контролю.

Під громадським контролем за діяльністю органів прокуратури слід розуміти один із видів цивільного контролю за діяльністю правоохоронних органів, який здійснюється інституціями громадянського суспільства із дотриманням чітко визначеної на законодавчому рівні процедури за допомогою системи відповідних форм та методів з метою виявлення стану дотримання законності в діяльності органів прокуратури та їх посадових осіб, оцінки якості діяльності органів прокуратури та вироблення пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності даного правоохоронного органу.

Особливої уваги потребує врахування під час здійснення громадського контролю за діяльністю органів прокуратури принципу незалежності прокуратури та запровадження дієвих гарантій забезпечення його дотримання. Відповідно до Закону України «Про прокуратуру», органи прокуратури здійснюють свої повноваження незалежно від органів державної влади, місцевого самоврядування, громадськості; діють гласно в тій мірі, в якій це не суперечить вимогам законодавства про охорону прав і свобод громадян, про державну та іншу спеціально охороняється законом таємницю; інформують в обов'язковому порядку органи державної влади та місцевого самоврядування, населення про стан законності.

Принцип незалежності означає, що кожен прокурор у своїй діяльності керується тільки законами та наказами і вказівками Генерального прокурора, які видаються відповідно до них. Вплив у будь-якій формі органів влади та місцевого самоврядування, громадських об'єднань,

засобів масової інформації, їх представників на прокурора або слідчого з метою вплинути на прийняті ним рішення або перешкодити його діяльності неприпустимо і тягне за собою встановлену законом відповідальність. Прокурори не зобов'язані давати будь-яких пояснень відносно справ і матеріалів, які знаходяться в їх провадженні. З метою забезпечення політичної незалежності законодавство забороняє прокурорам бути членами громадських об'єднань, які мають політичну мету, і брати участь в їх діяльності.

Поряд з цим, потрібно не забувати про важливість дотримання балансу гласності (відкритості) та підзвітності суспільству. Це сприятиме підвищенню рівня інформованості органів державної влади та суспільства про стан законності, підвищенню рівня правосвідомості населення і, в кінцевому результаті, зміцненню законності як в державі та суспільстві в цілому, так і в самій системі органів прокуратури. Проте слід мати на увазі, що в силу специфіки сфери діяльності органів прокуратури, не вся інформація про їх роботу може бути піддана гласності. У тих випадках, коли оприлюднення інформації про роботу прокуратури по конкретних справах і матеріалам може заподіяти шкоду законним інтересам держави, правам і свободам особистості, гласність обмежується.

Таким чином, пропонуємо виокремити такі характерні ознаки громадського контролю за діяльністю органів прокуратури:

а) рекомендаційний характер рішень, що приймаються інституціями громадянського суспільства за результатами контрольних заходів;

б) недопущення втручання інституцій громадянського суспільства у професійну діяльність органів прокуратури та їх посадових осіб, тобто неприпустимість порушення інституціями громадянського суспільства принципу незалежності діяльності прокуратури, зокрема шляхом незаконного втручання в діяльність прокуратури або примусу до прийняття неправомірних рішень;

в) здійснення громадського контролю повинно мати на меті, у першу чергу, не реалізацію контрольних повноважень з боку громадськості, а налагодження ефективної взаємодії органів прокуратури з інституціями громадянського суспільства.

Що стосується принципів громадського контролю за діяльністю прокуратури в Україні, то основними із них, на нашу думку, повинні виступати: законність, пріоритет прав і свобод людини, незалежність (як суб'єктів громадського контролю, так і його об'єктів), безперервність та системність, гласність, взаємодія суб'єктів та об'єктів контролю, об'єктивність, деполітизований характер, професіоналізм та компетентність суб'єктів громадського контролю, відповідальність.

До основних напрямів громадського контролю за діяльністю органів прокуратури, які потребують додаткового регламентування на законодавчому рівні, можна віднести:

– громадські та журналістські розслідування порушень прав людини (слід зазначити, що суб'єктами грубих порушень прав людини, таких як тортури і жорстоке поводження, порушення недоторканності житла та приватного життя, незаконне позбавлення волі, порушення свободи пересування, найчастіше є працівники міліції, органів пенітенціарної служби, лікарі психіатричних лікарень і армійські командири);

– контроль правозахисних організацій за діяльністю органів прокуратури на стадії досудового розгляду (зокрема, найважливішим напрямком діяльності правозахисних організацій є участь у судовому розгляді в кримінальних та цивільних справах);

– подання громадськими організаціями та фізичними особами до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів інформації щодо доброчесності кандидатів на посаду прокурора протягом одного місяця з дня офіційного оприлюднення списку кандидатів, які успішно склали кваліфікаційний іспит.

Підсумовуючи викладене вище можна дійти висновку, що громадський контроль виступає в якості необхідної умови формування громадянського суспільства і розвитку демократичної держави. Він є індикатором посилення впливу інститутів громадянського суспільства на якість та законність прийняття управлінських рішень в органах прокуратури та своєчасність їх реалізації. Саме завдяки закріпленій на законодавчому рівні процедурі здійснення громадського контролю можливо досягти підвищення ефективності діяльності органів прокуратури та їх посадових осіб, впровадження практики належного врядування, доброчесності, відкритості, прозорості та підзвітності органів прокуратури інституціям громадянського суспільства, утвердженню реальних гарантій здійснення прав і свобод громадян.

У зв'язку з цим важливого значення набуває прийняття Закону України «Про громадський контроль», проект якого вже понад один рік знаходиться на обговоренні у Верховній Раді України. У проекті даного нормативно-правового акту акумульовано необхідну інформацію, оперування якою дозволить максимально ефективно здійснювати громадський контроль за діяльністю органів прокуратури, а саме: визначено цілі та принципи громадського контролю, сформульовано основні державні гарантії у сфері здійснення громадського контролю, визначено коло суб'єктів контролю (їх права та обов'язки) та його об'єктів, розкрито сутність механізмів здійснення громадського контролю та ключових процедур його здійснення. В контексті необхідності дотримання принципу незалежності діяльності прокуратури особливої уваги заслуговує закріплення у проекті Закону основних вимог та обмежень під час здійснення громадського контролю, механізмів недопущення виникнення конфлікту інтересів під час здійснення громадського контролю.

Зважаючи на особливий порядок здійснення громадського контролю саме за діяльністю правоохоронних органів, у тому числі і органів прокуратури, на нашу думку, було б доцільно у проекті Закону України

«Про громадський контроль» передбачити окремий розділ, який би стосувався врегулювання процедурних питань, які мають місце під час здійснення громадського контролю за такої специфічної групою його об'єктів як правоохоронні органи.

**Колеснік Тетяна Володимирівна,
доцент кафедри правового забезпечення господарської
діяльності факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент**

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ КООРДИНАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Одним з пріоритетних завдань нашої держави є формування власного правопорядку. Оскільки законність і правопорядок – це складові елементи правової системи без яких вона не в змозі ефективно функціонувати. Питання вдосконалення координації діяльності правоохоронних органів з протидії злочинності та корупції в Україні стали предметом вивчення у працях Є. М. Блажівського, В.Т. Білоуса, Ю. М. Грошевого, Л. М. Давиденка, В. В. Долежана, П. М. Каркача, М. В. Косюти, М. Й. Курочки, В. І. Малюги, М. І. Мичка, В. Т. Нора, Є. М. Поповича, М. В. Руденка, В. Л. Синчука, Д. В. Суходубова та ін.

Між тим, незважаючи на значну кількість наукових досліджень з цієї тематики, багатопитань залишаються дискусійними і потребують подальшого вивчення. Зокрема, актуальним є питання, щодо визначення підстав для класифікації координації правоохоронної діяльності. Для правильного розуміння організаційних засад та форм координаційної діяльності органів внутрішніх доцільним буде з'ясування самого терміну «координація». Аналіз існуючих у науковій літературі висловлювань та суджень вітчизняних та зарубіжних фахівців у сфері управління дозволяє зробити висновок, що координація – це насамперед організація взаємодії. Координування – це сукупність дій, спрямованих на забезпечення упорядкованого функціонування суб'єкта й об'єкта управління, зокрема погодженої роботи всіх ланок системи та окремих працівників. Можливість координуючого впливу обумовлена владними повноваженнями суб'єкта управління. На відміну від організації взаємодії координація здійснюється суб'єктом управління, наділеним владними повноваженнями у відношенні об'єктів координуючої взаємодії. У якості останніх виступають окремі підрозділи та їх працівники, що знаходяться в адміністративному або іншому підпорядкуванні координатора (суб'єкта управління)[1; с. 293].

Найбільший перелік критеріїв класифікації координації пропонує О.М. Литвинов: за адміністративно-територіальним критерієм – коор-

динація суб'єктів профілактики на державному, регіональному та місцевому рівнях; за напрямками – координація профілактики злочинності; координація профілактики окремих видів або груп злочинів; координація профілактики серед окремих категорій населення; за ступенем однорідності функцій суб'єктів – відомча або координація дій суб'єктів з однаковою компетенцією, міжвідомча координація охоплює діяльність органів та установ з різною компетенцією; за часовими характеристиками – постійна і тимчасова; відносно системи профілактики злочинів внутрішня (здійснюється спеціальними органами управління профілактикою злочинів) і зовнішня (здійснюється органами влади); за суб'єктним складом – тактична і стратегічна; за обсягом упорядкування системи профілактики злочинів – загальна (упорядкування зазнають всі складові компоненти системи) та часткова (упорядкування зазнають лише окремі компоненти системи) координація; за характером підстав для координації – регламентована (є норма закону, яка містить питання організації координації) за вказівкою вищих органів та ініціативна (є лише розуміння необхідності координації, яка здійснюється за погодженням учасників) [2; с. 84-86].

На нашу думку, координація правоохоронної може бути: відомчою і міжвідомчою; міжнародною, загальнодержавною, регіональною та місцевою; превентивною та регулюючою. В сучасних умовах важливу роль в координації правоохоронної діяльності відіграє міжнародне співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю. Воно ґрунтується на нормах міжнародного права і чинного законодавства України, міждержавних і міждержавних договорах, двосторонніх відомчих угодах.

Підставою для координації правоохоронної діяльності можна також обрати напрями та форми правоохоронної діяльності. Так, координація може здійснюватися щодо розроблення правових актів; профілактики злочинів та інших правопорушень; виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів; розшуку та затримання злочинців; забезпечення громадського порядку та громадської безпеки. Залежно від форми правоохоронної діяльності координація може здійснюватися з питань узгодження програм та планів правоохоронної діяльності; обміну інформацією; формування єдиних баз даних про правопорушників; створення слідчо-оперативних груп для розслідування конкретних злочинів та керівництва їх діяльністю. Варто погодитися з В.Т. Білоусом, який зазначає, що « одним з головних факторів протидії злочинності виступає координація діяльності правоохоронних органів, яка здійснюється та потенційно може здійснюватися за багатьма напрямками»[3].

На нашу думку, особливості координації правоохоронної діяльності полягають в наступному:

1. Підставою її функціонування є велика кількість суб'єктів правоохоронної діяльності повноваження яких досить часто пересікаються та дублюються.

2. Вона є самостійною функцією управління її також можна розглядати як один із методів управління.

3. Є формою організації взаємодії.

4. Її метою є організація взаємодії, тобто її узгодження, яке запобігає дублюванню функцій та повноважень учасників правоохоронної діяльності, зосереджує спільні зусилля на вирішення найбільш нагальних проблем, забезпечує встановлення найбільш раціональних зав'язків.

5. За допомогою координації досягається упорядкування правоохоронної системи, погодженість функціонування її елементів, і головне – без обмеження їхньої ініціативи, що є об'єктивною необхідністю управління у сфері правоохоронної діяльності.

6. Координаційні повноваження, як правило, мають або найвищі органи управління, або спеціально утворені з цією метою органи, які уповноважені приймати обов'язкові для виконання управлінські рішення. Як вірно відмічає В.Т. Білоус, «координаційне рішення – це акт управління, за допомогою якого суб'єкт координації визначає підстави виникнення, зміни або припинення узгоджених дій щодо безпосередніх суб'єктів координації». В основі координаційного рішення має бути системне узгодження функцій відповідних правоохоронних органів та компетенції уповноважених осіб[3, с. 48].

7. Під час координації координуючий орган наділяється імперативними повноваженнями, передусім для контролю за виконанням координаційних рішень.

8. Вона є різновидом організаційної діяльності, у зв'язку з чим регулюється законодавчими та підзаконними актами лише в загальних засадах.

9. Може здійснюватися лише для вирішення завдань, які є спільними для всіх правоохоронних органів. Завдання які властиві лише окремим органам, предметом координації бути не можуть.

10. Відбувається щонайменше між двома суб'єктами, один з яких наділений координаційними функціями та повноваженнями, тобто є головним[4, с. 665].

Слід зазначити, що координація діяльності правоохоронних органів є об'єктивно обумовленим необхідним заходом підвищення ефективності протидії злочинності та корупції. Багаторівневабудоватакої-координаціївідіграєважливу роль у їїналежнійорганізації, забезпечує її системність, можливістьякісногоплануваннякоординаційнихзаходів та контролю за їхвиконанням.

Таким чином, координацію правоохоронної діяльності пропонуємо визначити, як одну із функцій управління, що здійснюється, як правило, найвищими органами управління або спеціально утвореними

структурами, які наділяються імперативними повноваженнями щодо інших учасників спільної діяльності з метою її організації, узгодження та погодження, запобігання дублювання функцій та повноважень між ними, зосередження спільних зусиль на вирішенні найбільш нагальних правоохоронних проблем.

Література.

1. Бандурка А.М. Преступність в Україні: причини и противодействие: монографія / А.М. Бандурка, Л.М. Давыднко. – Х.: Гос. спец. Изд-во «Основа», 2003.- 368с.
2. Литвинов О.М. Адміністративно-територіальна координація діяльності суб'єктів профілактики злочинів в Україні на регіональному рівні: дис., ... канд. юрид. Наук: 12.00.07/ Литвинов Олександр Миколайович. – Х., 2002. – 276с.
3. Білоус В.Т. Координація боротьби з економічними злочинами: монографія / В.Т. Білоус. – Ірпінь: Акад. держ. Податкової служби України, 2002. – 449с.
4. Правове регулювання окремих напрямів правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ: навч. посіб./ За заг. ред. М.І. Іншина, В.І. Олефіра. – Х.: Ніка Нова, 2014. – 840с.

**Колесніков Сергій Дмитрович,
старший викладач кафедри загальноправових дисциплін
факультету права та масових комунікацій Харківського
національного університету внутрішніх справ**

ОРГАНІЗАЦІЙНО – ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В ГЕНУЕЗЬКИХ КОЛОНІЯХ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я ЗА СТАТУТОМ 1449р.

Дослідження проблем становлення та розвитку правоохоронної функції держави – вельми не нова тема для вітчизняної юридичної історико-правової науки. Але, незважаючи на це, окремі аспекти історичного розвитку здійснення правоохоронної функції державою в значній мірі залишаються не висвітленими.

Поміж них постає проблема питання генези, розвитку та становлення суспільних відносин у сфері правоохоронної функції держави у генуезьких колоніях Північного Причорномор'я – Каффі (сучасній Феодосії), Солдайї (Судаку), Чембало (Балаклаві), Яліті (Ялті), Боспоро (сучасній Керчі), Лусті (Алушті), Монкастро (сучасному Білгород-Дністровському), Гурзуфі, Партеніті, що розташовувалися на території сучасного Криму протягом другої половини XIII – середини XV ст.

Сучасна національна історико-правова наука має численні лакуни у висвітленні основних рис правоохоронної функції держави в генуезьких колоніях Північного Причорномор'я, у той час, як ці питання вбачаються надзвичайно цікавими з точки зору розуміння процесу форму-

вання нової стратегії розвитку органів внутрішніх справ України, яка передбачає формування МВС як інституту європейського зразка та формування Національної поліції України як органу виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності та підтримання публічної безпеки і порядку.

До джерельної бази з досліджуваної проблеми належать низка генуезьких статутів для її чорноморських володінь, зокрема це Статуту 1290 р. та 1316 р. В них визначалися права та обов'язки посадовців, у управлінні яких перебувала Хозарія (як у той час генуезці називали Крим).

Без перебільшення можна стверджувати, що правові норми, якими регулювалися суспільні відносини у генуезьких колоніях на теренах генуезької Хазарії, були дуже схожі на ті, якими користувалися у самій метрополії - Генуї.

Але найбільш детальна джерельна інформація щодо організаційно-правових засад діяльності правоохоронних органів лігурійських колоній у Криму та теренах генуезької Хозарії містилась у нормах Статуту для італійських колоній, розташованих у басейні Чорного моря (*Statutum Serphe*), який було затверджено у Генуї 28 лютого 1449 р.

Насамперед, варто зазначити, що організаційно професійна правоохоронна діяльність держави у генуезьких колоніях Північного Причорномор'я склалася ще до кінця XIV ст. Її модель склалася як результат довготривалого безперервного розвитку найдавніших форм громадського самоврядування. Вона поступово витіснила колишню факторіальну самоорганізацію, з властивим їй ополченням.

Зазвичай, в генуезьких колоніях керівний склад очільників державних органів влади і управління, які здійснювали всі види державно-управлінської діяльності за окремими поодинокими випадками становили представники генуезької аристократії – вихідці з Генуї.

Усі збройні сили та органи охорони правопорядку у італійських колоніях Північного Причорномор'я безпосередньо підпорядковувалися консулу Каффи, який призначався терміном на один рік метрополією. Консул був очільником всього колоніального адміністративного апарату в генуезької Хазарії. Консул Каффи йменувався «главою Каффи й всього Чорного моря». Він призначав консулів до всіх інших генуезьких колоній, здійснював функції регулювання та контролю внутрішнього управління всієї правоохоронної системи у генуезьких колоніях Північного Причорномор'я.

Обійнявши цю посаду консул обов'язаний був урочисто присягнути у тому, що буде твердо дотримуватися норм Статуту генуезьких колоній, а також норм Статуту Генуї. Місячна заробітна плата консула Каффи складала 8 417аспрів або 42,7сомма, в Солдайї 1677аспрів або 8,3 сомма, в Чембало 1010аспрів або 5 соммів.

Консул особисто мав право здійснювати судочинство у цивільних справах, через так званий «короткий суд», якщо сума позову за не перевищувала 500 аспрів.

Організаційно – правові засади правоохоронної функції держави в генуезьких колоніях Північного Причорномор'я будувалися згідно уявлень представників тогочасної західноєвропейської юридичної науки. Зокрема, вони вважали, що діяльність поліції спрямована на втілення в життя примусовим шляхом обмежень, які закон встановлює для свободи окремих громадян заради збереження порядку, загальної безпеки та соціального спокою. Ця концепція знайшла свою реалізацію в генуезьких колоніях що розташовувалися на території сучасного Криму протягом другої половини XIII – середини XV ст.

У генуезьких колоніях Північного Причорномор'я поліцейсько – адміністративними повноваженнями наділявся капітан бургів (*capitaneusburgorum Caphe*). Згідно Статуту 1449р., цю посаду міг займати тільки громадянин Генуї. Вступаючи на посаду він складав урочисту присягуна хресті та Євангелії. На практиці, капітан бургів висувався консулом Каффи і затверджувався Офіцією Піклування Романії.

З міського бюджету він не отримував грошового забезпечення, але мав право на ряд привілеїв і зборів на власну користь. Рівень особистих доходів залежав від кількості порушень при проходженні служби солдатами, розкриття злочинів, пов'язаних із втечею рабів тощо. Крім того, капітан бургів отримував постійний прибуток у вигляді грошового збору з крамниць та складів, що знаходилися за міськими стінами від будинку торгівця Вікентія де Камалії до таверни Фоми. Помітні доходи приносили і два трактири, які мав право утримувати офіцер цього рангу.

Капітан бургів слідкував за станом вартової служби, накладав штрафи на охоронців і стражників, виявлених сплячими або відсутніми на посту.

Особливістю його правового статусу було те, що він мав право притягати особу до адміністративної відповідальності у разі вчинення нею адміністративного правопорушення (проступку). Він мав право на адміністративний арешт городян старше за 15 років, затриманих на вулиці вночі на відстані далі 8 будинків від власного житла. Капітан бургів накладав штраф на володарів таверн, які здійснювали торгівлю вночі і тримали світло у своїх приміщеннях. Вогонь дозволялося тримати в нічний час тільки сторожам караван-сараїв і погребів, а також двом тавернарням, яким спеціальною ліцензією консула дозволялося продавати алкогольні напої цілодобово.

Також капітан бургів притягав до адміністративної відповідальності порушників комендантської години. Капітан притягав до адміністративної відповідальності (штрафам) відвідувачів в ночі будинків розпусти (*mulieressivemeretricesseuvagabunde*). Він же отримував особливе

мито з повій, які «займалися своїм ремеслом публічно і вдень» (publicanartemmeretricam) по одному турецькому дукату на рік.

Капітан здійснював державний пожежний нагляд за станом пожежної безпеки в місті. Він повинен був стежити за тим, щоб городяни не використовували освітлення ніччю без дозволу консула. За порушення цього правила з порушника стягувався штраф 2 сомма.

Аналізуючи норми Статуту 1449р., які регламентували діяльність капітана бургів, можна прийти до висновку, що вони сформульовані як реакція законодавця на скарги та нарікання городян і судово-адміністративних осіб, що конкурували з ним.

Так, зокрема в Статуті проголошувалася неприпустимість колишньої практики, коли капітан займався третейською справою, коли він погрозами або умовляннями мирив осіб, які сперечалися та отримували з них гроші і не доводив справу до відома консула або вікарія.

Йому ставилося в обов'язок повідомляти про всі правопорушення в курію, доставляти порушників до суду консула або вікарія. Капітан не міг виносити вирок, але міг в адміністративному порядку розглядати дрібні проступки, що заподіювали збиток менше ніж 100 аспрів. Статутом йому було заборонено отримувати коня у приватних осіб під яким-небудь приводом, як це нерідко бувало раніше. Йому не можна було вимагати у громадян надання дров, сіна, трави. Подарунки та будь-які поліцейські побори на користь капітана, не встановлені комуною, каралися особливо суворо і тягли за собою відсторонення від посади.

Окрім капітана бургів згідно 19 глави Статуту 1449р. до підрозділів забезпечення громадського порядку та громадської безпеки відносилися і поліція. Її начальником був кавалерій (поліцейський пристав), а заступником – субкавалерій (поліцейський підпристав). Призначав цих посадовців особисто консул. Посаду міг обіймати будь який громадянин міста, за виключенням раба.

Поліцейський пристав (кавалерій) у Каффі і Чембало отримував місячне грошове утримання в 150 аспрів (0,74 соммо), у Солдайї 140 аспрів (0,7 соммо). Покупна спроможність аспра (грошова одиниця в генуезьких колоніях) в різні роки була різною. Проте відомо, що кілограм цукерок коштував 44 аспри, півень - 6 аспрів, літр вина - 0, 64 аспра, віз дров - 40-60 аспрів (в залежності від пори року), воскова свічка - 20 аспрів, хутро білки - 2,6 аспра, хутро куниці - 14,8 аспрів, соболіне хутро - 60 аспрів, сукно оксамитове зелене - 14,5-16 аспрів за метр.

Кавалерію підпорядковувався загін поліцейських в 20 осіб. В кримінальному процесі він здійснював виконання обвинувального вироку суду: таврував, відрізував кінцівки, вішав і т. ін. В ході попереднього слідства здійснював допити, піддавав тортурам. На ньому лежав обов'язок нічної охорони фортеці, і тому кавалерію заборонялося виходити за ворота цитаделі (extraportamcastriditecivitatis Caphe). Саме кавалерій зі

своєю свитою «після удару в дзвони, яким оголошується взяття міста під нічну охорону», перевіряв закриття воріт на ніч (clausis hostijs).

У межах поліцейської юрисдикції кавалерій разом з 10 поліцейськими патрулював першу половину ночі, затримував випадкових перехожих, що опинилися на вулиці після останнього дзвону, накладав грошові штрафи на хазяїв таверн за торгівлю в невстановлений час, перевіряв караван - сараї, щоб іноземці, що зупинилися в них, не запалювали світло після встановленого часу. У другу половину ночі обхід здійснював субкавалерій з іншими 10 поліцейськими.

Для протидії в сфері економічної злочинності у генуезьких колоніях Північного Причорномор'я була створена своєрідна «економічна поліція» в особі *Officiales Super Bazalle*, яка займалася розслідуванням незаконного придбання чи збуту продовольчих товарів - пшениці (*grano*), просо (*milio*), протиправного складування або зберігання та ін.

Воєнно-адміністративні та поліцейські функції держави у генуезьких колоніях Північного Причорномор'я за межами Каффи виконував капітан Готії (*De Capitanatu Gottie*).

Згідно з даними Статуту 1449р. адміністративне управління генуезької Готії складалося з 4 консульств: *Consulatus Gorzoni* (Гурзуф), *Consulatus Pertinice* (Партеніт), *Consulatus Jalite* (Ялта), *Consulatus Lusce* (Алушта). Таким чином, Капітан Готії здійснював військово-поліцейські функції на цій території у взаємодії з консулами і перебував у підпорядкуванні консулу Каффи і його вікарія (заступника).

Капітан Готії мав відносно обмежену юрисдикцію. Він мав право розслідувати злочини та чинити судочинство за правопорушення, що тягнуть за собою покарання не більше 40 аспрів. За більш серйозні правопорушення капітан і консули різних місць Готії зобов'язані були відправляти правопорушників до курії Каффи.

Особливістю організації та функціонування генуезької моделі правоохоронної системи в колоніях Північного Причорномор'я було впровадження принципів гласності в їх діяльності та ротації кадрів. Так, підвищенню відповідальності капітана бургів слугувало правило щорічної декларації про його права та обов'язки в лоджії, на базарі та інших загальновстановлених місцях (*locaconsueta*) латинською та татарською мовами (*lingualatinaettartarica*). Вельми специфічною рисою правової системи Кафської комуні була регулярна зміна не тільки представницьких інститутів управління, періодична (в більшості випадків через 3-4 місяці) ротація офіціалів і суддів, але і постійне оновлення командного і рядового складу всіх правоохоронних, правозастосовних і гарнізонних служб міста.

Перебіг подій, що мав місце останнім часом в Україні показав, що є необхідність докорінних реформ правоохоронної системи, оскільки існуюча модель правоохоронної системи за багатьма критеріями не від-

повідат зростаючим потребам суспільства та загально визнаним міжнародним демократичним стандартам у цій сфері.

Новий закон України «Про Національну поліцію» імплементує європейську модель правоохоронної системи яку має втілювати МВС у процесі євроінтеграції, та яка буде покладена в основу концепції подальшого реформування системи органів внутрішніх справ України.

Аналіз тенденцій сучасного розвитку права європейських країн свідчить про інтегрування поліції в громадянське суспільство і наближати її до населення. Одним з головних засобів для досягнення цієї мети є наділення поліції статусом органу публічної служби, а не просто органу, що відповідає за застосування закону

Поняття суспільно орієнтованої діяльності поліції або поліції на службі суспільства (communitypolicing) є пріоритетним концептуальним напрямом сучасної європейської поліції, який не вагаючись варто рецептувати в організацію діяльності МВС України.

Вивчення прогресивного історичного досвіду, зокрема особливостей організації і здійснення правоохоронної функції держави в генуезьких колоніях Північного Причорномор'я може сприяти подальшому позитивному реформуванню органів МВС України.

**Коробцова Дар'я Вікторівна,
викладач кафедри загальноправових дисциплін факультету
права та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ**

КОНТРОЛЬ ЗА ДОТРИМАННЯМ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК НАПРЯМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Реалізація правоохоронної функції держави здійснюється в різних сферах суспільства і потребує створення умов для забезпечення фінансового правопорядку в державі і її регіонах з використання різних спеціальних засобів. Одним з важливіших напрямів реалізації правоохоронної функції держави є бюджетний процес, ефективна організація якого створює умови для стабільного формування, розподілу та використанню коштів, що акумулюються у бюджетах всіх рівнів бюджетної системи України. Для удосконалення механізму реалізації правоохоронної функції держави у бюджетному процесі і захисту законних інтересів громадян актуального значення набуває діяльність з організації контролю за дотриманням бюджетного законодавства. Чинне бюджетне законодавство визначає мету бюджетного контролю – це дотримання бюджетного законодавства на кожній стадії бюджетного процесу, а також запобігання виникненню та припинення бюджетних правопорушень. Ця мета обумовлює необхідність уточнення правового значення об'єкту бюджетного контролю, повноважень задіяних суб'єктів конт-

ролю, процедури та конкретних завдань під час реалізації бюджетного процесу.

Інститут бюджетного законодавства як об'єкт контролю за дотриманням бюджетного законодавства визначається у 5 розділі Бюджетного кодексу України (далі - БКУ). Визначення бюджетного законодавства у БКУ не подається, але ст. 4 БКУ розкриває поняття "склад бюджетного законодавства"[1]. Для ефективної організації контролю за дотриманням бюджетного законодавства як напряду удосконалення правоохоронної функції держави у фінансовій сфері, необхідні критерії, відповідні еталони, з якими порівнюється діяльність у ході здійснення контролю. Для бюджетного контролю таким критерієм є правові норми, що містяться у бюджетному законодавстві і регламентують діяльність учасників бюджетного процесу.

Дослідники визначають, що сутність бюджетного контролю пов'язана з забезпеченням законності, достовірності, стабільності, доцільності, раціональності в організації бюджетного процесу, тому що мета суспільної діяльності – це вільний розвиток кожного громадянина та суспільства в цілому, що неможливо без задоволення потреб, у тому числі й за рахунок бюджетних фондів коштів [2, с.30]. Оскільки бюджетна діяльність спрямована на справедливий розподіл фінансових ресурсів, що акумулюються у централізованих та децентралізованих фондах коштів, постільки й метою контролю за дотриманням бюджетного законодавства є забезпечення законності у процесі формування та витрачання бюджетних фондів коштів державою, органами місцевого самоврядування та бюджетними установами.

З урахуванням цих положень можна сформулювати основні завдання контрольної діяльності у бюджетному процесі, як напряду реалізації правоохоронної функції держави у бюджетній сфері:

- забезпечення укладання, розгляду та затвердження бюджетного закону, рішень про місцеві бюджети шляхом визначення доцільності, достовірності, раціональності у формуванні, розподілі та витрачанні бюджетних коштів; дотримання бюджетного законодавства в формуванні й використанні бюджетних коштів на кожній стадії бюджетного процесу та всіх рівнях бюджетів;

- перевірка стабільності та ефективності організації бюджетної діяльності на державному та місцевому рівнях через виконання бюджетних повноважень учасниками бюджетного процесу та прийняття рішень і запобіжних заходів для створення умов щодо дотриманості бюджетного законодавства і запобігання вчиненню бюджетних правопорушень;

- можливість своєчасного та доцільного коригування прийнятих бюджетних рішень з боку головного органу державного фінансового контролю в бюджетному процесі та громадськості;

– виявлення бюджетних правопорушень, вживання заходів для їх припинення і залучення винних до відповідальності та стягнення збитків, що має держава унаслідок заподіяної шкоди, як підконтрольними, так і контролюючими суб'єктами.

При визначенні завдань контролю за дотриманням бюджетного законодавства дослідники вказують на наступні аспекти: завдання бюджетного контролю можуть більше конкретизуватися за інституційними ознаками, по-перше, за об'єктом та предметом контролю; по-друге, – за стадіями бюджетного процесу, за процедурою прийняття відповідних бюджетів, що складають бюджетну систему; по-третє, за суб'єктами, які мають контрольні повноваження [3, с.42]. Разом ці елементи бюджетного контролю складають концепцію контролю за дотриманням бюджетного законодавства і дають змогу плідно організувати діяльність держави в процесі реалізації правоохоронної функції в бюджетній сфері.

Вчені визначають подвійну правову природу контролю, його завдання у бюджетному процесі та рівні регламентування [4, с. 15]. Контроль за дотриманням бюджетного законодавства можна розглядати не тільки як інструмент виправлення помилок, покарання і попередження, що, безумовно, має важливе значення для реалізації правоохоронної функції держави. Призначення контролю в бюджетному процесі полягає, перш за все, у поліпшенні самої організації бюджетного процесу і створення правового поля дотримання учасниками бюджетного процесу встановлених законом його термінів і процедур.

З іншого боку, проблеми посилення адміністративних і фінансових заходів для дієвості бюджетного контролю вимагають підвищення результативності примусових заходів контролю, тобто адміністративних стягнень, фінансових санкцій і відшкодування збитків держави внаслідок бюджетних правопорушень. Реформування бюджетних відносин із впровадженням юридичної відповідальності за бюджетні правопорушення у вигляді фінансових санкцій та інших заходів впливу, яке встановлюється нормами БКУ, сприяє ефективності контрольних дій у бюджетному процесі.

Таким чином, у бюджетному процесі реалізується найважливіший напрямок фінансової діяльності держави – контроль. Разом із бюджетним процесом постійно відтворюється державний контроль учасників бюджетного процесу на всіх стадіях та рівнях бюджетів, що складають бюджетну систему України. Діяльність щодо щорічного розгляду, прийняття, виконання бюджетного закону та рішень про місцеві бюджети потребує відповідного правового забезпечення контрольних повноважень з боку уповноважених контролюючих суб'єктів. Удосконалення правового забезпечення контрольної діяльності у бюджетному процесі сприятиме дотриманню фінансової дисципліни та законності у бюджетних правовідносинах, як важливому напрямку реалізації правоохоронної функції держави.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 року № 2456-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50-51. – С. 572.
2. Гетманець О.П. Правове регулювання бюджетного контролю в Україні: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Гетманець Ольга Петрівна. – Харків, 2009. – 395 с.
3. Савченко Л. А. Правові проблеми фінансового контролю в Україні : монографія / Л. А. Савченко. – Ірпінь : Акад. держ. податкової служби України, 2001. – 407 с.
4. Яцкін Р.О. Правове регулювання бюджетного контролю в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право, інформаційне право» / Р.О. Яцкін : Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2014. – 20 с.

**Костенко Інеса Володимирівна,
аспірант кафедри загальноправових дисциплін факультету
права та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ**

ЮРИДИЧНІ ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО ПЕРЕБУВАЄ У РОЗПОРЯДЖЕННІ СУДУ

Наявність лише нормативної бази, апаратів судів та адміністративних процедур не завжди гарантує забезпечення у повному обсязі реалізації відповідного права громадян. Адже на практиці, реалізуючи право на доступ до інформації, що перебуває у розпорядженні суду, громадяни можуть зазнавати його порушення з боку відповідальних працівників апаратів судів, що має прояв у конкретних рішеннях, діях чи бездіяльності: ненадання відповіді на запит, безпідставна відмова у задоволенні запиту на інформацію, неоприлюднення інформації, надання або оприлюднення недостовірної, неточної або неповної інформації тощо. Таким чином, для забезпечення реалізації права громадян на доступ до інформації, що перебуває у розпорядженні суду, чинним законодавством встановлена низка юридичних гарантій прав та свобод людини і громадянина як засобів забезпечення повного, неухильного і безперешкодного здійснення кожним своїх прав і свобод, охорони прав і свобод від можливих протиправних посягань та їх захисту від будь-яких незаконних порушень [1, С. 156; 2].

В правничій літературі юридичні гарантії прав та свобод людини і громадянина поділяють на: гарантії реалізації, охорони та захисту прав та свобод людини і громадянина [3, с. 108; 4]; гарантії контролю за дотриманням публічною адміністрацією прав та свобод людини і громадянина [5, с. 195]. При цьому під гарантіями реалізації прав та свобод людини і громадянина розуміються юридичні засоби забезпечення по-

вного, неухильного і безперешкодного здійснення кожним своїх прав і свобод у спосіб та формі, що закріплені національним законодавством держави й актами міжнародного права [1, с. 78], під гарантіями охорони прав та свобод людини і громадянина – юридичні засоби, що застосовуються для запобігання можливих протиправних посягань з боку публічної адміністрації, під гарантіями контролю за дотриманням публічною адміністрацією прав та свобод людини і громадянина – юридичні засоби, що дозволяють спостерігати за діяльністю публічної адміністрації з метою виявлення протиправних рішень, дій чи бездіяльності, під гарантіями захисту – юридичні засоби, що дозволяють людині та громадянину оскаржити протиправне рішення, дію чи бездіяльність публічної адміністрації, що порушують відповідні права та свободи.

Подібна класифікація юридичних гарантій прав і свобод людини та громадянина чітко прослідковується й у Законі України «Про доступ до публічної інформації» [6]. Так, гарантіями забезпечення реалізації права на доступ до публічної інформації є обов'язок розпорядників інформації надавати та оприлюднювати інформацію, крім випадків, передбачених законом; визначення розпорядником інформації спеціальних структурних підрозділів або посадових осіб, які організовують у встановленому порядку доступ до публічної інформації, якою він володіє; максимальне спрощення процедури подання запиту та отримання інформації; доступ до засідань колегіальних суб'єктів владних повноважень, крім випадків, передбачених законодавством (ст. 3 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [6]).

Гарантією охорони права на доступ до публічної інформації виступає юридична відповідальність публічної адміністрації за порушення законодавства про доступ до публічної інформації (ст.ст. 3, 24 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [6]).

До гарантій захисту права на доступ до публічної інформації, на наш погляд, відноситься можливість запитувачів інформації оскаржити рішення, дії чи бездіяльність розпорядників інформації до керівника розпорядника, вищого органу або суду (ст. 23 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [6]).

Щодо гарантій контролю за забезпеченням доступу до публічної інформації, то в якості останніх доцільно розглядати парламентський, громадський та державний контроль (ст. 17 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [6]).

Таким чином, юридичні гарантії забезпечення реалізації права громадян на доступ до інформації, що перебуває у розпорядженні суду, є специфічним правовим засобом забезпечення, реалізації, охорони та захисту прав громадян на доступ до інформації, що перебуває у розпорядженні суду.

Література:

1. Волинка К. Г. Теорія держави і права: Навч. посіб. / К. Г. Волинка. –

К.: МАУП, 2003. – 240 с.

2. Гіда Є. О. Правові гарантії як засіб забезпечення прав і свобод людини та громадянина в сучасній Україні http://pidruchniki.ws/1494080745104/pravo/pravovi_garantiyi_zasib_zabezpec_hennya_prav_svobod_lyudini_gromadyanina_suchasniy_ukrayini#739.

3. Толкачев К. Б. Методологические и правовые основания личных и конституционных прав и свобод человека и гражданина и участие в их защите органов внутренних дел: Монография / К. Б. Толкачев. – С.–Пб., 1997. – 175 с.

4. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / За редакцією О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.

5. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навч. посіб. / С. Г. Стеценко. – К.: Атіка, 2007. – 624 с.

6. Про доступ до публічної інформації: закон України: від 13.01.2011 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.

**Коцан Ігор Дмитрович,
доцент кафедри теорії та історії держави і права Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент**

РОЛЬ ДІЛЬНИЧНИХ ІНСПЕКТОРІВ В ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ НА ХАРКІВЩИНІ В 20-ТІ РОКИ ХХ СТ.

Одним з напрямків реформування органів внутрішніх справ України є зміни в організації і діяльності інституту дільничних інспекторів. В другій половині 20-х рр. ХХ ст. у Харкові збільшилася кількість випадків хуліганства. У боротьбі з цим негативним явищем працівники міліції використовували не тільки карні й адміністративні, але й профілактичні і виховні заходи. Значну роль відіграв інститут дільничних інспекторів, що був створений з метою охорони громадського порядку. Наказом № 471 від 5 липня 1923 р. по робітничо-селянській радянській міліції Харківської губернії для відома і керівництва оголошувалася зразкова інструкція Головного управління міліції республіки від 16 червня 1923 р. для районних наглядачів міських районів. Відповідно до цієї інструкції міліцейські райони міста розділялися на підрайони, а в кожному підрайоні для спостереження і безпосереднього виконання службових обов'язків призначався постійний райнаглядач. Райнаглядач, що перебував на службі при районі, але не мав свого підрайону, значився запасним і знаходився при управлінні району для виконання службових доручень начальника району.

Райнаглядачі, знаходячись у прямому підпорядкуванні начальників району, одержували від них усі доручення і розпорядження та систематично доповідали їм про стан справ на своїй території. Райнаглядачі мали право давати вказівки постовим міліціонерам свого підрайону щодо належного виконання обов'язків та повинні були усувати недолі-

ки, доповідаючи в особливо важливих випадках начальнику району і черговому по району, здійснюючи при цьому записи в постову книжку міліціонера.

Обов'язки райнаглядача розділялися на загальні й основні. Основні у свою чергу ділилися на обов'язки спостереження за зовнішнім порядком, обов'язок по внутрішньому нагляду та чергування в управлінні району.

Загальні обов'язки впливали з обов'язків міліції:

а) запобігати злочинним діянням, спрямованим проти законів радянської влади, громадського порядку і спокою;

б) припиняти злочинні діяння;

в) при неможливості запобігти і припинити скоєння злочинних діянь вживати всіх заходів до затримання підозрюваних.

Райнаглядачі здійснювали нагляд за дотриманням у ввірених їм підрайонах правил, що стосуються громадського благоустрою і порядку. Вони зобов'язані були попереджувати і припиняти порушення цих правил, вживаючи законних заходів до порушників. У випадку невиконання громадянами законних вимог райнаглядачі складали протоколи, представляючи їх до подальшого розгляду начальнику району. Будучи очевидцями порушення порядку або скоєння злочинного діяння в іншому підрайоні, райнаглядачі зобов'язані були сприяти працівникам міліції, розшуку і прокуратури, а якщо таких не було, то вживати самостійно відповідних заходів. Через них виконувалися службові доручення району міліції: пред'явлення громадянам законних вимог, вручення повісток, оголошень і інших службових паперів. При цьому громадяни не викликалися до управління району, за винятком проведення дізнань. Дрібні доручення другорядного характеру виконувалися райнаглядачами через міліціонерів, що знаходились в їх розпорядженні.

Райнаглядачі зобов'язані були складати протоколи в усіх випадках, коли одержували дані про якийсь злочин чи порушення порядку або були їх очевидцями, приступаючи надалі з відома і дозволу начальника району до проведення дізнання. Вони зобов'язані були надавати законне сприяння працівникам карного розшуку в розшуку підозрюваних у злочинах осіб, украдених речей, затримці розшукуваних осіб, надавати допомогу дільничним райнаглядачам, запасним підрайонним наглядцям як свого, так і інших районів при проведенні дізнань, а в необхідних випадках діяти спільно, кожному у своєму підрайоні, щоб спільними зусиллями розкривати злочини. Вони сприяли прокурорському нагляду, наслідчим, нарсуддям і допомагали при проведенні обшуків, виїмок, арештів. Райнаглядачі сприяли судовим виконавцям, якщо під час виконання службових обов'язків їм чинився опір, всім агентам і уповноваженим інших органів і організацій, якщо вони зверталися за законною допомогою.

Кожний райнаглядач зобов'язаний був мати при собі "Пам'ятну книжку міліціонера" і як додаток - інструкцію. У нього повинна була бути довідкова книжка з даними про місцезнаходження партійних, державних і громадських органів, організацій і установ, а також карта міста. Вони обов'язково повинні були вести книги з описом свого підрайону. Цей опис являв собою докладну характеристику внутрішнього життя підрайону з усіма його особливостями і місцевими умовами. Опис повинен був поповнюватися при всякій зміні. Книги ці зберігалися в управлінні району.

До особливих обов'язків райнаглядачів належало спостереження за зовнішнім порядком. Не менше двох разів на добу вони зобов'язані були обходити ввірені їм підрайони. Не менше одного обходу вдень і одного в нічний час призначалося для перевірки постових міліціонерів. При цьому в особливій книжці постового міліціонера райнаглядачі виставляли обов'язково оцінку. При обході райнаглядач перевіряв, чи виконують двірники покладені на них обов'язки, періодично оглядав, як дотримується порядок і чистота на вулиці, тротуарах, вигрібних ямах тощо. Райнаглядач наказував двірникам, власникам будинків, комендантам негайно прибирати сміття і бруд. Взимку спостерігав, щоб не було снігових наметів на тротуарах і на подвір'ях, щоб при прибиранні снігу з дахів вживалися необхідні запобіжні заходи. Спостерігав за тишею і спокоєм на вулицях і припиняв усяке порушення громадського порядку і спокою; вживав відповідних заходів до порушників; з'ясовував причини скупчення на вулицях народу. У випадках порушення встановлених правил вуличного руху або законів про збори пропонував розійтися, вживаючи в разі потреби заходів до затримання винних. Міг бути присутнім на дозволених зборах під відкритим небом, спостерігав за порядком і надавав законне сприяння організаторам зборів. На зборах у закритих приміщеннях міг бути присутнім тільки за запрошенням організаторів зборів або при виконанні служби в наряді. При призначенні в наряд райнаглядачі перебували в безпосередньому підпорядкуванні старшого по наряду.

Райнаглядачі стежили, щоб ніякі будівельні та ремонтні роботи, що потребують дозволу міського відділу комунального господарства, не відбувалися самовільно, щоб при ремонті зовнішньої сторони будинків дотримувалися необхідних запобіжних заходів; спостерігали за місцями масових розваг та видовищ, звертаючи увагу на те, щоб їх упорядники мали дозвіл на проведення, щоб лавки і ресторани, а також і магазини, що торгують вином, працювали у визначений для них час; щоб усі торгові заклади та торговці мали на це дозвіл і були зареєстровані в районному управлінні міліції; не припускали, щоб рознощики і торговці на ринках причиняли занепокоєння громадянам настирливим звертанням із пропозицією своїх послуг і товарів; те ж у відношенні чистильників

чобіт; забороняли продаж незрілих, зіпсованих плодів і недоброякісних продуктів.

Райнаглядачі зобов'язані були спостерігати, щоб водії виїжджали на справних машинах і в порядку, зазначеному інструкцією для водіїв. Спостерігали за візниками, щоб вони мали відповідні дозволи і номер, щоб виїжджали на здорових конях і справних упряжках, стояли б на відведених для них місцях, дотримуючись порядку, і не чинили ніякого шуму, були чемні з громадянами. Стежили за велосипедистами, щоб мали номер на велосипеді і їздили б по вулицях, а не по тротуарах.

Райнаглядачі повинні були спостерігати, щоб усілякі плакати й оголошення вивішувались на відведених для цього місцях і мали б візу відповідних органів.

У випадку пожежі райнаглядачеві приписувалося негайно довести до відома по телефону або через посильного чергового по району, самому прибути на місце пожежі, забезпечити оточення міліціонерами будинку, що горить, із метою зберігання від розкрадання майна з будинку і забезпечення нормальної роботи пожежної команди. Надавати допомогу у гасінні пожежі й у порятунку людей і майна.

Райнаглядачі повинні були стежити за тим, щоб заходи, вжиті з метою попередження і припинення крадіжок і інших злочинів, а також спрямовані на усунення нещасних випадків, були дотримані в точності; щоб виїзди і небезпечні місця на вулицях були освітлені, у кожному подвір'ї були б ліхтарі та номери будинків; щоб сторожі і двірники завжди були наготові і мали б сигнальні дзвінки з зовнішньої сторони воріт.

Щодня вранці і ввечері начальник району доповідалось про наслідки обходу підрайону, а в разі відсутності начальника - черговому по району.

До обов'язків по внутрішньому нагляду відносилися необхідність якнайближче ознайомитись з населенням свого підрайону, підтримувати товариські зв'язки з трудящими, звертаючи при цьому увагу на нетрудовий, карний елемент. Райнаглядач повинен був знати прізвища усіх домовласників, управляючих будинками, комендантів, двірників, швейцарів, утримувачів готелів, мебльованих кімнат, постійних дворів, їх повірених, утримувачів всіляких артілей. Зобов'язаний був знати всі торгові, промислові, фабричні і ремісничі установи у своєму підрайоні. Особливе спостереження здійснювати за лавками, де скуповувались старі речі, за складами лахмітників, ресторанами, місцями збіговищ підозрілих особистостей, місцями, де торгівля служила лише засобом прикриття більш прибуткових злочинних промислів. Серйозну увагу райнаглядач повинен був приділяти питанню прописки всіх, хто проживав у підрайоні як у приватних квартирах, так і в будинках жил-кооперативів, державних установ, готелях, мебльованих кімнатах. Якнайчастіше робити перевірку будинкових книг і зареєстрованих у них мешканців; спостерігати за особами, що перебували під наглядом міліції, за рециди-

вістами-кримінальниками, за особами, що відбували покарання; мати їх адреси. Повинен був стежити, щоб у підрайоні не було кубла звідництва, морфіністів, картярських і інших місць розпусти і приховування злочинців; спостерігати, щоб у ресторанах, чайних і інших закладах не велася гра на гроші.

Крім перерахованих вище обов'язків, райнаглядачі несли чергування в управлінні району.[1, спр.345-а, арк.113-115]

В збірнику «Чинні розпорядження по міліції», виданому в 1928 р., обов'язки міліції виділені в окремий розділ, що займає 67 сторінок.[2, с.126] Лише певна частина стосується виконання прямих обов'язків міліції, а деякі з них направлені на сприяння іншим відомствам і наркоматам на збиток головній меті – охороні громадського порядку.

Література

1. Харківський обласний державний архів (ХОДА), ф. Р-563, оп.1.
2. Полиция и милиция России: Страницы истории. – М., Наука, 1995. – 318 с.

**Кошиков Денис Олександрович,
здобувач Міжрегіональної Академії управління персоналом**

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ МІЛІЦІЇ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБЛИВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

На рівні з організаційним, кадровим і матеріально-фінансовим забезпеченням інформаційно-аналітичне та науково-методичне забезпечення, будучи іманентною складовою функціонування будь-якого органу публічної влади, набуває підвищено важливого значення саме для підрозділів міліції громадської безпеки особливого призначення з огляду на складність та відповідальність їх правоохоронної діяльності по підтриманню громадського порядку і проведенню спеціальних операцій. Разом із тим, на сьогодні дані види забезпечення діяльності спецпідрозділів міліції все ще не дістали достатнього нормативно-правового визначення, а практика їх реалізації нерідко виявляє ситуативність та неузгодженість. При цьому, досить складним і остаточно не вирішеним залишається вихід на якісно вищий рівень змісту і обсягу забезпечення діяльності даних спецпідрозділів міліції, що беруть участь у проведенні антитерористичної операції у східних регіонах України. А відтак, в контексті підвищення продуктивності діяльності підрозділів міліції громадської безпеки особливого призначення й вбачаються актуальними питання їх інформаційно-аналітичного та науково-методичного забезпечення.

Інформаційно-аналітична складова є одним із ключових факторів забезпечення ефективної діяльності підрозділів міліції громадської безпеки особливого призначення, виступаючи основою та невід'ємною ча-

стиною прогнозування і планування їх роботи, оцінки ситуації, визначення форм і методів діяльності, організації взаємодії, вироблення пропозицій, підготовки та прийняття обґрунтованих і правильних управлінських рішень. Забезпеченість суб'єктів управління та виконавців необхідною інформацією дозволяє своєчасно виявити та усунути відповідні проблеми і протиріччя, запобігти ухваленню хибних рішень, невинуватити складному і тривалому вирішенню поставлених задач, надмірному використанню сил. Саме тому оперативний та повний моніторинг і збір, чіткий облік і систематизація точної інформації, що має відношення до забезпечення громадського порядку і проведення спеціальних (антитерористичних) операцій, її професійна та ретельна оцінка, опрацювання і узагальнення, а також захист повинні визначатись пріоритетним напрямком внутрішньої організаційної діяльності даних спецпідрозділів міліції.

Інформаційно-аналітичне забезпечення підрозділів міліції громадської безпеки особливого призначення здійснюється як структурами Міністерства внутрішніх справ України (наприклад, Департаментом інформаційно-аналітичного забезпечення) та його територіальних органів (насамперед управлінням інформаційно-аналітичного забезпечення обласного управління МВС України), так і штабом (у полку та батальйоні) та аналітичною групою (у роті) самих спецпідрозділів міліції, дещо меншою мірою їх відділенням документування та канцелярією. На штаб (аналітичну групу) покладається оперативний і фаховий збір (як безпосередньо, так і шляхом інформаційної взаємодії), опрацювання та надання інформації, глибока й об'єктивна оцінка ситуації та дій особового складу. Невід'ємно ними виконуються й прогностично-дорадчі функції, зокрема через подання командуванню конкретних рекомендацій і пропозицій, розробку та підготовку проектів управлінських рішень. При цьому, наразі все ще залишається остаточно невирішеним питання формування єдиної системи таких інформаційно-аналітичних підрозділів, налагодження їх взаємодії, належного врегулювання компетенції та комплектування кваліфікованими працівниками.

На сьогодні в умовах широкомасштабного залучення підрозділів міліції громадської безпеки особливого призначення до проведення антитерористичної операції у східних регіонах України істотно підвищуються вимоги до оперативності, змістовності та якості інформаційно-аналітичного забезпечення, від якого нерідко прямо залежить боєздатність підрозділів, життя і здоров'я їх особового складу, заручників та інших громадян. Забезпеченість інформацією та аналітичними матеріалами має одночасно бути і достатнім, і не надмірним, не ускладнюючи надлишковою інформацією аналітичну роботу та прийняття управлінських рішень. Як слушно наголошують В.А. Сягровець [1, с.137] і М.О. Тучак [2, с.146–147], така інформація повинна відповідати компетенції суб'єкта управління, бути вичерпною, систематизованою, своєчасною,

необхідною, достовірною і точною. Загалом же інформація може використовуватись не тільки для планування і прийняття управлінських рішень, але й, наприклад, при супроводженні здійснюваних даними спецпідрозділами міліції антитерористичних заходів шляхом обмеження доступу громадськості до інформації про них, дезінформації злочинців і т.ін.

Таким чином, інформаційно-аналітична робота в підрозділах міліції громадської безпеки особливого призначення має набути комплексного характеру, здійснюючись у повній відповідності з чинним законодавством, цілеспрямовано, оперативно, ґрунтовно, постійно і неупереджено відповідними фаховими підрозділами. В інтересах об'єктивності та всебічності аналізу в його основу мають покладатись різні джерела інформації – відкриті, засекречені, гласні, негласні, надані правоохоронними органами та будь-які інші, що становлять оперативний інтерес, але використання яких не порушує права громадян. Тут також слід погодитись із В.Л. Грохольським [3] і М.Ф. Криштановичем [4, с.110] щодо нагальності вдосконалення методики роботи з інформацією, зокрема в частині підвищення якості і прогностичної спрямованості аналітичної роботи, поглиблення інформаційного обміну, уточнення обсягу надання інформації різним управлінським суб'єктам, інтенсивнішого використання передових технологій. У свою чергу з метою упорядкування та оптимізації інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності підрозділів міліції громадської безпеки особливого призначення його предмет, суб'єкти і порядок має дістати належного відомчого регулювання з усуненням прогалин і неузгодженостей нинішніх правових засад.

Зміст науково-методичного забезпечення діяльності підрозділів міліції громадської безпеки особливого призначення складають заходи по впровадженню ефективних форм і методів роботи, розробка науково обґрунтованих методичних рекомендацій, надання фахових висновків і пропозицій, імплементація позитивного досвіду. Важливе значення науково-методичного забезпечення першочергово зумовлюється підвищено складними та небезпечними умовами і характером діяльності даних спецпідрозділів міліції, високим рівнем організації та озброєння протидіючих їм злочинців і незаконних воєнізованих формування. Це, у свою чергу, вимагає застосування працівниками міліції сучасних високотехнологічних засобів, інноваційних розробок, передових форм і методик дій у певних ситуаціях, психологічних і правових знань. При цьому, науково-методичне забезпечення має покладатись в основу вдосконалення не тільки практичної діяльності підрозділів міліції громадської безпеки особливого призначення, але й їх правового статусу, компетенції, внутрішньої організації, моделі управління, системи підготовки та соціально-правових гарантій працівників міліції тощо.

Разом із тим, сьогодні питанням організації науково-методичного

забезпечення діяльності підрозділів міліції громадської безпеки особливого призначення все ще не приділяється належна увага. На рівні самих спецпідрозділів міліції відсутні відповідні профільні структури і штатні посади, тоді як науково-методичне забезпечення з боку інших (у тому числі науково-дослідних) органів і підрозділів МВС України нерідко є недостатньо ретельним і ґрунтовним, до того ж при інколи дещо формальному ставленні до реального впровадження науково-методичних розробок. Подальша участь підрозділів міліції громадської безпеки особливого призначення у проведенні антитерористичної операції на сході України (тим більше в контексті положень Стратегії розвитку органів внутрішніх справ України від 22.10.2014 р. [5]) виявляє нагальність оновлення форм і методів їх діяльності, імплементації накопиченого досвіду та адаптації до нових реалій статусу і організації даних спецпідрозділів міліції. Ключовою умовою цього є правова урегульованість, цілеспрямованість, системність, постійність і професійність їх науково-методичного забезпечення, що загалом стосується й інших видів забезпечення діяльності підрозділів міліції громадської безпеки особливого призначення.

Таким чином, належне інформаційно-аналітичне та науково-методичне забезпечення виступає обов'язковою умовою продуктивного виконання завдань та функцій підрозділів міліції громадської безпеки особливого призначення. Нинішній стан і реальні потреби забезпечення діяльності даних спецпідрозділів міліції пріоритетно зумовлюють необхідність комплексного адміністративно-правового врегулювання змісту, порядку і суб'єктів цих та інших видів забезпечення; загального підвищення його рівня, оперативності, системності та професійності; подолання проявів формалізму; збалансування форм і засобів забезпечення; розвитку профільних підрозділів.

Література

1. Сягровець В. А. Загальна характеристика інформаційного забезпечення службово-бойової діяльності спеціальних підрозділів / В. А. Сягровець // Південноукраїнський правничий часопис. – 2013. – № 3. – С. 136–138.
2. Тучак М. О. Адміністративно-правові засади діяльності дільничних інспекторів міліції : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Тучак Микола Олексійович ; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2002. – 209 с.
3. Грохольський В. Л. Управління діяльністю спеціальних підрозділів МВС України по боротьбі з організованою злочинністю : автореф. дис... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 / Грохольський Володимир Людвігович ; Національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2004. – 39 с.
4. Криштанович М. Ф. Державне управління інформаційно-аналітичним забезпеченням діяльності органів внутрішніх справ України: стан та перспективи розвитку / М. Ф. Криштанович // Теорія та практика державного управління. – 2012. – Вип. 4. – С. 104–111.
5. Питання реформування органів внутрішніх справ України : Розпорядження Кабінету Міністрів України : від 22.10.2014 р., № 1118-р // Офіційний вісник України. – 2014. – № 96. – Ст. 2767.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ТА ДУХОВНА СУТНІСТЬ ІДЕОЛОГІЇ
РЕЛІГІЙНОГО ТЕРОРИЗМУ НА ПРИКЛАДІ ІСЛАМУ ТА
ПРАВОСЛАВ'Я

Крах біполярного світу, криза ідеологій ХХ століття (фашизм, комунізм, лібералізм), а також існуючі культурні розриви, викликані глобалізацією, призвели до підвищення ролі релігії в суспільному житті сучасного світу, що у свою чергу є своєрідним інструментом маніпуляцій для політиків та досить часто негативно позначається на внутрішньополітичному житті нашої держави. Ю. Оганіс'ян, наголошує, що відколи перестав існувати біполярний світ і закінчилася холодна війна, протиріччя в міжнародних відносинах не зникли. «Хоча ідеологічна і психологічна війна між державами різних соціальних систем пішла в минуле, водночас звільнилися ідеологічні ніші, які заповнюються поширенням націоналізму, шовінізму і расизму».

Розкриття особливостей сучасного релігійного тероризму є однією з найбільш фундаментальних проблем з огляду на світові глобалізаційні процеси та інформаційну війну, яка відбувається в Україні. Причиною підвищеної уваги вчених до цієї проблематики є те, що на сьогодні тероризм становить найбільшу небезпеку для українського суспільства в контексті російських реалій. З цього приводу Л. В. Катрич наголошує, що у ХХ ст. переважає тероризм з етнонаціоналістичною, сепаратистською та ідеологічною мотивацією. Водночас, починаючи з 1980-х рр., остання хвиля тероризму була релігійною. Вчений зазначає, що якщо раніше релігійний фактор в тій чи іншій мірі був присутній заради створення незалежної держави, то зараз за допомогою релігії триває боротьба за принципи нового світопорядку.

Розмірковуючи про релігійний тероризм, відомий західний релігієзнавець Коул Дьюрем підкреслює, що терор в ім'я релігії є одним з найбільших зловживань тією чи іншою релігією. Досить цікавими в цьому плані є також міркування патріарха Антіохійського і всього Сходу Ігнатія IV. Він наголошує, що терористи були є і будуть серед мусульман, християн чи навіть православних та іудеїв. Водночас не можна ставити знак рівності між релігією і тероризмом. Якщо згадати історію Візантії, Риму та інших християнських імперій, можна побачити, що далеко не всі люди є хорошими і не всі можуть утриматися на висоті моральних вимог. Але можна дати ключ до визначення та розуміння тероризму. «Коли на ваші країни нападають – чи буде ваша відповідь названа терором?

Тероризм виступає проти справедливості, проти моралі й людської гідності. Так потрібно узагальнювати поняття тероризму».

Говорячи про взаємозв'язок між релігією і тероризмом, професор М. Юргенсмаєр стверджує, що релігія не є безневинною. Але зазвичай вона не веде до насильства. Це відбувається лише за наявності політичних, соціальних та ідеологічних умов, а саме – коли релігія починає змішуватися з насильницькими виразами соціальних прагнень, особистої гордості і рухів, які виступають за політичні зміни. Так, якщо іслам несе певну відповідальність за діяння терористів, що прикриваються релігійною мотивацією, треба відразу ж задатися питанням: «Який саме іслам?». Іслам – явище багатоаспектне і неоднорідне. Про це часто забувають окремі автори та звинувачують цю світову релігію в породженні тероризму, хоча мало хто насправді розбирається, що таке справжній іслам.

Таким чином, не можна поставити знак рівності між ісламом і тероризмом. Наприклад, можна говорити про "ісламський тероризм" у тому ж сенсі, в якому говорять про відповідальність християнства за хрестові походи або релігійні війни, або якщо "німецькі християни" відповідають за геноцид євреїв, то "турецькі мусульмани" – за геноцид вірмен. Ясно, що у згаданих випадках справа не в релігії як такій, а в політиці, у якій присутній релігійний контекст. Автор пропонує також звернути увагу на російський православний радикалізм, коли організовані групи людей різко виступають проти ІНН або кодування чи інших технічних способів податкового та іншого державного контролю (наприклад, паспорти з біометричними даними). У цьому випадку чиниться опір державі з релігійних мотивів, оскільки православні християни не можуть прийняти встановлені державою правила з релігійних міркувань. Вони впізнають у цих діях ознаки наближення часу приходу антихриста – ворога людського спасіння і погодитися з присвоєнням людині ідентифікаційного номера означає зрадити свою віру. Сьогодні це є серйозною проблемою як для суспільства, так і для самої Церкви.

Говорячи про Україну, В. Івлієв наголошує, що російський іслам і православ'я на Донбасі об'єднує одне – терор, а не священна війна проти «фашистської» Америки. Інакше не можна зрозуміти, як можуть воювати мусульманин разом з православним за одну ідею, адже такий союз у джихаді сам по собі знищує ідеологічні підстави. Автор виходить зі слів теоретика світового тероризму: якщо немає ідеології – то це релігія, а не вчення віри. З іншого боку, ця війна має релігійно-економічний характер.

Р. Я. Емануїлов та А. Е. Яшлавський у своїй книзі «Терор в ім'я віри: релігія і політичне насильство» зазначають, що релігія є одним з найважливіших джерел групової ідентичності, яка може забезпечувати єдність у спільноті. Релігійна мотивація є найдавнішим обґрунтуванням для політичного насильства у світі. Наприклад, релігійні війни і хрестові походи неодноразово призводили до непримиренних конфліктів та протистояння.

На межі XX і XXI ст. ми є свідками того, як «тероризм в ім'я релігії» став панівною моделлю політичного насильства в сучасному світі, адже націоналізм та ідеологія продовжують і далі залишаються дієвими каталізаторами екстремістської поведінки. Водночас релігійний екстремізм став глобальною проблемою для сучасного світового співтовариства.

Після закінчення "холодної війни" релігія стала найпоширенішим мотивом для терористичної діяльності, оскільки крах комуністичної ідеології, чітко неспроможність продемонстрував розвал СРСР та щедрі обіцянки ліберально-демократичних капіталістичних держав призвели до того, що Френсіс Фукуяма у своєму знаменитому вислові назвав "кінцем історії". Тероризм в ім'я релігії, висловлюючись словами М. Ранстора, «безпрецедентний не тільки сферою своєї діяльності та вибором об'єктів нападу, але також своєю смертоносністю і нерозбірливим характером». Так, релігійні терористи, прикриваючись ім'ям Бога, використовують насильницькі методи впливу на ту частину населення, яка не поділяє їхніх релігійних переконань та вірять, що шляхом насильства можна домогтися негайних і кардинальних змін.

Світова спільнота безумовно протистоїть розвитку конфесійного тероризму й намагається осмислити причини його походження. Варто також відзначити, що релігійний тероризм найчастіше проявляється у висуванні крайніх екстремістських гасел, які закликають до здійснення актів залякування і насильства. Причини виникнення і прояву релігійного екстремізму є досить широкими: починаючи від боротьби за політичну владу і соціальну справедливість аж до протистояння технічному прогресу та процесам глобалізації. Джерелами, які живлять ці рухи, є насамперед особисті амбіції їх лідерів, етноконфесійні конфлікти тощо. Найчастіше більшість дослідників вважають, що в основі тероризму лежить економічна складова. Хоча насправді ми явно недооцінюємо роль ідей та ідеології. Підтвердженням цьому може бути Європа та інші розвинуті країни, які в силу свого економічного розвитку поступово втрачають основи духовної культури та ідеали, до яких варто прагнути кожній людині.

Так, ідеалізація Європейської культури найчастіше асоціюється з технічним прогресом. Водночас, якщо ми живемо в суспільстві споживання, виникає закономірне питання, чи насправді весь неєвропейський світ виявляє бажання приєднатися до цивілізації, яка пересичена наркотиками, алкоголем, безвір'ям і продажністю? Отже, сучасна людина може присвятити своє життя гонінню за матеріальними цінностями, хоча насправді чи є вони тією об'єднувальною ідеєю, заради якої варто і можна віддати навіть власне життя?

Хочеться також акцентувати увагу на тому, що ми найчастіше говоримо про мусульманський тероризм, однак не задаємося питанням про постійне зростання терористичного світогляду і проявів терористичної поведінки у немусульманських країнах. Як свідчить практика, поліконфесійність будь-якої держави породжує домінування однієї з

церков не лише в духовному, культурному, а й у політико-правовому сенсі, у той час як інші церковні організації сприймаються як другорядні й можуть зазнавати дискримінації та гонінь. Таким чином, підтримка домінуючої конфесії з боку державної влади, сприяння їй у вирішенні господарських, майнових, фінансових, юридичних та інших проблем породжує не лише реальну дискримінацію меншості, але й провокує серйозні конфлікти на цьому ґрунті, які здатні втягувати у свою орбіту численні маси віруючих, перетворюючи населення на потенційних учасників чергових конфліктів у «гарячих точках». Це призводить до формування етнорелігійного тероризму, причинами якого є, як вже зазначалося, міжрелігійна і міжконфесійна ворожнеча, політичні інтереси; а також «святина мета» – прагнення захистити нібито осквернені національні або релігійні цінності. Водночас, за сферою свого впливу на національні та релігійні почуття, масштабами психологічного тиску, загрозою національній безпеці етнорелігійний тероризм є сильнішим, ніж політичний чи кримінальний тероризм. Таким чином, формування у державі клімату міжнаціональної, міжетнічної, міжрелігійної довіри є пріоритетним напрямом профілактики релігійного тероризму і забезпечення національної безпеки держави.

Таким чином, виходячи із вищевикладеного, можна сказати, що зв'язок між релігією і тероризмом існував завжди. Характерною особливістю сучасного тероризму в умовах глобалізації є те, що за допомогою комунікаційних засобів відбувається маніпуляція людською свідомістю та суспільною думкою, що в цілому призводить до залякування, пригніченості та напруженості населення. Глобалізація призводить також і до втрати ідентичності та самостійності на державному, етнічному, а іноді й сімейному рівні. З іншого боку, за допомогою тероризму відбувається спроба повернути втрачену систему традиційних (мусульманських, християнських чи інших) культурних та історичних цінностей.

Очевидно, іслам та православ'я закликають до відшукування кінцевих істинних цінностей, оскільки правда у кожного своя, а істина одна. Неважко побачити, що якщо все ж таки релігія має справу з істинними цінностями, то істинною цінністю демократії є вона сама або можливість вибору цінностей і сам механізм цього вибору. І тому, коли припустимо православні священики починають наголошувати на необхідності враховувати звичаї, традиції, культуру, менталітет свого народу, їх найчастіше звинувачують у корумпованості, у тому, що вони за становище і владу відмовляються від основоположних цінностей релігії. У цьому випадку виникає питання, наскільки держава і суспільство можуть розраховувати на внутрішньоконфесійні ресурси.

Насамкінець хочеться зазначити, що проблема релігійного тероризму є надзвичайно актуальною, складною та багатогранною і вимагає зусиль багатьох вчених в подальшій її розробці та прогнозуванні, заради

того, щоб виробити якомога більше ефективних методів боротьби з цим негативним явищем.

**Лазарєв Віктор Вікторович,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету права
та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ, к.ю.н.**

ОСОБЛИВОСТІ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ З ПИТАНЬ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ

Конституція України визначає, що людина, її життя, здоров'я, честь, гідність є найвищою соціальною цінністю. Зазначене у Конституції визначає зміст і спрямованість діяльності держави та всіх її органів з утвердження, забезпечення та гарантування прав і свобод людини.

Для правової демократичної держави визнання, практичне забезпечення прав і свобод людини та громадянина, гарантування їх захисту — є однією з пріоритетних функцій. Можна зазначити, що функцій держави досить багато, тому доцільно розглядати їх через класифікацію на види. Так, однією з функцій держави, є правоохоронна. Правоохоронна функція є провідною у системі внутрішніх функцій держави і передбачає гарантований захист конституційного ладу, прав і свобод громадян через встановлення ефективного правового порядку, забезпечення законності, захист національної безпеки. Зміст правоохоронної функції складає забезпечення охорони права і правовідносин, а також захисту основ конституційного ладу, у тому числі прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, законності та правопорядку [1, с. 851]. Розглядаючи зазначене питання, ми можемо стверджувати, що до одного з невід'ємних прав людини і громадянина можна віднести право на оскарження неправомірних дій. Як і у будь-якій демократичній країні, в Україні діє право на оскарження будь-яких неправомірних дій. Не є виключенням і справи стосовно зміни громадянства. Ця стадія є факультативною, тобто необов'язковою, оскільки настає лише у разі оскарження чи опротестування рішення, прийнятого за наслідками розгляду справи [2, с. 105].

Закон України «Про громадянство України» регламентує питання оскарження рішень з питань громадянства, дій або бездіяльності органів державної влади, посадових і службових осіб. Як справедливо відзначає Ю.М. Тодика, «нормативне закріплення даних питань свідчить про прагнення українського законодавця забезпечити суб'єктивне право людини на громадянство» [3, с. 142]. У Законі України «Про громадянство України» питанням оскарження рішень і дій чи бездіяльності посадових осіб присвячено окремий розділ.

З тексту ст. 26 Закону України «Про громадянство України» можна зробити висновок, що оскаржити можна лише рішення, прийняті спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань громадянства, Міністерства закордонних справ України та їх органами, а рішення стосовно громадянства, що прийняті Комісією при Президентові України з питань громадянства і Президентом України, оскарженню не підлягають. Ця норма закону, на нашу думку, суперечить ч. 1 ст. 55 Конституції України, у якій зазначається: «Кожному гарантується право на оскарження у суді рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб» [4]. Тому, на нашу думку, ст. 26 Закону України «Про громадянство України» необхідно викласти у наступній редакції: «Рішення з питань громадянства України, можуть бути оскаржені у встановленому законом порядку до суду».

Законодавством передбачено також право на оскарження дій та бездіяльності посадових осіб, які порушують порядок розгляду справ про громадянство. Так, жителі України можуть оскаржити дії відповідних органів у судовому та адміністративному порядку. Особи, які постійно проживають за кордоном можуть оскаржити неправомірні дії чи бездіяльність дипломатичних представництв чи консульських установ України у встановленому законом порядку до суду. І після рішення суду про незаконність дій посадових осіб, знову можна звернутися до відповідних органів з питанням про зміну громадянства.

У практичній діяльності державних органів, особи, які бажають змінити громадянство, взаємодіють із територіальним підрозділом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань громадянства. Тому, переважна більшість осіб, які бажають змінити громадянство, подають скарги саме на територіальний підрозділ у справах громадянства. Причому, переважна більшість скарг, подається до прокуратури з вимогою пришвидшити процес зміни громадянства.

Досить складним є питання оскарження рішення у галузі громадянства до вищої інстанції. У даному разі, рішення спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань громадянства можна оскаржити до Комісії при Президентові України з питань громадянства, а рішення Комісії при Президентові України можна було б оскаржити до Президента України. У законодавстві про громадянство України передбачається оскарження рішень лише у судовому порядку. Натомість, звертаючись до закордонного досвіду, ми можемо побачити, що Закон «Про громадянство Російської Федерації» 2002 р. вказує, що відмова у розгляді заяви з питань громадянства Російської Федерації, інші порушуючи порядок провадження у справах стосовно громадянства Російської Федерації і порядок виконання рішень з питань громадянства Російської Федерації дії посадових осіб повноважних органів, що відають справами стосовно громадянства, можуть бути оскаржені до вищестоя-

щої у порядку підпорядкованості посадової особи або до суду [5, с. 560]. Тому і виникає питання запровадження подібної практики на території України. Не варто забувати також і те, що право на оскарження будь-яких дій і рішень – одна з найбільш важливих гарантій захисту прав особи.

Підбиваючи підсумок, варто зазначити, в Україні гарантується право особи на оскарження неправомірних дій, зокрема, оскарження рішень у галузі громадянства. Однак у вітчизняному законодавстві існують деякі незначні недоліки нормативного регулювання зазначеного процесу. Частина неврегульованих законодавством питань вирішується працівниками державних органів, що вирішують питання громадянства у ході виконання своєї безпосередньої роботи і частково потребує нормативного закріплення. Інші ж прогалини у законодавстві стосовно громадянства потребують усунення шляхом розробки нових нормативно-правових актів, або ж інтеграцією у вітчизняне законодавство передових закордонних досягнень у зазначеній сфері.

Література:

1. Соколенко О. Л. Поняття та ознаки правоохоронної функції держави як основи правоохоронної діяльності / О. Л. Соколенко // Форум права. - 2012. - № 4. - С. 847 - 852.
2. Демський Е.Ф. Адміністративне процесуальне право України : навч. посіб. / Е.Ф. Демський. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 496 с.
3. Тодыка Ю.Н. Гражданство Украины: конституционно-правовой аспект : учеб. пособ. / Ю.Н. Тодыка. – Х. : Факт, 2002. – 254 с.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Кутафин О. Е. Избранные труды: в 7 т. Т.3. Российское гражданство: монография. – М. : Проспект, 2011. – 592 с.

**Лесь Ірина Олександрівна,
ад'юнкт докторанти та ад'юнктури Харківського
національного університету внутрішніх справ**

СТАН ДИСЦИПЛІНИ ТА ЗАКОННОСТІ В ОРГАНАХ МІЛІЦІЇ УКРАЇНИ В ПЕРШІ ПІСЛЯВОЄННІ РОКИ (1946-1947 РР.)

В умовах зміни моделі суспільного розвитку, становлення нових економічних, політичних, соціальних відносин на перший план виходить питання реформування всіх органів державної влади. Не становлять винятку і правоохоронні органи, зокрема поліція (міліція), діяльність якої на пряму пов'язана з дотриманням працівниками в своїй службовій діяльності дисципліни та законності. В нагоді можуть стати історичні напрацювання щодо стану дисципліни та законності в органах міліції України в перші післявоєнні роки (1946-1947 рр.).

Окремим проблемам діяльності міліції України в умовах післявоєнного стану присвячено ряд праць науковців. Серед таких робіт виділяється багатотомне документальне видання за редакцією П. П. Михайленка та Я. Ю. Кондратьєва. Не менш значущою є робота Ю. Ф. Кравченка «Міліція України». У дисертації М. М. Войцеховського «Правові основи організації та діяльності органів міліції України у повоєнний період (1946 –1953 рр.)» досліджено широке коло проблем функціонування міліції України, які висвітлюють правові та організаційно-управлінські аспекти її діяльності. Однак саме проблема дисципліни та законності в органах внутрішніх справ України в перші післявоєнні роки комплексно не досліджувалася.

Міліція Української РСР під час війни приймала активну участь у боротьбі з німецькими загарбниками. А по її завершенню в умовах де-стабілізації та кризи здійснювала охорону громадського порядку, боротьбу зі злочинністю, охорону державного та приватного майна, але мали місце й порушення дисципліни та законності працівниками ОВС.

За перші 5 місяців 1946 року за порушення законності працівниками МВС України засуджено 120 осіб і 276 осіб покарано в дисциплінарному порядку, 65 % вказаних порушень припадають на працівників міліції [1, с. 128].

Низьким був рівень закінчення та направлення кримінальних справ до суду, особливо в західних регіонах України. Станом на 25 червня 1946 року за відділами по боротьбі з бандитизмом західних областей України рахувалося 396 обвинувачених, по кримінальним справам яких була допущена тяганина в розслідуванні (понад 4 місяці). Лише в одному Львівському УМВС нараховувалося слідчих арештованих зі строками утримання більше 1 року – 120 осіб і до 1 року – 85 осіб [1, с. 125].

Про неналежне ставлення до розслідування кримінальних справ та пов'язаним із цим не якісним виконанням службових обов'язків свідчить кількість повернутих на дорозслідування кримінальних справ органами Прокуратури та Військового Трибуналу. Тільки за 15 днів червня 1946 року на дорозслідування до різних УМВС було повернено 188 справ, з них 85 до Станіславської області [1, с. 124].

У період з 1-го березня по 1 липня 1946 року судовими засіданнями Військових Трибуналів було винесено 40 виправдовувальних вироків по справам, що розслідувалися органами УМВС [1, с. 126].

Були допущені грубі порушення законів про виселення за межі України сімей бандитів. Серед виселених осіб було 68 сімей червоноармійців та осіб, що не мали жодної причетності до бандитських груп [1, с. 127].

З боку окремих працівників були зафіксовані випадки застосування незаконних методів провадження слідства, факти мародерства, незаконного застосування зброї, зв'язків з кримінальними та бандитськими елементами, а також насильство щодо громадян [1, с. 127].

Так, колишній помічник начальника 5-го відділення міліції м. Львова С., помічник оперуповноваженого П., дільничний уповноважений

З. і мільйонер Л., у співучасті з кримінальними елементами, здійснили 13 пограбувань та одне вбивство.

Оперуповноважений Комаровського РВ УМВС Дрогобицької області Г., допитуючи З. застосовував щодо нього заходи фізичного впливу, та не отримавши від нього свідчень, в кабінеті розстріляв останнього. Військовий Трибунал військ МВС Дрогобицької області засудив Г. до вищої міри покарання – розстрілу, з конфіскацією всього належного йому майна.

У зв'язку з вказаними подіями РНК СРСР та УРСР видала ряд директив та постанов [2] з вимогою негайного проведення заходів щодо зміцнення соціалістичної законності та дисципліни серед працівників МВС.

До кінця 1946 року поменшало випадків вчинення працівниками міліції підпалів будинків, споруд, розстрілів цілих сімей та грабежів, що частково можна пояснити тим, що багатьох працівників міліції за допущення порушень службової дисципліни та законності було передано суду та звільнено з органів внутрішніх справ у дисциплінарному порядку [3, с. 112].

Продовжували мати місце факти грубого порушення законності. За 1947 рік було викрито 412 випадків отримання хабарів та злочинних зв'язків працівників МВС і міліції з кримінальним елементом [4, с. 124].

З усіх скоєних в 1947 році особовим складом органів МВС злочинів і проступків, 13,6 % становили випадки порушення законності, з яких 31,6 % було скоєно співробітниками УМВС Львівської, Станіславської, Волинської, Тернопільської, Закарпатської та інших західних областей [4, с. 23].

У 1947 році понад 11% із загального числа затриманих органами міліції були арештовані та утримувались у КПУ без достатніх на те підстав, а з числа притягнутих до кримінальної відповідальності 5,7 % осіб було звільнено в ході слідства або виправдано судами [4, с. 24].

Несерйозне ставлення до питань спецперевірки та зміцнення кадрів МВС і міліції перевіреними людьми, а також неухильне ставлення до новоприйнятих працівників призвели до великої плинності особового складу МВС і міліції. У 1947 році в органи МВС і міліції було прийнято 614 осіб та звільнено 594, у тому числі звільнено за посадові злочини – 47, за морально-побутовий занепад – 27, за порушення дисципліни – 21 та з інших причин [5, с. 135].

Лише УМВС Тернопільської області в 1947 році було накладено 559 дисциплінарних стягнень, в тому числі на 450 осіб офіцерського та начальницького складу міліції. На 35 із 38 начальників районних відділів області накладено 108 адміністративних стягнень, а деякі начальники мали по 4 – 7 накладених дисциплінарних стягнень (начальник Славутицького РВ – 4; начальник Теофіпільського РВ – 7; начальник Мінковецького РВ – 7 і т.п.) [5, с. 136].

У раді органів МВС областей України мали місце факти нечуйного, бюрократичного ставлення до скарг, заяв та повідомлень трудящих, особливо у Київській та Чернігівській областях [5, с. 137].

В результаті проведених заходів на виконання вище вказаних наказів, директив та постанов [2], кількість безпідставних затримань громадян органами міліції України у 1948 р., у порівнянні з 1947 р. знизилася з 11,2 % до 2, 5 %. Натомість постанова СНК УРСР і ЦК КП(б)У від 04.09.1947 р. «Про стан розгляду скарг та заяв трудящих» виконувалася незадовільно [6, с. 12].

Грубими та найбільш поширеними правопорушеннями серед працівників міліції у перші післявоєнні роки війни були пияцтво, незаконне затримання осіб та тримання їх під вартою, допущення втечі арештованих, сон на посту та самовільні відлучення з постів, невиконання наказів, хабарництво та зловживання службовим становищем. Саме пияцтво являлося основною причиною вчинення найтяжчих проступків та злочинів [7, с. 31].

Загалом, враховуючи вище викладене, можемо констатувати, що стан дисципліни та законності у перші післявоєнні роки перебував на достатньо низькому рівні. Основними причинами такого становища, на нашу думку, були послаблення виховної роботи з особовим складом через скасування в частинах та органах міліції у грудні 1943 року посад заступників начальників районних та міських відділів по політчастині; більшість правопорушень та злочинів вчинялися працівниками міліції, прийнятими в її ряди у воєнні роки, тому багато з них не мали достатнього професійного рівня та дисциплінарної підготовки; значний вплив на рівень правопорушень здійснювали побутові та продовольчі труднощі, нестача в речовому забезпеченні; вплив війни на особистісні погляди та поведінку людей та ін.

Література

1. О борьбе с нарушителями советской законности в органах МВД Украинской ССР : Приказ МВД УССР от 10 июля 1946 г. // ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 3638, арк. 124–130.
2. Напр. див. О состоянии и мерах по укреплению социалистической законности и советского правопорядка в Украинской ССР : Постановление ЦК КП(б)У от 28 января 1948 года.
3. О работе особых инспекций УМВД Западных областей за 1946 год : Справка от 20 января 1947 года // ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 3708, арк. 111–112.
4. О мероприятиях по укреплению социалистической законности и советского правопорядка : Приказ МВД УССР от 25 февраля 1948 года // ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 5169, арк. 21–29.
5. О работе с кадрами в органах МВД и милиции области : Постановление секретаря Обкома КП(б)У от 19 июня 1948 года // ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 5, арк. 130–144.

6. Докладная записка о состоянии работы по приему посетителей и рассмотрению жалоб и заявлений трудящихся в органах милиции УССР секретарю ЦК КП(б)У товарищу Хрущеву Н. С., июнь 1949 г. // ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 16, спр. 61, арк. 11–18.

7. Лесь І. О. Правовий механізм зміцнення дисципліни в органах міліції в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1944 рр.) // Держава і право : проблеми становлення і стратегія розвитку : Збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції (17–18 травня 2014 року, м. Суми) / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. – Суми : Друкарський дім «ПАПІРУС», 2014. – 544 с.

Лимар Валентина, курсант ННІ підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ (група ІКМ-14-03).

Науковий керівник: Кріцак Іван Васильович, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОСЛАВ'Я

Доля українського православ'я тісно пов'язана з Візантією та історією тих народів, які перебували під її впливом. Більше того, зовнішня політика Візантійської імперії безпосередньо впливала на формування світового православ'я, адже така могутня держава була зацікавлена у поширенні свого впливу далеко за її межами. Звичайно, найкраще здійснити такий вплив можна було за допомогою Церкви, за допомогою якої можна було залучити до грецької віри представників інших народів.

У своєму розвитку після Великого розколу (1054 р.) православ'я пройшло декілька етапів. Перший етап – XI–XV ст. продовжувався до падіння Константинополя у 1453 р. В цей період Візантійська імперія під ударами арабів та турок-османів стрімко скорочувалася. Відбулися хрестові походи, які остаточно розірвали стосунки між східною та західною Церквами. Візантія та православна церква прагнули розширити свій вплив за рахунок земель слов'янських народів. З X ст. прийняли хрещення болгари, русичі, серби. Їх церкви згодом здобули реальну автономію від Константинополя. У 870 р. автономною, а у 919 р. автокефальною стала Болгарська Церква (у XII ст. вона отримала патріаршество). Та після чергової втрати незалежності в XIV ст., вона знову її виборолала у 1872 р. (у 1953 стала патріархатом). Автокефалію (1219) і статус патріархату (1346) отримала Сербська церква. З XIV ст. існували дві митрополії на території Румунських князівств. З 1448 р. майже самостійно існувала Московська митрополія (з 1589 р. патріархат). Але падіння «другого Риму» призвело до того, що православні Греції та Балкан опинилися під владою мусульман. В результаті усіх потрясінь, замість імперського уні-

версалізму ранньої Візантії поступово утверджується національна ідеологія візантійського еллінізму, яка протиставляє себе римському християнству.

Другий етап – XV-XVIII ст. В цей час православні Близького Сходу та Балкан знаходилися під владою турків. Докорінно змінюється статус православ'я на завойованих територіях. Хоча Церква втрачає значну частину привілеїв та впливу на суспільство, але вона зберігає церковний устрій, засади віровчення, власний культ. Усі християни на території османської імперії називалися «райа» – «стадо». Їм дозволялося сповідувати свою віру, але накладалося чимало обмежень. Зокрема, накладався спеціальний податок, заборонялося носити одяг зеленого кольору (колір прапору Мухаммада), підходити до мечеті, встановлювати хрести на храмах, прикрашати церкви, дзвонити у дзвони. Єдиним джерелом утримання духовенства були платня за виконання треб і пожертвування вірних. За вимоги турків Константинопольський патріарх набув звання «мілет-паша», зосередивши в своїх руках духовну і світську влади над православними (райя) османської імперії (форма правління етнархія). Зосередження світської та церковної влади в руках Константинопольського патріарха, а також те, що основне православне населення імперії складали греки, призводить до посилення грецького православного націоналізму, під прапорами якого ліквідувалися національні автокефалії Болгарської (1776), Сербської (1775) Церков та у боротьбі з яким виникла автокефальна Руська Церква (1589 р.).

Третій етап – XIX-XXI ст. Державно-політична криза османської імперії завершується приходом до влади реформаторських урядів, які у XIX ст. модернізують країну. Султан Абдул-Меджид (1839-1861) наділив християн широкими громадянськими і релігійними правами. Християни допускалися до військової служби та державних посад, а духовенство отримувало державне утримання. Але ці реформи не змогли зупинити серію національно визвольних рухів на Балканах в результаті яких масово відновлюються незалежні помісні православні Церкви. В результаті здобуття державної незалежності Грецією, у 1833 р. була самопроголошена автокефалія Елладської церкви (визнана Константинополем у 1850). Завдяки об'єднанню в 1862 р. Валахії та Молдови в Румунську державу в 1865 р. започаткована Румунська Церква; з 1919 р. має статус патріархату (визнана у 1885). У 1872 р. проголошена автокефалія Болгарської Церкви (визнана у 1945). У 1879 р. завдяки перемозі Росії у російсько-турецькій війні проголошується Сербська Церква, яка у 1920 відновила патріаршество (визнана у 1919). У 1917 р. відокремлюється вже від Московського патріархату Грузинська Церква (визнана Москвою у 1943). У 1921 р. проголошено автокефалію Польської православної Церкви (визнали у 1924 та 1948) та Чехословацької; В цей же час у 1919-1921 рр. проголошується УАПЦ в Україні (знищена у 1930 та знову відновлена у 1990). На початку 20-х років у відродженій Чехословаччині

утворюється Чехословацьку православну церкву, яка стала автокефальною у 1951 р. У 1922/29 році стала автокефальною Албанська Церква (визнана у 1937). А у 1947 відновила втрачену автокефалію (X ст.) Кіпрська церква. Нарешті у 1970 році проголошено автокефалію Американської церкви. В цьому ж контексті варто розглядати і проголошення у 1992 році Української православної церкви, яка вийшла з під порядкування Московського патріархату.

Окрім цього, виникли деякі автономні Церкви: під юрисдикцією Єрусалимського патріархату – Синайська (1575/1782); під юрисдикцією Константинополя – Фінляндська (1921/1923); під юрисдикцією Москви – Японська та Китайська (XIX), Українська (1990). Отже, історія поширення православ'я являє собою виникнення нових православних помісних церков, які або виникають на нових землях, або відділяються від вже існуючих помісних Церков.

**Логвиненко Є.С.,
викладач кафедри конституційного та міжнародного права
Харківського національного університету внутрішніх справ**

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ СМЕРТНОЇ КАРИ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

Сьогодні Україна докладає чимало зусиль для того, щоб захистити свою незалежність, стати сильною, цивілізованою країною. З цією метою проводяться реформи в усіх сферах суспільно-державного життя. Серед правових реформ особливе значення має оптимізація інституту покарань. Євросоюз запропонував нову модель інституту покарання, де немає смертної кари. Проте тема смертної кари, завжди викликає інтерес у науковців. Оскільки римське право мало великий вплив на правову систему як України, так і Європи, то вбачається доцільним звернутися до історії становлення системи покарань у Давньому Римі та з'ясувати місце смертної кари в ній.

Смертну кару застосовували у Римі з найдавніших часів. На думку дослідника Г. І. Тираспольського, її можна поділити на традиційну та особливу. За ступенем жорстокості традиційна страта розділяється на п'ять розрядів: звичайну, кваліфіковану, помірковану, пом'якшену, психологічну [2, с. 26].

Особлива смертна кара включає шість різновидностей: побиття камінням, призначення актором-смертником, екзотична страта (затопування, розривання тіла, перепилювання, зморення голодом, підвішування на гак, насильне кровопускання, та ін.), децимація (страта кожного десятого воїна), страта як завершення катування (забиття до смерті палками, ланцюгами, плітями і т. ін.), ритуальна. Окремо виділено особливу смертну кару тому, що вона, як правило, не передбачалася римсь-

ким законодавством. Або ж, як ритуальна страта являла людські жертвоприношення відповідно до давньоримських релігійних уявлень та обрядів.

Стосовно звичайної страти, то вона проводилася такими способами: відрубання голови, закалювання мечем або ножем, перерізання горла, придушення, скидування з Тарпейської скелі, утоплення, позбавлення життя за допомогою отрути [2, с. 27].

Обезглавлювання проводилося мечем, або сокирою. За свідченням античних істориків, обезглавлювання сокирою вищих сановників вважалося у Давньому Римі ганебною стратою, оскільки сокира застосовувалася для умертвіння жертвених тварин. Закалювання мечем або ножем було доволі нечастим. Зазвичай це покарання застосовували під час бойових дій і вважалося почесним. Придушення мало два технічних різновиди: з підвішуванням і без нього. Перше передбачено для рабів, а друге – для впливових осіб. Проте, таке покарання було принизливим для римлян [3, с. 153]. За Законами XII таблиць, скидування з Тарпейської скелі застосовувалося до римських громадян за кровозмішування – інцест [4, с. 69-70]. Інколи зі скелі скидували за заняття магією чи астрonomією або ж за опозиційну діяльність владі [5, с. 68; 6, с. 559]. За опір владі також могли покарати утопленням або отруєнням.

Кваліфікована страта у Давньому Римі вважалася особливо ганебною і традиційно включала: спалення, розірвання звірами, розп'яття на хресті, умертвіння на фурке – станку для катувань і страт, утоплення в шкiряному мішку, закопування живим у землю [2, с.37- 39].

Поміrkована страта застосовувалася лише з дозволу правителя. Суть її полягала в тому, що під наглядом офіційних осіб засудженому надавалася можливість здійснити акт самогубства. За які злочини особа підлягала такій страті з джерел не відомо, проте присуджувалася вона лише сановникам та їх близьким.

Рішення про проведення психологічної страти приймалося сенатом і передбачало скасування законів і розпоряджень померлого імператора. За свої непристойні діяння його ім'я викреслювалося з усіх державних документів [2, с. 44].

Якщо звернути увагу на час виконання смертної кари, то у період республіки страчували відразу після винесення вироку. За часів існування імперії традиційною стала відстрочка виконання вироку від тридцяти дiб до одного року [7, с. 91]. Римське законодавство передбачало нагляд над стратами. Здiснення його покладалося на трьох уповноважених чиновників.

На початку II ст. до н.е. смертну кару для римських громадян замінили вигнанням, однак у період громадянських воєн вона була відновлена і часто поєднувалася з конфіскацією майна.

З поглибленням соціальної нерівності більш суворими стали покарання, особливо рабів. За найменші провини їх жорстоко карають.

Якщо раніше рабів карали їх власники, то потім їм допомагали магістрати.

У період пізньої республіки ще збереглися залишки самосуду. Допускалось безкарне убивство батьком заміжньої дочки і її коханця. Чоловік такого права не мав, за виключенням, якщо коханець був особою низького походження.

З появою постійної армії виникають норми, які регулюють поведінку воїнів, порядок проходження служби, встановлюють дисциплінарну і кримінальну відповідальність воїнів за порушення [1, с. 373].

За найтяжчий злочин, яким вважалася зрада, винних: розжалували, допитували під тортурами і карали смертю. Смертна кара передбачалася також за непослух командирам, заклик до бунту, невиконання наказу, образу командирів, фізичний опір, втрату зброї у военний час, дезертирство під час війни або якщо воно повторне у мирний час.

Злочинне ставлення до озброєння і військового майна: продаж панцира, меча, шолома чи щита прирівнювався в мирний час до дезертирства. Коли це траплялося під час походу, карали смертю.

Отже, смертна кара у період імперії стала ще більше диференційованою залежно від соціального стану винного і потерпілого.

Література:

1. Тищик Б. Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу : Навч. посібник / Б. Й. Тищик. – Львів : Світ, 2001. – 384 с.
2. Тирапольский Г. Беседы с палачом. Казни, пытки и суровые наказания в древнем Риме / Г. Тирапольский. – М. : Интрада, 2003. – 192 с.
3. Цицерон. Речи : в 2 т. / Цицерон ; [пер. с латин. О. В. Горенштейна]. – М. : Изд-во АН СССР, 1962. – . – Т. 1 : Годы 81-63 до н. э. – 445 с.
4. Хрестоматия по истории древнего мира. / [под. ред. С. Л. Утченко]. – М. : Изд-во Социэкгиз, 1962. – 675 с.
5. Тацит Корнелий. Анналы. Малые произведения / Корнелий Тацит ; [пер. с лат. А. С. Бобовича] . – М. : АСТ : Астрель, 2010. – 505, [7] с.
6. Ливий Тит. История Рима от основания Города : в 3 т. / Тит Ливий ; [ред. пер. М. Л. Гаспаров, Г. С. Кнабе] . – М. : Наука, 1993. – . – Т. 3. – 1993. – 770 с.
7. Омельченко О. А. Римское право : учебник / О. А. Омельченко. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Изд-во Эксмо, 2005. – 221 с.

**Логвиненко Ігор Альбертович,
доцент кафедри теорії та історії держави і права Харківський
національний університет внутрішніх справ, кандидат
історичних наук, доцент.**

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АРМІЇ В УНР ДОБІ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Револуція Гідності (листопад 2013 р. - лютий 2014 р.) показала прагнення українського народу стати повноцінним членом сім'ї євро-

пейських народів, повністю позбутися залишків пострадянського минулого та збудувати дійсно демократичну, правову державу. З цією метою президентом і урядом країни розроблено цілий комплекс реформ, які торкаються всіх сфер життєдіяльності держави і суспільства. Проте провести ці реформи на практиці доволі складно.

Чимало негативних факторів впливають на їх успішну реалізацію. До того ж в умовах військової агресії з боку Росії українці мають захищати незалежність та територіальну цілісність своєї держави, що неможливо зробити без добре підготовленої, сучасної армії. Отже, створення боєздатної армії є першочерговим завданням, яке стоїть перед керівництвом країни. Це завдання вбачається надзвичайно складним, оскільки за режиму В. Януковича збройні сили України фактично руйнувалися і значно втратили свою боєздатність. Сьогодні Президент, Кабінет Міністрів, Верховна Рада України докладають чимало зусиль для створення сучасної армії, здатної ефективно протидіяти агресору і захистити державу від посягань на її незалежність та територіальну цілісність. По суті розпочалося реформування збройних сил України, яке вже має свої позитивні результати. На наш погляд, успішному і ефективному проведенню військової реформи може допомогти як позитивний так і негативний досвід військового будівництва національних держав періоду Української революції 1917-1921 рр.

Після Лютневої революції націонал-патріотичні сили в Україні утворили Центральну Раду. У березні-червні 1917 р. Раду та її політичну програму активно підтримують українські військові, які виявляли готовність підпорядкуватися новоствореному органу. Лідери УЦР мали реальну можливість розпочати формування власних збройних сил, якою не скористалися. Соціалістична більшість Ради вважала, що створення власної армії - короткостроковий етап на шляху до організації народної міліції, яка мала б виконувати правоохоронні функції. Ігнорування потреб військових, а інколи й побоювання їх, - призвело до трагічних наслідків. Центральна Рада фактично не мала військових сил протидіяти агресії Радянської Росії. 26 грудня на черговому засіданні Генерального Секретаріату М. Порш зробив доповідь про становище на фронті. Генеральний секретар з військових справ констатував, що армії як такої немає і наполягав на створенні нової. Були запропоновані основні принципи її формування, які закріплювалися постановою Секретаріату. У ній, зокрема, доручалось генеральному секретаріату з військових справ "приступити до організації добровольчої армії на платних засадах, як початок міліцейської армії" [1, с.63]. 3 січня 1918 р. Мала Рада ухвалила законопроект, підготовлений М. Поршем про утворення добровольчого народного війська [2]. Через декілька днів Державним банком Української Народної Республіки були випущені перші національні гроші. Незважаючи на те, що був прийнятий закон про створення української армії, який мав фінансове забезпечення, Центральна Рада не спромоглася

сформувати збройні сили. Населення вже не довіряло керівникам УНР і майже не реагувало на їх потуги створити нове українське військо. Через те, що вирішення найважливіших соціально-економічних проблем відкладалося, або ж затягувалося, Рада втратила підтримку селян та робітників - головної опори своєї влади. Населення ігнорувало заклики лідерів, постанови уряду та закони УНР. Молоду республіку практично нікому було нікому захищати, крім декількох підрозділів та патріотично налаштованої молоді - студентів і гімназистів.

На початку березня 1918 р. Центральна Рада повернулася до Києва. Враховуючи негативний досвід військового будівництва, було проведено реорганізацію Генерального військового штабу. У квітні міністерство військових справ разом з Генеральним штабом підготували новий план формування армії на основі територіального набору. Національна армія мала складатися з 8 корпусів піхоти і 4 корпусів кінноти. Розроблявся і інші заходи, які були спрямовані на створення регулярної армії, зокрема, план призову, що мав розпочатися восени [3, с.62]. Проте, часу на організацію нових збройних сил у Ради вже не було. У ніч з 29 на 30 квітня 1918 р. відбувся державний переворот. В Україні був встановлений гетьманат і проголошена Українська Держава.

Отже, досвід військового будівництва УНР доби Центральної Ради дає підстави зробити висновок, що гарантом політичної, економічної, культурної незалежності держави має бути боєздатна, добре організована, належним чином озброєна армія, яка спирається на підтримку народу і захищає незалежність та територіальну цілісність України.

Література:

1. Логвиненко И. А. Политическая деятельность Украинской Центральной Рады / И. А. Логвиненко. - Глобино : Изд-во "Полиграфсервис", 2000. - 96 с.
2. Нова Рада - 1918. - 5 січня ; 12 січня.
3. Історія держави і права України : у 2 т. Т. 2. / [В. Д. Гончаренко, О. Л. Копиленко, Б. Й. Тищик та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка, - Х. : Ін Юре, 2003. - 580 с.

**Мазніченко Дар'я Олександрівна,
ад'юнкт ад'юнктури та докторантури Харківського національного
університету внутрішніх справ**

Науковий керівник: Казанчук Ірина Дмитрівна, професор кафедри адміністративної діяльності ОВС Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДІЛЬНИЧНИХ ІНСПЕКТОРІВ МІЛІЦІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ ДИТИНИ ВІД НАСИЛЬСТВА: ІСНЮЮЧІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Насильство в сім'ї, а особливо якщо воно стосується дитини, є ак-

туальною проблемою сьогодення. Нажаль, необхідно констатувати, що сім'я як осередок суспільства, без підтримки держави та її державних інституцій, не завжди спроможна виконувати свої головні функції, зокрема щодо забезпечення належного добробуту та виховання дітей. В цьому аспекті відповідальна роль у запобіганні та протидії насильству в сім'ї належить органам внутрішніх справ, і насамперед, службі дільничних інспекторів міліції.

Часто першою особою, яка спілкується з жертвою насильства в сім'ї, є дільничний інспектор міліції. Крім припинення самого акта насильства, профілактичної роботи з кривдником, інших дій, які він виконує згідно зі своїми професійними обов'язками [1], дільничний інспектор може надати, виходячи з конкретних обставин, й іншу допомогу жертві насильства (психологічну, медичну). Дільничний інспектор як авторитетна і неупереджена особа, яка користується довірою учасників сімейного конфлікту, може також виступити посередником у вирішенні конфлікту [2, с. 83-87].

У зв'язку з необхідністю реформування органів внутрішніх справ, на наш погляд надзвичайно загострилась проблема особи самого дільничного інспектора міліції, його професійної підготовки. Розв'язання даного питання, в першу чергу пов'язується з оцінкою таких складових, як відношення дільничного до проблем інших людей, які проживають на території його обслуговування, професіоналізму при подоланні побутових конфліктів, та відповідальності за виконання службових обов'язків в напрямку запобігання та протидії насильству в сім'ї щодо дитини. Дільничний інспектор повинен розуміти і пам'ятати, що жоден сигнал щодо насильства в сім'ї не можна сприймати легковажно, що кожне втручання має індивідуальний характер. Нажаль, дільничні інспектори міліції інколи формально ставляться до розгляду заяв, повідомлень громадян, унаслідок чого правопорушники залишаються непокараними.

Так, моніторинг діяльності органів внутрішніх справ (насамперед, служби дільничних інспекторів міліції) щодо реагування на факти насильства в сім'ї, проведений у 2014 році ЦГЗ в областях показав, що майже в усіх областях більшість кривдників ставиться на облік із значним запізненням, іноді до 2 місяців. Офіційне попередження виноситься приблизно в 30 % випадків. При цьому не завжди є копії попереджень, журнал їх реєстрації тощо. В багатьох районах і деяких областях захисні приписи з питань насильства у сім'ї протягом 2014 року взагалі не вносились, незважаючи на те, що окремі громадяни притягувались до адміністративної відповідальності за статтею 173-2 КУпАП декілька разів. Кількість спеціальних карток обліку фактів скоєння насильства у сім'ї, які направляються у відділи у справах сім'ї, молоді та спорту, складає лише невеликий відсоток від кількості осіб, які перебувають на обліку в ОВС за скоєння насильства в сім'ї [3]. Проведені перевірки секторів дільничних інспекторів міліції райвідділів показали, що дільничні

інспектори міліції слабо орієнтуються у питаннях порядку організації своєї діяльності із протидії домашньому насильству, не знають вимог відповідних нормативних документів, боротьбу з випадками насильства у сім'ї пріоритетним напрямком роботи не вважають і не приділяють йому відповідної уваги. Службові заняття з цієї тематики з особовим складом в багатьох підрозділах не проводилися.

У свою чергу, за результатами проведеного громадською організацією «Асоціації моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів» моніторингу діяльності ОВС в усіх напрямках, включаючи протидію насильства в сім'ї, експертами Асоціації зроблений висновок про те, що «чітка і систематична, ефективна і злагоджена з іншими відомствами система раннього виявлення, оперативного реагування і вжиття заходів за кожним фактом насильства в сім'ї, його попередження, на сьогодні, на жаль, відсутня. Значних результатів по реалізації мети попередження насильства в сім'ї не досягнуто. А тому оцінка і рівень довіри населення на місцях, щодо результативності роботи ОВС з протидії насильству залишається вкрай низькими [3, с. 96]. Пов'язано це в першу чергу з тим, що на практиці діяльність служби дільничних інспекторів міліції та відділів кримінальної міліції у справах дітей в цьому напрямку не є реально пріоритетною. Належної уваги та контролю з боку керівництва цих служб в цілому вона не отримує. Враховуючи службову завантаженість, робота ДІМ, як правило зводиться до отримання звернення до особи, стосовно якої вчинено домашнє насильство і реагування на нього. Послідовна і цілеспрямована профілактична робота у цьому напрямку не проводиться, у тому числі і через недосконалість нормативно-правових документів (положення яких орієнтовані передусім на припинення фактів насильства, робота по його запобіганню декларується, але конкретні заходи не передбачаються). Їх положення орієнтовані, передусім, на припинення факту насильства, робота із його запобігання лише декларується, але конкретні заходи не передбачені.

На сьогодні дільничний інспектор може вжити достатньо ефективних заходів до домашнього дебошира [4, с.45] виключно за наявності однієї з умов: а) сімейного кривдника застали при скоєнні насильницьких дій; б) жертві сімейного насильства нанесені тілесні ушкодження; в) сімейний дебошир не заперечує свою вину або факт чинення насильства підтверджують свідки.

Складання та розгляд адміністративного протоколу за ст. 173-2 КУпАП можливо за умови визнання правопорушником своєї вини у вчиненому чи наявності свідків. Офіційне попередження про недопустимість насильницьких дій може бути винесено тільки після складання адміністративного протоколу за ст. 173-2 КУпАП [5], що, на нашу думку, є невірною практикою. Умовою винесення захисного припису є повторність скоєння насильства у сім'ї протягом року.

Зазначимо, що в діяльності кожного дільничного інспектора міліції часто виникають ситуації, коли він вимушений діяти згідно зі своїми

моральними поняттями добра і зла, справедливості, честі, гідності. В моральному обліку дільничного особливе місце займають його професійна честь та професійна гідність [6, с. 29]. Переважно від цих складових залежить здатність дільничного інспектора визначати з урахуванням умов і реальних можливостей найбільш ефективні шляхи та способи реалізації поставлених перед ним завдань у межах нормативно визначених повноважень.

Підсумовуючи усе вищесказане, визначимо основні шляхи удосконалення діяльності дільничних інспекторів міліції щодо захисту дітей від насильства.

По-перше, удосконалити законодавче забезпечення діяльності органів внутрішніх справ в сфері протидії насильства в сім'ї у напрямку деталізації повноважень дільничних інспекторів щодо подолання і припинення випадків насильства щодо дитини, привести норми відомчих нормативних актів у відповідність з міжнародними нормами і стандартами.

По-друге, покращити рівень громадського і відомчого контролю за виконанням дільничним інспектором заходів з профілактичної роботи у сім'ї, в яких скоюється насильство щодо дитини. Це значно підвищило б рівень заходів із захисту дітей від домашнього насильства.

По-третє, детально вивчати причини сімейного неблагополуччя і в необхідних випадках вилучати дітей з небезпечного оточення.

Література:

1. Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі МВС України [Електронний ресурс] : наказ МВС України від 11 лист. 2010 р. № 550 (Зареєстровано в Мін'юсті України 06.12.2010 р. за № 1219/18514) // Режим доступу : <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.
2. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання : навч.-метод. посіб. до спеціаліз. курсу з протидії насильству в сім'ї для курсантів вищ. навч. закладів МВС України [Електронний ресурс] / [уклад.: Запорожцев А. В., Лабунь А. В., Заброда Д. Г. та ін.] ; ОБСЄ, Координатор проектів ОБСЄ в Україні. – Київ, 2012. – 246 с. – Режим доступу: <http://www.romny-mcss.edukit.sumy.ua/Files/downloads/Насильство%20в%20сім'ї1.pdf>.
3. Інформаційно-методичні матеріали та аналіз нормативно-правової бази з питань попередження насильства над дітьми в сім'ї та поза нею / Авт.: Брижик В. О., Журавель Т. В., Кочемировська О. О., Нікітіна О. М., Христова Г. О. / За заг. ред. Журавель Т. В., Христової Г. О. – К.: ТОВ "К.І.С.", 2014 – 238 с.
4. Методичні рекомендації щодо організації роботи дільничних інспекторів міліції з протидії насильству в сім'ї /Укладачі Запорожцев А.В., Брижик В.О., Мусієнко О.М., Заброда Д.Г., Басиста І.В., Київ, 2012. – 322 с.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – додаток до № 51. – ст.1122.
6. Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні: правові, соціальні, психологічні аспекти /Заг. ред. О.О. Кочемировська, К.: Вид-во ФОП Клименко Ю.А., 2010. – 248 с.

**ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ В УМОВАХ ПРАВОВОГО
РЕЖИМУ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ**

Нестабільність політичної обстановки, економічна й соціальна кризи в суспільстві, ріст злочинності, тероризм та сепаратизм, державні перевороти й міжнаціональні конфлікти, правовий нігілізм, стихійні лиха, епідемії й епізоотії, екологічні проблеми й багато інших негативних процесів, що протікають у сучасній Україні, прямо й побічно продукують екстремальні ситуації. Адміністративно-правовий режим надзвичайного стану - досить складний і багатогранний конституційний інститут, дослідження й розвиток якого актуально сьогодні не тільки для України, але й для переважної більшості держав світового співтовариства. Тим більш актуальні дані проблеми в умовах недостатньої підготовленості органів державної влади й місцевого самоврядування до екстреного й інтенсивного реагування на них в умовах надзвичайної ситуації, найчастіше обумовленої дією не одного, а цілої сукупності вищезгаданих факторів. Крім того, неможна не відзначити актуальну в сучасних умовах проблему забезпечення конституційних прав і свобод людини й громадянина в умовах режиму надзвичайного стану. Особистість людини, її основні права й законні інтереси на сьогоднішній день далеко не завжди захищені в реальному житті держави й суспільства, - тим більше, в екстремальних умовах. На сьогоднішній день виникають проблеми організації діяльності органів внутрішніх справ в умовах правового режиму надзвичайного стану, що пов'язано з серйозним реформуванням силових відомств, зміни основних принципів їх функціонування, організаційно-штатного структурних підрозділів, системи управління, в т.ч. координації виконуваних службових завдань на основі прийнятих Верховною Радою України нових нормативних документів, що регламентують службову діяльність підрозділів. Отже, наявна соціально-політична ситуація вимагає сучасного нормативно-правового забезпечення службово-бойової діяльності ОВС, адаптованої до реалій сьогодення, а також розвитку наукової думки з питань нормативно-правового забезпечення дій ОВС в умовах надзвичайного стану.

В ст.1 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» надається визначення надзвичайного стану як особливого правового режиму, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють

загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до Закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Слід зазначити, що при виникненні НС, у першу чергу, небезпеці піддаються одразу кілька елементів оперативної обстановки: під загрозою опиняються життя і здоров'я багатьох людей, значна кількість державного та іншого майна; порушується встановлений режим роботи організацій, підприємств, установ і життя населення; створюється можливість для вчинення окремими особами протиправних дій.

Для підвищення ефективності організації діяльності ОВС в умовах режиму надзвичайного стану, на мій погляд, необхідно обов'язково проводити регулярні широкомасштабні тактичні навчання задіяних підрозділів, спрямованих на відпрацювання взаємодії та координації при виконанні поставлених службових. Для цього на керівництво оперативного штабу МВС та інших силових відомств покладаються завдання забезпечення підготовки персоналу ОВС до дій в умовах правового режиму надзвичайного стану, методичної організації участі персоналу органів внутрішніх справ у проведенні різноманітних невідкладних заходів: карантинних заходів під час епідемій і епізоотій, гасіння великих пожеж і здійсненні першочергових аварійно-рятувальних робіт при ліквідації великих аварій, катастроф, стихійних лих, масових заворушень, проведенні регіональних і інших великих операцій і заходів, а також розробку та впровадження плану дій при інших надзвичайних обставинах і ситуаціях.

Проведений аналіз практики діяльності органів внутрішніх справ у зазначених умовах свідчить, що реагування на будь-яку надзвичайну подію зазвичай передбачає здійснення заходів, для яких характерне задіявання великої кількості сил і засобів. Однак, як свідчить досвід, сам факт залучення великих сил проблеми не вирішує, тому що ефективність їх дій передбачає професійну, погоджену за завданнями, часом і місцем, взаємодію між службами, а також з іншими правоохоронними органами і силами громадськості. При різкому ускладненні завдань, зростанні їх кількості, появі нових функцій служб і підрозділів органів внутрішніх справ у процесі ліквідації НС, виникає необхідність у використанні інших, ніж у звичайних умовах, форм, методів і способів взаємодії. Діяльність по виконанню завдань при надзвичайних обставинах

здійснюється на міжвідомчій основі. Слід зазначити, що успішне виконання завдань при надзвичайних обставинах пов'язане з відповідною організацією механізму взаємодії з підрозділами інших силових відомств та органів виконавчої влади, найважливішими елементами якого є правові норми, що регулюють (визначальні) обсяг і зміст компетенції, її адекватність і достатність при розподілі виконуваних завдань і функцій. Таким чином, при введенні режиму надзвичайного стану, організація управління органами внутрішніх справ у районі їхнього розвитку включає наступні функції: організацію діяльності різних підрозділів і служб, керівництво ними, координацію їхньої роботи, контроль за її результатами. Це означає, що організація керування діяльністю органів внутрішніх справ у даних умовах являє собою процес, у рамках якого приймаються різні управлінські рішення, здійснюються робота з їхнього виконання й контроль за своєчасністю й повнотою реалізацією запланованих заходів. До основних форм даної взаємодії відносяться: постійна взаємна інформація; спільний розгляд і обговорення актуальних питань діяльності, планування заходів; виконання ухвалених рішень і запланованих заходів; погоджене розміщення сил і засобів при проведенні спеціальних заходів, а також спільний контроль за ходом здійснення ухвалених рішень і підведення підсумків спільної роботи.

На жаль, як показала ситуація загострення конфлікту на Сході України, існують великі прогалини у сфері практичної підготовки працівників підрозділів ОВС до дій в умовах надзвичайного стану. Плани розроблені, але не відпрацьовані практичні навички, відмічається недостатня координація та низька злагодженість задіяних підрозділів. Саме тому постійна спеціальна підготовка керівного складу, працівників органів внутрішніх справ, а також вирішення інших організаційних питань, безсумнівно, буде сприяти швидкій локалізації небезпечних подій та явищ, а також ліквідації їх негативних наслідків.

Висновки. Органи внутрішніх справ займають особливе місце у системі державних органів, що функціонують в умовах режиму надзвичайного стану, це обумовлене змістом завдань у розглянутих умовах діяльності. Від ефективності організації їхньої діяльності у великій мірі залежить безпосереднє забезпечення безпеки громадян, відновлення правопорядку. Безсумнівно, що для успішного виконання завдань, поставлених перед ОВС в умовах адміністративно-правового режиму надзвичайного стану, їхні обов'язки та права повинні відповідати основному принципу - нові обов'язки кореспондуються новим правам. Саме з цією метою і необхідно провести наукові розвідки щодо уточнення компетенції ОВС, тому що тільки наявність уточнених повноважень дає юридично обґрунтовані гарантії законності в реалізації функцій служб і підрозділів ОВС в умовах правового режиму надзвичайного стану. Представляється надзвичайно важливою і та обставина, що розширення компетенції ОВС при введенні адміністративно-правового режиму над-

звичайного стану необхідні зміни й у системі заходів примусу. Працівники ОВС не можуть переступити меж дозволеного в методах і засобах своєї діяльності по відновленню правопорядку. Їх перелік в цих умовах, на наш погляд, повинен бути розширений. Ускладнення компетенції ОВС буде проявлятися й у внутрішньому управлінні, у відносинах внутрішньо-організаційного характеру, що забезпечить готовність і стійкість функціонування ОВС при адміністративно-правовому режимі надзвичайного стану.

Література

1. Теорія управління в органах внутрішніх справ: Навчальний посібник / За ред. В.А. Ліпкана. – К.: КНТ, 2007. – 884 с.
2. Бахрах Д.Н. Административное право: Учебник для вузов / Д.Н. Бахрах. – М.: БЕК, 1999. – 386 с.
3. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 р. № 1550-III // Відомості Верховної Ради. – 2000. – № 23. – Ст. 176 (із змінами).
4. Гушин В.В. Чрезвычайное положение: административно-правовой аспект: Пособие / В.В. Гушин. – М.: ВНИИ МВД России, 1996. – 76 с.
5. Про затвердження Положення про Оперативний штаб МВС України та складу оперативного штабу МВС України: Наказ МВС України № 1268 від 07 грудня 2002 р.

**Маркова Єлизавета Миколаївна,
студентка факультету міжнародних економічних відносин та
туристичного бізнесу Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна**

Науковий керівник: Гавриленко О.А., професор кафедри міжнародного права Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

ПРОТИДІЯ МАЙНОВИМ ЗЛОЧИНАМ В УКРАЇНІ-ГЕТЬМАНЩИНІ ЗА «ПРАВАМИ, ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД» 1743 р.

Злочини майнового характеру (або ж злочини проти власності) є одними із найдавніших, оскільки виникли разом із появою суспільних відносин. У чинному Кримінальному Кодексі України відповідальність за злочини проти власності закріплено в розділі VI Особливої частини (статті 185–191) [1]. Злочинами майнового характеру вважаються суспільно небезпечні та протиправні діяння, що порушують право власності, спричиняють майнову шкоду приватній особі, колективу чи державі й учиняються, зазвичай, із корисливих мотивів.

На думку П. Захарченка, право України-Гетьманщини розрізняло серед злочинів проти власності лише крадіжку, пограбування та роз-

бійний напад[2, с. 124]. У зв'язку з особливостями суспільно-політичного, економічного життя населення, а також положенням та устроєм держави України-Гетьманщини було запроваджено низку засобів протидії злочинам майнового характеру, які найповніше показано у такому джерелі права, як «Права, за якими судиться малоросійський народ», 1743 р.

Дослідженню різних аспектів цього джерела права присвятили свої праці Ю. Дмитришин, Т. Остапенко, М. Колос, І. Бойко, О. Блажівська та багато інших відомих українських науковців. Проте слід зазначити, що в історико-правовій науці спеціальних праць, присвячених проблемі протидії майновим злочинам за кодифікованою збіркою «Права, за якими судиться малоросійський народ», донині не було.

«Права, за якими судиться малоросійський народ» є визначною пам'яткою права України, оскільки є однією з перших офіційних систематизацій права, яке діяло на українських землях; демонструє досягнення українського права, у якому органічно поєднувалися європейські та вітчизняні правові тенденції XVII - XVIII століття. Наведені факти обумовлюють актуальність історично-правових досліджень даного кодексу.

У зазначеному вище правовому документі відведено чільне місце артикулам та пунктам із визначення видів та розмірів покарання, варіантів протидії злочинам майнового характеру: їм повністю присвячено главу двадцять другу «Про пограбування, збитки і за це відшкодування» та двадцять четверту «Про злодіїв, покарання та страту їх, а також і про інші пов'язані із цим справи» [3, с. 714].

На прикладі артикулів глави двадцять другої можна дізнатися, яку міру покарання нестиме злочинець за завдання шкоди худобі, яка вважалася рухомим майном особи. У статті 2 глави 22 вказано, що той, «хто спеціально вб'є чийось скотину, той за неї має заплатити подвійну вартість» [3, с. 721].

Більш жорстку міру покарання у передбачено для тих, хто скоїв злочин проти майна таких верств населення, як шляхтичі чи військові. Наприклад, у статті 4 глави 22 можна знайти посилання на те, що особа, яка вкрала коня у шляхтича чи військового, має віддати потерпілому такого ж коня, а також заплатити потерпілому «так, як ніби скоєно злочин проти честі особи» [3, с. 667].

Найбільш повно розкрито міри протидії злочинам майнового характеру у Главі 24. Наприклад, за статтю 8, у якості протидії крадіжкам, що скоєно вперше, до злодія застосовувалися тяжкі тілесні покарання (побиття плітками). Якщо ж він скоював злочин вдруге, то порушнику відрізали вухо чи іншу частину тіла. У випадку, коли крадіжка скоєна і втретє, то у якості міри покарання застосовувалося таврування. Але якщо і після третього етапу таких санкцій злодій знову скоював дане протиправне діяння, то його засуджували до смертної кари.

Цікавим було також те, що деякі міри покарання встановлювалися окремо за ціну вкраденого. У статті 9 глави 24 вказано, що «усякий злодій, спійманий на місці злочину чи ні, який викрав на суму більше за 20 рублів, має бути повішеним, а речі, які він вкрав, мусить повернути. Якщо вони не будуть повернені, то злодій мусить виплатити за збитки позивачеві». Якщо ж особа скоїла злочин ціною 20 рублів чи менше, то такому злочинцю призначалися тілесні покарання (публічне побиття), а також він мав повернути вкрадені речі чи відшкодувати їх власність. При скоєнні злочину удруге чи втретє, до злодія застосовувалися такі покарання, як і у статті 8 глави 24.

У «Правах, за якими судиться малоросійський народ» передбачено покарання і для групи злочинців. Якщо у скоєнні злочину брало участь дві чи більше осіб, якими було вкрадено майна а/або грошей на суму більше двадцяти рублів, то того, хто керував злочинним угрупованням, страчували; до останніх членів злочинного угруповання застосовували такі міри покарання, як і до поодиноких злодіїв (тілесні покарання, майнові стягнення на користь постраждалого, таврування) [3, арт. 9 гл. 24].

За «Правами, за якими судиться малоросійський народ» існувала окрема практика застосування покарань за майнові злочини і для малолітніх злодіїв («хлопців не старше десяти років, а дівчат – не старше тринадцяти років», [арт. 10, глава 24]). Згідно з діючими законами, до дітей-злочинців не могла бути застосована смертна кара чи таврування, проте малолітні крадії підлягали тілесним покаранням, а їхні батьки мали відшкодувати збиток потерпілим. У разі скрутного матеріального становища родини та нездатності оплатити вартість вкрадених речей, діти мали працювати певний час у якості слуг у потерпілих [3, арт. 10, глава 24].

Досить суворе покарання передбачалося за майновий злочин при дворі імператора. У даному випадку при викраденні майна чи грошей на суму навіть меншу за 3 рублі, злочинцю «окрім жорстокого тілесного покарання треба відрізати вухо». Якщо крадій здійснював правопорушення вдруге, то до нього застосовувалася найвища міра покарання – смертна кара [3, арт. 11 п. 1 гл. 24].

Тяжким злочином за «Правами, за якими судиться малоросійський народ» вважалося розкрадання державної скарбниці. За скоєння такого злочину до порушника застосовували смертну кару (кваліфіковану, через повішання) [3, арт. 11 гл. 24].

Найбільш суворо каралися ті особи, які були викриті у крадіжках зі зломом. Такі злочинці мали повністю відшкодувати вартість вкрадених речей, а також, незалежно від суми вкраденого та кількості осіб, які скоїли злочин, до винних застосовувалася смертна кара. Така ж міра покарання була і для співучасників злочину (тих, хто виготовляв знаряддя для здійснення злочину і т.д.) [арт. 12 гл. 24]. Передбачалися й покаран-

ня за крадіжки церковного майна, а також за крадіжки з чужих угідь [3, арт. 18, 19, 22 гл. 24].

Аналізуючи текст «Прав, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. можемо дійти висновку, що заради протидії злочинам майнового характеру у той час застосовувалися досить жорсткі штрафні санкції, а також тілесні покарання. Для окремих випадків як вид покарання використовувалася проста чи кваліфікована смертна кара у якості залякування, профілактики майбутніх злочинів серед різних верств населення. Також слід зазначити, що, незважаючи на помітну гуманізацію, що відбулася протягом останнього сторіччя, до певної міри норми права, які існували в Україні-Гетьманщині XVII-XIX ст. справили вплив на сучасне кримінальне право України, а отже можемо відзначити наявність наступності у формуванні вітчизняної правової системи.

Література:

1. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Захарченко П. П. Історія держави і права України: підручник / П.П. Захарченко. – К.: Атіка, 2005. – 368 с.
3. Права, по которым судится малороссийский народ 1743 г. – К.: Универ.тип., 1879. – 1063 с.

**Марцеляк Олег Володимирович,
професор кафедри конституційного права Київського
національного університету імені Тараса Шевченка, доктор
юридичних наук, професор,**

РЕФОРМУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ ЙОГО ПРАВОЗАХИСНОЇ ФУНКЦІЇ

Становлення України як демократичної, правової, соціальної держави залежить від багатьох чинників і одним з головних є досконалий механізм забезпечення громадянам країни їх прав і свобод. Без його чітко визначених елементів і їх законодавчого врегулювання проголошені права і свободи втрачають сенс. Тенденцією конституційно-правового розвитку сучасної Української держави в цьому плані є подальший процес визнання міжнародних стандартів в галузі прав людини, удосконалення національного законодавства у цій сфері, в тому числі й розділу II Основного Закону, вироблення ефективних правових гарантій реалізації, охорони та захисту прав і свобод людини і громадянина.

Створена Президентом України Конституційна комісія напрацювала зміни до Конституції України, які спрямовані на децентралізацію державної влади, наділення народу ширшими повноваженнями єдиного

джерела влади на місцевому та регіональному рівнях, реформування судової гілки влади з точки зору ефективного захисту прав людини та оформлення і закріплення норм, що регулюють правовий статус людини і громадянина в Україні шляхом розширення переліку прав і свобод людини і громадянина, наповнення їх реальним змістом з позбавлення декларативності.

В цьому аспекті хотілось би відзначити і напрямки реформування Конституційного Суду України, які спрямовані на удосконалення його правозахисної функції.

Взагалі функціонування конституційних судів як особливих судових органів конституційного контролю – свідчення того, що відбувається правове збагачення суспільства і держави на демократичних засадах. Вони гарантують політичну і правову стабілізацію суспільства і держави, виступаючи в якості інституту стримання і протидії між гілками влади, інститутами громадянського суспільства і держави. Водночас громадяни отримують додаткову гарантію захисту своїх прав. Створюється важлива передумова зміцнення конституційних основ державності, перетворення конституції в основний закон держави і суспільства, якому мають відповідати всі інші нормативні акти країни.

Конституційний Суд України в цьому плані в цілому відповідає загальновизнаній природі єдиного органу конституційної юрисдикції. Як інститут механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина він все більше виступає в якості універсальної юридичної інституції, яка дає можливість відстоювати не тільки інтереси конкретної особи, але, в кінцевому результаті, і всього суспільства, сприяючи тим самим в першу чергу забезпеченню верховенства Конституції України, законності та становленню України як правової держави. Його функціонування слугує ефективною формою контролю за діяльністю вищих органів державної влади – Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, і таким чином він присікає зловживання ними владою, запобігає порушенню ними прав і свобод людини і громадянина. Саме Конституційний Суд України, як єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні, здійснює контроль за конституційністю законів і інших актів, що приймаються цими органами, наділений правом визнати неконституційними акти, що обмежують права і свободи людини і громадянина, діючи при цьому виключно на основі Конституції України і забезпечуючи цим її стабільність і верховенство.

Практика функціонування вітчизняного органу конституційної юрисдикції свідчить, що він, в цілому, справлявся з виконанням своїх функцій, в тому числі і правозахисної. Проте ця ж практика приводить нас до висновку про необхідність модернізації статусу Конституційного Суду України з тим, щоб він більш ефективно працював як орган конституційного контролю. Це ставить завдання вдосконалення вітчизня-

ної моделі єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні, напрацювати більш ефективно діючу його схему.

Конституційна комісія при Президентові України прийшла до висновку, що конституційно-правовий статус Конституційного Суду України потребує удосконалення у таких напрямках:

- по-перше, варто запровадити інститут конституційної скарги (ст. 151-1: «Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований при ухваленні остаточного судового рішення в її справі закон України суперечить Конституції України»);

- по-друге, слід позбавити Конституційний Суд повноваження офіційного тлумачення законів України, закріпивши в ст. 147 Конституції України, що він вирішує питання про відповідність законів та інших актів Конституції України і здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції;

- по-третє, у зв'язку з децентралізацією влади в Україні необхідно наділити Президента України повноваженням звертатися до Конституційного Суду України про відповідність Конституції України акта голови громади, ради громади, районної та обласної ради (п. 1-1 ст. 150) та передбачити, що Конституційний Суд України за зверненням Президента України надає висновки про відповідність Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум (ст. 151);

- по-четверте, конституційно передбачити, що діяльність Конституційного Суду України ґрунтується на принципах верховенства права, незалежності, колегіальності, гласності, обґрунтованості та обов'язковості ухвалених ним рішень та висновків (ст. 147);

- по-п'яте, вимогливіше підійти до підбору кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України – відбір суддів має здійснюватися на конкурсних засадах у визначеному законом порядку; претендувати на цю посаду можуть особи, які мають вищу юридичну освіту і стаж наукової діяльності у галузі права або професійний стаж роботи суддею чи адвокатом щонайменше п'ятнадцять років, проживає в Україні протягом останніх двадцяти років та володіє державною мовою (ст. 148) та чітко визначити підстави припинення повноважень судді Конституційного Суду України (1) закінчення строку його повноважень; 2) досягнення ним віку сімдесяти років; 3) припинення громадянства України або набуття громадянства іншої держави; 4) набрання сили рішенням суду при визнанні його безвісно відсутнім або оголошення померлим, визнання недієздатним або обмежено дієздатним; 5) набрання сили обвинувальним вироком щодо нього; 6) його смерті) і підстав звільнення судді Конституційного Суду України з посади (1) неспроможність виконувати свої повноваження за станом здоров'я; 2) порушення ним вимог щодо

несумісності; 3) вчинення ним дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування своїми обов'язками – що є несумісними зі статусом судді Суду або виявило його явну невідповідність займаній посаді; 4) подання ним заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням. Рішення про припинення повноважень судді Конституційного Суду України або про звільнення з посади судді Конституційного Суду України ухвалюється Судом щонайменше двома третинами від його конституційного складу (ст. 149-1);

- по-шосте, чітко на рівні Основного Закону передбачити гарантії діяльності суддів Конституційного Суду України як фінансової незалежності (Держава забезпечує фінансування та належні умови для діяльності Конституційного Суду України. У державному бюджеті України окремо визначаються видатки на діяльність Суду з урахуванням пропозицій його Голови. Розмір винагороди судді Конституційного Суду України встановлюється законом про Конституційний Суду України (ст. 148-1), так і загального характеру (Незалежність і недоторканність суддів Конституційного Суду України гарантуються. Вплив на суддів Конституційного Суду України у будь-який спосіб забороняється. Суддя Конституційного Суду України не може бути без згоди Конституційного Суду України затриманий чи утримуватись під вартою до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання його під час вчинення або безпосередньо після вчинення злочину. Суддя Конституційного Суду України не несе юридичної відповідальності за голосування у зв'язку з ухваленням Судом рішень та надання ним висновків, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку. Держава забезпечує особисту безпеку суддів Конституційного Суду України та їхніх сімей (ст. 149).

Ці та інші запропоновані зміни щодо удосконалення конституційно-правового статусу Конституційного Суду України матимуть наслідком розкриття більшого правозахисного потенціалу вітчизняного органу конституційної юрисдикції, його ролі у вітчизняному державотворенні на сучасному етапі.

**Мінченко Олександр Вікторович,
викладач Сумського училища професійної підготовки
працівників міліції, підпорядкованого УМВС України в Сумській
області**

СУБ'ЄКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Одне з центральних місць у різноманітній та багатоплановій діяльності держави займає виконання завдань із захисту прав і свобод людини, охорони прав та законних інтересів державних і недержавних організацій, боротьби зі злочинами та іншими правопорушеннями. Цей

різновид державної діяльності в юридичному аспекті отримав найменування „правоохоронна діяльність”, а заклади, що її здійснюють, - „правоохоронні органи”. Дані поняття ще перебувають у стадії становлення і навколо них серед фахівців тривають активні дискусії. Неоднозначне розуміння цих правових категорій зумовлене, головним чином, відсутністю чіткого визначення поняття "правоохоронні органи" у законодавстві України.

Правоохоронна діяльність як багатоаспектна діяльність спрямовується політичними й управлінськими засобами на блокування соціальних відхилень, локалізацію соціальної напруги або правових конфліктів. Складна система правоохоронної діяльності реалізується у різних типах.

Структурно до системи правоохоронної діяльності входять:

діяльність органів із забезпечення правосуддя;

діяльність органів прокуратури;

діяльність з виявлення, запобігання та розслідування злочинів;

діяльність із захисту державної безпеки, державного

кордону та охорони громадського порядку.

В Україні за чинним законодавством можлива тільки державна правоохоронна діяльність. Недержавна правоохоронна діяльність не передбачена, хоч участь громадян в охороні правопорядку та державного кордону є досить розвиненою та регламентованою.

Основними суб'єктами правоохоронної діяльності є правоохоронні органи.

Отже, правоохоронний орган - це державний орган, основним предметом діяльності якого є законодавчо-визначені функції, статус з охорони права, відновлення порушеного права, організація виконання покарання, захисту державної безпеки, підтримки правопорядку та забезпечення стану законності.

Органи внутрішніх справ - один з елементів системи правоохоронних органів України. Центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань, є Міністерство внутрішніх справ України, статус якого детально врегульовано „Положенням про Міністерство внутрішніх справ України”.

Серед суб'єктів правоохоронної діяльності особливе місце займають органи, які здійснюють спеціальну правоохоронну діяльність. Такі органи мають особливий статус, визначений законодавчо. Так, у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» до підрозділів, які можуть здійснювати такі дії належать підрозділи:

МВС України - кримінальна, транспортна та спеціальна міліція, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю, судова міліція;

Служби безпеки України - розвідка, контррозвідка, військова контррозвідка; органів;

Державної прикордонної служби України - розвідувальний орган спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах» охорони державного кордону, підрозділами з охорони державного кордону органів охорони державного кордону та Морської охорони, забезпечення внутрішньої безпеки, забезпечення власної безпеки, оперативного документування та оперативно-технічними;

управління державної охорони - підрозділ оперативного забезпечення охорони виключно з метою забезпечення безпеки осіб та об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона;

органів державної податкової служби - оперативні, підрозділи податкової міліції;

- органів і установ Державного департаменту України з питань виконання покарань - оперативні підрозділи;

розвідувального органу Міністерства оборони України - оперативні, оперативно-технічні, власної безпеки.

Спеціальною правоохоронною діяльністю є діяльність спеціальних служб (оперативних підрозділів), що здійснюється в інтересах безпеки суспільства та держави, забезпечення кримінального судочинства в межах, визначених національним законодавством.

**Міщенко Ліна Володимирівна,
ст. викладач кафедри правового забезпечення господарської
діяльності Харківський національний університет внутрішніх
справ**

ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ У ФІНАНСОВО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Актуальне і важливе значення при з'ясуванні правової природи фінансової відповідальності держави та учасників бюджетних відносин є визначення функцій відповідальності, які спрямовані на досягнення певного результату. Так, А. Й. Іванський наводить таке визначення функцій фінансово-правової відповідальності, яке, на нашу думку, можна пристосувати до бюджетних правовідносин, зокрема: «Функції фінансово-правової відповідальності в сфері бюджетних правовідносин – це основні напрямки її правового впливу на бюджетні правовідносини, в яких виявляється її соціальне призначення і за допомогою яких досягаються цілі, завдання та призначення фінансово-правової відповідальності [1, с. 52]. Підґрунтя функцій фінансово-правової відповідальності у різних сферах суспільних відносинах складають загальні засади, притаманні

юридичній відповідальності взагалі, а також специфічні принципи зокрема, враховуючи сферу застосування.

В основі реалізації фінансово-правової відповідальності у сфері бюджетних правовідносин знаходиться регулятивна функція, яка спрямована на діяльність як учасників фінансових правовідносин зокрема, так і держави в цілому. Зворотна дія, яка випливає з норм, що встановлюють фінансово-правову відповідальність в сфері бюджетних правовідносин, обумовлює стабільне і нормальне функціонування бюджетних відносин. Через застосування регулятивної функції знаходить закріплення твердження, що бюджетні відносини існують лише у формі правовідносин. У юридичній літературі висловлюється думка, що регулятивна функція проявляється у формуванні правових настанов і орієнтацій, у позиції щодо поведінки. Вона дозволяє визначити форму належної поведінки [2, с. 13], тобто за допомогою вказаної функції простежується динаміка бюджетних відносин. Регулятивна функція фінансово-правової відповідальності пов'язана з правоохоронною функцією держави.

Правоохоронна функція фінансово-правової відповідальності в сфері бюджетних правовідносин направлена на здійснення загального і спеціального попередження з метою не допустити скоєння правопорушення у майбутньому у сфері бюджетної діяльності шляхом виховання. На переконання В. П. Нагребельного, завдання правоохоронної функції проявляються у зміцненні дисципліни в бюджетних правовідносинах, що передбачає добросовісну реалізацію наданих прав і виконання передбачених правовими нормами обов'язків [3, с. 195]. Таким чином, правоохоронна функція спрямована насамперед на попередження протиправної поведінки суб'єктів бюджетних правовідносин.

Каральна функція фінансово-правової відповідальності у сфері бюджетних правовідносин є напрямком правової дії на правопорушника. Фінансові санкції застосовують за бюджетні правопорушення, що припускає невиконання винною особою покладеного на неї публічного обов'язку; їм властиві окремі каральні характеристики. Тобто призначення каральної функції полягає у настанні негативних наслідків майнового чи особистого характеру для правопорушника.

Відновлювальна функція спрямована на усунення шкоди, яку правопорушення у сфері бюджетних правовідносин заподіяло публічним інтересам. У широкому розумінні об'єктом відновлювального впливу є відносини, що існують у процесі публічної бюджетної діяльності. Оскільки правопорушення в окресленій сфері може заподіяти шкоду не лише майновим відносинам, а й дестабілізувати організаційні та управлінські відносини, а через це зашкодити й економічним інтересам держави загалом — шляхом дестабілізації бюджетної системи, то саме відновлювальній функції фінансово-правової відповідальності у сфері бюджетних правовідносин слід надати великого значення.

Виховна функція фінансово-правової відповідальності у сфері бюджетних правовідносин полягає у формуванні високого рівня правосвідомості, допустимих і бажаних стереотипів поведінки, поваги до закону. Вона має закріплювати ціннісні ідеали та правову культуру і справляти в кінцевому рахунку зворотний вплив на правосвідомість суб'єктів правовідносин. Таким чином виховна функція проявляється через формування правової культури в суб'єктів бюджетних відносин.

Таким чином, функції фінансово-правової відповідальності у сфері бюджетних відносин - регулятивна, правоохоронна, каральна, відновлювальна, виховна реалізуються у фінансовій діяльності держави з метою попередження противоправних діянь, усунення порушень бюджетного законодавства та удосконалення бюджетної діяльності. Нормативне закріплення механізму фінансово-правової відповідальності за порушення бюджетного законодавства потребує уточнення статей розділу 5 Бюджетного кодексу України.

Література

1. Іванський А. Й. Фінансово-правова відповідальність : теоретичний аналіз / А. Й. Іванський. – О. : Юридична література, 2008. – 504 с.
2. Комаров В. А. Діяльність центрів зв'язків з громадськістю органів внутрішніх справ України щодо зміцнення правопорядку та профілактики правопорушень : організаційно-правові питання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / В. А. Комаров– Харків, 2006. – 20 с.
3. Нагребельний В. П. Фінансове право України. Загальна частина / В. П. Нагребельний, В. Д. Чернадчук, В. В. Сухонос. – Суми : Університетська книга, 2004. – 230 с.

**Навроцький Олексій Олексійович,
аспірант юридичного факультету Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна**

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

Однією із важливих запорук формування громадянського суспільства в Україні є розвиток діяльності молодіжних громадських організацій. У відповідності до Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» від 01.12.1998 р. № 281-XIV молодіжними громадськими організаціями в Україні визнаються об'єднання громадян віком від 14 до 35 років, метою яких є здійснення і захист своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших спільних інтересів[1]. Очевидним є те, що без належної підтримки держави розвиток вказаного інституту громадянського суспільства неможливий. В зв'язку з цим, доцільно визначити організаційно-правові гарантії діяльності молодіжних громадських організацій в Україні.

На даний момент, держава забезпечує молодіжним громадським організаціям в Україні систему гарантій функціонування. Зокрема, це:

1) участь молодіжних громадських організацій у підготовці та прийнятті рішень з питань державної політики щодо дітей та молоді (молодіжні громадські організації залучаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування до розроблення і обговорення проектів рішень з питань державної політики щодо дітей та молоді. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування є ініціаторами розробки державних цільових програм та проектів концепцій, які стосуються молоді, а також розглядають пропозиції до них від молодіжних громадських організацій у порядку, визначеному законом);

2) фінансова підтримка діяльності молодіжних громадських організацій (органи виконавчої влади при затвердженні місцевих бюджетів передбачають видатки на реалізацію програм молодіжних та дитячих громадських організацій.

Крім того, вони мають право делегувати молодіжним громадським організаціям

повноваження щодо реалізації відповідних програм (проектів, заходів). У цьому випадку вони подають молодіжним громадським організаціям фінансову та матеріальну допомогу і здійснюють контроль за реалізацією наданих повноважень, у тому числі за цільовим використанням виділених коштів);

3) Організаційно-управлінське сприяння діяльності молодіжних громадських організацій (держава сприяє наданню молодіжним громадським організаціям інформації про державну політику щодо дітей та молоді, методичної та організаційної допомоги з питань соціального становлення та розвитку молоді і дітей, створенню підприємств, установ і організацій, які надають послуги молоді та дітям або сприяють зайнятості молоді).

Враховуючи наведене вище, є підстави заключити, що держава взяла твердий курс на сприяння розвитку і популяризації діяльності громадських організацій молоді як важливої складової демократичного розвитку нашої країни. Активізація європейської інтеграції України дає підстави очікувати найближчим часом поглиблення цього процесу та формування нових форм самоорганізації молодого покоління.

Література

Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» від 01.12.1998 р. № 281-XIV // Відомості Верховної ради України. — 1999. — №1. — Ст. 2

**ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Внаслідок євроінтеграційних процесів, проведення адміністративної реформи, а також здійснення децентралізації публічної влади особливої уваги набувають питання проведення реформ у всіх сферах та напрямках розвитку держави. Особливої уваги в цьому аспекті набувають питання, пов'язанні із формуванням та реалізацією державної регіональної політики у сфері вищої освіти в Україні. Оскільки, освіта в сучасному світі – важливий чинник культурного розвитку особистості, формування громадянського суспільства, економічної могутності та політичної незалежності держави, які виступають фундаментом її національної безпеки. Рівень розвитку будь-якої держави визначають саме освічені люди.

Несистемність державної регіональної політики в цілому та у сфері освіти зокрема, стала однією з важливих причин стримування комплексного соціально-економічного розвитку та стабільності в державі, ускладнення умов для зміцнення позицій України у міжнародному інтелектуальному співробітництві, повільного здійснення інноваційних перетворень на місцях, виникнення та загострення багатьох соціальних, економічних, екологічних та інших проблем. Це актуалізує дослідження питання щодо формування та реалізації цілеспрямованої, системної державної регіональної політики у сфері вищої освіти із врахуванням адаптації останньої до міжнародних стандартів у цій сфері.

Сьогодні в Україні питання державної регіональної політики у сфері вищої освіти перебувають у стадії розвитку. Водночас виявилися серйозні проблеми та недоліки її функціонування, що істотно позначилося на розвитку національного науково-технологічного і творчого потенціалу, стримує становлення нової інноваційної моделі розвитку країни, ускладнює відносини України з провідними державами світу.

Отже, необхідність створення в Україні ефективної державної регіональної політики у сфері вищої освіти обумовлена вимогами часу. Одним із завдань держави в цьому напрямі є не тільки проголошення, але й створення дієвого механізму формування та реалізації останньої. Про це свідчить проведений аналіз законодавчих актів, який дає можливість виділити певні чинники, які обумовлюють неефективність державної регіональної політики у сфері вищої освіти. До таких чинників можна віднести такі:

- відсутність державного стратегічного регіонального планування у сфері вищої освіти, яке б дозволяло точніше та обґрунтованіше визна-

чати основні довгострокові та поточні пріоритети регіонального розвитку на загальнодержавному та регіональному рівні;

- відсутність підготовки висококваліфікованих фахівців та робітничих кадрів для задоволення потреб регіонів з урахуванням пріоритетів їх розвитку;

- недостатнє стимулювання співробітництва між навчальними закладами, науково-дослідними установами і підприємствами регіонів;

- відсутність правової бази розвитку новаторської і раціоналізаторської роботи на підприємствах;

- неналежна підтримка та розвиток інтелектуального і творчого потенціалу через систему освіти та навчання протягом життя; відсутність створення регіональної мережі наукових, технологічних та індустріальних парків, а також системи правової, кадрової та інформаційної підтримки інноваційної діяльності у сфері вищої освіти та багато інших.

Тому проблема формування та реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти залишається у центрі уваги юридичної науки, а багатоаспектний характер дослідження визначає необхідність звернень до цієї проблематики різних галузей наукових знань. У зв'язку з цим, значно підвищується значення адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти. Разом з тим у вітчизняній юридичній літературі зазначені питання хоч і вивчалися, але конкретно щодо реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти досліджувалися недостатньо, без комплексного підходу, а існуючі наукові праці ці питання розглядали фрагментарно або в рамках ширшої адміністративно-правової проблематики. Так, дослідження присвячені проблемам реалізації права на освіту громадян та механізму їх забезпечення розглядались в роботах В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурки, Н. В. Бондарчук, В. О. Боняк, Р. Г. Валєєва, С. М. Гусарова, К. Г. Гриценка, В. С. Журавського, Т. О. Коломоєць, А. Т. Комзюка, М. Н. Курка, В. І. Пальчикова, Н. В. Ракши, К. М. Романенка, Л. І. Тарусової, Р. В. Шаповала, С. М. Ярового та інших. Однак, останні лише частково стосуються визначення правових підстав, завдань та напрямків формування та реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти.

Отже, відсутність достатнього наукового підґрунтя, наявність прогалин у адміністративно-правовому регулюванні та практиці упорядкування правозастосовчої діяльності органів публічної влади щодо реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти визначають актуальність подальшого дослідження у цьому напрямку, що дозволить підвищити ефективність діяльності регіональних органів публічної влади, створить правову основу та умови для ефективної реалізації останньої.

ТЕОРІЯ РЕФОРМ ТА ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ
РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Кожна держава прагне удосконалити свою діяльність з реалізації відповідних функцій. Однією із форм такого удосконалення є проведення реформ. Особливості та перебіг здійснення останніх відображають певний рівень як загальнотеоретичної правової думки, так і стан концептуальних та доктринальних розробок цієї проблеми в юридичній науці. Тому важливо, щоб реформаторський процес розглядався як значуща наукова проблема. Разом з тим часто заходи щодо реформування судової системи визначаються й реалізуються без належного наукового обґрунтування, а науці відводиться лише роль теоретичного підтвердження вже здійсненого. Аналіз сучасного наукового доробку з вказаної проблематики, нормотворчої діяльності парламенту дає підстави говорити про те, що законодавство та практика випереджають доктрину реформування, а роль науки часто зводиться до коментування вже зробленого.

Зазвичай під судовою реформою найперше розуміють її зміст, напрямки реформування, і значно менше – механізм проведення. Це вказує на недостатній рівень осмислення управлінсько-правових проблем судового реформування. Та чи не першочергове значення для успішного проведення реформи має управлінська діяльність, що передбачає комплекс системних заходів, спрямованих на регулювання вказаного процесу. Вищевказане дає можливість говорити про адміністративно-правові засади реформування судової системи як сукупність правових норм, що визначають основні цінності, принципи, завдання, форми та методи розвитку нормотворчої і розпорядчої діяльності органів державної влади з метою вдосконалення судової системи, оптимізації її внутрішньоорганізаційної діяльності щодо забезпечення належного виконання покладених на неї завдань, функцій і повноважень.

Реформаторам варто пам'ятати, що суспільство, як самодіяльне утворення, має два джерела удосконалення: внутрішнє і зовнішнє. Об'єктивна багатоспрямованість еволюційних рішень вимагає відмови від силового тиску на соціальні системи. Як наголошує М.Курдюмов, досить важливо «навчитися замінювати управлінські команди, що йдуть від зовнішніх джерел, на процеси самоорганізації системи, уміти збуджувати її внутрішні сили, які б швидко породжували адекватні даному соціальному середовищу структури, що тривко самопідтримуються та раціонально функціонують» [1, с. 268-270].

Прикладом певних елементів саморегуляції у вітчизняній судовій

системі можна назвати реформу 1864 року. Визначальним фактором, що сприяв реформі, стала поява в адміністрації людей, здатних її підготувати і провести – чиновників-юристів, чиновників-управлінців, які, ставши суб'єктами управлінського процесу, були активними реформаторами і визначали його характер. Проте в ході впровадження сучасної судової реформи цей досвід не було враховано повною мірою. Хоча, як справедливо зазначено В. Онопенком, І. Коліушком та Р. Куйбідою, судова система не здатна сама себе реформувати, але думка суддівського корпусу в ході її розробки, безумовно, має враховуватись [2, с. 55].

Судова реформа, як і кожна інша реформа, потребує інформаційного забезпечення та підтримки з боку засобів масової інформації. Адже вони значно впливають на громадську думку, правову позицію громадян, формують імідж судової влади тощо. Певною мірою кінцевий результат реформи також залежить від того, як суспільство сприймає закладені в основу реформи ідеї, якою мірою їх підтримує.

Не викликає сумніву, що рівень довіри суспільства до судової влади потребує постійного адекватного реагування з боку її самої. Вона має діяти транспарентно. Транспарентність судової влади визначають як сукупність засобів та способів, що дозволяють інформувати населення про існування судових інстанцій, прийняті судові рішення, порядок діяльності судових органів та органів суддівського самоврядування тощо [3, с. 228]. Варто додати, що одним із напрямків транспарентності має стати інформування суспільства й про реформування судової системи, починаючи від обґрунтування його необхідності і завершуючи оцінюванням впровадження реформи та її подальших перспектив.

Для адекватного оцінювання процесу реформування варто спиратись на відповідні критерії його ефективності, що містили б оцінку досягнення мети і виконання поставлених завдань, діяльності відповідних державних органів, рівня її впровадження громадськістю, міжнародною спільнотою тощо. Саме на цьому етапі важлива взаємодія і співпраця всіх гілок влади, органів самоврядування, громадських структур. Звичайно, важлива роль відводиться судовій владі, яка у взаємодії з іншими гілками влади і втілює саму реформу в життя, і оцінює її ефективність, і вказує на необхідність коригування вказаного процесу. Як свідчить практика, під час довготривалого періоду реформування вітчизняної судової системи саме цей етап був недостатньо відпрацьований, що призводило до нівелювання його ідей, відсутності позитивних результатів тощо.

Процес реформування має здійснюватися на основі певних загальних засад, таких як: системний взаємозв'язок із іншими державними реформами, поєднання державних і самоврядних засад, наукове підґрунтя її проведення судової, чіткий розподіл функцій та повноважень між органами судової влади, іншими державними органами, громадськими формуваннями, повноваження яких мають пряме відношення до судової діяльності тощо.

На основі вищеназаних принципів можливо визначити етапи впровадження реформи. Перший етап – початковий або підготовчий. У ході його має здійснюватися підготовка до процесу реформування, яку визначатимуть наступні заходи: всебічне вивчення стану функціонування судової системи на тлі соціально-економічного, суспільно-політичного та культурного розвитку держави, наукове обґрунтування необхідності проведення реформи, розроблення і затвердження концепції реформування та вироблення конкретних заходів щодо втілення даної концепції в життя. Безумовно, що це спільна робота органів усіх гілок влади, науковців, самоврядних органів тощо.

Другий етап – правотворчий. На даному етапі має відбуватись правотворча діяльність компетентних державних органів зі створення правових норм і нормативно-правових актів. Цей процес має відбуватися за участю громадськості, із залученням засобів масової інформації, проведенням роз'яснювальної роботи, круглих столів, семінарів, конференцій тощо. Важливо, щоб владні структури дали рівне право участі у цьому процесі опозиції, що не тільки уможливить покращення процесу реформування, а й сприятиме посиленню авторитету влади. Пасивність громадськості, зайняття позиції стороннього спостерігача часто приводить до того, що будь-яка реформа сприймається як реформа для влади. До речі, не менш важливим фактором є встановлення зворотного зв'язку між владою і громадськістю, бачення громадськістю реакції владних структур на її пропозиції, чого можна досягти шляхом обговорення та коментування надісланих пропозицій, рекомендацій конференцій представниками відповідних владних структур, фахівцями у засобах масової інформації, на веб-порталах, під час проведення відеоконференцій тощо.

Третій етап – це етап впровадження реформи, що за необхідності, може здійснюватися поступово. Якщо це відбувається таким чином, важливо чітко визначити мету і завдання кожного із етапів, простежити взаємозв'язки між ними, володіти інформацією про досягнуті результати з метою корегування наступних дій. Моніторинг ходу впровадження реформи має важливе значення. Це один із факторів, що забезпечить успішний процес її проведення, дасть змогу оперативно реагувати на певні проблеми і недоліки тощо.

Останній етап варто визначити як етап корегування. Після відповідного оцінювання стану впровадження реформи, її позитивних рис і недоліків досить важливо оперативно провести корегування процесу реформування, визначити конкретні заходи, необхідні для ліквідації певних недоліків, спрогнозувати значення їх застосування та визначити пріоритети розвитку судової системи в майбутньому. На даному етапі важливо, щоб реформа не перетворилась у контрреформу.

У ході проведення судової реформи має застосовуватись системний підхід, тобто реформа має носити системний характер. При системному реформуванні всі складові реформи охоплені єдиною реформаторською ідеологією, зміни мають послідовний характер, здійснюються поетапно і

поступово. У цьому сенсі слушним є зауваження науковців про те, що коли не вдається реалізувати повномасштабну судову реформу, то варто виділити в ній окремі пріоритети і втілювати їх по чергові, відповідно до єдиної стратегії. Недосконалість концептуального бачення реформування судової системи часто породжує непослідовність, не виправдане зволікання, поспішність у її проведенні. Вітчизняна судова реформа час від часу ставала заручницею різних політичних сил. Хоча в ідеалі має ґрунтуватися на чіткій науково обґрунтованій стратегії. Тому досягнення якісних результатів судової реформи неможливе без цілеспрямованої та узгодженої роботи науковців над усіма її аспектами, у тому числі й теоретико-методологічним. Саме такий підхід сприятиме виробленню цілісної доктрини реформування та успішному проведенню судової реформи.

Література:

1. Лук'янець В.С. Сучасний науковий дискус: Оновлення методологічної культури / В.С.Лук'янець, О.М. Кравченко, Л.В. Озадовська. – К.: Четверта хвиля, 2000. – 300 с.
2. Коліушко І.Б. Пріоритети судової реформи на сучасному етапі / І.Б. Коліушко, Р.О.Куйбіда // Право України. – 2010. – № 5. – С. 55–63.

**Одерій Ольга Миколаївна,
здобувач кафедри цивільного права та процесу факультету
права та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ**

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВЛАСНИКІВ СПІЛЬНОГО МАЙНА БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ

Право власності традиційно визнається основним економічним правом, яким природно наділена фізична особа. У певних ситуаціях реалізація права власності ускладнюється особливостями суспільних відносин, в рамках яких воно реалізується. У повній мірі це стосується реалізації права власності на спільне майно багатоквартирного будинку.

На сьогодні питання реалізації права власності на майно багатоквартирного будинку не тільки недостатньо вивчені на доктринальному рівні, а і мають слабе законодавче підґрунтя. Загальними актами, які у певній мірі регулюють ці відносини є Конституція України [1] та Цивільний Кодекс України [2]. Зокрема, відповідно до ст. 382 Цивільного кодексу України [2], набуваючи право власності на квартиру - ізольоване помешкання в житловому будинку призначене та придатне для постійного проживання, власнику квартири в багатоповерховому житловому будинку належать на праві спільної сумісної власності приміщення загального користування, опорні конструкції будинку, механічне, електричне, сантехнічне та інше обладнання за межами або всередині квартири, яке обслуговує більше однієї квартири, а також споруди, будівлі, які призначені для

забезпечення потреб усіх власників квартир, а також власників нежитлових приміщень, які розташовані у житловому будинку.

Специфіка регулювання об'єднання співвласників багатоквартирного будинку передбачається у Законі України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» від 29.11.2001 № 2866-III [3].

У статті 2 вказаного Закону визначено, що його дія поширюється на відносини суб'єктів права власності щодо користування та розпорядження нерухомим майном у об'єднанні, асоціації. При цьому, у статті 12 Закону визначено, що управління неподільним та загальним майном житлового комплексу здійснює управитель шляхом:

- належної експлуатації житлового комплексу та забезпечення відповідних умов користування власним, неподільним та загальним майном власників;

- накопичення необхідних коштів на проведення поточних та капітальних ремонтів відповідно до законодавства;

- отримання відшкодування від винної особи за збитки, заподіяні майну, яке перебуває у нього на балансі, або своєчасного звернення до суду щодо відшкодування збитків у примусовому порядку.

Важливо зазначити, що особливості цивільно-правового статусу власників у значній мірі визначаються договором між власниками приміщень і управителем. Згідно статті 13 Закону, істотними умовами цього договору є найменування сторін, предмет договору, права сторін щодо здійснення управління житловим комплексом, обов'язки сторін щодо надання послуг по експлуатації житлового комплексу та оплати цих послуг, вичерпний перелік послуг, вартість кожної послуги та загальна вартість щомісячного платежу, порядок контролю та звіту сторін, наслідки невиконання умов договору, перелік форс-мажорних обставин, строк дії договору, умови продовження та припинення дії договору, дата укладення договору [3].

Поряд з цим, вказаний Закон не врегульовує питання правового режиму спільного майна багатоквартирного будинку, прав, обов'язків та відповідальності власників такого майна, особливостей статусу органів управління багатоквартирним будинком. У зв'язку з існуванням цієї прогалини у правовому регулюванні у 2014 році А. Яценюком було подано проект Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» [4]. Цей законопроект містить важливі положення, врегулювання яких на нормативному рівні позитивно вплине на забезпечення цивільно-правового статусу власників майна багатоквартирного будинку. Зокрема, у п. 6 ст. 1 визначено, що спільне майно багатоквартирного будинку — приміщення загального користування (в тому числі допоміжні), несучі, огорожувальні та несуче-огорожувальні конструкції будинку, механічне, електричне, сантехнічне та інше обладнання всередині або за межами будинку, в тому числі всередині або за межами житлового або нежитлового приміщення, яке обслуговує більше одного житлового або нежитлового приміщення, а також

споруди, будівлі, які призначені для задоволення потреб усіх співвласників багатоквартирного будинку та розташовані на прибудинковій території, та права на земельну ділянку, на якій розташований багатоквартирний будинок та його прибудинкова територія, у разі державної реєстрації цих прав. У статті 5 визначено особливості правового режиму такого роду майна. У статтях 6 і 7 містяться переліки прав і обов'язків співвласників багатоквартирного будинку. Зокрема, вони мають право вільно користуватися спільним майном багатоквартирного будинку з урахуванням умов та обмежень, встановлених законодавством або рішенням співвласників; брати участь в управлінні багатоквартирним будинком особисто або через уповноважену особу; одержувати інформацію про технічний стан спільного майна багатоквартирного будинку, умови його утримання та експлуатації, про витрати на утримання спільного майна багатоквартирного будинку та доходи, отримані від його використання та інші права. У той же час, вони зобов'язані: забезпечувати належне утримання та належний санітарний, протипожежний і технічний стан спільного майна багатоквартирного будинку; забезпечувати технічне обслуговування та у разі необхідності проведення поточного та капітального ремонту спільного майна багатоквартирного будинку; використовувати спільне майно багатоквартирного будинку за призначенням тощо. Ці положення є особливо важливими з точки забезпечення цивільно-правового статусу власників майна багатоквартирних будинків, оскільки незаперечним є той факт, що саме права і обов'язки фізичних та юридичних осіб складають ядро їх цивільно-правового статусу.

Таким чином, цивільно-правовий статус власників спільного майна багатоквартирного будинку на сьогодні не є законодавчо врегульованим у достатній мірі. У зв'язку із цим, необхідно заповнювати прогалини у регулюванні цієї сфери шляхом належної законотворчої діяльності, зокрема шляхом прийняття Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку».

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141
2. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356
3. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку. Закон України від 29.11.2001 № 2866-III // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2866-14/conv>
4. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку. Проект закону // <http://www.minregion.gov.ua/attachments/content-attachments/2942/Проект%Закону%20України.pdf>

**Остапенко Інна Олегівна,
здобувач кафедри загальноправових дисциплін факультету
права та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ**

Науковий керівник: Попова Світлана Миколаївна, професор кафедри загальноправових дисциплін факультету права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук

**ВІЙСЬКОВА СЛУЖБА ПРАВОПОРЯДКУ ЯК СУБ'ЄКТ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ**

В умовах побудови громадянського суспільства, становлення правової держави подальше зміцнення законності, правопорядку та військової дисципліни у Збройних Силах України, забезпечення конституційних прав військовослужбовців, як і всіх громадян України, набуває особливої актуальності.

Одним з основних суб'єктів забезпечення законності, правопорядку та військової дисципліни, захисту конституційних прав військовослужбовців у Збройних Силах України є Військова служба правопорядку (далі – Служба правопорядку) – спеціальне правоохоронне формування у складі Збройних Сил України, призначене для забезпечення правопорядку і військової дисципліни серед військовослужбовців Збройних Сил України у місцях дислокації військових частин, у військових навчальних закладах, установах та організаціях, військових містечках, на вулицях і в громадських місцях, для запобігання злочинам, іншим правопорушенням у Збройних Силах України, їх припинення, для захисту життя, здоров'я, прав і законних інтересів військовослужбовців, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, працівників Збройних Сил України, а також для захисту майна Збройних Сил України від розкрадання та інших протиправних посягань, а так само для участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах.

Питання забезпечення законності, правопорядку та військової дисципліни в Збройних Силах України, забезпечення конституційних прав і свобод військовослужбовців досліджувались вченими різних галузей юридичних наук, такими як М. І. Козюбра, А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков, Т. О. Пікуля, Ю. Є. Полянський, С. Ю. Поляков, Б. М. Ринажевський, О. Ф. Скакун, І. В. Солов'євич, та ін.

Служба правопорядку здійснює спеціальну правоохоронну діяльність. Предмет такої діяльності є особливим, конкретно визначеним функціональними законами, що регламентують специфічні повноваження вказаного правоохоронного органу. Правоохоронна діяльність

реалізується через правоохоронну функцію держави, здійснюється в межах правоохоронних відносин та відповідає їх принципам [4, 27].

Діяльність Військової служби правопорядку є частиною державного управління, яке забезпечується виконанням низки функцій, під якими розуміють конкретні напрямки діяльності Служби правопорядку, що реалізуються шляхом безпосередніх, взаємопов'язаних дій, спрямованих на досягнення мети управління [5, 30].

Для здійснення правоохоронної діяльності Військова служба правопорядку згідно зі статтею 8 Закону України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» наділена певними функціями адміністративного і кримінального характеру, а саме:

- попереджувати, виявляти, припиняти злочини та інші правопорушення, вчинені у військових частинах, а також в інших місцях військовослужбовцями, військовозобов'язаними під час проходження ними зборів та працівниками Збройних Сил України під час виконання ними службових обов'язків;

- приймати та реєструвати заяви і повідомлення про злочини та інші правопорушення, вчинені у військових частинах, а також в інших місцях військовослужбовцями, військовозобов'язаними під час проходження ними зборів та працівниками Збройних Сил України під час виконання ними службових обов'язків, своєчасно приймати стосовно них обґрунтовані і законні рішення;

- припиняти адміністративні правопорушення і здійснювати провадження у справах про адміністративні правопорушення, що віднесені до компетенції Служби правопорядку Кодексом України про адміністративні правопорушення;

- виявляти причини та умови, що сприяють вчиненню злочинів та інших правопорушень у Збройних Силах України, вживати заходів щодо їх усунення, брати участь у правовому вихованні військовослужбовців, працівників Збройних Сил України;

- розшукувати і затримувати військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, які самовільно залишили військові частини чи місця служби або не з'явилися в строк без поважних причин на військову службу, а також тих, які переховуються від органів досудового розслідування або суду, чи засуджених, які ухиляються від виконання кримінального покарання;

- брати участь у проведенні профілактичної роботи серед військовослужбовців, схильних до вчинення правопорушень, сприяти військовому командуванню, органам військового управління в забезпеченні військової дисципліни серед військовослужбовців;

- забезпечувати у передбачених законом випадках виконання кримінальних покарань стосовно військовослужбовців, які за вироком суду засуджені до тримання в дисциплінарному батальйоні або до кри-

мінального покарання у вигляді арешту;

- запобігати диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах;

- взаємодіяти з військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, органами внутрішніх справ, іншими правоохоронними органами, у тому числі обмінюватися з ними інформацією для виявлення правопорушень;

- проводити розшук вогнепальної зброї, бойових припасів до неї або вибухових речовин, викрадених або втрачених у військових частинах;

- виконувати в установленому законом порядку і в межах своєї компетенції доручення слідчого, прокурора, ухвали суду та постанов суддів;

- здійснювати в межах своєї компетенції нагляд за дорожнім рухом військових транспортних засобів, контроль за виконанням у Збройних Силах України вимог законодавства з питань забезпечення безаварійного використання техніки; вести облік та розподіл номерних знаків, реєстрацію військових транспортних засобів Збройних Сил України;

- погоджувати в установленому законодавством порядку з відповідними органами перевезення великогабаритних, великовагових і небезпечних вантажів транспортними засобами Збройних Сил України, забезпечувати їх супроводження та контроль за дотриманням особливих умов, правил, норм і стандартів з організації перевезення зазначених вантажів;

- брати участь у виконанні завдань військовими частинами у разі їх залучення в установленому законом порядку до проведення робіт під час введення режиму воєнного або надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях;

- забезпечувати збереження знайдених, вилучених у затриманих та заарештованих осіб, які тримаються на гауптвахті, документів, речей, цінностей та іншого майна, а також передавати органам внутрішніх справ документи і речі цивільних осіб, затриманих на території військових частин (військових об'єктів);

- охороняти та конвоювати затриманих чи взятих під варту військовослужбовців та військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, а також тих, що відбувають покарання у дисциплінарному батальйоні;

- надавати у межах своєї компетенції допомогу органам державної влади, органам місцевого самоврядування, військовому командуванню, органам військового управління та їх представникам, громадським організаціям у провадженні їх законної діяльності у разі протидії їм або небезпеки з боку правопорушників - військовослужбовців Збройних Сил України;

- повідомляти не пізніше ніж у триденний строк про вчинення

військовослужбовцями та військовозобов'язаними під час проходження ними зборів злочинів та інших правопорушень командирів (начальників) військових частин, до особового складу яких належать такі особи, а відповідного прокурора - негайно;

- повідомляти органи державної влади та органи місцевого самоврядування, військове командування, органи військового управління, громадськість за місцем служби або роботи особи, в тому числі цивільних громадян, які незаконно перебували на території військової частини або військового об'єкта і вчинили протиправні дії, про вчинення ними правопорушення, провадження стосовно якого належить до компетенції Служби правопорядку;

- брати участь у підготовці та проведенні гарнізонних заходів [1].

Важливою ділянкою правоохоронної діяльності Служби правопорядку є організація відбукання покарання засуджених військовослужбовців у вигляді тримання в дисциплінарному батальйоні. Порядок відбукання покарання засуджених військовослужбовців передбачається спеціальною інструкцією [3].

Основні обсяги правоохоронної діяльності Служби правопорядку виконує начальник органу управління Служби правопорядку в гарнізоні, який підпорядковується начальникові відповідного вищого органу управління Служби правопорядку. Обов'язки начальника органу управління Служби правопорядку в гарнізоні визначені Статутом гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України, затвердженому Законом України від 24 березня 1999 року № 550-XIV [2].

Правоохоронна функція Служби правопорядку має імперативний характер, реалізація її актів підсилюється можливістю застосування засобів державного примусу. Приписи адміністративно-правових норм, що регламентують правоохоронну діяльність Служби правопорядку, у переважній більшості не передбачають можливості вибору варіанта поведінки у суб'єкта правових відносин, який не має владних повноважень [6, 152].

Таким чином, забезпечення законності, правопорядку та військової дисципліни, захисту конституційних прав військовослужбовців у Збройних Силах України Військовою службою правопорядку охоплює цілу сукупність доволі різних сфер військово-службових відносин, що вимагає від військовослужбовців Служби правопорядку високого професіоналізму, самовідданості, відповідальності і розуміння значущості виконуваних завдань. Але самих зусиль Служби правопорядку в забезпеченні законності, правопорядку та військової дисципліни у Збройних Силах України замало, необхідним є підвищення правової культури всіх осіб, які проходять військову службу, виховання всього особового складу військових формувань у дусі неухильного виконання статутних вимог, військової присяги, підвищення ролі командирів і начальницького

складу в забезпеченні правопорядку та військової дисципліни у Збройних Силах України.

Література:

1. Про військову службу правопорядку у Збройних Силах України // Закон України від 07.03.2002 № 3099-III // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3099-14>
2. Про Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України // Закон України від 24.03.1999 № 550-XIV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/550-14>.
3. Інструкція про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні // наказ Міністерства оборони України від 18.05.2015 № 215 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0691-15>.
4. Пікуля Т.О. Правоохоронні органи України в механізмі держави: моногр. / Т.О. Пікуля – Тернопіль: Астон, 2005. – 200 с.
5. Ринажевський Б. М. Військова дисципліна, законність та правопорядок - необхідні умови забезпечення військової служби / Б. М. Ринажевський // Віче. – 2010. – № 18 (вересень) – С. 29—32.
6. Ринажевський Б. М. Правоохоронна функція Військової служби правопорядку у Збройних Силах України / Б. М. Ринажевський // Південноукраїнський правничий часопис. – 2010. – № 2. – С. 151–153.

Панов Ігор Олексійович,
доцент кафедри загальноправових наук факультету права та
масових комунікацій Харківського національного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ МИТНИХ ОРГАНІВ
ЯК СУБ'ЄКТІВ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Діяльність відомств, покликаних захищати права громадян, десятиліттями викликала справедливую критику. Але ситуація, яка склалася останніми роками, висунула на порядок денний необхідність невідкладного реформування саме всього існуючого сектору безпеки і оборони держави, складовою якого є правоохоронна система.

Найбільш зацікавленим у реформуванні нинішньої репресивної правоохоронної системи в ефективний державні органи, які дійсно будуть захищати права, свободи та соціально-економічні інтереси громадян, гарантувати встановлений державою порядок, боротися з правопорушеннями в економічній, фінансовій сферах, сферах державної та громадської безпеки, є суспільство. Необхідність реформи правоохоронних органів України також визнається і самими працівниками правоохоронних структур. За даними авторитетних соціологічних дослідних

центрів, актуальність загальнодержавної реформи підтримують дві третини (66%) громадян України.

Нинішня реформа є далеко не першою за роки незалежності. Кожна зміна на рівні керівництва держави або відомства неодмінно супроводжувалася подібною ініціативою щодо реформування та оновлення. Анонсування чергової реформи, як правило, відбувалося після зміни влади або напередодні чергових виборів. При цьому, попередні концепції, стратегії, плани реформування великою мірою схожі з нинішніми, особливо в частині обґрунтування необхідності реформи та її цілей.

Сьогодні, практично ні у кого не викликає сумніву факт того, що митні органи виконують правоохоронні функції, тобто ті функції, які держава делегувала їм для виконання завдань по забезпеченню встановленого порядку переміщення через державний кордон товарів, транспортних засобів комерційного призначення, валютних цінностей, спадщини, гуманітарної допомоги і інших речей, які підлягають контролю та оформленню для подальшого вільного їх використання на території України і за її межами.

З огляду на завдання митної служби, які вона реалізує на виконання Законів України та підзаконних нормативно-правових актів, що регламентують порядок та обсяг такої діяльності, сьогодні не виникає питання про належність митних органів до правоохоронної системи країни.

Науковим дослідженням питань виконання правоохоронних функцій, правоохоронної діяльності, реалізації правоохоронних завдань митними органами присвячені роботи багатьох видатних правознавців, серед яких О. М. Бандурка, О. К. Бессмертний, В.Т. Білоус, Г.Ю. Дагаєва, Є.В. Додін, С.В. Ківалов, А.Т. Комзюк, Б.А. Кормич, Т.В. Корнєв, Л.О. Копцева, С.Н. Ляпустін, В.П. Науменко, М. І. Мельник, М. І. Хавронюк, І. Є. Марочкін, П. В. Онопенко, Н.Г. Панько, П.В. Пашко, В.М. Плїшкін, Д.В. Приймаченко, О.А. Троянський, С.Г. Христенко та інші автори. Переважна більшість з них, ґрунтуючись на законодавстві, включають митні органи в систему правоохоронних органів. Проте окремі автори концепцій та проектів реформ правоохоронної системи, тез та статей про її діяльність, не пояснюючи свої позиції, не відносять митні органи до правоохоронних, що, реально, не відповідає законодавству і не відображає сутності та змісту митної діяльності.

За висновками аналітиків діяльність державної митної служби як складової системи правоохоронних органів піддається реформуванню та оптимізації, значно частіше та у більшому ступені ніж інші правоохоронні відомства. Це відбувається від того, що митна політика, яку реалізують митні органи, є одним із визначальних факторів економічної, ідеологічної, політичної та міжнародної безпеки нашої держави. Але заходи, які спрямовані на втілення ідей реформування правоохоронної системи, до сьогодні, не відзначалися логікою і послідовністю у прийнятті управ-

лінських рішень, проводилися не комплексно, не збалансовано і не одночасно у всіх її структурах. А по суті, для її реалізації достатньо взяти за основу і втілити в розбудову митних органів і навіть всієї правоохоронної системи структурну модель, наприклад, митних органів Великої Британії або Німеччини. Сьогодні фахівцями з митної справи обговорюється митна система Сполучених штатів Америки, як можливий зразок побудови митної галузі у системі державних органів України.

Але в період реформування митної галузі, використовуючи з цією метою ту або іншу модель побудови митних органів, насамперед, важливо не допустити перетворення митних органів у кишенькову організацію, яка у подальшому буде використовуватися з метою обслуговування олігархічних структур, ігнорувавши при цьому загальновизнану у всьому світі правоохоронну спрямованість діяльності митних органів, належність їх до державної системи захисту прав та свобод людини.

Нажаль, митна служба знову стала предметом торгу між владними структурами, розмінною монетою під час розподілу сфер впливу. Все гучніше звучать заяви заангажованих державних та політичних діячів про те, що митні функції держави можна без економічних та соціальних наслідків передати приватним підприємствам або іноземним підрядним структурам.

При цьому, природньо, ніхто з «реформаторів» та «закордонних експертів» не хоче згадувати про державну монополію у встановленні та стягуванні митних платежів, про правоохоронну сутність митної системи, про правоохоронні функції митних органів, виконання яких забезпечує, у першу чергу, економічну безпеку країни, захист внутрішнього ринку від нечесної конкуренції, неякісних та небезпечних для людей товарів, права та законні інтереси суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Як вагома складова частина сил по захисту національного суверенітету України, забезпечення її економічної безпеки, митна служба України характеризується відомими ознаками правоохоронного органу.

Українське законодавство не залишило без уваги цей важливий напрям діяльності митної служби. Формально законодавець вже давно визнав митні органи правоохоронними органами, чітко і детально зафіксував правовий статус конкретних митних органів та їх загальні правоохоронні завдання у Митному кодексі і інших нормативних актах.

Разом з цим, вважаю за необхідне у черговий раз проаналізувати деякі визначальні складові діяльності митних органів, що характеризують їх як органи, які виконують правоохоронну функцію, як органи, які є складовою правоохоронної системи.

Наступні характеристики базуються на завданнях, які у відповідності з законодавством вирішують митні органи, реалізуючи державну політику у митній галузі та свідчать про правомочність у правоохоронній сфері:

- захист економічних інтересів України;
- забезпечення єдності митної території України (виключна юрисдикція України на її митній території, єдиний порядок переміщення через митний кордон);
- захист прав і законних інтересів громадян, господарюючих суб'єктів і державних органів, контроль за виконання ними обов'язків у сфері митної справи;
- забезпечення виконання вимог митного законодавства на етапах митного контролю, митного оформлення і сплати митних платежів при переміщенні через митний кордон та транзит митною територією України товарів, транспортних засобів комерційного призначення;
- захист споживчого ринку щодо заборон та обмежень на ввезення на територію держави та вивезення за її межі товарів, предметів, валютних цінностей, наркотичних засобів, зброї, радіоактивних елементів, рослин, тварин, транспортних засобів, культурних цінностей, об'єктів інтелектуальної власності тощо;
- боротьба з контрабандою, наркобізнесом та міжнародним тероризмом;
- протидія корупції та аналіз ризиків;
- попередження, виявлення та припинення порушень митних правил;

- провадження по справах про адміністративні правопорушення та притягнення до адміністративної відповідальності порушників митного законодавства на засадах законності та презумпції невинуватості.

Митні органи України виконують покладені на них функції з використанням юридичних заходів, які відносяться до числа заходів державного примусу. Вживання адміністративно-примусових заходів строго регламентоване Митним кодексом України і іншими нормативно-правовими актами, в тому числі міжнародного законодавства.

Найбільш типовим заходом державного примусу, що застосовується митними органами, є адміністративний примус, до якого відносяться заходи адміністративного попередження, заходи адміністративного припинення та заходи адміністративної відповідальності. Серед них такі, як митний контроль, перевірка з митною метою документів, системи обліку, звітності і фінансово-господарської діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, інших учасників митних відносин, які переміщують товари, предмети і транспортні засоби через митний кордон, огляд товарів і транспортних засобів, особистий огляд, адміністративне затримання, тимчасове вилучення документів, товарів, предметів та транспортних засобів, винесення рішення про застосування до осіб, винних у вчиненні порушень митних правил, адміністративного стягнення і виконання рішень про накладення адміністративних стягнень, застосування посадовими особами митної служби фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї.

Незважаючи на явний пріоритет фіскальною складової діяльності вітчизняних митних органів перед правоохоронної та неоднозначність визначення у законодавстві України питання щодо митних органів як правоохоронних, ми маємо правові і практичні підстави стверджувати про те, митні органи являють собою охоронний інструмент держави у сфері державної митної справи, а їх діяльність має чітко виражений правоохоронний характер, багато в чому обумовлений самою структурою митної справи, рівнем координації діяльності митною службою і її нормативною базою, а також тим, що всі основні завдання, цілі, повноваження в галузі митної справи митні органи здійснюють тільки з урахуванням інтересів держави, охороняючи права та законні інтереси її громадян, зміцнюючи її державний суверенітет, національну та економічну безпеку.

Література:

1. Конституція України : від 28 черв. 1996 р. ст. ст. 1, 3, 6, 8, 29, 55, 59, 106 п.10, 116 п. 1, 2, Розділ VII, VIII, XII. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
3. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 р. // ВВР України. —1994. —№11. —Ст. 50.
4. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993р. // Відомості Верховної Ради України, 1994, №11.- Ст. 50, 1999, №4.- Ст. 35, 2002, №33.- Ст. 236.
5. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 черв. 2003 р. № 964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
6. Приймаченко Д. В. Правоохоронна діяльність митних органів України: ознаки й поняття / Д. В. Приймаченко // Митна справа. — 2004. — №6. — С. 14–18.
7. Марочкін І. Є. Організація судових та правоохоронних органів : навч. посіб. для студентів юрид. спец. ВНЗ освіти / Н. В. Сібільов, О. М. Толочко, І. Є. Марочкін, В. В. Афанасьєв, В. С. Бабкова – Харків : Право, 2000. – 272 с.
8. Федотов О. П. До питання оперативно-розшукової діяльності в митних органах України / О. П. Федотов // Митна справа. — 2003. — № 3. — С. 24–34.
9. Мельник М. І. Суд та інші правоохоронні органи. Правоохоронна діяльність: закони і коментарі :навч. посіб. / авт. і упоряд.: М. І. Мельник, М. І. Хавронюк. – Київ : Атіка, 2000. – 512 с.
10. Бандурка А. М. Судебные и правоохранительные органы Украины : учебник / под ред. А. М. Бандурки. – Харьков : Ун-т внутр. дел, 1999. – 146 с.
11. Маляренко В. Т. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підручник / В. Т. Маляренко, О. С. Захарова, В. Я. Карабань, В. С. Ковальський та ін. – Київ : Юрінком Інтер, 2004. – 376 с.

12. Про затвердження Примірного положення про підрозділ внутрішньої безпеки митного органу, спеціалізованої митної установи та організації : наказ Держ. митної служби України від 8 трав. 2009 р. № 432.
13. Про затвердження Примірного положення про Службу (відділ) митної варті : наказ Держ. митної служби України від 5 жовт. 2010 р. № 1146.
14. Матеріали прес-конференції заступника Голови Державної митної служби України С. Сьомки [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.customs.gov.ua.

**Панова Оксана Олександрівна,
доцент кафедри адміністративної діяльності ОВС ФФПМГБ
та КМСД Харківського національного університету внутрішніх
справ, к.ю.н.**

ЩОДО КОМПЕТЕНЦІЇ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

В сукупності основних сил по охороні громадського порядку слід, перш за все, акцентувати увагу на підрозділах патрульної служби поліції, оскільки вони є ядром всіх сил, що використовуються в забезпеченні правопорядку. Формування підрозділів патрульної служби викликано, перш за все, необхідністю вирішення трьох взаємообумовлених завдань: а) створення професійного ядра; б) збільшення щільності нарядів поліції; в) підвищення ефективності і якості роботи патрульних нарядів.

Компетенція сил патрульної служби реалізується в межах норм, встановлених законодавчими актами. Згідно із Законом України «Про Національну поліцію» [1], Положенню про підрозділи міліції громадської безпеки особливого призначення [2] та інших, компетенцію сил органів внутрішніх справ можна розділити на три групи: 1) право, що сприяє безпосередньому виконанню службових обов'язків; 2) право, що сприяє опосередкованому виконанню службових прав; 3) право, що дозволяє співробітникам активну реалізацію тих, що належать їм конституційних прав і свобод.

До першої групи прав співробітника патрульної поліції відносяться: а) ознайомлення з документами, що визначають його права і обов'язки відповідно до посад в органах внутрішніх справ, наприклад, це може бути «Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ» [3] або інші нормативно-правові акти, критерії оцінки якості роботи і умов просування по службі, а також організаційно-технічні умови, необхідні для виконання ним посадових обов'язків; б) ознайомлення зі всіма матеріалами своєї особистої справи, відгуками про свою діяльність та іншими документами до внесення їх в особисту справу, залучення до особистої справи своїх пояснень; в) проведення на вимогу посадової особи розслідування для

спростування відомостей, що порочать його честь і гідність; г) право на звернення співробітника патрульної служби до суду для вирішення суперечок, пов'язаних з державною службою, у тому числі по питаннях атестації, перевodu на службу в іншу місцевість, її проходження, дисциплінарної відповідальності, звільнення зі служби органів внутрішніх справ.

До другої групи прав співробітника патрульної поліції відносять: а) отримання в установленому порядку інформації і матеріалів, необхідних для виконання посадових обов'язків. Наприклад, це може бути оперативна інформація, технічна або правова інформація та інше; б) відвідувати в установленому порядку для виконання посадових обов'язків підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності; в) ухвалення рішень і участь в їх підготовці відповідно до посадових обов'язків; г) перепідготовка (перекваліфікація) і підвищення кваліфікації за рахунок відповідного бюджету; д) внесення пропозицій по вдосконаленню організації роботи органів внутрішніх справ.

Третю групу прав співробітника патрульної поліції складають:

а) участь за своєю ініціативою в конкурсі на заміщення вакантної посади; б) право на просування по службі (займає особливе місце серед останніх прав посадової особи патрульної служби; воно має специфічний характер і є особисто-службовим суб'єктивним правом, оскільки в ньому органічно пов'язані особисті інтереси посадової особи як представника влади і людини, а з іншого боку, і інтереси органів внутрішніх справ; враховуючи характер і зміст права на просування по службі, воно є індивідуальним); в) об'єднання в професійні союзи (асоціації) для захисту своїх прав, соціально-економічних і професійних інтересів та інше; г) пенсійне забезпечення з врахуванням стажу посадової особи в органах внутрішніх справ; д) право на грошове забезпечення, що складається з посадового окладу, окладу за спеціальне звання, надбавки за вислугу років, а також премій за результатами роботи.

Таким чином, реалізація патрульною поліцією всього масиву наданих їй прав, дозволить в повному об'ємі виконувати свої завдання по охороні громадського порядку та забезпечення громадської безпеки.

Література:

1. Про національну поліцію : закон України (набирає чинність 07 листопада 2015 р.). [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.golos.com.ua/article/257729>
2. Про затвердження Положення про підрозділи міліції громадської безпеки особливого призначення: Наказ МВС від 08.05.2014 № 447 // Офіційний вісник України від 16.05.2014 — 2014 р., № 37
3. Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ України : постанова Кабінету Міністрів УРСР від 29 липня 1991 р., № 114 // Урядовий кур'єр. – 1991 – № 2. – Ст. 19 (зі змінами та доповненнями).

**Пашкеев Михаил Александрович,
заместитель начальника кафедры гражданского и трудового
права учреждения образования «Академия Министерства
внутренних дел Республики Беларусь», полковник милиции,
кандидат юридических наук, доцент;**

**Гапоненко Евгений Валентинович,
курсант 4 «Б» курса 2107 учебной группы, факультета милиции
учреждения образования «Академия Министерства внутренних
дел Республики Беларусь».**

ЗАРОЖДЕНИЕ ПОНЯТИЯ ПИСЬМЕННОЕ ДОКАЗАТЕЛЬСТВО

Письменные доказательства – важная часть любой доказательственной системы, можно сказать, ее концептуальная часть. В зависимости от отношения в национальном праве к документам и иным письменным актам вырабатываются стандарты юридической безопасности правовых отношений, определяются цели гражданского правосудия. Там, где письменное доказательство – «лучший» и основной источник информации о фактах, приоритетным является стабильность и неизменность правовых отношений и гражданского оборота в целом [1, с. 11].

Согласно классическому пониманию теории государства и права, система права Беларуси входит в романо-германскую систему права и, следовательно, римское процессуальное право позволяет изучить генезис основ доказательств.

На формирование института доказательств определенное влияние оказало римское право, в котором достаточно подробно были разработаны нормы, касающиеся свидетелей, их классификация, порядка освидетельствования в суде, правила о письменных доказательствах.

Письменные доказательства как средства доказывания берут свое начало в римском праве и назывались они документами. Все письменные документы принято было делить на два вида: публичные (*public tabulae*) и частные (*instrumenta oruvata*). К публичным документам относили: 1) книги, ведением которых занимались магистры (например, приходно-расходные книги республики); 2) документы частных лиц, положенные на хранение в публичное место, например, в храм, а позже в особый архив; 3) документы, которые подвергались регистрации писцом.

К частным относились три группы документов: 1) приходно-расходные книги; 2) банковские книги, где фиксировались финансовые операции; 3) различные документы, не входящие в первые две группы (в частности, расписка, которая давалась кредитору должни-

ком). Устав 1864 также делил письменные доказательства на публичные (public tabulae) и частные (instrumenta privata) [2, с. 89-92].

Стоит обратить внимание, что письменные доказательства не сразу заняли свое место в ряду с судебными доказательствами. Причина была в том, что основными доказательствами были показания свидетелей, которые давались устно, а также улики, добытые в ходе обыска дома обвиняемого (причем обыск должен был проходить в точно установленной законом процедуре, чтобы исключить возможность подбрасывания улик), а только потом свидетельства, почерпнутые из бумаг (выемка бумаг). Письменные доказательства учитывались только, если речь шла о документах официального содержания и назначения (не о частных документах): бумаги следовало представлять в оригиналах непосредственно суду» [3, с. 10].

С течением времени некоторые документы, которые имели значение для общества, должны были обязательно подвергнуться регистрации.

Публичные документы имели бесспорную силу над частными, так как не могли подлежать какому-либо сомнению. Любой частный документ приобрести силу доказательства мог только в том случае, если он соответствовал указанным в законе условиям. Такими особыми условиями были: в суд предоставлялся только оригинал документа, а в случае, если была предоставлена копия, то доказательством оно не считалось; письменный документ, который выступал в роли доказательства должен быть подписан в присутствии семи свидетелей и с приложением соответствующей печати; в случае, если документ содержал факты, которые были указаны в любом другом документе, то такие документы доказательством не являлись; документы, которые были предоставлены в качестве доказательств не должны были затрагивать и вредить интересом другого человека.

В дальнейшем письменные документы начинают играть ведущую роль, даже более чем свидетельские показания. Римский юрист Марцелл писал: «Сенат установил, что ценз и государственные акты имеют большее значение, чем свидетели». Юстиниан установил всеобщую обязанность давать свидетельские показания и всеобщую обязанность представлять документы.

Профессор Бодри-Лакантинери, позже, вслед за многочисленными восторженными комментаторами французского Гражданского кодекса, торжественно скажет: «Из всех видов доказательств только письменное удостоверяется исключительно высокого доверия со стороны закона. Составленное заранее, в то время, когда стороны не имеют другой цели и иного интереса, чем констатировать истину, оно сохраняет ее без искажений и, при необходимости познания действительных отношений, воспроизводит ее с беспристрастности, которую не смогло бы

обеспечить свидетельство устное. Письменные акты – это немые, но неподкупные свидетели» [1, с. 103].

Как уже отмечалось, у римлян к письменным доказательствам относились торговые книги. Позже они вышли из употребления вследствие упадка нравов и кредита в империи. При императорах им уже совсем не давалось веры, так как считалось, что каждый в них пишет, что хочет. Но в торговых городах Италии в купеческом быту вновь появился обычай книговодства. Ведение книг с течением времени стало считаться даже обязанностью каждого торгового человека.

В теории гражданского процесса нет такого определения письменных доказательств, которое не подлежало бы критике и которое полностью и всесторонне определяло бы сущность письменных доказательств. Ни в постреформенном законодательстве Российской империи, ни в гражданских процессуальных кодексах советской эпохи, а равно в новейшем процессуальном законодательстве не дается единственного понятия письменного доказательства в единстве его главных признаков. Дело в том, что практика никогда не нуждалась в таком единственном для всех видов письменных доказательств определении. До тех пор пока документ был тесно связан с его носителем, а письменная форма преобладала, каких-то особенных проблем с определением принадлежности конкретного источника информации к категории письменных доказательств не возникало.

Трудность определения письменных доказательств состоит в том, что в письменной форме могут быть даны объяснения сторон, третьих лиц и заключение эксперта, поэтому внешне письменные заключения эксперта ничем не отличаются от письменных доказательств. Это обстоятельство затрудняет и усложняет выработку дефиниции письменного доказательства.

Литература

1. Медведев, И.Г. Письменные доказательства в частном праве России и Франции – *Written evidence in private law of Russia and France* / И.Г. Медведев. – СПб.: Юрид.центр пресс, 2004. – 405 с., [1] л. портр – (Теория и практика гражданского права и гражданского процесса) УДК: 347.94(470). – ISBN 5-94201-333-0;
2. Вершинин, А. П. Гражданский процесс / А.П. Вершинин. – Изд. 3-е, переработанное и дополненное. – Москва : Изд. Группа «Проспект», 2000. – 213 с.;
3. Омельченко, О.А. Римское право: учеб./ О.А. Омельченко. - М.: ТОН-Остожье, 2000.– 208 с.

**ПОЛІЦЕЙСЬКЕ ПІКЛУВАННЯ ЯК ПРЕВЕНТИВНИЙ ЗАХІД
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ**

2 липня 2015 р. Верховна Рада прийняла Закон України № 580-VIII «Про Національну поліцію» (далі – Закон) [1]. Прийняття цього законодавчого ознаменувало початок нового етапу розвитку правоохоронної системи України. У державному механізмі України замість міліції засновується новий орган – поліція. Серцевиною правового статусу нової для українського суспільства Національної поліції стало надання органам поліції нових повноважень, здійснення яких має на меті максимально задовольнити суспільний попит на забезпечення міцного правопорядку і громадської безпеки. Відповідно, виникає об'єктивна потреба у науковому дослідженні превентивних заходів, які буде здійснювати поліція. Один з таких заходів – поліцейське піклування.

Поліцейське піклування являє собою соціально орієнтований превентивний захід, що застосовується стосовно осіб віком до 16 років, яка залишилися без догляду, стосовно особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення, стосовно особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або особи, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі.

Застосування поліцейського піклування має низку організаційно-правових наслідків. Зокрема:

- 1) передавання неповнолітніх осіб батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування;
- 2) передавання осіб, які втекли з психіатричного чи лікувального закладу до відповідних закладів;
- 3) передавання осіб, які втратили здатність самостійного пересування у спеціальний лікувальний заклад чи до місця проживання.

При реалізації заходу поліцейського піклування, поліцейський уповноважений вилучити у особи зброю чи інші предмети, якими особа може завдати шкоди оточуючим чи собі, незалежно від того, чи заборонені вони в обігу.

Поліцейському заборонено здійснювати обшук особи, щодо якої здійснюється поліцейське піклування. Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити особі зрозумілою для неї мовою підставу застосування заходу поліцейського піклування, а також роз'яснити право отримувати

медичну допомогу, давати пояснення, оскаржувати дії поліцейського, негайно повідомити інших осіб про її місце перебування.

Про застосування поліцейського піклування складається протокол, в якому зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) застосування поліцейського заходу; підстави застосування; опис вилученої зброї чи інших предметів; клопотання, заяви чи скарги особи, якщо такі надходили, наявність чи відсутність видимих тілесних ушкоджень. Протокол підписується поліцейським і особою. Копія протоколу негайно під розпис вручається особі. Протокол може не надаватися особі для підписання, а його копія вручатися особі у випадку, коли є достатні підстави вважати, що вона не може усвідомлювати свої дії і керувати ними. У такому випадку протокол надається особі чи органу, передбаченому абзацом другим частини першої цієї статті.

Про кожне застосування поліцейського заходу поліцейський одразу повідомляє за допомогою технічних засобів відповідального поліцейського в підрозділі поліції. Поліцейський зобов'язаний надати особі можливість негайно повідомити про своє місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи. Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування про місце перебування неповнолітньої особи.

Слід відзначити, що інститут поліцейського піклування є певною новелою для правоохоронної практики сучасної України. Фактично, поліцейське піклування здійснювалося й раніше органами міліції, але на рівні законодавства про міліцію було недостатньо регламентоване. Разом із тим, детальне правове закріплення здійснення поліцейського піклування з одного боку є однією з гарантій законності діяльності поліцейських, а з іншого – важливим заходом забезпечення правопорядку в державі.

Література

1. Закон України «Про Національну поліцію» № 580-VIII від 02.07.2015 р. // Офіційний вісник України. — 2015. — № 63. — Ст. 2075

**Перерва Юлія Миколаївна,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету права
та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент**

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ГАРАНТІЯ ПРАВОПОРЯДКУ В ДЕРЖАВІ

Сучасні тенденції державно-правових перетворень свідчать про децентралізацію влади, основною метою якої є забезпечення спроможності органів місцевого самоврядування самостійно, за допомогою вла-

сних ресурсів, в тому числі й фінансових, вирішувати питання місцевого значення в інтересах жителів громади.

Права, свободи та обов'язки людини і громадянина виступають центральним елементом, основою конституційно-правового статусу особи, вони юридично закріплюють стандарти поведінки особи, що визнаються і гарантуються державою. Проте, людина мешкає у конкретних населених пунктах, саме там виникає потреба всебічного забезпечення її прав і цей обов'язок лягає як на місцеві органи державної влади, так і органи місцевого самоврядування. Саме місцеве самоврядування спроможне створити систему заходів, спрямованих на забезпечення прав людини шляхом гармонійного поєднання конституційних засад цінності людської особистості, не відчужуваності її прав з ідеями колективного, територіального самоврядування [1].

Питання прав людини традиційно перебувають у полі зору як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Значний внесок в науковий аналіз прав і свобод людини - члена територіальної громади зробили праці таких науковців: М.О. Баймуратова, О.В. Батанова, В.М. Кампо, А.М. Колодія, В.С. Куйбіди, Н.Р. Нижник, М.П. Орзіха, В.Ф. Погорілка, М.О. Пухтинського, О.Ф. Фрицького, В.І. Чушенка, В.М. Шаповала тощо.

Цілком обґрунтованим є твердження, що у сучасній юридичній літературі права людини і місцеве самоврядування розглядаються лише як дві самостійні проблеми. Але сама природа цих інститутів, їх нормативно-правовий зміст, функціональне призначення і механізми реалізації свідчать про органічні взаємозв'язки, взаємопроникнення і взаємодоповнення (в плані співвідношення принципів індивідуалізму і колективізму) відповідних інституційних засобів розвитку демократії [2, с. 78].

Так, одним з важливих напрямів забезпечення реалізації конституційних та інших прав і свобод є розвиток місцевого самоврядування. Оскільки, саме місцеве самоврядування допомагає більш повно й оперативно, порівняно з центральними органами виконавчої влади, вирішувати ряд питань, пов'язаних з реалізацією прав і свобод громадян. У зв'язку з цим слушно послатися на Європейську хартію про місцеве самоврядування, прийняту державами-членами Європейської Ради 15 жовтня 1985 р. У преамбулі цього документу зазначається: місцеве самоврядування становить одну з основ будь-якого демократичного устрою; право громадян на участь в управлінні громадськими справами належить до демократичних принципів, які є загальними для усіх держав-членів Європейської Ради; саме на місцевому рівні право громадян на участь в управлінні може здійснюватися найбільш безпосередньо; місцеве самоврядування забезпечує здійснення управління, яке одночасно є ефективним і близьким до громадян.

В Конституції України Розділ XI присвячено питанням місцевого самоврядування. Проте, слід відзначити, що положення статей 140-146

Конституції мають дуже загальний характер, їх зміст дозволяє сформулювати лише уявлення про поняття, суб'єктів, порядок формування органів місцевого самоврядування. Про права та свободи мова йде у статті 140 «місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення» [3]. З наведеного можна зробити висновок, що право на місцеве самоврядування є колективним правом і може бути реалізовано лише у тій громаді до якої належить особа.

Стаття 3 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [4] закріплює, що «громадяни України реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні за належністю до відповідних територіальних громад. Будь-які обмеження права громадян України на участь у місцевому самоврядуванні залежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, терміну проживання на відповідній території, за мовними чи іншими ознаками забороняються». Таким чином, основні права та свободи людини і громадянина як важливий засіб реалізації місцевого самоврядування мають конституційну природу та знаходять свій подальший розвиток у Законі.

Не можливо обійти увагою різну понятійну систему основних актів, що закріплюють право на місцеве самоврядування. Так, у Конституції України мова йде про право «жителів», натомість Закон використовує термін «громадяни України». Безумовним є пріоритет норм Конституції України, але ця ситуація є неприпустимою при здійсненні реформи з децентралізації влади.

Важливу роль в становленні та реалізації права на місцеве самоврядування належить формам безпосередньої демократії територіальних громад. Становлення і розвиток форм діяльності територіальних громад в Україні є дуже актуальним, соціальнозначимим у функціонуванні місцевого самоврядування, оскільки ці форми дозволяють кожному мешканцю приймати участь у муніципальному управлінні, тим самим реалізуючи своє право на місцеве самоврядування. Проте, сучасний стан законодавства не надає територіальній громаді реальної можливості приймати участь в вирішенні питань місцевого значення. А саме, стаття 7 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», закріплюючи можливість проведення місцевого референдуму для вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого волевиявлення, робить посилання на інший закон, встановлюючи, що порядок призначення та проведення місцевого референдуму, а також перелік питань, що вирішуються виключно референдумом, визначаються законом про референдуми.

На жаль, ця форма участі громадян не може бути реалізована в повсякденне життя, оскільки, на даний час Закону України «Про рефе-

рендуми» не існує. До 6 листопада 2012 року діяв Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми», який втратив чинність на підставі Закону України «Про всеукраїнський референдум», яким не регламентуються питання порядку організації та проведення місцевих референдумів.

Враховуючи викладене, можна зробити висновок, що державна політика, яка спрямована на реформування місцевого самоврядування та здійснення децентралізації влади є дуже актуальною і конче необхідною. Проте, слід не забувати, що первинним суб'єктом місцевого самоврядування є територіальна громада і особа, як член цієї громади, в першу чергу має право на отримання реальної влади у вирішенні питань місцевого значення. Передача більших повноважень на місця потребує забезпечення неможливості зловживання цією владою і, як наслідок, є гарантією правопорядку в державі. І головна роль у питанні здійснення контролю, на нашу думку, повинна належати територіальній громаді.

Література.

1. Галіахметов І. А. Права і свободи людини в системі інститутів муніципального права / І. А. Галіахметов [Електронний ресурс] // Порівняльно-аналітичне право. – Режим доступу: <http://pap.in.ua/4/2/Haliakhmetov%20I.A..pdf>
2. Бондарь Н. С. Права человека и местное самоуправление в Российской Федерации / Н. С. Бондарь // Изд-во Рост. ун-та - 1998. – 382 с.
3. Конституція України від 28 червня 1996 р., зі змін., внес. Законом України від 21.02.2014 р. № 742-VII // Голос України. – 2014. – № 39.
4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР в редакції що діє з 16.08.2015 р. [Електронний ресурс] // ВРУ офіційний веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/main/280/97-вр>

**Погрібний Ігор Митрофанович,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету права
та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент**

ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ОХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Традиційно у теоретичній науці функції держави визначаються як основні напрями внутрішньої та зовнішньої діяльності держави, в яких виражається і конкретизується її сутність і соціальне призначення.

Реалізація функцій здійснюється суб'єктами з владними повноваженнями, що уособлюють собою динамічну ланку механізму держави. Ця діяльність, як правило, протікає в організаційно-правових формах. Але якщо правові форми діяльності держави завжди мають організаційне забарвлення та організаційні, не обов'язково можуть бути правовими.

Під правовими формами реалізації функцій держави розуміється однорідна за способами виразу і юридичними наслідками діяльність, результатом якої стають певні юридичні акти.

Перш за все йдеться про установчу, правотворчу, правозастосовну, правоохоронну та контрольно-наглядову діяльність органів держави, місцевого самоврядування та їх посадових осіб.

Зазначені вище правові форми врегульовані як нормами матеріальних галузей права, так і процесуальними правовими нормами. Інколи останні відносять до процедурних, але, на наш погляд, це не принципово. При цьому слід брати до уваги, що установча, правотворча, правозастосовна та контрольно-наглядова правові форми співпадають з відповідними видами юридичного процесу.

Ключовим терміном у визначенні зазначених вище правових форм виступає однорідність характеристики їх діяльності та цілої низки процедурних вимог. Забезпеченість функціонування всіх органів держави, місцевого самоврядування та їх посадових осіб нормами матеріального права в цілому задовольняє потребам життєдіяльності громадянського суспільства. Це, в першу чергу, стосується Конституції та конституційних законів, інших важливих нормативних актів. Що ж стосується процесуальних норм, то виникає дуже багато питань. Доречно згадати концептуальне твердження професора Горшеньова В.М., що будь-яка галузь матеріального права викликає до життя відповідні процесуальні норми, оскільки для реалізації його норм необхідна відповідна правозастосовна діяльність уповноважених на те суб'єктів [1]. Так, можна констатувати, що система права збагатилася, наприклад, адміністративним процесом, екологічним та земельним, право соціального забезпечення спирається на достатньо розвинене процесуальне підґрунтя тощо.

В свій час представниками теорії юридичного процесу була висунута необхідність узагальнити особливості процесуальних норм відповідно до галузей права і конкретних форм їх прояву, визначити специфіку цих норм. Більш того, результатом наукових пошуків стало визначення та обґрунтування такої універсальної категорії як процесуальна форма, що являє собою сукупність однорідних процедурних вимог, які висуваються до дій учасників процесу і спрямованих на досягнення матеріально-правового результату. Процесуальна форма виступає у вигляді особливої юридичної конструкції, уособлюючи принципи найбільш доцільної процедури здійснення відповідних повноважень владними суб'єктами будь-якої процесуальної діяльності. Одночасно за рівнем абстрагування вона може виконувати функцію уніфікованого інструменту міждисциплінарного наукового спілкування. Що ж до функцій держави і, в першу чергу, реалізації охоронної функції в межах відповідної правової форми держави.

Суб'єктами реалізації зазначеної функції виступають суд, прокуратура, поліція, правозахисні організації тощо. В умовах демократичних

перетворень, прагнення суспільства досягти атмосфери реальної свободи особистості і справедливості перед державою постала необхідність, по-перше, комплексного реформування судової системи, прокуратури, міліції і, по-друге, спрямування своєї діяльності відповідно до охорони і забезпечення прав і свобод людини.

Нажаль ідея реформування інколи перетворюється на звичайні кадрові перестановки, а, наприклад, правосвідомість суддів, як одна із засад винесення правосудних рішень підмінюється необмеженим судовим розсудом. Перетворення міліції на поліцію, а, відповідно, і перехід до нових методів і форм співпраці з населенням і боротьбою з правопорушниками не завжди підтримується працівниками правоохоронних органів.

Тому процесуальна форма діяльності всіх органів держави та їх посадових осіб розрахована на здійснення найбільш демократичних принципів у забезпеченні прав і свобод особистості, життєдіяльності громадянського суспільства в цілому. Безперечно вона буде сприяти ефективності управління, виходячи з того, що містить у собі правила реалізації владними суб'єктами відповідних повноважень, а також сприятиме підвищенню відповідальності посадових осіб, спростить контроль за їх діяльністю.

Література:

1. Юридическая процессуальная форма: теория и практика / монография. Под ред. В.М. Горшенева. - М., «Юрид. лит. », 1976. — 280 с.

**Пожидаєва Ірина Ігорівна,
студентка факультету міжнародних економічних відносин та
туристичного бізнесу ХНУ ім. В.Н.Каразіна**

Науковий керівник: Гавриленко О.А., професор кафедри міжнародного права Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

**ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В
УКРАЇНИ-ГЕТЬМАНЩИНІ ЗА «ПРАВАМИ, ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ
МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД» 1743 р.**

«Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. за високою юридичною технікою є однією з найцінніших пам'яток української правової культури XVIII ст., яка включала в себе і особливості кримінального процесу і є однією з найважливіших пам'яток права в історії України. Ця пам'ятка регулювала процесуальні відносини в Українській козацькій державі.

Проблема особливостей процесуального права України-Гетьманщини вже знаходила висвітлення у працях таких дослідників, як О. Е. Блажівська, І. Й. Бойко, В. С. Кульчицький, А. А. Макаренко, Я. М. Падох, А. Й. Пашук, М. Є. Слабченко, Б. Р. Стецюк, Ю. С. Шемчушенко,

А. І. Яковлів, та ін., але низка питань усе ще потребує дослідження з сучасних методологічних позицій.

Прикметною рисою кримінального процесу Гетьманщини стало те, що він був єдиним для всіх суспільних верств населення. Тільки в Кодексі 1743 р. почали розрізняти цивільний і кримінальний процеси, як окремі системи.

Процес був усним і безпосереднім. Суд не був відокремлений від адміністрації. До процесуальних сторін відносили позовника, або обвинувачувача («актор», «челобитчик») та підзваного, або обвинуваченого («отпорная сторона», пізніше «ответчик»)[1, с. 74]. Сторони обирали собі обов'язкових заступників та виборних заступників, або «повірених» (так званих адвокатів), а також могли брати участь у розправі окрім заступників та виправляти їхні помилки. Повірені на підставі письмового доручення представляли у суді зацікавлену особу[2, с. 549]. Важливими учасниками судового процесу були судді, які повинні були давати присягу. Не менш важливу роль відігравав ввозний, який також мав чітко визначені обов'язки. Возні підпорядковувалися відповідним судам і мали виконувати доручення суддів (вручати позови визначати розміри збитків щодо сторін, встановлювали заподіяну шкоду). Також до їхньої компетенції певних випадках входило здійснення дізнання та виконання судових постанов.

Судовий процес у Гетьманщині вважався виключно особистою справою сторін з підпорядкуванням їх керівній ролі суду. Тобто розгляд справ мав приватний характер, а самі засідання відбувалися цілком відкрито. Вироки проголошувалися публічно. Під час розслідування певного кола кримінальних справ поряд зі змагальним міг застосовуватися й інквізиційний (розшуковий, слідчий) процес. Не менш цікавою умовою було те, що офіційно визнавалася нерівноправність сторін перед судом. Ця дискримінація виявлялася у притягненні до відповідальності, представленні доказів, призначенні покарання (розд. 4, арт. 2; розд. 21, 30).

Кримінальний процес, наскільки про це дозволяє судити текст «Прав, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р., поділявся на декілька стадій. Початком процесу було внесення скарги, яка мала назву позов (як правило письмова скарга, але могла бути і усною). Скаргу вносили позовник (обвинувачувач) до рук судового писаря. Її повинні були внести до суду, якому був підпорядкований підзваний. У скаргі потрібно було визначити «по пунктах» фактичний стан спору, додати докази і сформулювати домагання скарги. Якщо позов відповідав усім вимогам, то суд видавав позовний наказ. Таким чином, це була доволі складна процедура, без якої не могла початися розправа.

Наступним етапом цього процесу була розправа, яка починалася викликом справи. Справу викликали за чергою, в якій її винесено до суду. Після виклику справи суд доручав позовникові з'ясувати скаргу, після

чого слідувала відповідь на скаргу, або оборона пізаного (одвід). Оборону пізаного позовник міг відкинути, заперечуючи його заяви. Пізанний мав право захищати себе. Це називалося «оправданням пізаного». Після такої «боротьби» суддя перевіряв докази та оголошував протокол розправи. Далі впродовж 3-х днів судом виносився вирок.

«Права, за якими судиться малоросійський народ» доволі чітко визначали процедуру попереднього слідства та перелік запитань, які мав поставити суддя: «... У злочинця необхідно запитати, як його звати, чий син і яке прізвище, де народився, скільки років від роду, якої віри і звання, де раніше жив і для чого сюди прибув, який задум має і мав, чи вчинив він злочин, за який його доставлено до суду, і коли справа буде стосуватися вбивства або крадіжки, то вяснити, коли і на якому місці вчинив той злочин, яким чином, для чого, сам вчинив його, чи за гроші, що йому за те дано, чи пообіцяне дати, якою зброєю чи засобом убив, які поніс рани, у якій одежі був убитий, скільки грошей і які речі взяв, де їх подів, віддав комусь чи продав; таким же чином будь-якого злочинця треба допитувати, і не тільки про той злочин, на якому його спіймано, але й про те, чи не займався раніше розбоєм і крадіжками, як давно і з ким став займатися крадіжками і розбоєм, кого раніше вбив або обікрав, які пожитки забрав і де їх подів...» (розд. 24, арт. 5). Усі одержані свідчення «правильно і без будь-яких додатків та упущень» мали бути записані писарем. [3, с.132].

Не менш важливим етапом вважався розгляд доказів («доводів» або «отводи»). Суд приймав докази обох сторін, крім присяги. Серед доказів розрізняли: признання, грамоти, свідки, присяга, оглядини та речові докази, допити на муках. Свідки у свою чергу відігравали не менш важливу роль у процесі і поділялися на урядових і звичайних. Показання свідків було найпоширенішим джерелом доказів.

Ствердивши, що «більше доказів не може бути», суд виносив вирок, який схвалювався більшістю голосів суддів. Окрім іншого, він передбачав обов'язок противника компенсувати судові витрати. Як правило, одну сторону вирок «оправляв», а іншу «обвиняв». Інколи суперечки закінчувалися угодою, або миром. Крім того, передбачалася можливість оскарження судових рішень шляхом апеляції або скарги на суддів.

Кожна судова постанова підлягала виконанню. У низці випадків практикувалася також так звана зарука. Цим терміном іменувалася певна грошова сума, яку треба було заплатити у випадку невиконання вироку. Якщо боржник був неспроможний виплатити компенсацію, то йому присуджували службу у кредитора – відробітки.

Для стадії виконання вироку була властива тяганина. В окремих випадках допускалося припинення провадження виконання. Якщо обвинувачуваного було присуджено до страти, то вона здійснювалася прилюдно у публічному місці (на ринку, центральній площі тощо). Перед

стратою засудженого відводили в окреме місце для сповіді та прощання з рідними.

Отже, пам'ятка вітчизняної правової думки «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. відіграла важливу роль у вдосконаленні кримінального процесу України в період розвитку держави. У ній знайшли відображення деякі положення, які у подальшому лягли у підґрунтя низки нормативних актів новітнього часу, що дозволяє дійти висновку про елементи наступності у вітчизняному кримінально-процесуальному праві.

Література:

1. Падох Я. Суди і судовий процес старої України: нарис історії / Я. Падох. – Львів: Записки наукового товариства ім. Т.Г. Шевченка, 1990. – 131 с.
2. Бойко І. Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX–XX ст.): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / І. Й. Бойко. – Львів: Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.
3. Гавриленко О. А. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів України напряму підготовки 6.030202 – «Міжнародне право» / О. А. Гавриленко, І. А. Логвиненко, Л. В. Новікова. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 309 с.
4. «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. – К. : Глобус, 1997. – 547 с.

**Пономарьов Сергій Павлович,
здобувач Харківського національного університету внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук**

ОЗНАКИ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Кожен напрям правоохоронної діяльності має суттєві особливості. Цим пояснюють наявність так званих "силових структур", субординацію всередині правоохоронних органів, певних організаційних та інформаційних зв'язків між ними, автономне, тобто незалежне одне від одного, відомче регулювання оперативної діяльності й управління.

В Україні за чинним законодавством можлива лише державна правоохоронна діяльність. Недержавну правоохоронну діяльність не передбачено, хоч участь громадян у охороні правопорядку та державного кордону є досить розвиненою й регламентованою.

Правоохоронній діяльності притаманна взаємодія між державними органами різних гілок влади - законодавчої, виконавчої та судової. Але незважаючи на множинність її суб'єктів, така діяльність має єдиний, цілісний характер. Цілісне виконання правоохоронної функції в державі утворено системними зусиллями вповноважених органів із виявлення або розслідування правопорушень, відновлення порушеного права, за-

хисту правопорядку, нагляду за додержанням законності, активною й цілеспрямованою взаємодією в процесі цієї діяльності та координацією між уповноваженими органами.

Правоохоронна функція держави полягає в забезпеченні конституційного порядку, національної безпеки; вона зумовлює стан законності, актуалізує охорону конституційних прав людини й громадянина та відновлення неправомірно порушених цих прав. Правоохоронна діяльність є різновидом застосування права за часом, простором і колом осіб. У законі встановлено порядок застосування норм, стадії, процедури, наслідки його невиконання [1].

У юридичній літературі ми також можемо зустріти наступне визначення правоохоронної функції держави: "Правоохоронна функція держави - це забезпечений системою необхідних ресурсів комплексний напрямок діяльності держави, який об'єднує низку заходів (в тому числі примусових), оснований на принципах справедливості та ефективності, спрямованих на безконфліктну реалізацію прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, забезпечення соціальної злагоди, недопущення індивідуальних, колективних та масових порушень законності і правопорядку" [2, с. 369].

При дослідженні проблематики правоохоронної функції логічно буде звернутись до Конституції України, згідно з положеннями якої Україна є соціальною, правовою державою, яка взяла на себе обов'язок охороняти людину та суспільство від негативних проявів. Визначила, що саме людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека є найвищою соціальною цінністю. Окрім того, Основний Закон держави надав конституційного значення функції правоохоронних органів з питань забезпечення державної безпеки і захисту.

Слово функція походить від лат. *functio* та означає звершення, виконання, діяльність, роль об'єкта в рамках деякої системи.

Такою системою можливо вважати державу, а інструментом забезпечення взятих на себе зобов'язань - правоохоронні органи. Правоохоронна функція держави визначає зміст правоохоронної діяльності.

Підсумовуючи численні напрацювання вчених у даному напрямку та з огляду на положення Основного закону слід виділити базові напрями правоохоронної діяльності: діяльність із захисту державної (національної) безпеки, державного кордону і правопорядку та діяльність спрямована на захист прав і свобод людини та громадянина [3].

Продовжуючи наше дослідження, слід звернути увагу, що у юриспруденції виділяться сім окремих цільових програм реалізації правоохоронної функції: 1) попередження окремих порушень громадського порядку, які можуть статися; 2) припинення поточних порушень громадського порядку; 3) стримування в цілому потенційних порушень громадського порядку в майбутньому; 4) відновлення громадського порядку після того, як він був порушений; 5) коригування поведінки, яке

породжує порушення громадського порядку; 6) реабілітація потерпілих від порушень громадського порядку; 7) відновлення в більш широкому соціальному сенсі з метою усунення умов, які можуть викликати порушення громадського порядку [2, с. 368].

Таким чином, узагальнюючи вищезрозглянуті риси й властивості правоохоронної функції держави, можна виокремити такі її основні ознаки:

- правоохоронна функція становить комплексний пріоритетний напрямок державної політики;

- зміст правоохоронної функції складає забезпечення охорони права і правовідносин, а також захисту основ конституційного ладу, у тому числі прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, законності та правопорядку;

- правоохоронну функцію характеризує цілісність і внутрішня узгодженість, організованість і цілеспрямованість, стабільність і постійність, однорідність і різноплановість;

- правоохоронна функція ґрунтується на принципах верховенства права, законності, пріоритету прав і свобод людини і громадянина, самостійності, професійності, прозорості та ефективності;

- правоохоронна функція реалізується у відповідних правових і організаційних формах за допомогою державно-владних методів переконання та примусу;

- реалізація правоохоронної функції вимагає її своєчасного забезпечення достатніми матеріально-технічними, фінансовими та кадровими ресурси, формування адекватної нормативно-правової та організаційної основи правоохоронної діяльності [4, с. 851].

Відповідно до цього, виходячи з наведених нами ознак правоохоронної функції держави, пропонуємо наступну її дефініцію. Правоохоронна функція держави - це комплексний цілісний пріоритетний напрямок державної політики, спрямований на забезпечення відповідно до засад верховенства права та пріоритету прав людини охорони права і правовідносин, а також захисту основ конституційного ладу, у тому числі прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, законності

Література:

1. Маляренко В. Т. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підручник / В. Т. Маляренко. - К., 2007. [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://www.ebk.net.ua/Book/SptpoU/1-2/111.htm>
2. Кріцак І. В. Правоохоронна функція держави та її вплив на формування функції надання послуг населенню органами внутрішніх справ України / І. В. Кріцак // Форум права. - 2009. - № 3. - С. 365 - 372.
3. Хамула П. І. Окремі аспекти правоохоронної функції / П. І. Хамула [Електронний ресурс] - Режим доступу : http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=550%3A140513-14&catid=71%3A6-0513&Itemid=87&lang=ru

**Попова Лілія Миколаївна,
доцент кафедри фінансів та кредиту ХНУБА, к.е.н.**

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

В сучасних умовах над Україною нависли реальні та потенційні загрози для національної безпеки в цілому та для економічної – зокрема. Значні втрати від легалізації незаконно отриманих доходів зумовлюють потребу у застосуванні відповідних заходів, що може сприяти детінізації економіки.

Питанням економічної безпеки України присвячено багато робіт вітчизняних вчених, таких, як Бандурка О.М., Баранівський О.І., Геєць В.М., Ермошенко М.М., Камлик М.І., Куркін М.В., Кизим М.О., Турчинов О.В. та ін. Однак в умовах загострення українсько-російських відносин, що негативним чином позначилося не тільки національній безпеці нашої країни, а й економічній і фінансовій сферах, постійно підвищується увага до питань зміцнення економічної безпеки.

У лютому 2015 р. набрав чинності Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [1], який спрямований на забезпечення реалізації положень нових міжнародних стандартів в сфері протидії відмиванню коштів та боротьби з фінансуванням тероризму.

У статті 4 Закону [1] надано нове, більш деталізоване, у порівнянні з попереднім Законом України [2], визначення дій, які можливо кваліфікувати як легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, удосконалено національне законодавство в сфері фінансового моніторингу, а саме:

- запроваджено національну оцінку ризиків системи фінансового моніторингу, що передбачає систему заходів, які здійснюються суб'єктами державного фінансового моніторингу (уповноваженими органами державної влади) із залученням інших суб'єктів фінансового моніторингу (в разі потреби) з метою визначення (виявлення) ризиків (загроз) легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;

- передбачено обов'язок суб'єктів фінансового моніторингу здійснювати управління ризиками та проводити оцінку ризику своїх клієнтів з урахуванням критеріїв ризиків;

- вдосконалено законодавчі аспекти, які впливають на якість розслідування злочинів з легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, зокрема щодо підслідності злочинів з легалізації;
- запроваджено фінансовий моніторинг щодо національних публічних діячів та посадових осіб міжнародних організацій;
- удосконалено процедуру зупинення фінансових операцій;
- визначено заходи щодо боротьби із фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення;
- встановлено поріг для міжнародних грошових переказів;
- знято порогові суми для здійснення фінансового моніторингу ріелторами та нотаріусами, а також суб'єктами господарювання, що здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них;
- виключено осіб, які здійснюють операції з готівковими коштами на суму понад 150000 грн., з числа суб'єктів первинного фінансового моніторингу за рахунок введення обов'язкового моніторингу таких операцій банківськими установами.

Відповідно до Закону України [1] основні зміни в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) коштів стосуються кола суб'єктів первинного фінансового моніторингу, їх функцій, а також списку фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу. До переліку суб'єктів первинного моніторингу додано страхові (перестрахові) брокери, розповсюджувачі державних лотерей, адвокатські бюро та об'єднання, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку. До зобов'язань суб'єктів первинного фінансового моніторингу додалася перевірка ідентифікаційних даних клієнта. Суб'єкти державного фінансового моніторингу залишилися незмінними.

Крім того, внесено зміни до Кодексу України «Про адміністративні правопорушення» [3], а також Кримінального [4] та Кримінально-процесуального [5] кодексів України, що стосуються легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом та боротьби з ними.

Законом України [1] та Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачена адміністративна відповідальність за порушення законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації незаконних доходів. Крім того, ст.209 та 209-1 Кримінального кодексу України передбачена кримінальна відповідальність за порушення норм закону у вигляді конфіскації коштів, позбавлення права займати певні посади та позбавлення волі на строк від 3 до 15 років у залежності від тяжкості скоєного злочину і суми легалізованого доходу.

Однак говорити, про позитивні результати у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом з прийняттям Закону України [1] та внесенням змін до Кодексів України [3, 4, 5] поки що не можна, оскільки порівняно небагато часу пройшло після прийняття Закону, та й за даними статистичних даних, підготовлених

Державною службою фінансового моніторингу, протягом січня-серпня 2015 р. 413 узагальнених та додаткових узагальнених матеріалів направлено до Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної фіскальної служби України, Служби безпеки України, і навіть Служби зовнішньої розвідки (1 узагальнений матеріал) [6]. У вказаних матеріалах сума фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією коштів, становить 35,9 млрд. грн.; з учиненням іншого злочину, визначеного Кримінальним Кодексом України, – 9,8 млрд. гривень.

Такі шокуючі суми доходів, одержані злочинним шляхом, що вимірюються у млн. та млрд. грн. потребують негайного вилучення з нелегального обороту та направлення до Державного бюджету України.

Таким чином, в сучасних умовах Україна проходить досить складний період свого розвитку. Прийняття Закону України [1] та внесення змін до Кодексу України «Про адміністративні правопорушення», Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України у частині запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, направлено на удосконалення національного законодавства в сфері фінансового моніторингу. Однак, на сьогоднішній день існує необхідність в систематичному оновленні та удосконаленні національного законодавства, зважаючи на умови функціонування фінансового ринку, що постійно змінюються і схем відмивання злочинних коштів. Для належного виконання закріплених у законодавстві функцій відповідних органів, державні службовці повинні систематично підвищувати кваліфікацію та володіти сучасними знаннями щодо специфіки функціонування фінансового ринку. Це необхідно для того, щоб досліджувати методи та тенденції у відмиванні доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванні тероризму; надавати методологічну, методичну та іншу допомогу суб'єктам первинного фінансового моніторингу.

Література:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : закон від 14.10.2014 № 1702-VII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>
2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму : закон від 28.11.2002 № 249-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/249-15>
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : кодекс від 07.12.1984 № 8073-X [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

4. Кримінальний кодекс України : закон від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
6. Інформування про результати роботи Держфінмоніторингу за січень – серпень 2015 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/news.php?news_id=2858&lang=uk

**Попова Світлана Миколаївна,
професор кафедри загальноправових дисциплін факультету
права та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук**

УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА У ЗБОРІ ДОКАЗІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Ефективний розвиток будь-якої держави неможливий без системи суворих заходів з дотримання законодавства у галузі господарської політики. Економіка завжди була предметом злочинних посягань, особливо в трансформаційні періоди, коли радикальним чином змінюється система державного управління та форми господарювання. Але якщо раніше економічні злочини за способом скоєння були досить прості (розкрадання шляхом розтрата, оплата праці «мертвих душ», спекуляція, розкрадання державної власності), то сьогодні економічна злочинність, особливо у банківській, податковій сфері та сфері зовнішньоекономічної діяльності, набула інтелектуального характеру. Вчиняють ці злочини, як правило, особи, що мають вищу освіту, кваліфіковано володіють інформаційними технологіями, добре підготовлені в юридичному, економічному та організаційному планах, значна частина з них пройшла перепідготовку за кордоном і раніше конфліктів з правоохоронними органами не мала.

На сьогоднішній день економічні злочини характеризуються:

- гнучкою адаптацією злочинців до нових форм і методів організації підприємницької діяльності;
- маскуванні злочинів під виглядом укладання та здійснення законних цивільно-правових угод (купівлі-продажу, застави, займи тощо);
- оперативним реагуванням на зміни у ринковому середовищі;
- кваліфікованим використанням у злочинній діяльності комп'ютерних технологій та електронних засобів зв'язку;
- різноманітними прийомами та способами приховування злочинів під виглядом «невдалої» підприємницької діяльності (фіктивне банкрутство, реорганізація підприємств, перейменування підприємств тощо).

Для виявлення протиправної діяльності в економічній сфері та збору доказів з таких кримінальних справ необхідні не тільки юридичні, але й спеціальні знання у галузі фінансів, ціноутворення, кредитування, бухгалтерського та податкового обліку і, особливо, організації економічного контролю.

Чинний Кримінально-процесуальний кодекс України (КПКУ) [1] визначає три форми використання спеціальних знань у процесі дізнання, попереднього слідства та судового процесу:

- 1) участь спеціаліста під час слідчих дій;
- 2) проведення ревізії фінансово-господарської діяльності у зв'язку з кримінальною справою;
- 3) проведення судово-економічних експертиз.

Використання тієї й іншої форми економічних знань залежить від конкретних обставин і визначається характером та складністю кримінальних справ. Основною метою залучення спеціаліста-економіста є розширення практичних можливостей з виявлення і вилучення доказів під час проведення дізнання та слідчих дій. Причому, залучення спеціаліста до слідчих дій не потребує спеціальної постанови.

До особи, що викликається як спеціаліст, законодавство пред'являє дві основні вимоги: бути незаінтересованим в результатах розслідування справи та компетентним у своїй галузі. Однак в якості спеціаліста не може виступати представник організації, що безпосередньо контролює фінансово-господарську діяльність підприємства, де виявлені незаконні дії.

Чинне законодавство не обмежує кола слідчих дій, до яких може бути залучено спеціаліста. Можна погодитися з думкою О.М. Бандурки [2, с. 401], що залучення спеціаліста – це лише право, а не обов'язок слідчого. Тому слідчий залучає спеціаліста в тих випадках, коли в процесі виконання слідчих дій виникає нагальна потреба у використанні спеціальних знань.

Необхідність спеціаліста-економіста у слідчих і судових діях виникає, як правило, при виявленні, огляді та збиранні первинних документів, бухгалтерських і податкових реєстрів, що будуть використовуватися в якості доказів, а також вирішення питань довідкового характеру з економіки, а також у тих випадках, коли за допомогою спеціаліста можна зібрати матеріали для проведення судово-економічної експертизи, не призначаючи ревізії.

Відповідно до національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку [3] значно змінилися форми фінансової звітності підприємств, тому практична допомога спеціаліста-економіста при огляді та виїмці документів зводиться до вирішення таких питань:

– які саме бухгалтерські документи можуть містити дані, необхідні для дослідження відповідних господарських операцій;

- де можна знайти оригінали зазначених документів, їх другі примірник, копії тощо;
- в яких реєстрах бухгалтерського обліку прямо чи непрямо відображаються операції, що досліджуються;
- показники яких форм звітності пов'язані з операціями, що аналізуються.

Участь спеціаліста-економіста в огляді та виїмці документів має звести до мінімуму помилки, пов'язані з неправильним відбором та незалученням до справи необхідних документів, реєстрів та форми звітності. Відмова від участі спеціаліста при вилученні документів часто призводить до того, що в процесі проведення судово-економічних експертиз виникає потреба наданні додаткових даних, які відображаються бухгалтерських документах і реєстрах.

Для кваліфікованого проведення огляду та виїмки документів спеціаліст повинен попередньо отримати загальні відомості про підприємство, де будуть проводитися слідчі дії. Зокрема йому необхідно знати: до якої галузі або сфери діяльності відноситься підприємство, форму власності, структуру та схему управління підприємством, форму бухгалтерського обліку, що використовується на підприємстві.

На підставі цієї інформації спеціаліст повинен скласти загальне уявлення про особливості документообігу на підприємстві, визначити можливе місцезнаходження документів, що мають значення для справи, окреслити, які з них підлягають вилученню та залученню до справи. Дані цих документів повинні дати повні та вичерпні відомості про сутність і характер досліджуваних господарських операцій, на підставі яких можна зробити точну юридичну оцінку протиправних вчинків, якщо вони мали місце. У процесі підтовк до огляду та виїмки документів рекомендується встановити коло посадових осіб підприємства, до компетенції яких належить оформлення певних документів, ведення первинного, податкового та бухгалтерського обліку, щоб у падку необхідності залучити їх до участі у слідчих діях. Участь спеціаліста-економіста необхідна слідчому і для того, щоб уникнути вилучення надмірно великої кількості документів, які не мають відношення до справи, що розслідується.

Важливе значення має знання спеціалістом спеціальної термінології: шифру і назв форм податкової та фінансової звітності, первинних документів, облікових реєстрів, що необхідно при проведенні огляду, обшуку чи виїмки. Допомога спеціаліста-економіста необхідна також при встановленні значення вилучених первинних документів або окремих їх частин та правильності їх відображення в обліку, оскільки дані одних і тих же документів можуть по різному та в різних оцінках відображатися в реєстрах податкового та бухгалтерського обліку [4, с. 52 – 53].

Важливим моментом у законодавстві України є те, що особа, яка залучалась до справи в якості спеціаліста, в подальшому може бути призначена експертом з цієї ж справи [1].

Участь спеціаліста в слідчих діях повинна бути відображена у відповідному протоколі. Спеціаліст має право робити пов'язані із збиранням доказів заяви, які підлягають занесенню до цього протоколу, допомагати слідчому правильно викласти у ньому виявлені дані, познайомитися з протоколом слідчої дії, висловлювати свої зауваження відносно його змісту та підписувати протокол. Однак він не повинен робити жодних заяв та виражати свої думки з приводу оцінки зібраних доказів.

Спеціаліст повинен також допомагати слідчому правильно зафіксувати в протоколі місця виявлення документів, знаходження їх у відповідних папках та файлах. Слідчий має право залучити спеціаліста-економіста для складання постанови про призначення судово-економічної експертизи, особливо для формування питань експерту.

Таким чином, участь спеціаліста-економіста в слідчих діях у значній мірі забезпечує швидке та повне збирання доказів, необхідних для розслідування економічних правопорушень.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI від 13.04.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Бандурка А.М. и др. Судебная бухгалтерия: учебное пособие. – Издание 3, доп. и перераб. – Харьков: Титул, 2007. – 468 с.
3. Про затвердження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі: наказ, затв. Міністерством фінансів України № 1202 від 12.10.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1017-10>.
4. Понікаров В.Д., Попова С.М., Попова Л.М. Судово-економічна експертиза: навчальний посібник. Видання 2-е, доп. та перероб. – Харків: Еспада, 2008. – 272 с.

**Посохова Яна Сергіївна,
аспірант Харківського національного університету внутрішніх
справ**

ТОЛЕРАНТНІСТЬ У ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ПРАВООХОРОНЦЯ

В українському суспільстві існують негативні стереотипи та упередження стосовно працівників правоохоронних органів. Довіру громадян до правоохоронців можна змінити власною поведінкою нових працівників – поліцейських, яка ґрунтується на професійній етиці, повазі до людської гідності та вільній від упереджень поведінці.

Спираючись на аналіз літератури та думку філософських мислителів минулого та сучасності, можна узагальнити та сказати, що толерантність – найважливіша умова професіоналізму сучасного фахівця, вчасності правоохоронця. Толерантність в системі органів внутрішніх справ допомагає активно освоювати нове середовище і шукати шляхи для професійної самореалізації в ній, успішно контактувати з людьми,

саме це і є показником моральної компетентності фахівця. Моральна компетентність розуміється як складне індивідуально-психологічне утворення на основі інтеграції теоретичних знань, практичних умінь в області моралі і певного набору особистісних якостей, що обумовлює готовність правоохоронця до виконання професійної діяльності.

Толерантність - це не поступка, поблажливість чи потурання. Толерантність - це, передусім, активна позиція, що формується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини. Толерантність у жодному разі не може бути виправданням посягання на ці основні цінності. Толерантність повинна виявляти кожна людина, група людей та держава.

Толерантність - це обов'язок сприяти утвердженню прав людини, плюралізму (в тому числі культурного плюралізму), демократії та правопорядку. Толерантність - це поняття, що означає відмову від догматизму і абсолютизму, утвердження норм, закріплених у міжнародно-правових актах у галузі прав людини.

Вияв толерантності не означає терпимого ставлення до соціальної несправедливості, відмови від своїх або прийняття чужих переконань. Це означає, що кожен може дотримуватись своїх переконань і визнає таке саме право за іншими. Це означає визнання того, що люди з природи своєї відрізняються – за зовнішнім виглядом, становищем, мовою, поведінкою і мають право жити в мирі та зберігати свою індивідуальність. Це також означає, що погляди однієї людини не можуть бути нав'язані іншим¹.

Толерантність – це одна з універсальних цінностей сучасного суспільства. Принцип толерантності – норма цивілізованого компромісу, взаємодії різних людей з різними смаками, поглядами, цінностями. Тому виникає необхідність формування ідеології гуманної глобалізації та розробки системи загальних принципів поведінки, глобальної етики, деяких загальних прийнятих для всіх норм моралі.

Професор Тягло О.В. говорячи про сучасну толерантність, наголошує, що для людства характерне зростання солідарності на глобальному рівні, хоча на локальному рівні відбувається посилення нетерпимості. Автор проводить порівняння даного феномену з синдромом «Каїна та Авеля», який влучно демонструє ситуацію, «...коли ми все більше турбуємося про далеких для нас людей, одночасно виявляючи ворожість до своїх ближніх.» Тягло О.В. задається питання культивування та цінності толерантності в сучасному суспільстві. Професор говорить, що «Досконала толерантність — це не тільки свідоме і позбавлене негативного забарвлення визнання державою свободи кожної дієздатної людини самій вести свої громадянські або приватні справи у будь-який спосіб, аби тільки у вста-

¹Витяг з Декларації принципів толерантності, 1995

новлених справедливим законом межах. Це ще й захист державою її свободи від будь-якого нелегітимного обмеження чи просто непроханого втручання з боку «іншого»... культивування повної толерантності і довершеної критики має цінність у контексті утвердження справжньої людської свободи — як двох іманентних її проявів.» [3]

Філософія демонструє широкий спектр різноманітних підходів до осмислення толерантності, спираючись на такі етичні поняття, як «взаємність», «людинолюбство», «золота середина», «Золоте правило» моральності, фактично має на увазі толерантність як чесноту.

Професійна діяльність співробітників ОВС складна, багатогранна, відрізняється широкою комунікативністю, протікає в умовах інтелектуальної, емоційної та фізичної напруженості. Це правова функція діяльності у системі «людина – людина», яка спрямована на створення і функціонування системи особистої і громадської безпеки за допомогою правосуддя.

В сучасних умовах динамічно змінюється ефективне здійснення цієї діяльності, яке пов'язане не лише з професійними знаннями, вміннями і навичками фахівця, але і з його особистісними характеристиками, найважливішою з яких є професійна толерантність. Теоретичний аналіз наукової літератури та концептуалізація поняття «толерантність» виявили його дискусійність і достатню вивченість толерантності як соціокультурного, етичного, філософського, психологічного феномену. Ще в працях Д. Локка, І. Канта, А. П. Куніцина, Л. Н. Толстого, В. С. Соловйова та інших знайшло відображення розгляд філософського аспекту толерантності як заклик до взаємної поваги, співпраці, справедливості, принципу загальнолюдської моралі.

Особливості професійної діяльності працівників ОВС досить широко вивчали Ю. А. Агафонов, В. Р. Андросюк, С. В. Асямов, Б. Ф. Водолазський, М. П. Гутерман, Ст. Л. Вовків, Д. Ф. Доронін, Ст. Н. Казанцев, Д. П. Котів, І. Д. Мариновська, К. Е. Маркарова, Р. Р. Шиханцов та інші. Авторами підкреслюється, що виконання різного роду професійних завдань та посадових обов'язків працівників ОВС відбувається найчастіше в конфліктному середовищі. Це вимагає наявності певних особистісних якостей, у тому числі розвиненої професійної толерантності.

Жердева Н.Н. в своїх дослідженнях з позиції системного підходу розглядає професійну діяльність в ОВС «...як цілеспрямовану динамічну функціональну систему, що характеризується багатомірністю і ієрархічністю...». Жердева Н.Н. виділила наступні загальні характеристики діяльності в ОВС, які можуть бути застосовані для будь-яких її аспектів і визначають специфіку діяльності:

1) побудова діяльності працівників правоохоронних органів базується на основі принципів законності, гуманізму, поваги прав людини та гласності;

2) жорстка нормативно-правова регламентація діяльності, яка визначає специфіку правоохоронних заходів у сфері боротьби зі злочинністю і охороною громадського порядку та безпеки;

3) наявність постійної протидії зацікавлених осіб щодо виконання правоохоронних функцій;

4) наявність у працівників ОВС великих владних повноважень, реалізація яких залежить від їх умінь розумного, доцільного і законного застосування влади;

5) специфічні засоби впливу в рамках здійснення діяльності, в тому числі і примус, психологічний вплив у вигляді попередження, зауваження; застосування спеціальних засобів, фізичної сили і вогнепальної зброї; а також винесення покарання за вчинене і т. д.;

6) різноманітність соціальних ситуацій, в яких доводиться діяти працівникам органів правопорядку;

7) широка комунікативність діяльності, що складається в необхідності спілкування з представниками різних вікових категорій, з людьми різних професій, що займають різне правове становище і т. д.;

8) стресогенність діяльності, пов'язана з наявністю різних стрес-факторів (підвищена відповідальність, невизначеність інформації, дефіцит часу, небезпека для здоров'я та інші), а також фізичними і психічними перевантаженнями в роботі;

9) підвищений ризик виникнення екстремальних умов діяльності.

Зазначені особливості професійної діяльності працівників ОВС актуалізують необхідність формування професійної толерантності фахівців [2].

Слід зазначити, що формування толерантності як необхідного компонента особистості, основи світогляду сучасної людини розглядаються в дисертаційних дослідженнях Е. В. Головінської, Е. В. Брянцевої, О. А. Бурлак, Р. А. Лопушнян, М. Л. Пастухової, О. Ю. Харламової. Автори прагнули показати можливості формування толерантності на різних щаблях освіти.

Дослідження, присвячені особливостям професійної діяльності співробітників ОВС та специфіки їх професійної підготовки представлені в наукових працях (Б. Р. Бовіна, С. М. Давидова, А. Т. Іваницького, М. О. Калашникова, Л. Н. Лебедева, В. Ю. Рибникова, А. М., Столяренко, А. Р. Шестакова).

В системі професій «людина-людина» професійна толерантність – є інтегральною характеристикою фахівця, яка визначає дотримання корпоративних цінностей, готовність до діалогу, здатність активно і конструктивно взаємодіяти в професійному середовищі. Для ефективного здійснення професійної діяльності та успішної адаптації в соціумі, в ситуаціях будь-якої складності необхідно визнавати і неухильно дотримуватися універсальних прав та основних свобод людини, прийняти різноманіття культур і способів прояву людської індивідуальності.

Специфіка професійної толерантності співробітників ОВС характеризується толерантним світосприйняттям і професійним світоглядом; відсутністю схильності до екстремізму; конструктивною поведінкою в ситуації професійного конфлікту; вмінням досягати взаємного розуміння без насильства, домінування, придушення гідності людей і вживання сили в ситуації зіткнення інтересів; вмінням адекватно оцінювати складні професійні ситуації, передбачаючи компромісний вихід з них, на основі дотримання законності і норм права; вміння доцільного і законного застосування влади; вмінням регулювати свою поведінку у відповідності із законами та нормами професійної діяльності при морально-ціннісному виборі засобів досягнення професійної мети.

Таким чином, розробка і реалізація системи державних заходів щодо формування толерантності та профілактики екстремізму в українському суспільстві є комплексним завданням, що вимагає скоординованих зусиль органів державної влади з опорою на громадські об'єднання.

Література:

1. Декларація принципів толерантності (Проголошена та підписана 16 листопада 1995 року) // Віче. – 2002. – № 1. – С. 53 – 60.
2. Жердева Н. Н. Педагогические условия формирования профессиональной толерантности у курсантов вузов системы МВД [Текст] / Н. Н. Жердева // Научные проблемы гуманитарных исследований. – Выпуск № 2. – Пятигорск. – 2011. – С. 125 – 131.
3. Тягло О.В. Що таке сучасна толерантність? / О.В. Тягло // Міграція і толерантність в Україні: збірник статей за ред. Я.Пилинського. – К., 2007. – С. 143 – 148.

**Прокоп Наталія Мирославівна,
аспірант Харківського національного університету внутрішніх
справ**

КОНЦЕПТ ДЕРЖАВНОСТІ У ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ПОГЛЯДАХ АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

Аналізуючи творчу спадщину митрополита Андрея Шептицького, ми бачимо низку проблем, які він осмислив у своїх пастирських працях. Перш за все, це є проблема розбудови соціально-справедливої держави, утвердження у суспільстві моральних цінностей, пошанування гідності та прав особи. Пошук шляхів реального державотворення вимагає об'єктивного дослідження історичного минулого нашого народу, всестороннього осмислення духовних чинників, без чого неможливий процес національного відродження.

Зараз, як ніколи за роки незалежності України стали важливими слова митрополита Андрея: «...якщо Україна хоче жити вільним життям, то мусить обов'язково відокремитись від Москви. Вона мусить стати не-

залежною державою, шукати собі союзників між іншими вільними народами і державами, які піддержали б її слушні вимоги та допомогли б в боротьбі проти московської агресії» [1, с. 6].

Оскільки в умовах радянсько-більшовицького тоталітаризму державно-правова система була лише формальною оболонкою для більшовицької партії, то саме її вожді стали предметом віри в комуністичне майбутнє. Люди звикли вірити вождям більше, ніж науково обґрунтованим та історично випродукованим ідеям національного державотворення на засадах суверенітету народу і особи громадянина. Партія практично завдяки своїй масовості була єдиним інститутом державної влади, а тому вважати, що в СРСР функціонували норми права безглуздо. В цьому контексті А. Шептицький вважав за потрібне зміцнювати духовні світоглядні засади розуміння українцями своєї історичної долі та майбутнього державного устрою. Він формував у віруючих українців внутрішнє передчуття прийдешнього державно-правового устрою з національною назвою і владою народу.

Митрополит А. Шептицький здійснював свою громадську, суспільно-політичну і державницьку діяльність, зосереджуючи свою увагу на свободах і правах як українського народу, так і інших народів та окремих громадян. Але основна канва, контекст його державно-правової діяльності в статусі митрополита Української греко-католицької церкви і громадянина держави мала значно змістовніший український національно-визвольний сенс у всі історичні періоди. Основним в державницько-творчій діяльності А. Шептицького було прагнення зрозуміти національні культурно-мовні, економічні, суспільно-політичні і духовні потреби та інтереси і в межах своїх можливостей вирішити їх на державному рівні. Митрополит А. Шептицький був обраний до вищого державного інституту Австрії – Палати Панів у Відні.

Авторитет митрополита значно посилювався тим, що він глибоко і всебічно знав конституційно-правові норми передових на той час країн світу, володів теорією держави і права, класичного лібералізму і зміг обґрунтувати необхідність надання українському народові Галичини права загального, вільного і безпосереднього таємного голосування [2, с. 176]. За його ініціативою, наполяганням і вмінням домовлятися з депутатами – представниками інших народів, зокрема польського, українці врешті-решт домоглися виборчого права в межах своїх національних округів. Один із відомих діячів українського національно-визвольного руху К. Левицький високо оцінив діяльність А. Шептицького в організації депутатського корпусу для прийняття закону про виборче право українців. «Посередництво А. Шептицького в справі виборчої реформи вказує на засади, яких біскуп намагався притримуватися діючи на площині стику релігії і політики. Провідною ідеєю митрополита була вірність суспільній справедливості» [3, с. 153].

У пастирському посланні митрополита А. Шептицького «Як будувати рідну хату?» чітко прослідковується його позиція щодо політико-правових орієнтирів у сфері реалізації державницьких інтересів українського народу. У своєму посланні митрополит повчає священників, як церква повинна виховувати людей у християнських чеснотах, щоб були вони відповідальними й творчими громадянами. При допомозі Євангелії, церква закладає в душах людей відчуття справедливості, чесність, ощадність, моральність, працьовитість... Церква відіграє важливу роль у будівництві держави. Вона виховує народи і вліплює християнські чесноти.

На державотворче питання: «Що ж робить якесь число людей народом?», – Андрей Шептицький відповідає: «...передовсім мова. Всі, що по- українськи говорять, або що вважають українську мову за рідну, будуть становити український нарід» [4, с. 17]. Отже, можна дійти до висновку, що для митрополита ключовим, визначальним, основоположним є мова, як національне багатство, що інтерпретує націю, як самостійну незалежну державу. Думки та роздуми Шептицького ніби продовжує українська поетеса, громадська діячка Ліна Костенко своїм твором: «Нації вмирають не від інфаркту, спочатку в них відбирають мову».

З вищесказаного можна зробити висновок, що діяльність А.Шептицького в політико - правовому житті українського народу сьогодні ще недостатньо оцінена. Він прагнув зберегти духовну і моральну єдність українського народу, зорієнтувати його на розбудову саме народної державної влади на засадах європейської цивілізації, в якій права людини і громадянина були пріоритетними стосовно держави і нації.

Література:

1. Сергійчук В. Велич українського духу / В. Сергійчук // Визвольний шлях.- 2004.- Кн.11(680).- С. 6-7.
2. Клим'юк, У. Позиція українських політичних сил щодо ідеї відновлення польської державності в Галичині (1914–1918 рр.) / У. Клим'юк // Вісник Прикарпатського університету. Серія : Історія – Ів.-Франківськ, 2012. – Вип. 22. – С. 173–181.
3. Himka J. Metropolita Szeptycki wobec zagadnien reform wyborczej 1905-1914 // Metropolita Andrzej Szeptycki. Studia I materialy / pod red. A.Zieby. – Krakow: Nakladem Polskiej Akademii Umiejtnosci, 1994. – S.143-153.
4. Шептицький А. За єдність святої віри, церкви і нації - Львів, 1991 С.17.

**Проневич Олексій Станіславович,
головний науковий співробітник відділу досліджень проблем
організації роботи та кадрового забезпечення в органах
прокуратури Науково-дослідного інституту Національної
академії прокуратури України, доктор юридичних наук,
професор**

**НІМЕЦЬКА ПРАВОВА ДОГМА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ
БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО ПРИМУСУ ЧИНОВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ**

Упродовж останнього часу в Німеччині сформувалася правова догма застосування працівниками поліції заходів безпосереднього примусу. Безпосередній примус реалізується у контексті легітимного обмеження окремих основних прав людини (права на свободу, права на фізичну (тілесну) недоторканність, права на недоторканність житла, права власності тощо) і кваліфікується як закономірна стадія діяльності держави у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку у разі, якщо попередньо вжиті заходи не призвели до усунення загрози. В концентрованому вигляді правова догма артикульована у «Взірцевому проекті єдиного закону про поліцію федерації і земель». У цьому документі таким чином викладено основоположний принцип співрозмірності (пропорційності) вжиття поліцією примусових заходів при здійсненні правоохоронної діяльності: з кількох можливих і придатних заходів поліція повинна застосовувати той, який потенційно може завдати якнайменшої шкоди окремій особі або суспільству у цілому; завдані у процесі вжиття поліцейських заходів збитки не можуть перевищувати переваг у разі досягнення передбачуваного результату; вжиття поліцейських заходів допустимо лише до певної межі, - досягнення визначеної мети або ж усвідомлення неможливості її досягнення на основі аналізу ситуації. Підставою застосування безпосереднього примусу визнано вчинення особою «дій, що потребують вжиття заходів кримінального переслідування (репресії) або захисту від загрози (превенції)».

«Взірцевий проект єдиного закону про поліцію федерації і земель» орієнтує чиновників поліції вживати заходи на основі чіткого усвідомлення необхідності виконання службових обов'язків. У документі зазначено, що для відбиття небезпеки вживаються заходи, що є достатніми, якщо не визначено інше. Заходи мають спрямовуватися проти осіб, які своїми діями створюють небезпеку. Якщо особа не досягла 14-річного віку, то передбачається взяття її під опіку або тимчасову опіку. Якщо ж загроза походить від речей, то заходи спрямовуються проти утримувача, власника або особи, уповноваженої на здійснення права власності щодо джерела небезпеки. Власники або уповноважені на здійснення прав власності особи не можуть бути об'єктами вжиття поліцейських заходів у разі, якщо фактична загроза виникла поза їхньою волею.

Якщо небезпека походить від речі, власника якої встановити неможливо, то передбачається покладання відповідальності на попереднього власника. Поліція реалізує заходи самостійно або через уповноважених осіб, законно залучених до проведення правоохоронних заходів. Допускається залучення до проведення поліцейських заходів інших категорій осіб, якщо: існує нагальна потреба відбиття реальної суттєвої небезпеки; заходи стосовно перерахованих вище категорій осіб не вжиті, неможливо вжити своєчасно або не прогнозується позитивний результат; поліція не може взагалі або не може своєчасно самостійно або через уповноважених осіб відбити небезпеку.

Відповідно до § 33 «Взірцевого проекту єдиного закону про поліцію федерації і земель» застосування безпосереднього примусу поліцією виправдано у випадках, коли вжиття інших засобів примусу у певній ситуації не передбачено, якщо попередньо вжиті заходи примусу виявилися неефективними або ж їх застосування недоцільно. До заходів безпосереднього примусу віднесено заходи фізичного примусу, спеціальні засоби і вогнепальна зброя. Заходи фізичного примусу визначено як будь-який прямий фізичний вплив на особу або річ. До допоміжних (спеціальних) засобів фізичного примусу віднесено наручники, водомети, технічні засоби припинення, службові собаки та коні, службові автомобілі, хімічні засоби подразнюючої дії, вибухові речовини. До вогнепальної зброї віднесено пістолети, револьвери, автоматичну зброю, карабіни та ручні гранати. Заходи безпосереднього примусу мають право застосовувати лише уповноважені на це працівники поліції, які зобов'язані попереджувати про намір застосувати захід безпосереднього примусу. Водночас попередження про намір застосувати захід безпосереднього примусу не передбачено у разі, коли обставини цього не допускають, особливо якщо негайне застосування заходів безпосереднього примусу необхідно для захисту від реальної небезпеки (загрози).

Особливий акцент зроблено на визначенні засад застосування вогнепальної зброї проти людей (Schußwaffengebrauch), у першу чергу так званого «фінального рятівного пострілу» (finaler Rettungsschuß). Пстріл «з вірогідністю нанесення несумісного з життям поранення допустимий лише тоді, коли він є єдиним засобом захисту від реальної загрози життю або у разі існування реальної загрози завдання тяжких тілесних ушкоджень». Ведення вогню (стрільба) на ураження виправдана лише при захисті від нападу або при запобіганні втечі злочинця «з метою позбавлення його здатності до нападу та втечі» у випадку, коли інші легальні засоби виявилися неефективними або за наявності очевидних підстав стверджувати, що вони не призведуть до очікуваного результату. Загалом в аналізованому документі передбачена можливість застосування вогнепальної зброї як крайнього засобу («Ultima Ratio») проти людей у таких випадках: при відбитті реальної загрози для тілесної недоторканості або життя; для відвернення вчинення чи припинення

протиправного діяння із застосуванням вогнепальної зброї або вибухових речовин; при затриманні особи, яка шляхом втечі намагається ухилитися від арешту або ідентифікації, якщо вона обґрунтовано підозрюється у вчиненні злочину; при перешкоджанні втечі або розшуку і затримання осіб, які утримуються у місцях позбавлення волі або конвоюються; при запобіганні насильницької спроби визволення особи, яка утримується у місцях позбавлення волі.

Резюмуючи, зазначимо, що німецька догма застосування заходів безпосереднього примусу чиновниками поліції ґрунтується на ліберальних правових принципах. Імплементация її базових положень сприяла гармонізації федерального та земельного поліцейського законодавства, а також вироблення уніфікованих алгоритмів реагування поліції на реальні небезпеки (загрози).

**Радченко Олександр Іванович,
доцент кафедри конституційного та міжнародного права
факультету підготовки фахівців для підрозділів боротьби з
кіберзлочинністю та торгівлею людьми Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент**

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕРЖАВНИХ РЕГУЛЯТОРІВ В УКРАЇНІ

Відповідно до ст. 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Буквальне розуміння цього конституційного положення, сформульованого ще у XVIII ст. видатними філософами-правниками Дж. Локком та Ш.-Л. Монтеск'є, передбачає організаційну належність будь-якого державного органу до однієї з трьох гілок державної влади. Проте еволюційний розвиток державно-організованого суспільства, ускладнення й урізноманітнення суспільних відносин в усіх сферах життя призвів до формування когорт інституцій держави, які ані формально, ані фактично не можна віднести до жодної з трьох підсистем державної влади.

Особливою сферою державного регулювання виступає економічна. Через вади правового регулювання та порушення законів вільного ринку в ній сформувалися потужні природні монополії, які заважають подальшому зростанню економіки, підвищенню її конкурентоздатності, лібералізації економічних відносин, встановленню економічно обґрунтованих й соціально справедливих тарифів на окремі послуги тощо. Відтак держава була змушена вживати невідкладних організаційних заходів з демонополізації, дерегуляції та обмеження сваволі природних корпорацій-монополістів. Одним з таких кроків стало створення державних органів, що в законодавстві характеризують як органи, що здійснюють

державне регулювання у певній сфері (державні регулятори). Важливість існування таких органів криється у необхідності забезпечення економічної, фінансової, інформаційної безпеки держави, забезпечення конституційних прав і свобод громадян у відповідних сферах суспільного життя.

Наразі усіх державних регуляторів в Україні можна умовно поділити на дві групи. До першої належать ті, чий статус регламентується безпосередньо конституцією (Національний банк України), а до другої – ті, чиє правове становище визначається законами (Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг). Однією з нагальних проблем належного функціонування зазначених органів є недостатня формальна визначеність конституційно-правового статусу у відповідних законодавчих положеннях. І якщо у випадку з Національним банком України питання його статусу регламентується безпосередньо Конституцією України і знаходить свій подальший розвиток у Законі України «Про Національний банк України», то правове регулювання становища вищезазначених національних комісій викликає набагато більше запитань. Створення цих комісій передбачено Законом України «Про природні монополії», а їхній статус безпосередньо конкретизується у відповідних профільних законах. Так, ст. 17 Закону України «Про телекомунікації» визначає статус Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації як державний колегіальний орган, підпорядкований Президенту України, підзвітний Верховній Раді України. Аналогічний підхід реалізовано й у ч. 1 ст. 23 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» щодо Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Натомість, Закон України «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг» взагалі не визначає правовий статус Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, містячи лише посилання з цього приводу на Закон України «Про природні монополії».

Наявний статус державних регуляторів, окрім Національного банку України, створює певні юридичні колізії. По-перше, ці державні органи не належать до жодної з гілок державної влади, що вже само по собі суперечить одній із засад конституційного ладу України – принципу поділу державної влади на законодавчу, виконавчу й судову. Хоча ретельний аналіз передбаченого порядку формування цих органів, їхніх завдань, функцій і повноважень дає підстави зробити висновок про близькість національних комісій саме до виконавчої гілки влади. По-друге, положення вищезгаданих законів про підпорядкованість комісій Прези-

денту України та підзвітність Верховній Раді України не відповідає конституційним повноваженням глави Української держави та українського парламенту. Перелік цих повноважень, як відомо, є вичерпним і не може розширюватися шляхом ухвалення нового закону на відміну від повноважень Кабінету Міністрів України, компетенція якого визначається як Конституцією України, так і законами.

Подолання першої прогалини можна здійснити через модифікацію принципу поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову. Для цього необхідно передбачити в Основному законі держави можливість створення й функціонування державних органів, що організаційно не належать до трьох традиційних гілок державної влади.

Другу суперечність доцільно вирішити шляхом зміни у процедурі формування персонального складу державних регуляторів, яка передбачала участь у ній Кабінету Міністрів України. Останній мав би отримати право призначати та звільняти членів цих органів за поданням чи пропозицією спеціально створеної для проведення відповідного конкурсу незалежної комісії, до складу якої входили б представники як самого Уряду України, так і парламенту, глави держави, громадських організацій, профспілок та інших суб'єктів на паритетній основі.

У такий спосіб можна було б створити дійсно систему незалежних державних регуляторів природних монополій, мінімізувати корпоративний вплив на них з боку зацікавлених юридичних і фізичних осіб (органів влади, власників компаній, що посідають монопольне становище на ринку), забезпечити дотримання як інтересів держави, так і конституційних прав і свобод громадян України, відновивши в повній мірі дію принципу соціальної справедливості.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV «Про Національний банк України» // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 29. – Ст. 238.
3. Закон України від 20.04.2000 № 1682-III «Про природні монополії» // Відомості Верховної Ради України. – 2000. - № 30. – Ст. 238.
4. Закон України від 18.11.2003 № 1280-IV «Про телекомунікації» // Відомості Верховної Ради України. – 2004. - № 12. – Ст. 155.
5. Закон України від 12.07.2001 № 2664-III «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - № 1. – Ст. 1.
6. Закон України від 09.07.2010 № 2479-VI «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг» // Відомості Верховної Ради України. – 2010. - № 49. – Ст. 571.

**ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
ПОРЯДКУ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ
НА 2015 -2016 РОКИ**

Події останніх років, пов'язані з інтенсифікацією загроз національній безпеці, актуалізували цілий спектр проблем у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки. Зовнішнє втручання у внутрішні справи України, що наразі фіксується не лише на оперативно-службовому, а й політичному, міжнародному рівнях, має комплексний характер. Підтримка діяльності незаконних збройних та воєнізованих формувань в окремих районах Донецької та Луганської областей є лише одним (хоча і найбільш небезпечним, зухвалим) з його різнопланових проявів. Серед останніх також варто вважати застосування інформаційних технологій безструктурного управління з метою дестабілізації політичної ситуації, дискредитації органів державної влади та місцевого самоврядування, вербувальну, диверсійну діяльність поза зоною проведення антитерористичної операції тощо. У цьому зв'язку Харківська область виявляється у зоні високого ризику поширення тенденцій системного порушення громадського порядку та громадської безпеки (у тому числі й у злочинних формах) з огляду на її географічне розташування, а також низку соціально-демографічних, культурних чинників, традиційно притаманних населенню цього регіону.

У середньостроковій перспективі варто очікувати загострення криміногенної обстановки на ґрунті імовірно несприятливих політичних, соціально-економічних, суспільно-психологічних обставин, обтяжених триваючим характером антитерористичної операції, зростаючим обсягом незаконного обігу вогнепальної зброї, боєприпасів вибухових речовин та вибухових пристроїв, деструктивним впливом спеціальних служб окремих іноземних держав. Враховуючи специфіку дії останніх з неодмінним використанням інформаційних технологій, а також зі спрямуванням на ослаблення обороноздатності України, є підстави вважати вельми високою вірогідність зростання саме: правопорушень проти громадського порядку та громадської безпеки на території Харківської області, втілюваних серед іншого у кримінальних формах екстремізму, сепаратизму.

Гострота ситуації, що виникла у зв'язку з необхідністю відновлення та укріплення державного суверенітету України на всій її території, запобігання його ситуативному послабленню, вимагає від держави та громади регіону рішучих дій, які б забезпечили ефективну нейтралізацію діючих криміногенних факторів та запобіганню виникненню нових.

Пріоритетну увагу слід зосередити на вирішенні таких актуальних та прогнозованих проблемах:

- нарощування деструктивного психологічного впливу (в тому числі й через дезінформацію, сугестію) на населення з метою культивування антидержавних настроїв;
- зростання кількості хуліганських проявів, групового порушення громадського порядку під час проведення масових акцій, в тому числі мітингів, мирних зібрань, демонстрацій, спортивних змагань тощо;
- зростання обсягів незаконного обігу вогнепальної зброї, боеприпасів, вибухових речовин та пристроїв;
- зростання загрози бандитизму, вчинення терористичних актів, диверсій, посягань на життя державних діячів;
- активізація діяльності щодо забезпечення функціонування терористичних організацій: фінансування тероризму, фінансування розповсюдження зброї масової знищення, втягнення у вчинення терористичних актів тощо.

Враховуючи криміногенну ситуацію, що склалася на території Харківської області, обласна державна адміністрація вважає доцільним розробити Регіональну програму забезпечення громадського порядку та безпеки на 2016-2020 роки.

Метою Регіональної програми забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у Харківській області на 2016-2020 (далі – Програма) роки має бути забезпечення сталого розвитку області, посилення ефективності функціонування окремих регіональних складових політики національної безпеки України.

В Програмі має бути передбачено:

- підвищення рівня фахової підготовки посадових і службових осіб, що здійснюють заходи запобігання правопорушенням проти громадського порядку та громадської безпеки;
- розроблення нових напрямів, форм і методів запобігання правопорушенням проти громадського порядку та громадської безпеки;
- посилення контролю за дотриманням законодавства під час здійснення господарської діяльності, зокрема у сфері надання інформаційних послуг, а також набуття та реалізації майнових прав з метою запобігання правопорушенням проти громадського порядку та громадської безпеки;
- запобігання вчиненню злочинів, пов'язаних з незаконним обігом зброї, боеприпасів, вибухових речовин, вибухових засобів, а також з їх використанням, виявлення та притягнення до кримінальної відповідальності винних та осіб, причетних до їх вчинення;
- запобігання вчиненню на території Харківської області злочинів військовослужбовцями Збройних Сил України, працівниками органів

внутрішніх справ та Національної гвардії України, в тому числі й залученими до проведення антитерористичної операції;

- удосконалення систем цивільного захисту, а також охорони об'єктів підвищеної небезпеки, а також стратегічно важливих об'єктів, на які потенційно можуть бути спрямовані диверсійні та/або терористичні атаки;

- удосконалення роботи із соціальної адаптації військовослужбовців та інших осіб, що повертаються із зони проведення антитерористичної операції з метою запобігання втягненню їх у злочинну діяльність загалом та пов'язану із вчиненням злочинів проти громадського порядку та громадської безпеки, зокрема;

- забезпечення розвитку мережі соціальних закладів, зокрема для бездомних громадян і безпритульних дітей;

- виконання інформаційних контрпропагандистських та культурно-виховних програм профілактики кримінальному (в тому числі й релігійному) екстремізму та сепаратизму;

- удосконалення форм і методів запобігання злочинам та підвищення ефективності оперативно-розшукових заходів у сфері протидії організованій злочинності, зокрема - бандитизму, тероризму;

- удосконалення інформаційно-аналітичного та матеріально-технічного забезпечення запобіжної та науково-дослідної діяльності.

Програма має бути розроблена відповідними департаментами обласної державної адміністрації із залученням правоохоронних органів та спеціалізованих вищих навчально-наукових закладів, зокрема, Харківського національного університету внутрішніх справ. Регіональна програма забезпечення громадського порядку та громадської безпеки має бути розглянута та прийнята на сесії Харківської обласної ради.

Виконання програми дасть змогу:

- активізувати (діяльність місцевих органів виконавчої влади Харківської області пов'язану із забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, удосконалити механізм координації кримінально-превентивної роботи із залучення до цього процесу громадськості;

- оптимізувати системні засади протидії кримінальному екстремізму та сепаратизму на території Харківської області;

- підвищити рівень правової та політичної свідомості, кримінологічних знань населення шляхом розширення мережі та поглиблення змісту інформаційних, культурно-освітніх, виховних заходів;

- підвищити ефективність запобігання тероризму, а також його фінансуванню та фінансуванню поширенню зброї масової знищення на території Харківської області;

- підвищити якість внутрішнього контролю в діяльності правоохоронних органів;

- підвищити оперативність реагування на вчинені правопорушення та їх виявлення шляхом удосконалення технічних засобів контролю за

ситуацією в громадських місця[^] створення відповідних систем накопичення та обміну інформацією між центральними органами виконавчої влади;

стабілізувати криміногенну ситуацію в регіоні через мінімізацію загроз громадському порядку та громадській безпеці.

Фінансування заходів щодо реалізації Програми планується здійснювати в межах бюджетних призначень, передбачених на відповідні роки місцевим органам виконавчої влади та місцевого самоврядування, до повноважень яких належить вирішення питань щодо забезпечення громадського порядку та громадської безпеки в Харківській області.

Обсяг фінансування заходів, матеріально-технічних і трудових ресурсів, необхідних для реалізації Програми, уточнюються щороку з урахуванням можливостей державного та місцевих бюджетів.

Заходи, передбачені Програмою можуть уточнюватись і доповнюватись залежно від стану охорони правопорядку в області.

**Редько Алла Олександрівна,
здобувач кафедри загально правових дисциплін факультету
права та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ**

ВЗАЄМОДІЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ІЗ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ПРАВООХОРОННІЙ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

На сучасному етапі в нашій країні й у світі відбулися значні військово-політичні та соціально-економічні зміни, які істотно вплинули на стан національної безпеки України і вимагають розробки й реалізації принципово нових підходів до її забезпечення. Створена велика кількість концепцій та програм, нерідко надмірно теоретизованих, сповнених необґрунтованих запозичень іноземних моделей, відірваних від реальних суспільних потреб і можливостей. При визначенні шляхів реформування правоохоронної системи України необхідно піддати критичному переосмисленню напрацювання попередніх років та використати усі раціональні та перспективні задуми і пропозиції. Незважаючи на те, що за останні роки було розроблено чимало нормативно правових актів, які мають важливе значення для забезпечення безпеки України багато питань залишається не вирішеними. Розглянемо детальніше, яке місце органи місцевого самоврядування відіграють у правоохоронній функції держави.

У Європейській Хартії місцевого самоврядування зазначено, що органи місцевого самоврядування повинні мати право регламентувати значну частину публічних справ і управляти ними, діючи в межах закону, під свою відповідальність в інтересах місцевого населення [1]. У Кон-

ституції України зазначено, що місцеве самоврядування є правом територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селищ та міста - самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [2]. Більш деталізоване поняття місцевого самоврядування дається в Законі України "Про місцеве самоврядування в Україні", яка гласить: "Місцеве самоврядування в Україні - це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста - самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України" [3].

До компетенції місцевого самоврядування віднесено затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм, таких як забезпечення безпеки дорожнього руху, благоустрою, освітлення, роботи дитячих та молодіжних закладів і установ, протидії негативним явищам (як наркоманія, пияцтво), програм екологічного характеру, розміщення об'єктів дозвілля та інші, які безпосередньо чи опосередковано впливають на забезпечення охорони громадського порядку.

Предметом виключної компетенції місцевого самоврядування є взаємодія територіальних органів поліції з громадськістю. Відповідно до закону Про Національну поліцію керівники територіальних органів поліції повинні не менше одного разу на два місяці проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування на рівнях областей, районів, міст та сіл з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням. На таких зустрічах обговорюється діяльність поліції, визначаються поточні проблеми та обираються найефективніші способи їх вирішення. Поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проектів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань. Співпраця між поліцією та громадськістю спрямована на виявлення та усунення проблем, пов'язаних із здійсненням поліцейської діяльності, і сприяння застосуванню сучасних методів для підвищення результативності та ефективності здійснення такої діяльності [4].

Місцеві ради можуть приймати загальнообов'язкові рішення про встановлення правил поведінки в окремих місцях громадського користування, встановлення відповідно до законодавства правил з питань благоустрою території населеного пункту, забезпечення в ньому чистоти і порядку, торгівлі на ринках, додержання тиші в громадських місцях, за порушення яких передбачати адміністративну відповідальність. Реалізація державної правоохоронної функції стосовно тих чи інших об'єктів управління передбачає надання органам місцевого

самоврядування права вирішувати чи приймати участь у вирішенні певного кола питань, віднесених до сфери забезпечення правопорядку, що неможливо без делегування їм конкретних державних владних повноважень, зокрема, при розробці та прийнятті місцевих бюджетів, видання актів управління і безпосереднього застосування заходів примусу.

Органи місцевого самоврядування своїми рішеннями можуть створювати або сприяти створенню громадських органів правоохоронного характеру - добровільних об'єднань громадян і юридичних осіб, з метою сприяння правоохоронним органам в охороні громадського порядку. Такими органами можуть бути соціально-профілактичні центри в населених пунктах, чи в окремих мікрорайонах, ради профілактики на підприємствах, в установах, колективних господарствах, акціонерних товариствах і інших організаціях, незалежно від форм власності, добровільні народні дружини, робітничі загони сприяння поліції та інші види громадських формувань. Аналіз українського законодавства стосовно компетенції органів місцевого самоврядування з питань охорони громадського порядку показує необхідність розширення їх повноважень в напрямках:

- створення громадських об'єднань правоохоронної спрямованості;
- ліцензування окремих видів діяльності з питань охорони громадського порядку (приватні охоронні відомства, детективні бюро, утримання спортивних клубів, культивуєчих силові та агресивні види спорту і т.ін.);
- здійснення ряду заходів протипожежної безпеки;
- діяльність по профілактиці безнаглядності і правопорушень неповнолітніх, шляхом створення постійних комісій у справах неповнолітніх;
- освітлення та благоустрій громадських місць з масовим перебуванням громадян;
- забезпечення громадського порядку під час проведення масових заходів (демонстрацій, мітингів, страйків і т.ін.);
- фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності самодіяльних громадських об'єднань з охорони громадського порядку;
- створення цільових бюджетних фондів для додаткового фінансування державних правоохоронних структур та структур, створених місцевим самоврядуванням (приймальники-розподільники для адміністративно-затриманих та адміністративно-арештованих, дитячих приймальників).

Підсумовуючи викладене вище, можемо стверджувати, що покращення взаємовідносин поліції з громадськими формуваннями органів місцевого самоврядування вже само по собі забезпечить народну підтримку, оскільки така взаємодія буде сприяти ефективному забезпеченню законності та правопорядку на певних територіях. Пріоритет в функціонуванні місцевого самоврядування має належати захисту прав і свобод людини і громадянина від протиправних посягань і в цьому аспекті

місцеве самоврядування має виступати як інструмент реалізації конституційних прав людини.

Література:

1. Європейська хартія про місцеве самоврядування 1985 року // Віче. — 1993. - № 6.
2. Конституція України. — К., 1996.
3. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 21 травня 1997 р. // ВВР України. - 1997. — № 24.
4. Закон України "Про Національну поліцію" від 02.07.2015 № 580-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

**Резанов Сергій Анатолійович,
доцент кафедри адміністративної діяльності ОВС ФПФПМГБ та
КМСД Харківського національного університету внутрішніх
справ, к.ю.н.**

ОЦІНОЧНІ ПОНЯТТЯ ЯК ФОРМИ ЗАКРІПЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО РОЗСУДУ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ

Однією з головних проблеми застосування адміністративного розсуду, і відповідно захист прав та свобод громадян, які порушені під час реалізації дискреційних повноважень, є визначення його нормативної основи. Основним способом законодавчого закріплення адміністративного розсуду є використання оціночних понять. Юридична наука характеризує оціночні поняття, як відносно визначені поняття, зміст яких визначається тільки з відношенням до конкретної ситуації, обставин розглянутої справи. Критерії оцінки фактів і явищ, які визначені оціночними поняттями, дає практика. Отже, застосування таких норм викликає необхідність використання адміністративного розсуду.

З початку потрібно визначитися з самим терміном. В одних джерелах використовується термін оціночні поняття, в інших – оцінні, є ще третій термін – оцінкові. В. К. Колпаков у своїй роботі називає одним із різновидів перемінних ознак складу правопорушення – оцінними [1, с. 257]. Для того, щоб остаточно поставити крапку, звернемося до юридичної енциклопедії, яка визначає: оціночні поняття у праві – поняття, зміст яких недостатньо чи взагалі не визначено теорією права. До них, зокрема, належать «особлива жорстокість», «винятковий цинізм», «злісне ухилення», «злісне хуліганство», «значний матеріальний збиток», «достатньо», «недостатньо» тощо. Ці поняття застосовуються у кримінальному, цивільному та адміністративному законодавстві України [2, с.400].

Оціночні поняття можуть іноді знижувати ефективність адміністративної діяльності і навіть сприяти порушенням законності. Це відбувається у тому випадку, коли межі розсуду встановлені оціночними поняттями дуже широкі. У результаті частка суб'єктивного моменту істотно зростає, – створюються сприятливі умови для відхилення від точного змісту закону.

Удосконалення адміністративного законодавства є чинником стабілізації суспільних відносин, яка може бути досягнена у результаті раціонального використання оціночних понять права, дослідження яких, має велике науково-практичне значення.

Юридична наука характеризує оціночні поняття як визначені поняття, зміст яких визначається тільки з урахуванням конкретної ситуації, обставин аналізованої справи. Вони використовуються як для регламентації юридичних фактів (грубе порушення правил дорожнього руху), так і для нормування юридичних наслідків, тобто можливих варіантів поведінки суб'єкта правозастосування (приймати необхідні заходи до припинення порушень суспільного порядку). Більш чітко особливості оціночних понять розкриваються в процесі порівняння їх із поняттями точного значення («неповнолітний порушник», «щире розкаяння», «група осіб», «затриманий злочинець»).

Критерії оцінки фактів і явищ, позначених оціночними поняттями, дає практика, їх можна знайти, лише знаючи умови конкретної ситуації. Отже, оціночні поняття дають правозастосувачу в межах, що припускаються законом, можливість адміністративного розсуду, вільної оцінки фактів.

Якщо норма є зобов'язуючою, то межі адміністративного розсуду породжуються саме цими правовими термінами. У правомочній нормі, вони навпаки, звужують межі адміністративного розсуду, орієнтуючи на глибоке проникнення в суть справи, всебічну оцінку і відповідальність за прийняте рішення.

Не можна вважати, що оціночні поняття, що орієнтують, не обмежують адміністративного розсуду, оскільки питання про те, чи є випадок «необхідним», вирішується ні ким іншим, як самим правозастосувачем, що у принципі може користуватися наданою йому можливістю дуже енергійно. А. П. Коренєв правильно в зв'язку з цим вказує на те, що від суб'єкта правозастосування потрібно таке розуміння цих понять, яке має найбільш широке поширення в даний момент у тієї або іншій сфері управління [5, с. 76].

Удосконалювання оціночних понять є одним із важливих напрямків діяльності по зміцненню правової основи адміністративної діяльності міліції. Воно припускає заходи правотворчих органів по заміні цих понять вичерпним регулюванням у нормативних актах.

Підводячи підсумки, необхідно зазначити, що своєрідною формою удосконалення оціночних понять можна вважати випадки, коли в інте-

ресак більш повного втілення в життя принципу законності, нормотворчий орган йде на повну відмову від використання оціночних понять при формулюванні основ застосування того або іншого виду адміністративного стягнення. Слід зазначити, що відмова від використання в тих або інших випадках оціночних категорій – найбільше радикальний шлях, який виправданий тоді, коли негативні моменти процесу застосування відповідного оціночного поняття не можуть бути нейтралізовані яким-небудь іншим засобом.

З метою його недопущення законодавець може піти на звуження меж розсуду, які закріплені оціночними поняттями. Вирішити цю проблему можна двома шляхами: або сформулювати перелік (приблизний чи повний) фактів, відношень, дій, що підпадають під те чи інше поняття, або більш конкретний і повний виклад критеріїв їх оцінки.

Література:

1. Колпаков В. К. Адміністративне право України: Підручник. / В. К. Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 736 с.
2. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Ред. кол.: Ю. С. Шемчушенко (голова ред. кол.) та ін. – К.: Укр. енцикл. – 2002. – 720 с.
3. Коренев А. П. Нормы административного права и их применение / А. П. Коренев. – М.: Юрид. лит., 1978. – 265 с.

**Руколайніна Ірина Євгенівна,
доцент кафедри адміністративної діяльності ОВС Харківського
національного університету внутрішніх справ, к.ю.н, доцент**

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ МАТЕРІАЛЬНО - ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Державна влада є одним з найважливіших інструментів, за допомогою якого забезпечується гарантування прав і свобод людини і громадянина, в тому числі і в фінансовій сфері, де зростає роль органів внутрішніх справ України (надалі – ОВС України) як одного з публічно правових інструментів, що діє в інтересах конкретної особи, суспільства і держави, захищає їх права і свободи, веде боротьбу з корупцією, злочинністю та протистоянню інших внутрішніх та зовнішніх загроз державі. На ОВС ще минулих часів були покладені окремі обов'язки, які фактично не стосувались виконання правоохоронної функції та відволікали від виконання основних конституційних завдань. Нині законодавчий орган, від рішень якого залежить реалізація очікуваних змін, почав нарешті працювати більш активно, а законодавчі акти - приймаються набагато швидше й ефективніше.

Нарешті стали розглядатись і вирішуватись багато застарілих проблем щодо конкретного реформування міліції (поліції), а саме в матеріально-фінансовій сфері, яка відіграє головну роль у запобіганні та

протидії корупції, боротьби зі злочинністю, охороною громадського порядку та спокою у державі правоохоронними органами. Ситуація ускладнюється сучасними політичними, соціальними, економічними й іншими аспектами, в яких функціонують ОВС України.

Правова природа фінансового стану правоохоронних органів як об'єкта адміністративно-правових відносин дозволяє вирішити не тільки теоретичні завдання, але й допомагає в практичній діяльності, таких як врахування різноманітних факторів реалізації правовідносин при виданні нормативних актів дозволить вирішити проблему ефективності правових норм, належного використання прав і обов'язків суб'єктів правоохоронних органів. Незворотні процеси розбудови України як демократичної правової держави вимагають підвищення ефективності роботи правоохоронних органів. Однак вирішення даного питання можливо лише за умови врахування матеріального та фінансового забезпечення правоохоронців. На жаль сучасний стан розвитку функціонування матеріального та фінансового забезпечення правоохоронців бажає кращого. Передбачена державним бюджетом сума далеко не відповідає реальним потребам правоохоронного відомства, яка приблизно сягає 64 млрд. гривень. Обмежене фінансування Міністерства внутрішніх справ України не є новиною, але реалії сьогодення такі, що розрахувати на 100-відсоткове задоволення запитів органів внутрішніх справ просто неможливо. Звичайно, видатки на утримання МВС України щороку зростають, але вони у кілька разів менші за фактичні потреби. На сьогоднішній день вкрай важливо вирішити питання збільшення фінансового та матеріального забезпечення органів внутрішніх справ як найважливіших елементів їх життєдіяльності.

Фінансове забезпечення будь-якого суб'єкта господарювання є однією з конкретних форм реалізації фінансових відносин в яких приймає участь даний суб'єкт, тому для з'ясування правового і економічного змісту цієї категорії необхідно визначити зміст таких понять, як «фінанси» та «фінансові відносини». Щодо «фінансових відносин», то ця категорія відносин є органічною складовою економічних відносин, яка виражає взаємодію і зв'язки у грошовій формі суб'єктів економічної системи на різних рівнях. Насамперед виокремлюють три категорії економічних суб'єктів: держава; підприємства і підприємці; населення. Між ними розвиваються фінансові зв'язки, що виявляються як фінансово-грошові потоки. Державними фінансами вважаються кошти, якими в Україні розпоряджаються державні, та місцеві органи. Фінанси підприємств і підприємців використовуються для виробничо-підприємницької господарської діяльності. Фінанси населення – це особисті кошти сім'ї та окремих громадян.

Таким чином, можна констатувати, що фінансове забезпечення ОВС це діяльність, яка здійснюється в межах фінансової системи держави у всіх її проявах та є формою участі в розподілі грошових коштів шля-

хом отримання фінансових ресурсів із метою наділення ОВС відповідними матеріально-технічними ресурсами. Крім того, слід відзначити, що органи внутрішніх справ України є юридичними особами і в цій якості у межах чинного законодавства України самостійно організовують товарно-грошову діяльність щодо фінансового та матеріально-технічного забезпечення.

Проблеми політичного, економічного, соціального характеру, які існують у суспільстві, відображаються на правоохоронній сфері життя країни, впливають на якість забезпечення та охорони прав і свобод її громадян, вимагають негайного вирішення застарілих проблем правозастосовної діяльності та реформування правоохоронних органів, зокрема органів внутрішніх справ, результати роботи яких, за матеріалами виступів засобів масової інформації, щоразу викликають у суспільстві певний громадський резонанс. Аналіз досліджень учених свідчить про те, що на ОВС ще за минулих часів були покладені окремі обов'язки, які фактично не стосувались виконання правоохоронної функції та відволікали від виконання основних конституційних завдань. Нині законодавчий орган, від рішень якого залежить реалізація очікуваних змін, почав нарешті працювати більш активно, а законодавчі акти - приймаються набагато швидше й ефективніше. При цьому нарешті стали розглядатись і вирішуватись багато застарілих проблем щодо конкретного реформування міліції в «національну поліцію», яка відіграє головну роль у запобіганні і протидії злочинності.

Фінансове забезпечення будь-якого суб'єкта господарювання є однією з конкретних форм реалізації фінансових відносин в яких приймає участь даний суб'єкт, тому для з'ясування правового і економічного змісту цієї категорії. Таким чином, можна констатувати, що фінансове забезпечення ОВС це діяльність, яка здійснюється в межах фінансової системи держави у всіх її проявах та є формою участі в розподілі грошових коштів шляхом отримання фінансових ресурсів із метою наділення ОВС відповідними матеріально-технічними ресурсами. Крім того, слід відзначити, що органи внутрішніх справ України є юридичними особами і в цій якості у межах чинного законодавства України самостійно організовують товарно-грошову діяльність щодо фінансового та матеріально-технічного забезпечення.

Отже, під матеріально-технічним та фінансовим забезпеченням ОВС слід розуміти систему товарно-грошових і господарських відносин, які виникають між органами внутрішніх справ і їх підрозділами, з одного боку, й органами влади, підприємствами, організаціями та установами, з другого боку, в процесі централізованого постачання матеріальних, технічних і військових ресурсів (сировина, паливо, обладнання, речове майно, матеріали, зброя та боєприпаси); виконання договорів купівлі-продажу (оптова торгівля), реалізацію фондів комісійного й роздріб-

ного продажу продуктів та засобів виробництва; подання матеріально-технічної допомоги та фінансування їх діяльності.

Сучасний стан фінансового та матеріально-технічного забезпечення ОВС залишається вкрай обмеженим. Так, недостача спеціальної техніки не дозволяє швидко отримати необхідну інформацію щодо осіб, що скоїли злочини, підозрюваних в їх скоєнні, знайти свідків й тому подібне. Низька мобільність служб пов'язана з недостатчею автотранспорту, запасних частин та паливно-мастильних матеріалів до нього, відсутність необхідної кількості спецзасобів та зброї, брак службових приміщень, засобів зв'язку, оргтехніки й т. ін. не дозволяють діяти ефективно.

Негативно впливає на результати роботи ОВС також невирішеність соціально-побутових питань: низька заробітна плата, погані житлові умови, неможливість отримати санаторно-курортне лікування, погана організація відпочинку та дозвілля тощо. Все це в сукупності сприяє скоєнню порушень дисципліни та законності персоналом органів внутрішніх справ, призводить до корупції та хабарництва, що не тільки заважає виконанню покладених на органи внутрішніх справ завдань, але й підриває авторитет цих органів в очах населення.

Тільки за наявності реальних перспектив функціонування матеріально-технічного і фінансового забезпечення можна сподіватися на успішну реалізацію основних напрямків реформування діяльності ОВС, а саме а) подальшої трансформації чинної моделі матеріально-технічного і фінансового забезпечення органів внутрішніх справ, яка має відбутися у контексті загальних процесів переформатування схем теперішньої системи матеріально-технічного і фінансового забезпечення у змішаний (бюджетно-позабюджетний) різновид; б) запровадження нових ефективних форм взаємодії підрозділів матеріально-технічного і фінансового забезпечення органів внутрішніх справ із репрезентантами інших силових структур та органами місцевого самоврядування; в) подальшого вдосконалення чинного законодавства щодо матеріально-технічного і фінансового забезпечення органів внутрішніх справ у контексті належного нормативного забезпечення відповідних програмних заходів у цій важливій сфері.

**Сіренко Катерина Олександрівна,
аспірант кафедри загальноправових дисциплін факультету
права та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ**

ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЗДІЙСНЕННЯ
ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ

Прокуратура України не може залишитися в стороні від правової і судової реформ, оскільки займає значне місце як у вітчизняній правоо-

хоронній системі, так і в системі державних органів України. Про те, що прокуратура України знаходиться між судовою і правовою реформами свідчить неодноразове реформування даного інституту, що пов'язане зі значними змінами системи функцій прокуратури, змістом і предметом прокурорського нагляду і перетвореннями її організаційної структури.

Правова держава немислима без повного визнання прав людини і становлення ефективної системи гарантій їх захисту. Зміст і сенс взаємин індивіда і держави визначаються не лише об'ємом конституційних прав і свобод, але і рівнем їх забезпечення і захисту. Тому однією з основних проблем сучасного конституціоналізму є вдосконалення конституційної системи захисту прав і свобод людини і громадянина, а також окремих її елементів. Безумовно, значне місце в конституційній системі захисту прав і свобод людини і громадянина займає судовий захист, проте, державний захист прав громадян включає функціонування і позасудового правозахисного механізму, в якому істотну роль відіграє прокуратура України. Щорік в органи прокуратури України із скаргами звертаються близько 2 млн. громадян і в кожному п'ятому випадку по ним приймаються заходи прокурорського реагування. Таким чином, розвиток конституційної системи захисту прав і свобод людини і громадянина передбачає вдосконалення правозахисної діяльності складових елементів даної системи, в т.ч. вітчизняної прокуратури.

Зростання значення правоохоронної функції прокуратури останнім часом вимагає осмислення, аналізу і наукового обґрунтування форм і методів її здійснення.

Відповідно до статті 2 Закону України “Про прокуратуру” прокуратура України становить єдину систему, на яку згідно з Конституцією України та вказаним Законом покладаються функції:

1. На прокуратуру покладаються такі функції:

1) підтримання державного обвинувачення в суді;
2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом;

3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

З метою реалізації своїх функцій прокуратура здійснює міжнародне співробітництво.

На прокуратуру не можуть покладатися функції, не передбачені Конституцією України.

Завданням прокурора, який бере участь в розгляді справ у судах, враховуючи принцип незалежності суддів і підкорення їх тільки закону, є сприяння виконанню вимог закону про всебічний, повний і

об'єктивний розгляд справ та винесення судових рішень, ґрунтованих на законі.

Прокурор може втрутитися до справи на будь-якій стадії процесу, якщо цього вимагає захист конституційних прав громадян, інтересів держави та суспільства, і зобов'язаний своєчасно вжити передбачених законом заходів щодо усунення порушень закону, ким би вони не були здійснені. Прокурор має рівні права з іншими учасниками судового засідання.

Підставою представництва у суді інтересів громадянина є його неспроможність через фізичний чи матеріальний стан або з інших поважних причин самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження, а інтересів держави наявність порушень або загрози порушень економічних, політичних та інших державних інтересів внаслідок протиправних дій (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб щодо стосунків між ними або з державою.

Предметом нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство є додержання законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство.

Предметом нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, є додержання законності під час перебування осіб у місцях утримання затриманих, попереднього ув'язнення, виправно-трудових, інших установах, що виконують покарання або заходи примусового характеру, які призначаються судом, додержання встановленого кримінально-виконавчим законодавством порядку та умов тримання або відбування покарання особами у цих установах, їх прав і виконання ними своїх обов'язків.

Прокуратура за своїм конституційним статусом, ступенем володіння інформацією про стан законності і правопорядку та наглядовими повноваженнями займає особливе місце серед правоохоронних органів, що ведуть боротьбу зі злочинністю та корупцією. Закон України "Про прокуратуру" та Кримінальний процесуальний кодекс України наділяють прокуратуру, з однієї сторони, функціональними повноваженнями по боротьбі зі злочинністю засобами прокурорського нагляду, а з іншої – покладає на неї роль координатора діяльності правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю.

Таким чином, роль прокуратури як суб'єкта здійснення правоохоронної функції, безпосередньо пов'язана з тим, що прокурор виконує декілька правоохоронних функцій, визначених як Конституцією України, Законом України «Про прокуратуру», так і іншими підзаконними нормативно-правовими актами.

**РОЛЬ ПОДАТКОВОЇ МІЛІЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕНІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ
ДЕРЖАВИ**

У сучасному світі національні інтереси будь-якої держави піддаються впливу широкого спектру як зовнішніх, так і внутрішніх загроз. Серед них, передусім, слід виділити економічну складову. Не випадково стаття 17 Конституції України проголошує, що забезпечення економічної безпеки є однією з найважливіших функцій держави [1].

Серед основних загроз національній безпеці України в економічній сфері можна виділити:

- неефективність системи державного регулювання економічних процесів та наявність серйозних перешкод становленню ринкових відносин;

- низька конкурентоздатність вітчизняної продукції, переважання у структурі промисловості галузей з невеликою часткою доданої вартості;

- невирішеність проблеми ресурсної, фінансової та технологічної залежності національної економіки від інших країн;

- неконтрольований відплив за межі України матеріальних і фінансових ресурсів;

- відсутність достатніх стимулів для легалізації доходів населення та зменшення тіньової зайнятості;

- високий рівень тінізації економіки;

- неефективне адміністрування податків та зборів тощо.

Усунення таких загроз економічній безпеці нашої країни в значній мірі покладається на Державну фіскальну службу України (ДФСУ).

Одним з підрозділів ДФСУ є податкова міліція, правовий статус якої закріплений Розділом XVIII² Податкового кодексу України.

Податкова міліція складається із спеціальних підрозділів по боротьбі з податковими правопорушеннями, що діють у складі відповідних органів державної фіскальної служби, і здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, виконує оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну та охоронну функції [2].

Завданнями податкової міліції є:

- запобігання кримінальним та іншим правопорушенням у сфері оподаткування та бюджетній сфері, їх розкриття, розслідування та провадження у справах про адміністративні правопорушення;

- розшук осіб, які переховуються від слідства та суду за кримінальні та інші правопорушення у сфері оподаткування та бюджетній сфері;

- запобігання і протидія корупції в органах державної фіскальної служби та виявлення її фактів;
- забезпечення безпеки діяльності працівників органів державної фіскальної служби, захисту їх від протиправних посягань, пов'язаних з виконанням службових обов'язків [2].

Важливість діяльності податкової міліції в сучасних умовах пояснюється тим, що за даними Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз (ХНДІСЕ) імені М.С. Бокаріуса близько 70 % справ щодо економічних правопорушень, які розглядаються у судах Харківської, Сумської та Полтавської областях, пов'язано з ухиленням від сплати податків.

Однак сьогодні економічні правопорушення розслідує ціла низка правоохоронних органів, які відносяться до різних служб, а саме: Державна фінансова інспекція України, Департамент боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом (у складі ДФСУ), Підрозділи податкової міліції (у складі ДФСУ), Головне управління контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки (у складі СБУ), Департамент Державної служби боротьби з економічною злочинністю (у складі МВС), Головне управління по боротьбі з організованою злочинністю (у складі МВС).

Розподіл функцій з профілактики та розслідування економічних правопорушень між декількома органами державної влади є неефективним. Необхідно усунути дублювання функцій правоохоронних органів у сфері боротьби з економічними правопорушеннями, адже наявна система є розгалуженою та недієвою.

Тому для успішного розслідування економічних правопорушень необхідно поєднати ці органи та створити єдиний орган для боротьби з економічними правопорушеннями – службу фінансових розслідувань (СФР). Після прийняття необхідних нормативно-правових актів СФР виконуватиме наступні функції:

- досудове розслідування економічних правопорушень;
- оперативно-розшукова діяльність;
- нормотворення, методологія, статистика;
- складання протоколів та розгляд справ про адміністративні правопорушення;
- фінансовий контроль;
- окремі функції податкового та митного контролю.

Наявність у СФР Державної фінансової інспекції України дозволить поряд з правоохоронною діяльністю виконувати контрольні функції та не звертатися за допомогою до інших органів при проведенні контрольно-ревізійних дій.

Література:

1. Конституція України. – К. : ЮРІНКОМ, 1996. – 79 с.
2. Податковий кодекс України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

РЕАЛІЗАЦІЯ ОКРЕМИХ ОBOB'ЯЗКІВ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

До обов'язків осіб, які звертаються до суду по цивільних справах, та тих, які вже набули відповідного процесуального статусу, відноситься правильне складання необхідних документів (позов, заява, скарга). Кожен документ, що подається у справі, повинен відповідати встановленим для нього в законі формі, змісту та додатковим вимогам. До додаткових вимог відносяться: подання копій заяв (скарг) та всіх інших документів, що додаються до них; подання документів, що підтверджують сплату судового збору (крім випадків, коли сплата таких витрат не передбачена законом); надання довіреності або іншого документу, що підтверджує повноваження представника, якщо заява (скарга) подається не особисто зацікавленою особою тощо.

Недодержання цих законодавчих приписів тягне за собою залишення заяви (скарги) без руху, про що суд має повідомити зацікавлену особу, та надати їй строк для усунення допущених недоліків. Якщо недоліки у відведений термін не були ліквідовані, заява (скарга) вважається неподаною і повертається особі, що її подала (ст. 121 ЦПК України). Такі наслідки для особи є небажаними, оскільки відсувають у часі момент захисту порушеного права або інтересу. Але це дає можливість дисциплінувати потенціальних та реальних учасників процесу і забезпечує рівність всіх осіб перед законом та судом.

Особи, які можуть приймати участь у справі, зобов'язані нести судові витрати, крім випадків, коли їх звільнено від оплати таких витрат. Згідно зі ст. 79 ЦПК України судові витрати складаються з судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи. До другої групи належать: витрати на правову допомогу; витрати сторін та їх представників, що пов'язані з явкою до суду; витрати пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведенням судових експертиз; витрати, пов'язані з проведенням огляду доказів за місцем їх знаходження та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи; витрати, пов'язані з публікацією в пресі оголошення про виклик відповідача.

В разі, коли особою не було сплачено судовий збір на момент подання заяви (скарги), то для неї настають наслідки, про які було сказано вище. Якщо ж суд, враховуючи майновий стан особи, своєю ухвалою відстрочив або розстрочив сплату судового збору на визначений строк, але учасник процесу у встановлений термін не виконав цей обов'язок, заява (скарга) залишається без розгляду.

Судові витрати (судовий збір) можуть бути стягнуті за судовим рішенням, тобто в примусовому порядку, коли оплата судових витрат була відстрочена або розстрочена до ухвалення рішення. При цьому, як уявляється з аналізу норм законодавства, особа, щодо якої суд застосовував відстрочення чи розстрочення сплати судових витрат, буде зобов'язана їх оплатити тільки у випадку програшу процесу. Якщо ж ця особа виграє справу, то ті витрати, які нею не були сплачені, мають бути стягнуті з іншої сторони, але це можливо тільки в справах позовного провадження. В справах наказного та окремого провадження, враховуючи їх специфіку, подібний підхід є неприйнятним. При частковому задоволенні позовних вимог, судові витрати присуджуються кожній зі сторін пропорційно до задоволеної та відхиленої частини позовних вимог.

Учасники цивільного процесу зобов'язані дотримуватися в судовому засіданні встановленого порядку і беззаперечно підкорятися розпорядженням головуєчого. При невиконанні даного обов'язку до порушників застосовуються відповідні процесуальні санкції. За статтею 92 ЦПК України до учасників цивільного процесу за порушення порядку під час судового засідання або невиконання ними розпоряджень головуєчого застосовується попередження, а у разі повторного вчинення зазначених дій – видалення із зали судового засідання.

В світлі розглядуваної проблеми реалізації обов'язків учасниками процесу, окремої уваги заслуговує процедура відводу судді, секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача. Згідно із ч. 2 ст. 23 та ч. 1 ст. 27 ЦПК України особи, які беруть участь у справі, мають право заявляти відводи судді або іншим вищезазначеним особам, якщо для цього є законні підстави, та якщо ними не заявлено самовідвід. Відповідно, зацікавлені особи на свій розсуд вирішують питання про доцільність подання заяви стосовно відводу певного суб'єкта цивільного процесу.

Таким чином, якщо учасник процесу володіє інформацією про наявність підстав, які позбавляють конкретного суб'єкта можливості здійснювати правосуддя у справі або сприяти йому, але такий суб'єкт з тих чи інших міркувань влаштовує зацікавлену особу, то подібні відомості приховуються і відвід не заявляється. При цьому не можна говорити, що учасник процесу діє за межами правового поля, оскільки від нього самого залежить як розпорядитися своїм правом. Проте, враховуючи завдання цивільного судочинства, підхід до вирішення даної проблеми має бути змінений.

З метою запобігання винесенню незаконних рішень у зв'язку з участю в процесі особи, яка підлягала відводу, але жоден з учасників процесу не заявив про це, слід передбачити в ЦПК України, що за наявності правових підстав, подання заяви про відвід судді або особи, яка сприяє здійсненню правосуддя, є обов'язком учасників процесу. Неви-

конання цього обов'язку повинно потягти скасування судового рішення вищестоящою судовою інстанцією.

**Сворак Степан Дмитрович,
професор кафедри теорії та історії держави і права Юридичного
інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника», кандидат юридичних наук, доктор
історичних наук**

ГЕНЕЗА ПРИНЦИПУ ДЕМОКРАТИЗМУ У ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ США

Слова Тараса Шевченка про «новий і праведний закон Вашингтона» широко відомі і часто цитовані філологами, політологами і юристами України та представниками української діаспори цілого світу, які чекають можливості відвідати або повернутися в Україну де уже «врага не буде супостата» [1, с. 36].

Юристів України і сьогодні турбує питання в «чому ж суть «нового і праведного закону Вашингтона» і чому Т. Шевченко взяв за зразок і приклад для України-колонії Російської та Австро-Угорської імперій – далеко і мало відому в Україні того часу Америку, а не Європу.

Так, у поемі «Юродивий» поет, висловлюючи ідеал державного ладу для України, писав: «... коли

Ми діждемося Вашингтона

З новим і праведним законом?

А діждемось таки колись!» [2, с. 594]

Викладаючи у поемі мрії всього українського народу, Т. Шевченко уже знав, що Д. Вашингтон визволив Північну Америку від колоніальної залежності Англії, запровадив на звільнених землях республіканський лад і ухваливши Конституцію, став першим президентом Сполучених Штатів Америки.

Новий закон Вашингтона – це не тільки державна самостійність штатів, але це і новий державно-політичний устрій, республіканська форма держави зі справедливим народним устроєм.

Американська національно-визвольна революція наприкінці XVIII століття висунула на політичну арену багатьох здібних провідників молоді нації, яким американський народ присвоїв почесне звання – батьків-засновників республіки. Зіркою першої величини серед найбільших світить ім'я Джорджа Вашингтона. Він, звичайно, не був універсальним всезнаючим політиком, економістом і фінансистом Америки. Однак, як практичний військовий і політичний лідер Д. Вашингтон переріс своїх соратників на голову і тому не дивно, що вони схилялися перед його авторитетом, адже навіть елементи критики на його адресу він умів використати та спрямувати у конструктивне русло. Поряд з ним виростав

блискучий економіст і фінансист А. Гамільтон, політолог-аналітик із оригінальним філософським мисленням, укладач Декларації незалежності, провідний юрист та головний архітектор американської Конституції – Т. Джеферсон [3, с. 521].

Унікальне місце Д. Вашингтона в американській історії зумовлене його заслугами перед нацією та державою у найскладніший період її генези, формування та трансформації. Як головнокомандувач збройних сил він відстояв незалежність колоній від метрополії, як голова Конституційної конвенції організував та забезпечив підготовку, обговорення, ухвалення і ратифікацію Конституції, а як перший президент США довів на практиці життєздатність республіканського уряду.

Д. Вашингтон належав до історичних постатей які змінюють курс світової історії. Перефразовуючи слова Івана Франка ми з упевненістю можемо сказати що печать його духу відбилася на історії Америки і всього людства [4, с. 8 – 9].

Якими були перші кроки Д. Вашингтона у формуванні на території і землях колонії Великобританії нової держави? Як йому і його прихильникам вдалося перебороти опір Британської королівської армії та цивільних прибічників імперії?

Відповідь на ці запитання можна отримати в історії держави і права США де розписані і хід бойових дій та напрямки походів військ Д. Вашингтона, і результати вдалих і невдалих битв. Однак, особиста участь самого провідника майбутньої держави часто не підкреслюється істориками держави через неглибоке знання біографії, історичних та політичних умов того часу, військової стратегії і тактики, психології та індивідуальних рис характеру самого Д. Вашингтона.

Проведений нами аналіз документальних джерел та літератури дозволив накреслити військово-політичний портрет лідера нації яка звільнилася від колоніальної залежності. Такі риси характеру не зайві були б і нашим військовим і політичним керівникам України, що як і США веде відкриту антиколоніальну війну за самостійність і суверенність та як ніколи сьогодні потребує «Вашингтона».

Як президент США Д. Вашингтон виступав за поступову законодавчу відміну рабства, категорично відмовився від встановлення монархії у США, заснував двопартійну систему і вперше сформулював доктрину ізоляціонізму яка передбачала, що Сполучені Штати не повинні брати участь у військових союзах та війнах європейських країн. Важливим здобутком американської демократії став прецедент відмови Д. Вашингтона від висунення його кандидатури на третій термін перебування при владі, що і стало догмою для майбутніх президентів США – перебування у Білому Домі не більше двох термінів [5, с. 313].

Сам полководець мав, за твердженням його біографів, майже магічний вплив на своє військо яке бачило постать свого командира огрядну і спокійну на білому коні, що вселяло спокій і впевненість у надійній

команді. Наслідуючи великих воєнних полководців таких як Олександр Македонський, Ганнібал, князь Святослав й інших, які своїм стилем життя не відрізнялися від воїнів, Д. Вашингтон завоював великий авторитет серед рядових вояків, а змова старшин про його заміну генералом Лі викликала велике незадоволення як в армії так і серед широких верств населення і була швидко ліквідована.

Приймаючи стратегічні чи тактичні рішення, він довго обдумував і вивчав усі аргументи, однак, прийнявши його послідовно, вперто доводив до логічного завершення.

Д. Вашингтон у ході війни навіть до явних ворогів, які стояли на позиціях збереження колоніальної залежності від Великобританії і були якими противниками незалежності Америки виявляв велику терпимість, лояльність і толерантність чим убезпечив себе від внутрішнього фронту громадянської війни [3, с. 535].

Замість традиційного гасла революціонерів – «хто не з нами – той проти нас», – Д. Вашингтон висунув новий лозунг – «хто не з нами – той ще може бути з нами», а за переконання, на його думку, не можна нікого карати якщо особа не чинить реального опору. Каральні репресії він замінив активною пропагандою та переконанням, чим досягнув значних успіхів [6, с. 104 – 105].

У час підготовки та обговорення нової конституції Д. Вашингтон уміло лавірував між прихильниками концепції федералізму та антифедералістами. Погоджуючись із федералістами, він не брав участі у дебатах на пленумі Конгресу а виконував роль модератора, який заспокоював запальні дискусії і згладжував гострі кути. Д. Вашингтон діяв за кулісами виступаючи на неформальних товариських вечірках, переконував суперників-конфедератів особисто чим добився значних позитивних результатів.

Представники більшості штатів ратифікували Конституцію яка не допускала зловживання владою. Для реалізації устоїв Конституції Д. Вашингтону необхідно було сформувати дієздатний уряд, про що ні у законах ні в Конституції не було жодних вказівок. Однак, він не пішов шляхом найменшого опору і не створив уряд виключно зі своїх прихильників які б слухняно виконували його вказівки та розпорядження.

Д. Вашингтон, не зважаючи навіть на протилежність поглядів та концепцій, відібрав на посади міністрів найпідготованіших, найерудованіших фахівців у кожній галузі. Працювати з ними було нелегко, але результати були позитивні і спрямовані на далеку перспективу. Так у першому кабінеті міністром фінансів був Александр Гамільтон, міністром закордонних справ – Томас Джефферсон, міністром оборони – Генрі Нокс, головою федерального Суду – Джон Джей, а на пост віцепрезидента вибрав свого ярого політичного противника, сильну індивідуальність – Джона Адамса.

Молодий уряд при сприянні та підтримці Д. Вашингтона розробив перший фінансово-економічний план і створив Банк США – приватну корпорацію під контролем уряду, що викликало опір противників створення банку які твердили, що Конституція не передбачає творення урядом корпорацій, але А. Гамільтон у листі-записці виклав теорію іманентних прав уряду яка розширено ставила перед урядом завдання фінансової стабільності, що зобов'язувало уряд, на думку А. Гамільтона, вжити відповідних заходів.

Стосовно зовнішньої політики молодой держави то Д. Вашингтон твердо дотримувався політики невтручання у збройні конфлікти що дало змогу значно зміцнити економіку США [7, с. 172 – 173].

Таким чином, історія США після прийняття Конституції 1787 року – це реалізація засад прийнятих у формотворчому періоді американської республіки. Під розумним і мудрим керівництвом Д. Вашингтона, підтримані ним великі особистості такі як А. Гамільтон, Т. Джефферсон, брати Д. С. Адамси, Б. Франклін та інші витворили те, що Т. Шевченко назвав «новим і праведним законом» побудованим на засадах демократизму, федералізму, принципі свободи людини та рівності [8, с. 31].

Третій президент США – юрист, філософ і дипломат соратник Д. Вашингтона, а часто, і його опонент, якого цінував і поважав Д. Вашингтон ревно відстоював ідеї народного суверенітету, республіканізму, демократії, свободи, рівності й братства. Політичне кредо Т. Джефферсона вибите золотом на його меморіалі у Вашингтоні: «Я дав клятву на Божому вітарі бути вічним ворогом будь-якої тиранії над розумом людини» [9, с. 172].

Політичним ідеалом Т. Джефферсона була демократична республіка заснована на принципах народовладдя, урівноваження і розмежування влади вільного розвитку дрібновласницького фермерського господарства.

Демократизм суспільства і народовладдя в громадах формувался у переселенців на континент Північної Америки із самого початку їх перебування. Перші англійські колоністи, що прибули до Америки застали тут тільки землю та природні ресурси, які необхідно було освоювати і обробляти власною працею, що давало кожному з них рівні стартові можливості і свободу у Новому світі, якої вони шукали за океаном втілюючи в Європі від економічних злиднів, політичних обмежень та релігійних переслідувань [10, с. 347, 349].

Така ж суспільно-економічна та політико-правова ситуація виникла у XVI-XVII ст. і в Україні, коли українське селянство втілюючи від національного, релігійного та економічного визиску та гніту, масово почало переселятися на вільні землі Запоріжжя, формуючи народовладні устої та розвиваючи вільне фермерське господарство з вільною робочою силою.

І американські і українські переселенці творили новий суспільний лад, що базувався не на станових привілеях, а на достоїнстві, праці та звитязі кожного колоніста чи козака. Принципово подібним до молодой держави американських колоністів є і устрій Запорізької Січі з її демократизмом та вольницею [11, с. 82]. Козацька революція – національно-визвольна війна під проводом Б. Хмельницького висунула аналогічні до Американської революції ідеї – ідею народовладдя і незалежності України, свободи і обмеження станових привілеїв. І лише «союз» із Росією різко припинив демократизацію українського суспільства, зруйнувавши формування вільного суспільно-політичного устрою [12, с. 67].

Література:

1. Голянич М. Ю. Прогностичні ідеї Тараса Шевченка // Прикарпатський вісник НТШ Думка. – Івано-Франківськ, 2008. №3. – С. 29 – 43.
2. Шевченко Т. Г. Кобзар / Вступ. ст. та примітки Р. Полонського. – Харків-Шевченкове «Майдан» – «Ярина», 1996. – С.594.
3. Всемирная история в десяти томах. Издательство социально-экономической литературы. – М., 1958. Т. V. – С. 521.
4. Возняк Є. М. Антропоцентризм філософського світогляду І. Франка // Прикарпатський вісник НТШ Думка. – Івано-Франківськ, 2008. №3. – С.8–9.
5. Юридична енциклопедія : в 6 томах. – Т. 1. : А – Г // ред. кол. Ю. С. Шемшученко та ін. – К. : Українська енциклопедія, 1998. – 672 с.
6. Шульженко Ф. П., Андрусак Т. Г. Історія політичних і правових вчень. – Київ Юрінком Інтер., 1999. – 300 с.
7. Кузьминець О. В., Дурнов Є. С., Сокур Ю. В. Історія держави і права зарубіжних країн. Навчальний посібник. – Київ: Гранма, 2012. – 240 с.
8. Макаровський І. П. Політичні етюди / Монографія /. – Івано-Франківськ: ТІПОВІД, 2003. – 273 с.
9. Юридична енциклопедія : в 6 томах. – Т. 2. : Д – Й // ред. кол. Ю. С. Шемшученко та ін. – К. : Українська енциклопедія, 1998. – 742 с.
10. Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства. Навчальний посібник. Вид. 2-ге стереотип. / Відп. ред. та автор вст. слова С. Кримський. – К.: Либідь, 1999. – 360 с.
11. Засипко М. Державотворчі процеси в Україні в період національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст. // Еврика – Х. Збірник студентських наукових праць. – Івано-Франківськ : Видавництво ЦІТ ПНУ ім. В. Стефаника, 2009. – С. 81 – 83 .
12. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. – Київ : Товариство Знання України, 1991. – 240 с.

**Селюков В.С.,
доцент кафедри конституційного та міжнародного права
факультету підготовки фахівців для підрозділів боротьби з
кіберзлочинністю та торгівлею людьми Харківського
національного університету внутрішніх справ, к.ю.н.**

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОСВІТУ

Нині в Україні на тлі глибоких політичних та соціально-економічних перетворень, створення належних умов для реального здійснення кожною особою своїх суб'єктивних прав виступає актуальною практичною проблемою. Сьогодення сучасної теоретичної науки права та законодавства в цілому вимагає від держави здійснення більш прикладних форм гарантування прав і свобод людини і громадянина. На жаль, сучасна ситуація, що склалася в Україні все частіше підтверджує формальність великої частини чинного законодавства. Тому вельми актуальними залишається питання реальності механізмів реалізації прав людини.

Ст. 53 Конституції України закріплює право кожного на освіту. Отже, можна з впевненістю стверджувати, що право на освіту є достатньо важливим для особи. Але не тільки конституційна форма закріплення права на освіту є критерієм важливості права на освіту. Освіта – це процес отримання знань, умінь та навичок, що необхідні для нормального існування людини в суспільстві. Саме на необхідність наголошується у понятті, адже без елементарного рівня освіти жодна людина не в змозі буде брати участь у суспільному житті держави. В Україні існує доволі розгалужена система нормативно-правових актів, що регламентують порядок та можливості реалізації права людини на освіту, якою б вона не була (початкова, загальна, вища і т.п.). Але, як вже було наголошено, суб'єктивне право людини буде забезпечене лише в тому випадку, коли будуть існувати реальні механізми реалізації цього права.

Аналіз наукової літератури свідчить про існування проблематики в теренах визначення поняття механізму реалізації прав людини. Одні вчені стверджують, що механізм реалізації права людини складається з діяльності суб'єкта права, зобов'язаної сторони, законотворчого органу та наявності юридичних норм, які регулюють їх діяльність. Інші – отожднюють це поняття з терміном забезпечення права людини. Механізмом реалізації прав людини варто вважати такі елементи як: гарантії здійснення прав людини, юридичні елементи механізму (норми, факти, правовідносини), процес фактичного втілення норми права у дійсність, умови і фактори такого процесу – вважає ще певна група науковців. Узагальнюючи різні точки зору можна дійти висновку, що механізм реалізації прав людини це процес, який завжди передбачає активну діяльність двох сторін: можливу діяльність самого індивіда, що є носієм

суб'єктивного права, та необхідну діяльність зобов'язаного суб'єкта, що повинен виконувати обов'язок по забезпеченню його виконання, а також сукупність правових норм та гарантій по забезпеченню цього права.

Складність аналізу права на освіту в контексті механізму його реалізації пояснюється складною будовою цього права. Воно є компонентним (право), до складу права на освіту можна віднести достатньо велику кількість «елементних» прав, таких як: право на дошкільну освіту, на загальну середню освіту, професійно-технічну освіту, вищу освіту і т.і. Тому доречним буде зупинитися на загальних проблемах механізму реалізації цих прав, які виникають сучасній Україні. Головні проблемами в механізмі реалізації права на освіту пов'язані саме з діяльністю зобов'язаного суб'єкта, тобто держави, яка повинна виконувати свій позитивний обов'язок по забезпеченню його виконання. Такі проблеми можна побілити на декілька груп: проблеми пов'язані з якістю освітніх послуг, проблеми стосовно забезпечення умов проведення освіти, проблеми неможливості реально користуватися повним об'ємом права на освіту. Розберемо детальніше названі групи.

Процес освіти завжди має давати певні результати, а саме відповідний рівень знань. Якщо результату немає, то і процес реалізації права на освіту набуває формалізованого характеру. Це пов'язано не лише з діяльністю закладів освіти, які дуже сильно переймаються своєю репутацією та кількістю учні, в той час як вони повинні забезпечувати високу ефективність та якість освіти. Мотивація учнів зовсім відсутня, тому що в подальшому вони майже в будь-якому випадку отримають документ, що підтверджує ступінь освіти. Це пояснюється наявністю коруптованих схем, що дійсно дуже сильно впливають на якість освіти.

Наступна група проблем пов'язана з низьким рівнем забезпечення умов отримання освіти. У більшості навчальних закладів ремонт ще радянських часів, стелі протікають, вікна продуваються, не вистачає книжок для всіх учнів, дуже застаріла технічна база. В даному випадку пояснити це можна відсутністю жорсткого контролю за витратами закладів та жорстким нормуванням навчального процесу з боку держави.

Остання група проблем пов'язана з перешкодами під час вступу людей до навчальних закладів. Знову ж таки, коруптованість системи призводить до зниження рівня зацікавленості майбутніх роботодавців в талановитих освічених учнях. На перший план найчастіше виносять соціальний статус особи, адже такі особи можуть дозволити собі отримати освіту у найпрестижніших закладах освіти. В подальшому саме документ, що підтверджує рівень освіти та місце її отримання і буде вирішальним фактором для прийняття на роботу.

Сучасні процеси євроінтеграції все більше мотивують роботодавців звертати увагу на реальні знання, уміння та навички, а лише в другу чергу на документ, що їх підтверджує. Тому, на мою думку, підґрунтям

існування вказаних проблем є саме суспільство, яке сприймає нав'язані державою стандарти і нічого не робить у цій сфері.

**Синявська Олена Юхимівна,
начальник навчально-наукового інституту заочного та
дистанційного навчання Харківського національного
університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор**

**Гончаренко Інна Борисівна,
провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем організації навчального процесу заочного та
дистанційного навчання навчально-наукового інституту
заочного та дистанційного навчання Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук**

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УЧАСТІ ГРОМАДЯН В ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ НА ОБ'ЄКТАХ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

На сучасному етапі активного реформування системи правоохоронних органів стає очевидним необхідність пошуку нових шляхів для налагодження тісної співпраці та взаємодії органів внутрішніх справ з громадянами, нових форм залучення громадськості до правоохоронної діяльності. Проект Концепції першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ зазначає, що підвищення довіри населення до діяльності органів внутрішніх справ, а також налагодження тісної співпраці з населенням є необхідними складовими комплексу заходів, спрямованих на розбудову Міністерства внутрішніх справ як цивільного органу європейського зразку [1].

Питання забезпечення належної організації охорони громадського порядку на об'єктах залізничного транспорту набуває особливої актуальності в умовах ліквідації лінійних відділів міліції. У зв'язку з цим, для охорони громадського порядку, профілактики правопорушень на об'єктах залізничного транспорту, можуть бути використані сили та засоби не тільки органів внутрішніх справ, а й громадськості.

Суспільна активність громадян виражена в діяльності різних громадських об'єднань, зокрема, громадських формувань з охорони громадського порядку, наявність яких відображає різноманітність інтересів громадян у їх повсякденному житті [2]. При цьому, ч. 4 ст. 36 Конституції України зазначає: «Ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за належність чи

неналежність до політичних партій або громадських організацій» [3].

Громадські формування можуть залучатися до охорони громадського порядку тільки як помічники правоохоронним органам. Ст. 3 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22.06.2000 р. № 1835-III чітко закріплює: «Громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону створюються і діють у взаємодії з правоохоронними органами, Державною прикордонною службою України, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування...» [4]. На сьогодні в країні з'являються групи патріотичних організацій, які на добровольчих засадах організують патрулювання, зокрема, і на об'єктах залізничного транспорту, але при цьому не мають статусу громадських формувань і діють самостійно, як правило, не у взаємодії з правоохоронними органами. Так, наприклад, у Харкові територію Південного вокзалу з серпня 2015 року на добровольчих засадах патрулюють представники патріотичних організацій (Правого сектору, Слобожанського козацтва, «Сотні лева», Союзу спортивних вболівальників «Харків'яни», бійці 15-го резервного батальйону ДУК ПС, демобілізовані українські військові). Тобто, можна спостерігати рост активності патріотично налаштованих громадян, бажаючих брати участь в охороні громадського порядку на залізничному транспорті. Але для сприяння правоохоронним органам у запобіганні та припиненні адміністративних правопорушень і злочинів на об'єктах залізничного транспорту громадяни повинні створити в установленому Законом порядку громадські формування.

Згідно зі ст. 6 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» для реєстрації громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону його засновники подають до відповідного виконавчого органу сільської, селищної, міської, районної у місті ради за місцем його діяльності рішення про його створення, підтримане відповідним органом внутрішніх справ чи підрозділом Державної прикордонної служби України, узгоджене з цими органами положення (статут), інформацію про склад керівного органу, а також список членів формування [4].

Крім того, громадське формування повинно бути зареєстровано у порядку, встановленому Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 15.05.2003 № 755-IV. Відповідно до п. 4 Типового статуту громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20.12.2000 р. № 1872, формування є юридичною особою з моменту його реєстрації, має рахунки в установах банку, печатку із власним найменуванням, штамп та інші необхідні реквізити [5].

Реєстраційні документи розглядаються відповідним виконавчим органом сільської, селищної, міської, районної у місті ради у місячний

термін з дня їх надходження. У разі потреби орган, який здійснює реєстрацію, проводить перевірку відомостей, зазначених у поданих йому документах. Рішення про реєстрацію або відмову в ній повідомляється засновникові письмово у 10-денний термін з дня прийняття відповідного рішення.

Відповідно до п. 3 ст. 15 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування спільно з органами внутрішніх справ організовують діяльність громадських формувань з охорони громадського порядку шляхом залучення їх членів до проведення патрулювання та інших спільних заходів, надання відповідної інформації, залучення їх членів до правового навчання та ознайомлення з формами та методами боротьби з правопорушеннями [4]. Члени громадського формування можуть бути залучені до охорони громадського порядку на об'єктах залізничного транспорту підрозділом транспортної міліції та виконувати завдання з охорони громадського порядку на об'єктах залізничного транспорту в складі нарядів міліції (поліції) або спільно з ними. Також члени громадського формування можуть залучатися до участі у проведенні роз'яснювальної та профілактичної роботи серед населення.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що на сьогодні в Україні можна спостерігати зростання бажання громадян взяти участь в охороні громадського порядку на об'єктах залізничного транспорту. Така діяльність повинна здійснюватися виключно в рамках закону та у взаємодії з правоохоронними органами. Державні органи зі свого боку повинні забезпечити координацію та контроль за діяльністю громадських формувань на об'єктах залізничного транспорту.

Література

1. Проект Концепції першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1221414>
2. Московець В. І. Правове регулювання участі громадян в охороні державного кордону // [Електронний ресурс]. В. І. Московець // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 407–411. – Режим доступу: [file:///C:/Users/user/Downloads/FP_index.htm_2013_3_68%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/FP_index.htm_2013_3_68%20(1).pdf)
3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141
4. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : закон України від 22.06.2000 р. № 1835-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1835-14>
5. Про затвердження Типового статуту громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, описів зразків бланка посвідчення і нарукавної пов'язки члена такого формування : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2000 р. № 1872 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1872-2000-%D0%BF>

**Синяк Ярослав Васильович,
курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів
слідства Харківського національного університету внутрішніх
справ (група ФПС-14-2)**

Науковий керівник: Кріцак Іван Васильович, старший викладач кафедри
теорії та історії держави і права Харківського національного універси-
тету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

"ГІБРИДНА ВІЙНА" В УКРАЇНІ: СПЕЦИФІКА, ПРОЯВИ, НАСЛІДКИ"

Військова інтервенція Російської Федерації проти України, яка триває вже майже рік, є найважливішою подією за всю історію незалежності нашої держави. П'ята, за рахунком, україно-російська війна - це не тільки війна двох країн. Конфлікт, який має місце на сході України, набув глобального характеру, він став найгарячішою точкою європейської вісі, де перетнулися інтереси глобальних гравців міжнародної політики.

Так, україно-російське військове протистояння має багато історичних аналогів. Звернувшись до історичного досвіду нашої держави, можна виокремити Україно-Російські збройні конфлікти у такій послідовності: 1) війну Війська Запорізького під проводом гетьмана Івана Виговського проти Московського царства; 2) збройний виступ козаків під проводом Івана Мазепи проти Петра І; 3) національно-визвольні змагання українського народу, що мали місце у 20-х рр. минулого століття; 4) збройний опір ОУН та УПА проти російсько-більшовицької окупації України. Звичайно, задекларований підхід має суб'єктивний характер, проте, досліджуючи це питання, ми зробили акцент на вищезгаданих Україно-Російських війнах.

Повертаючись до сьогоденного протистояння, для оцінки конфлікту між Україною та Росією можуть бути застосовані такі дефініції, як "неконвенційна війна" (unconventional warfare), "нерегулярна війна" (irregular warfare) чи «змішана війна», або ж спонсоровані державою "гібридні війни" (State-Sponsored Hybrid). Остання фраза найбільш точно характеризує сучасне протистояння.

Поняття "гібридної війни" сформулював нідерландський генерал-майор, у минулому експерт з питань безпеки при ООН та НАТО, Франк ван Каппен: "гібридна війна – це взаємодія класичного способу ведення війни із використанням нерегулярних збройних формувань. Держава, яка веде гібридну війну, проводить рекрутинг – бойовиків, місцевого населення, різноманітних організації, зв'язок з якими повністю заперечується з її боку. Саме ці суб'єкти можуть вчиняти такі злочини, на які держава в цьому випадку формально не здатна хоча б через міжнародні зобов'язання дотримуватися Женевської та Гаазької конвенцій про закони суходільної війни чи угод і домовленостей, які існують з ін-

шими країнами. У таких випадках вся "брудна" робота перекладається на плечі недержавних збройних формувань".

На наше переконання, В. Путін веде проти України "гібридну війну", оскільки його дії є логічним завершенням довгострокової стратегії "реваншизму", сформованої під впливом "ельцинського" періоду втрат геополітичних позицій, зниження міжнародно-політичного статусу, а також впливу, котрі Російська Федерація намагається собі повернути шляхом військових інтервенцій проти сусідніх держав (Грузія, Україна). Про реваншистські перспективи Росії почали говорити відразу ж після четвертого розширення НАТО. Ще у 1998 р. Дж. Кенан (один з авторів політики стримування під час "холодної війни") зауважив, що "розширення НАТО – це початок нової холодної війни". Він вважає, що росіяни з часом відреагують досить негативно, і це впливатиме на їхню політику". Також Дж. Кенан як далекоглядний політик передбачав, що розширення НАТО покладе край демократії в Росії.

Хоча все ж таки, основоположником парадигми ведення Росією "гібридної війни" став генерал РФ В. Герасімов, який концептуалізував доктрину поглядів Росії на сучасну війну. В цій доктрині детально описується те, як повинен розгортатися і вестися сучасний військовий конфлікт, і особливо наголошується на його трьох основних етапах, серед яких військовий, енергетичний та інформаційний.

Інструкції, представлені в доктрині генерала В. Герасімова, а також зазначені елементи ведення сучасної війни активно використовуються і в Україно-Російському протистоянні. В нашому випадку Росія є новатором у застосуванні військового елементу "гібридної війни", іншими словами, так званої концепції "війни трьох кварталів" або трьох складових, суть якої полягає в удосконаленні образу сучасного воїна, який має бути готовим одночасно вести бій із противником, здійснювати поліцейські, правоохоронні функції, а також виконувати «гуманітарні місії». Концепцію "війни трьох кварталів", яку реалізує Росія на території України, наочно ілюструє анексія Автономної Республіки Крим, де «універсальні» так звані "зелені чоловічки" виконували всі вищезгадані функції.

Наступним елементом ведення сучасної війни є енергетичний, що характеризується агресією, спрямованою на енергетичну інфраструктуру нашої держави та вплив на життєдіяльність населення. Так, анексія Крим, військові підрозділи Російської Федерації фактично отримали контроль над нафтовидобувною та газовою територією, що знаходиться на шельфі Чорного моря. В окремих районах Луганської й Донецької областей цілеспрямованими діями бойовиків було зруйновано значну кількість вуглевидобувних підприємств та транспортну інфраструктуру, що стало викликом для енергетичної безпеки України.

Про вагомість інформаційного етапу та його наслідки найбільш точно висловився головнокомандувач об'єднаних Збройних сил НАТО в

Європі Ф. Брідлав, який зауважив, що: "це найбільш дивовижний інформаційний бліцкриг (блискавична війна), який ми коли-небудь бачили в історії інформаційних війн". Також Росія не забуває про технологію проведення дезінформаційних кампаній у душі нацистського міністра пропаганди П. Геббельса – "той, хто контролює інформаційне поле, має владу; в найбільшу брехню, яку неодноразово повторюють, повірять; нам потрібна не правда, а результат" та поведінкову максиму Ф. Ніцше про три ступені брехні: звичайна брехня, нахабна брехня і статистика. На наш погляд, ці елементи є також основними факторами у веденні інформаційної війни проти України.

Проаналізувавши значну кількість наукового матеріалу, схиляємося до думки окремих авторів, які стверджують, що на сьогодні можна говорити про формування нової зовнішньополітичної доктрини РФ – "доктрини Путіна".

Окремим пунктом, на який слід звернути увагу, є те, що вторгнення Росії на територію АР Крим є порушенням багатосторонніх міжнародних зобов'язань, що забезпечували підтримку миру і стабільності в Україні та Європі. У цьому випадку мало місце брутальне порушення положень Заключного Гельсінського акту 1975 р., Будапештського меморандуму 1994 р., Основоположного акту НАТО – Росія 1997 р. Дії Російської Федерації також суперечать базовому документу Ради атлантичного партнерства, Римській декларації та іншим міжнародним домовленостям. Більше того, крім підриву системи міжнародного права, перерозподілу сил у Європі та світі й створення найбільшої міжнародної кризи з часів холодної війни, агресія Росії може стати причиною розв'язання збройного конфлікту глобального масштабу.

Невирішеність цієї ситуації розкриває не тільки інституційну слабкість НАТО, ЄС та ОБСЄ, йдеться про стратегічні й тактичні аспекти прорахунків у розумінні постбіполярного середовища безпеки (відсутність двополюсності як наслідок розпаду СРСР) цими інституціями. Як результат, виявилася неспроможність міжнародних систем безпеки вирішувати такого роду проблеми. Наріжні структурні елементи європейської та євроатлантичної безпеки (НАТО, ЄС та ОБСЄ) перебувають у стані активного пошуку термінових відповідей на глобальну загрозу, що виникла внаслідок дій РФ. Проте, із впевненістю можна сказати, що архітектура міжнародної безпеки отримала глибокий "надлом", система міжнародного права показала свою недієздатність реально врегульовувати складні ситуації, а "ключові актори" міжнародної політики постали перед складним вибором подальшої стратегії розвитку.

Враховуючи недієздатність існуючої системи міжнародної безпеки та посиляючись на безальтернативність самостійного ведення військового спротиву проти агресії Російської Федерації, Україна почала активні пошуки нових союзників. У грудні 2014 року Верховною Радою України було скасовано позаблоковий статус України, що стало важли-

вим політичним та юридичним кроком на шляху до вступу до військового союзу.

На фоні цих подій прозвучала теза про потребу створення воєнного блоку для країн Євросоюзу. Колишній Генеральний секретар Ради ЄС Х. Солана вважає, що "подальша інтеграція країн-членів ЄС повинна стати наслідком створення Європейського оборонного союзу", оскільки безпека та оборона є найслабшою ланкою європейського інтеграційного проекту, яка утворилася в результаті постійних скорочень асигнувань на національну оборону європейськими державами. Ця теза останнім часом набирає дедалі більше прихильників серед політиків, хоча проект створення Європейського оборонного союзу вимагає ще багатьох практичних і реалістичних кроків та має вийти за межі дипломатичних розмов.

Іншим військовим союзником України може стати Альянс. Проте, цей крок є важким і малоімовірним, оскільки за словами Генерального секретаря НАТО Є. Столтенберга, для того, щоб вступити до НАТО, Україна має відповідати визначеним стандартам організації. Серед умов – проведення реформ, боротьба з корупцією, збільшення ефективності роботи державного апарату уряду, а також в обов'язковому порядку вирішення своїх територіальних проблем, що в сьогоденні є неможливим.

Однак протягом останнього півроку з'явилася можливо остання надія України на військовий протекторат з боку могутньої держави, якою є Сполучені Штати Америки. Конгресом США неодноразово порушувалося питання про надання Україні статусу стратегічного союзника США за межами блоку НАТО. На превеликий жаль, цей законопроект ветувався Б. Обамою. Втім, цей варіант усе ж може набути реальних обрисів у разі перемоги республіканців на президентських виборах у 2016 р., лідером яких є Дж. Маккейн. На сьогодні він виступає прихильником і лобістом надання Україні цього статусу.

Підбиваючи підсумки проведеного дослідження, слід зазначити, що події на сході України є багато в чому систематизуючими і вирішальними для майбутнього не тільки Європейського континенту, а й для всього цивілізованого, глобалізованого та урбанізованого світу. Також потрібно усвідомити, що ситуація на Сході нашої держави багато в чому зумовлена протистоянням США та РФ, де остання намагається замінити собою колишній СРСР та відновити таким чином біполярність у світі. Більше того, РФ для досягнення своєї мети не зупиниться ні перед чим, про що красномовно свідчить інструментарій, який вона обрала – військовий конфлікт, тиск і шантаж. Вже вкотре незламному українському народу випала важка роль на шляху до подолання всесвітньої агресії. І останнє, на чому варто наголосити, є те, що нашій державі залишається тільки мобілізувати все суспільство та ресурси, об'єднатися в єдину політичну націю, спираючись на підтримку Заходу, захищати територіальну цілісність соборної української держави.

**МІСЦЕ ПРАВОЗАСТОСОВНОГО ПРОЦЕСУ В ДІЯЛЬНОСТІ
ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Реформи, які відбуваються в галузі державно-правового будівництва в нашій країні у теперешній час характеризуються напруженістю ідеологічних і наукових дискусій щодо шляхів подальшого розвитку нашої держави, характером, умовами, спрямованістю та, головне, кінцевою метою різних процесів, що відбуваються в нашій державі й на міжнародній арені. Актуальність вивчення юридичного процесу взагалі та його складових, зокрема правозастосовного процесу, як одного з базових детермінантів правового регулювання суспільних відносин, визначається насамперед тим, що без реального втілення правових приписів у життя правові норми втрачають своє соціальне призначення, свій зміст.

За функціональною ознакою В.М. Горшенєв в юридичному процесі виокремлює чотири різновиди – установчий, правотворчий, правозастосовний та контрольний, розуміючи під правозастосовним процесом специфічну діяльність уповноважених органів держави, громадських організацій, посадових осіб з метою розгляду та вирішенню найрізноманітніших справ, які мають юридичне значення [1, с. 65].

Означений комплекс дій за своїм обсягом є домінуючим у системі юридичного процесу, а за своїм суспільним призначенням, на нашу думку, поступається лише правотворчості. Правозастосування розповсюджене у різних сферах життя, безпосередньо пов'язане з реалізацією інтересів та потреб різних суб'єктів права і, перш за все, особи, тобто виконує найбільш суттєву функцію у механізмі правового регулювання.

Застосування права – це правова діяльність компетентних органів і посадових осіб з вирішення конкретної юридичної справи, спрямована на забезпечення реалізації правових приписів індивідуально-визначеними суб'єктами права.

Таким чином, під метою правозастосування розуміється виконання правових вимог адресатами правового регулювання, коли залежно від суб'єктивних або об'єктивних причин безпосередня реалізація права неможлива.

Правозастосовна діяльність — це особливий (владний) спосіб здійснення регулятивної та охоронної функції права, що супроводжується гранично суворим і точним дотриманням інструментальних і процесуально-процедурних регламентів, що має своєю основною метою вирішення конкретної юридичної справи [2, с. 41].

Особливістю правозастосовної діяльності є те, що не кожний суб'єкт права може нею займатися, оскільки даний вид правової діяльності завжди пов'язаний з використанням владних повноважень. У зв'язку із цим же застосування права відбувається не довільно, у будь-який зручний правозастосовнику момент часу, а в законодавчо передбачених випадках і в особливому – суворо регламентованому – процесуальному порядку.

Беручи до уваги специфіку діяльності органів внутрішніх справ, правозастосовний процес слід розглядати, виходячи із двох взаємозалежних аспектів: по-перше, це організаційно-правова форма здійснення застосування права, що виражається в комплексі правозастосовних дій по реалізації юридичних приписів; по-друге, з функціональної точки зору, він є особливим видом юридичної діяльності компетентних суб'єктів, наділених владними повноваженнями, яка здійснюється в суворій відповідності із процесуально-процедурними регламентами, з метою вирішення конкретної юридичної справи.

Правозастосовна діяльність ОВС реалізується в рамках правового відношення між правозастосовником і адресатом застосування права. При цьому правозастосовник виступає уповноваженою стороною таких правовідносин, а адресат – зобов'язаною. Специфіка застосування права полягає в тому, що суб'єкт і адресат правозастосовної діяльності завжди індивідуально-визначені, а правозастосовне правовідношення є відносним.

Під об'єктом застосування права, у свою чергу, розуміється правовий припис, який потребує додаткової деталізації залежно від фактичних умов, у яких він буде виконуватися. Так, наприклад, об'єктом правозастосовної діяльності під час здійснення кримінального провадження буде та норма статті Особливої частини Кримінального кодексу України, відповідно до якої воно порушене. Деталізацією в цьому випадку буде визначення у вирокі конкретного виду та міри покарання на підставі особистості підсудного й фактичних обставин справи.

Слід зазначити, що застосування права як особлива – опосередкована – форма реалізації права завжди носить творчий і професійний характер.

Творчий характер правозастосовної діяльності в органах внутрішніх справ полягає в адаптації, пристосуванні правозастосовником абстрактних правових норм до конкретних життєвих умов, у яких вони повинні бути реалізовані, без викривлення змісту, закладеного в них законодавцем. Іншими словами, правозастосування є комплексом розумових дій, які здійснюються правозастосовником із метою забезпечення нормативного перебігу процесу реалізації норм права. Всю сукупність розумових дій, які складають правозастосування в органах внутрішніх справ умовно можна поділити на: фактичні, організаційні та юридичні дії суб'єкта правозастосування.

Професійний характер застосування права в ОВС передбачає, що правозастосовною діяльністю можуть займатися тільки компетентні суб'єкти, тобто особи, що мають відповідну професійну підготовку або пройшли відповідне навчання, нерідко – що мають відповідну професійну освіту та займають певну посаду.

Таким чином, правозастосовний процес в органах внутрішніх справ характеризується наступними ознаками: має владний характер, оскільки це діяльність компетентного органу чи посадової особи; ця владно-організуюча діяльність здійснюється лише в межах наданих повноважень; допускає можливість застосування державного примусу; носить індивідуально-персоніфікований характер; має процесуально-процедурний характер; має творчий, інтелектуальний характер; визначає, яка конкретно норма права має бути застосована до конкретного випадку, що розглядається; має юридично оформлений характер — завершується ухваленням спеціального акта (у більшості випадків — письмового), який називається актом застосування норм права, або правозастосовним актом.

На підставі викладеного можна сказати, що застосування права в органах внутрішніх справ – це форма опосередкованої, іноді примусової реалізації права, виражена в професійній діяльності компетентних суб'єктів з розробки й прийняття владних рішень, що деталізують правові приписи з метою їх практичної реалізації в специфічних умовах об'єктивної дійсності.

Правозастосовний процес в органах внутрішніх справ — це здійснювана в процесуально-процедурному порядку владно-організуюча діяльність уповноважених органів і посадових осіб, яка полягає у реалізації ними правових норм відносно конкретних суб'єктів або конкретних життєвих випадків через винесення індивідуально-правових рішень із застосуванням у разі необхідності державного примусу.

Література:

1. Теория юридического процесса / [В.М. Горшенев, В.Г. Крупин, Ю.И. Мельников и др.]; под общ.ред. В.М. Горшенева. – Х. : Вища школа, изд-во при ХГУ, 1985. – 192с.
2. Ромашов Р.А., Шукшина Е.Г. Механизм преодоления юридических конфликтов в сфере правоприменительной деятельности // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. — 2005. — № 3 (27). — С. 40—48.

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І
ПОЛІЦЕЙСЬКИХ СТРУКТУР**

На сучасному етапі розбудови в Україні правової держави однією з актуальних проблем є пошук оптимальних засад взаємодії громадянського суспільства і держави. У даному контексті особливо гостро постає проблема взаємовідносин громадян із представниками державної влади, в тому числі і поліції.

Рівень та якість взаємодії поліцейських структур і громадянського суспільства певною мірою залежить від моделі організації і функціонування поліції.

У юридичній науковій літературі як правило виокремлюють три основні моделі забезпечення державою внутрішньої безпеки суспільства: централізована, децентралізована та комбінована (напівцентралізована) модель. Кожна з зазначених моделей забезпечення державою внутрішньої безпеки суспільства має власну структуру і особливості функціонування. При цьому для кожної із вказаних моделей структури поліції є характерними власні взаємозв'язки з громадянським суспільством.

У юридичній науковій літературі, як правило, виокремлюють чотири моделі поліцейської служби: «політик-спостерігач», «юрист-професіонал», «за можливістю раціоналізована», «служіння суспільству». Кожна з зазначених моделей поліцейської служби характеризується певними особливостями, моделю поведінки працівників поліцейських структур, вимогами до діяльності поліції із боку держави та громадянського суспільства.

У реальному житті зазначені моделі функціонування поліції (міліції) не існують «у чистому вигляді». Для функціонування системи правоохоронних органів конкретної держави, як правило, є характерними властивості одразу двох або більше зазначених моделей. Даний стан речей, пояснюється тим, що модель організації та функціонування поліції (міліції) конкретної держави є динамічним явищем. Вона розвивається і постійно змінюється, залежно від потреб суспільства.

У пошуках оптимальної моделі функціонування нової української поліції і взаємодії її і громадянського суспільства вчені-правознавці підтримують єдину точку зору: «модель «служіння суспільству» є найпридатнішою для демократичних держав.

Ті вчені, які не ведуть мову про обрання моделі функціонування поліції «служіння суспільству», одним із пріоритетних напрямків діяльності поліцейських структур і їх сутнісним призначенням визначають

необхідність її соціалізації, відхід від державно-орієнтованих пріоритетів і ствердження філософії суспільно-орієнтованої проактивної діяльності поліції, орієнтацію поліцейських структур на функцію надання послуг населенню, тісну взаємодію і співпрацю поліції (міліції) і громадянського суспільства.

Сучасні наукові уявлення щодо взаємодії громадянського суспільства і поліцейських структур тісно пов'язані з поглядами щодо взаємодії держави і громадянського суспільства, їх взаємного впливу і взаємозалежності.

У юридичній науковій літературі існує три основні теорії взаємозв'язку громадянського суспільства і держави.

У зв'язку тим, що на сучасному етапі розвитку України людина (індивід) її права, свободи, інтереси «стоять» у центрі всієї правової системи, на наш погляд, найбільш конструктивною з точки зору юридичної науки є модель взаємодії громадянського суспільства та держави, у межах якої держава і громадянське суспільство визнаються як системи, що розрізняються, однак провідною є громадянське суспільство, а держава щодо нього виконує службову (підпорядковану) роль.

Особливість взаємодії громадянського суспільства та держави при демократичному політичному режимі полягає в тому, що громадянське суспільство певною мірою підпорядковує собі державу і контролює її. Такого роду взаємовідносини «впливають», перш за все, з принципів демократії.

Держава утворюється громадянським суспільством (народом) і є похідною від нього. Вона є гарантом реалізації потреб громадянського суспільства і повинна слугувати його інтересам і потребам. У зв'язку з цим, закономірно випливає висновок про те, що нова українська поліція як державний орган, котрий входить до складу механізму держави, має діяти в інтересах громадянського суспільства, забезпечувати його гармонійний розвиток і функціонування.

**Тітов Євген Борисович,
доцент кафедри загально правових дисциплін факультету права
та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент**

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ПОВАГА ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ.

У сучасному суспільстві, яке характеризується все зростаючим рівнем конфліктності, заснованій на колізії бажань і можливостей різних індивідів, ефективна реалізація основних прав людини і громадянина передбачає наявність дієвого механізму орієнтованого на мінімізацію зазначеного глобального конфлікту (під механізмом ми розуміємо

систему, певним чином організованих комплексних правозабезпечувальних заходів, спрямованих на створення найбільш сприятливих умов для реалізації прав людини).

Іншими словами суспільство сьогодні перебуває на тому рівні розвитку, коли ідея «поділу праці» вийшла за рамки виробничої сфери і вже реалізується в інших галузях суспільного життя. Прикладом може служити сфера суб'єктивних прав особистості. Сьогодні вже не ефективні такі механізми забезпечення прав людини як мораль, етика, релігія та інші категорії суспільних регуляторів заснованих на силі внутрішніх переконань окремих людей та їхніх груп. У таких умовах особливого значення набувають структури, спеціально засновані для цілей забезпечення прав людини і громадянина, і наділені для цього особливим обов'язком повноважень – органи публічної влади.

Відзначимо, що традиційно органи публічної влади розглядаються у національно-правовому контексті, тобто як сукупність органів державної влади та органів місцевого самоврядування окремої держави. Однак, враховуючи тенденції другої половини ХХ – початку ХХІ століть, слід зазначити, що в контексті забезпечення прав людини до органам публічної влади можна віднести і систему міжнародних організацій та органів, створених для захисту прав людини на наднаціональному рівні.

При цьому головним питанням залишається: «Які саме комплексні заходи органи публічної влади вживають аби створити найбільш сприятливі умови для реалізації прав людини?». Очевидно, що будь-яка правова держава для виконання основної функції – захисту та охорони прав громадян – повинна мати ефективно працюючу систему органів, що здійснюють цю функцію.

У широкому розумінні до цієї системи можна віднести будь-який орган державної влади та місцевого самоврядування. Однак більш популярною є ідея про виділення в системі публічної влади спеціальної категорії органів, для яких забезпечення прав людини є основним і часто єдиним завданням – правоохоронних органів. До числа правоохоронних органів зазвичай відносять органи внутрішніх справ, органи захисту державної цілісності, прокуратуру.

Особливу роль у захисті прав і свобод від порушень відіграють органи судової влади, оскільки саме вони наділені можливістю здійснювати правосуддя. Нагадаємо, що правосуддя – це діяльність суду, здійснювана в передбаченому процесуальним законом порядку яка полягає у розгляді та вирішенні конфліктів, пов'язаних з реальним або ймовірним порушенням норм цивільного, адміністративного чи інших галузей права. Суд є гарантом прав особистості, а отже будь-якій особі гарантується судовий захист її прав і свобод, тобто право подати скаргу до відповідного суду і, кореспондуючий цьому праву обов'язок останнього розглянути таку скаргу і прийняти по ній законне, справедливе і обґрунтоване рішення.

Хочемо звернути увагу на той факт, що усі згадані правоохоронні органи мають одну спільну рису – їхня діяльність ґрунтується на методах ретроспективної (негативної) відповідальності. Це означає, що названі органи реалізують свої функції щодо забезпечення прав людини шляхом правозастосовчої діяльності спрямованої на припинення правопорушення, що вже відбулось та притягнення до відповідальності порушника. Фактично діяльність таких органів зводиться до контролю за дотриманням прав людини та реагування на факти їх не дотримання.

В останні роки до таких органів все частіше застосовують характеристики «репресивні», вкладаючи у неї не стільки об'єктивне функціональне значення, скільки суб'єктивне номінальне, засноване на досвіді тоталітарного минулого. Ми не поділяємо такий підхід, але визнаємо, що для захисту прав людини недостатньо одних тільки юридичних механізмів і процедур запобігання порушенню прав і покарання порушників.

На наш погляд органи та посадові особи публічної влади повинні не тільки дотримуватися (під страхом притягнення до відповідальності) прав людини, але і поважати їх. Тобто усвідомлювати їх значення, визнавати їхню роль у розбудові демократичної правової держави і створювати всі необхідні умови для їхньої реалізації.

Враховуючи це, важлива різнобічна утворююча діяльність держави, спрямована на створення умов для реалізації прав людини. Іншими словами механізм забезпечення прав людини необхідно доповнити методами проспективної (позитивної) відповідальності. Така відповідальність, крім іншого, передбачає здійснення соціальної політики на основі розвитку економіки та підвищення матеріального рівня життя населення. Конституційний обов'язок будь-якої держави щодо дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина полягає у створенні умов для їх реалізації та механізму для їх захисту.

При цьому відзначимо, що якщо функція дотримання прав людини і громадянина, в основному покладається на спеціальні правоохоронні органи, то завдання щодо їхньої поваги покладається вже на всі органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

У зв'язку з цим, забезпечення захисту прав населення – тривалий і поступовий процес перетворень, спрямований на досягнення соціально-економічного прогресу, формування нового типу взаємовідносин між окремими індивідами і державою – відносин соціального партнерства та соціальної інтеграції.

**М.А. Тихонова,
к.ю.н., доцент кафедры охраны интеллектуальной
собственности, гражданско-правовых дисциплин, факультета
подготовки специалистов по борьбе с киберпреступностью и
торговлей людьми, ХНУВД.**

СПОРТИВНОЕ ПРАВО КАК КОМПЛЕКСНАЯ ОТРАСЛЬ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА.

С тех пор как у правоведов возник интерес к спортивным отношениям, к возможности и необходимости их регулирования не утихает вопрос — спортивное право — это самостоятельная отрасль права или комплексная отрасль права, отрасль законодательства или комплексная отрасль законодательства?

Из курса теории государства и права нам известны две самостоятельные, но тесно связанные между собой, неотъемлемые друг от друга системы — система права и система законодательства. Соотносятся они между собой как содержание и форма.

Система права — это объективно обусловленная системой общественных отношений внутренняя структура права, которая состоит из взаимосвязанных норм, логически распределенных по отраслям, подотраслям и институтам [1, с. 266]. Элементами системы права отсюда являются — нормы права, институты права, подотрасли права и отрасли права.

Система законодательства – внешняя форма права, выражающая строение его источников, т.е. систему нормативно-правовых актов. Право не существует вне законодательства, а законодательство в широком его понимании и есть право[2, с. 231]. Структура системы законодательства, то есть внутренняя ее организация и способы упорядочения нормативно-правовых актов, так же делится на отрасли законодательства, подотрасли и институты.

В.С. Нерсисянц определял отрасль права через триаду: объект-предмет-метод [3, с. 435].

Наличие объекта, предмета и определенного метода дает нам право утверждать, что данная система юридических норм, институтов, регулирующих однородные общественные отношения, составляют отдельную отрасль права. Сможем ли мы по этим характеристикам выделить спортивное право в отдельную отрасль права? Нет. Правильно по этому поводу отметил А.В. Сердюков, что слабость подхода к спортивному праву как к самостоятельной отрасли права обнаруживается ввиду невозможности выделения особых методов правового регулирования, присущих спортивному праву, а также от-

сутствия особого отраслевого режима, предполагающего, что к отношениям, регулируемым отраслью права, нормы, лежащие за ее пределами, неприменимы [3, с. 18].

Отрасль законодательства — это большие объединения нормативно-правовых актов по определенным сферам правового регулирования общественных отношений, которые характеризуются единством содержания, формы и имеют системные связи [1, с. 273].

Можем ли мы считать спортивное право отраслью законодательства? С одной стороны, да — так как в Украине принят и действует ЗУ «О физической культуре и спорте», в соответствии с которым мы можем предполагать, регулируются спортивные отношения. Но при этом, например, трудовые отношения между спортсменом и клубом будут регулироваться не только нормой ЗУ «О физической культуре и спорте», но и обязательно нормами Кзот, и т.д.. Кроме этого, законодательные акты, которыми регулируются отношения в сфере спорта, не обладают такими необходимыми характеристиками для выделения их в отдельную отрасль законодательства, как единство формы и единство содержания, акты отрасли должны быть упорядочены таким образом, чтобы составлять единое целое и эти акты должны содержать единство принципов правового регулирования, единство источников формирования норм, единство основных положений.

Комплексная отрасль права характеризуется рядом признаков: она имеет свой предмет регулирования (рассматриваемый, правда, в иной плоскости, нежели предметы основных отраслей), этот предмет не требует особого метода и механизма регулирования — он предопределяет лишь необходимость относительно обособленного нормативного регулирования и некоторое юридическое своеобразие — отдельные специфические принципы, положения, приемы регулирования. Следовательно, комплексная отрасль права представляет собой органическую систему внутренне согласованных правовых норм, регулирующих группу общественных отношений (земельных, трудовых, имущественных и т.д.) в определенной сфере жизнедеятельности, например — аграрное право и т.д..

Комплексная отрасль законодательства содержит в себе нормы нескольких отраслей права, регулирующих различные виды общественных отношений, которые составляют относительно самостоятельную сферу жизни, требующую юридически разнородных способов воздействия, складывающихся в целостный комплексный метод. Формирование комплексной отрасли законодательства идет

не от юридического начала — метода, а от социального начала — предмета, и отрасль законодательства состоит из норм различных отраслей права[1, с. 277].

Следовательно, комплексная отрасль законодательства характеризуется тем, что она включает нормы нескольких отраслей права, регулирующих различные по видовому содержанию общественные отношения, составляющие относительно самостоятельную сферу общественной жизни. Предметом регулирования комплексных отраслей законодательства в отличие от отраслей права является не вид, а сфера общественных отношений, объединяющая различные их виды. Будучи предметом регулирования норм нескольких отраслей права, они вместе с тем имеют единство, обусловленное общностью цепей и задач человеческой деятельности. Единство и взаимопроникновение отраслевых групп общественных отношений определяют общность и взаимосвязь регулирующих их норм права.

В связи с тем, что отношения, складывающиеся в такой самостоятельной сфере жизни как физическая культура и спорт, регулируются нормами разных отраслей права — гражданского, трудового, административного, налогового, международного, конституционного, и т.д., соответственно, эти общественные отношения имеют различные правовые режимы, эти отношения регулируются различными методами. Но вместе с тем, спортивное право хотя и имеет предметом регулирования разнородные общественные отношения, они вместе с тем имеют единство, обусловленное единой сферой человеческой деятельности — развитие спорта, здоровья нации, и т.д.. Кроме этого, отношения, складывающиеся в сфере спорта, достаточно часто регулируются не только нормативно-правовыми актами, но и внутренними правилами, которые устанавливают спортивные организации в соответствии с регламентами вышестоящих, зачастую, международных, спортивных организаций — чаще всего это касается правил участия в соревнованиях, правил организации и проведения соревнований.

Соответственно, мы можем говорить о спортивном праве как о комплексной отрасли законодательства — о системе нормативно-правовых актов, регулирующих общественные отношения, складывающиеся в сфере физической культуры и спорта.

Использованная литература:

1. Скаун О.Ф. Теория государства и права: Учебник. - Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. - 704 с.
2. Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. - 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 2001. - 776с.

3. Нерсисянц В.С. Общая теория права и государства : учебник. / В.С. Нерсисянц. – М. : НОРМА : ИНФРА – М., 2012. -- 560 с.
4. Сердюков А.В. Спортивное право как комплексная отрасль законодательства. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Москва, 2000. -- 26 с.

**Фалько Любов Вікторівна,
викладач кафедри правових основ господарської діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ**

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ
ПРИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО
КОНТРОЛЮ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

За сучасних умов найбільш актуальним напрямом вдосконалення спільної діяльності органів фінансового контролю та правоохоронних органів є зосередження сумісних зусиль для досягнення фінансової та економічної безпеки в державі при безумовному забезпеченні та захисту прав фізичних та юридичних осіб.

Е.С.Дмитренко зазначає, що фінансовий контроль є засобом забезпечення фінансової безпеки держави, оскільки сприяє чіткому дотриманню органами державної влади, місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами фінансової дисципліни, її зміцненню, захисту прав та інтересів держави, суспільства, особи, попередженню, виявленню і припиненню правопорушень у сфері фінансової діяльності[1].

З огляду на завдання фінансового контролю у сфері державних закупівель, він є інструментом виявлення, попередження та припинення правопорушень, поновлення законності та дисципліни. Відповідно до абзацу першого пункту 1 статті 2 Закону України „Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів“ від 23 грудня 1993 року № 3781-ХІІ з наступними змінами органи державного фінансового контролю є правоохоронними органами[2].

Правове регулювання спрямовує діяльність органів, що здійснюють фінансовий контроль та органів, які здійснюють правоохоронну діяльність на законність та ефективність проведення дій з обов'язковим додержанням конституційних прав підконтрольних суб'єктів. Відповідно до вимог част.4 п.4 ст.7 Закону України «Про здійснення державних закупівель» від 10.04.2014 № 1197-VII органи, які уповноважені на здійснення контролю у сфері закупівель, не мають права втручатися у проведення процедур закупівель[3].Порушення правоохоронними органами прав та свобод осіб при здійсненні контрольних дій або недотримання вимог законодавства щодо їх проведення можуть нівелювати результа-

ти фінансового контролю, бути підставою для судового оскарження та притягнення до відповідальності винних посадових осіб.

Організація належного інформування у сфері державних закупівель є важливим чинником для забезпечення ефективної та своєчасної взаємодії органів державного фінансового контролю і інших правоохоронних органів з метою протидії правопорушенням.

Досліджуючи проблеми взаємодії органів фінансового контролю Д.В.Скирта вказує, що інформаційна взаємодія має ключове значення для ефективного, вчасного та всебічного здійснення фінансового контролю, попередження правопорушень, збереження публічних фондів коштів, притягнення винних осіб до відповідальності[4].

Вважаємо, що інформаційна взаємодія органів фінансового контролю та інших правоохоронних органів полягає у відкритті доступу до державних інформаційних ресурсів та взаємному своєчасному, достовірному та повному повідомленні про встановлені під час контрольних дій факти уповноваженого суб'єкта, до компетенції якого відноситься розгляд, оцінка та прийняття рішення щодо встановленого факту.

На наш погляд, взаємне інформаційне забезпечення органів фінансового контролю та правоохоронних органів повинно ґрунтуватися на принципах рівності інтересів уповноважених суб'єктів, достовірності, зручності, зрозумілості, своєчасності та дотримання встановленого режиму надання інформації.

Впровадження системи електронного врядування у державі та запровадження електронних торгів у сфері державних закупівель мають сприяти полегшенню своєчасного доступу до інформації, що в свою чергу має позитивно вплинути на попередження та припинення правопорушень. В той же час, недосконалість нормативно-правової, методологічної та матеріальної бази, необхідність постійного підвищення кваліфікації співробітників у цій сфері створюють перешкоди для належної взаємодії органів фінансового контролю та правоохоронних органів в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Література

1. Дмитренко Е. С. Юридична відповідальність суб'єктів фінансового права у механізмі правового забезпечення фінансової безпеки України : монографія / Е. С. Дмитренко. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 580 с. С.63
2. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 № 3781-ХІІ станом на 21.10.2015 року. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>
3. Закон України “Про здійснення державних закупівель” від 10.04.2014 № 1197-VII станом на 21.10.2015 року. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1197-18>
4. Скирта Д.В. Правове регулювання взаємодії органів державного фінансового контролю у сфері державних закупівель України: проблеми та шляхи вдосконалення / Д.В. Скирта // Форум права. – 2012.- № 3. – С. 683-691

**ЩОДО РОЛІ ЕЛЕКТРОННОЇ БІБЛІОТЕКИ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Відмінною рисою етапу розвитку інформаційного суспільства є представлення знань та інформації не тільки в традиційно друкованому вигляді, але і в електронній формі, що принципово змінює використання інформації у навчальному процесі. На сьогодні належна підготовка фахівців правоохоронної діяльності є однією із важливих функцій держави. Оскільки саме на правоохоронні органи покладається такі функції держави, як владні, організаційно-розпорядчі, контрольні-перевірочні. До складу юрисдикції правоохоронних органів входять взаємопов'язані елементи, а саме: охорона та захист права, відновлення порушеного права, припинення або розгляд порушення права, виявлення або розслідування злочинів. Тому для належного виконання функцій держави, фахівці правоохоронної діяльності повинні постійно підвищувати рівень своїх знань, що спонукає до безперервної освіти, та необхідності постійного користування науково – освітньою літературою.

Враховуючи, що на сьогодні сучасні інформаційні технології привели до того, що більшість сучасних інформаційних ресурсів створюються зразу в електронній формі. Нажаль, багато науково-освітньої літератури залишається в паперовому вигляді, та знаходиться в бібліотеках, доступ до яких часто обмежений. Тому і виникає необхідність створення електронних бібліотек, доступ до яких буде можливий з будь якої точки України. Важливим моментом є те що вузи Харківщини готують спеціалістів для всієї України. Враховуючи стрімкий розвиток інформаційних технологій фахівцям для належного виконання своїх посадових обов'язків постійно потрібно вдосконалювати свої знання та навички. Для чого їм необхідно вивчати та звертатися до наукової літератури. Тому вважаємо, що сучасний стан інформаційного суспільства потребує створення електронних бібліотек перш за все у вищих навчальних закладах. Також на сьогодні є очевидною необхідністю ефективної кооперації всіх закладів, які займаються створенням та розповсюдженням інформації та знань – навчальних закладів, бібліотек, архівів.

Діяльність бібліотек на території України регулюється Законом України «Про бібліотеку та бібліотечну справу», в даному Законі наводиться визначення бібліотеки, але відсутнє таке поняття, як електронна бібліотека. Тому вважаємо за необхідне надати своє визначенню поняттю «електронна бібліотека».

Електронна бібліотека (англ. Digital library) — розподілена інформаційна система, що дозволяє зберігати і використовувати різ-

норідні колекції електронних документів (текст, графіка, аудіо, відео і т.і.) завдяки глобальним мережам передачі даних в зручному, для кінцевого користувача, вигляді.

За висновками експертів Інституту інформаційних технологій в освіті ЮНЕСКО [4], значення електронних бібліотек для сучасної освіти і науки зумовлюється, зокрема, такими чинниками, що є актуальними і для України: зростання кількості осіб, охоплених освітою, в тому числі вищою; зростання кількості осіб, що отримують освіту протягом життя, здобувають освіту дистанційно у відповідь на вимоги сучасного ринку праці та внаслідок прагнення поліпшити умови життя; необхідність забезпечувати розширення охоплення освітою з одночасним стримуванням державних та приватних витрат на неї, а відтак – потреба у підвищенні продуктивності і ефективності освіти; скорочення термінів впровадження результатів наукових досліджень та інженерно-технічних розробок в економіку; інтернаціоналізація і глобалізація науки та посилення міжнародної конкуренції на ринку наукових досліджень, інженерно-технологічних розробок та ринку освітніх послуг, що активно глобалізується.

Важливо звернути увагу на те що саме наявність електронної бібліотеки може забезпечити користувачів роботою з документами з обмеженим доступом (рідкісних і рукописних книг, фотоальбомів, дисертацій, архівів, яких немає у більшості бібліотек) та забезпечити доступу до інформації, що існує лише в електронній формі.

На сьогодні є стала зарубіжна практика використання електронних бібліотек не тільки під час навчання, але й під час роботи та наукової діяльності. Таким прикладом є Gallica — одна з найбільших електронних бібліотек світу (з 2007 року збільшується на 100 000 назв у рік). Багато вільних творів, переважно французькою, можна скачати у форматі PDF [6]. Така бібліотека є досить зручною у використанні та необхідною під час вдосконалення власних знань, що вимагає професія. Але і в Україні є діючі електронні бібліотеки, такі, як eKMAIR — що є електронним архівом Національного університету «Києво-Могилянська академія», що накопичує, зберігає, розповсюджує та забезпечує довготривалий, постійний та надійний доступ до наукових досліджень професорсько-викладацького складу, співробітників та студентів Університету.

Реалізація бібліотекою інформаційної функції, яка базується на застосуванні сучасних інформаційних технологій, надає бібліотечним установам статус рівноправного партнера інших соціальних структур у побудові інформаційного суспільства, у створенні інформаційного потенціалу країни, удосконалюючи при цьому традиційні види обслуговування. Тобто, бібліотекам необхідно встати на якісно новий рівень розвитку – зберігаючи традиційні функції хранителів наукової інформації і виступаючи в ролі творців власних інформаційних ресурсів [1]

Таким чином, інформаційна потреба у постійному вдосконаленні своїх знань та навичок приводить працівників правоохоронної діяльності до інформаційно-споживчої діяльності, тобто діяльності, спрямованої на пошук інформації та її споживання за допомогою електронних бібліотек. Саме тому при підготовці фахівців правоохоронної діяльності використання електронних інформаційних ресурсів стає невід'ємною складовою процесу здобуття освіти, слугує універсальним засобом відновлення наукового потенціалу, підвищення професіоналізму та сприяє соціальній мобільності. Усвідомлення ролі та значення електронних бібліотек в подальшому дозволить виробити та запровадити нові напрямки розвитку вітчизняної системи вищої освіти, адже майбутнє українського інформаційного суспільства формується стратегією й тактикою освітньої політики держави, у тому обсязі, у якій освіта формує людину, вона формує інформаційне суспільство.

Список використаних джерел:

1. Автономова Н. Еволюція інформаційної функції бібліотек у період переходу до інформаційного етапу розвитку суспільства / Н. Автономова. – Див. № 27. – С. 333–340
2. Бука С. А. Образование и библиотеки: вызовы современного общества / С. А. Бука, О. И. Здебская. – См. № 49. – С. 37–42.
3. Натаров О. Забезпечення сучасними бібліотеками доступу до наукових знань як форма реалізації права на освіту / О. Натаров. – Див. № 27. – С. 385–398
4. Струнгар А. Бібліотека в системі наукової комунікації / А. Струнгар. – Див. № 27. – С. 318–326
5. Digital Libraries in Education, Science and Culture. Analytical survey. – UNESCO, – Moscow, 2007, – p. 14.
6. Електронна бібліотека [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Електронна_бібліотека.

Холод Юрій Анатолійович,
завідувач кафедри загальноправових дисциплін факультету
права та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ІНСТИТУТ ПОЛІЦІЇ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ОГЛЯД

За всі часи найважливішими завданнями держави було забезпечення безпеки, охорона громадського порядку, боротьба зі злочинністю. Поліція, що зародилася одночасно з державою – одно з найбільш ранніх ознак держави. Прообразом поліції у її сучасному розумінні були регулярні воєнізовані формування зі здійснення поліцейських функцій, що виникли у країнах Стародавнього Сходу та античних державах. За справедливим висловом К. Маркса, в античних Афінах «публічна влада пер-

вісно існувала лише у якості поліції, яка так само стара, як держава» [1, с.118]. Характерно, що сам термін «поліція» у сучасному його розумінні, тобто для визначення системи адміністративних органів, призначених для протидії правопорушенням та охороною громадського порядку, почав використовуватися порівняно недавно – з початку XVIII ст. У науковий та загальнонавчаний обіг термін «поліція» (давньогрецька *politeia*) Аристотель, котрий поліцією називав державне (міське) управління (давньогрецька *police* – місто - держава). Саме у цьому сенсі термін «поліція» увійшов до латинської мови (*politia*) і саме так використовувався середньовічними письменниками. Наглядові та репресивні органи, що виконували у Стародавній Греції, Римі та Візантії поліцейські функції, мали іншу назву. Так, у Спарті вища адміністративно-поліцейська влада належала колегії ефоров. В античному Римі у розпорядженні вищих магістратів для здійснення примусу були особливі посадовці – ліктори, віатори, еділи.

Окремі поліцейські реалії, що збереглися до сьогодні, вказують на історичні корені поліції, що виникла з армії. Спочатку на Стародавньому Сході, а також в античній Греції функції по забезпеченню правопорядку покладалися переважно на збройні сили, котрі були єдиним універсальним інструментом для захисту як від зовнішніх ворогів, так й підтриманням внутрішньої безпеки. На армійські корені прямо вказує мілітаристська екіпіровка сучасних поліцейських служб переважної більшості країн, звання, стрійова, бойова, фізична підготовка особового складу, військово-технічне озброєння, дисципліна та субординація за армійським зразком, назва окремих «силових» служб та підрозділів поліції: наприклад, жандармерія (з французької «людина-зброя») існує у Франції, Бельгії, Нідерландах, Італії, Іспанії, Португалії, Індії, Туреччині, у всіх країнах Латинської Америки; карабінери (в Італії, Чилі), Корпус піхотної гвардії (в Аргентині) тощо.

Поліція перетворилася на орган із забезпечення правопорядку у національному масштабі в епоху абсолютизму. Впродовж XV – XVII ст. у низці європейських країн (епоха «поліцейських держав») відбулося значне розширення повноважень поліцейських органів, що здійснювали тотальну опіку над публічним та приватним життям [2, с.33].

Слід зауважити, що гіпертрофована діяльність поліції у період абсолютизму відіграла певну історичну роль. Поліція того часу була одним із способів встановлення державної основи, несла, стверджувала і скрізь закріпляла верховенство єдиної державної влади.

По інакшому, аніж у континентальній Європі, складалася діяльність поліцейських органів у Великій Британії. Тут, відповідно до стародавніх традицій, до початку XIX ст. керівництво і контроль за поліцією були сконцентровані у руках «світової» юстиції в особі місцевих суддів-дворян, а конкретно поліцейські функції покладалися безпосередньо на громадян: кожен володар будинку давав клятву сприяти розшуку і

покаранню злочинців і зобов'язаний був рік відпрацювати у якості констебля.

Початком реформування абсолютистських національних поліцейських систем послужили демократичні здобутки Великої французької революції 1789 р., що були відображені у Декларації прав людини і громадянина.

У постреволуційний період у Франції, вперше у світовій історії, була вироблена і активно реалізовувалась ефективна доктрина поліцейської діяльності, яка була сприйнята іншими країнами і багато у чому послужила основою для сучасного розуміння ролі поліції у демократичному суспільстві.

Процеси розвитку поліцейської діяльності і національних поліцейських систем виражалися у тому, що якщо до кінця XVIII ст. було відомо 24 визначення поняття «поліція», то у першій чверті XIX ст. їх число досягло 100, а на початок XX ст. їх нараховувалось вже близько 150 [3, с.320]. Практично у всіх цих визначеннях визначався примусовий характер її дій, з одного боку, і загальносоціальний напрямок – з іншого.

Відповідно до сучасних визначень поліція – це «силовий» компонент виконавчої влади, призначений для виконання правоохоронних функцій. У демократичних державах поліція конститується як одна з ланок виконавчої влади, котра призвана забезпечити реалізацію законів, що належать до сфери її діяльності. Маючи усі необхідні засоби і навички застосування примусових заходів для підтримання встановленого правопорядку, вона об'єктивно відіграє роль «силового» гаранту у функціонуванні усієї власної системи. При цьому законодавці демократичних країн намагаються уникнути будь-якого гіпертрофування поліції, як силового механізму.

Історія та сучасний стан поліції різних країн світу показує, що вона є надійним силовим гарантом існування будь-якої держави. Поліція здійснює стримуючий вплив на зростання кримінальних явищ та нейтралізує позаправові політичні акції, дозволяє підтримувати на належному рівні громадський порядок та внутрішню безпеку держави. При ускладненні внутрішньополітичного та економічного становища країни роль поліції невпинно зростає та посилюється.

Література

1. Маркс К., Энгельс Ф. – Сочинения. 26-е изд. Т. 21.
2. Гессен В. Лекции по полицейскому праву, читанные в 1901-1902 гг. в Александровской военно-юридической Академии / В. Гессен — СПб., 1902. — 312 с.
3. Брокгауз Ф.А., Ефрон И.А. Энциклопедический словарь. Т. XXIV. — СПб., 1898.

Христов О.Л.

**доцент кафедри криміналістики, судової медицини, та психіатрії
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ ,
кандидат юридичних наук**

Тимофєєв М.О.

**курсант 4 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
слідства Дніпропетровського державного університету внутрішніх
справ**

НАДАННЯ НЕВІДКЛАДНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ, ЯКІ ЇЇ ПОТРЕБУЮТЬ, ЯК ОСНОВНИЙ ОБОВ'ЯЗОК ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що правоохоронні органи країни перебувають у процесі корінного реформування, яке не можливе без створення нової нормативно-правової бази для ефективного функціонування всіх організаційно-штатних одиниць їх системи.

Сьогодні формування нового правового поля діяльності ОВС, пов'язане перш за все із прийняттям Кримінального процесуального кодексу України та ряду законів, серед яких особливе місце займає Закон України «Про національну поліцію» від 02.07.2015 р. № 580-VIII [1]. Слід зазначити, що сучасна реформа правової системи як і всі інші, що відбувалися у попередні часи існування держави, не позбавлена ряду помилок та неточностей, які у подальшому можуть негативно відобразитись у практичній діяльності правоохоронців. Одним із проблемних питань, яке завжди гостро стоїть перед законодавцем під час прийняття правових актів, котрі стосуються діяльності правоохоронних органів, є визначення компетенції останніх, системи прав і обов'язків, що повинні виконувати працівники ОВС під час здійснення правозахисної функції держави.

Функціональне призначення правоохоронних органів передбачає їхню діяльність під час надзвичайних ситуацій, стихійного лиха, аварій, катастроф та ін., де особи, що постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особи, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я можуть потребувати невідкладної допомоги.

У контексті вищевикладеного зазначимо, що працівники правоохоронних органів, у зв'язку з виконанням специфічних функцій, найчастіше першими опиняються на місці пригоди, де існує велика вірогідність наявності постраждалих осіб, котрі потребують надання невідкладної домедичної та медичної допомоги.

Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 18 Закону України «Про національну поліцію» поліцейські зобов'язані надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопору-

шень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я [1].

У зв'язку з цим працівники поліції повинні в першу чергу розуміти значення термінів «медична допомога» та «домедична допомога», визначення яких надано у Законі України «Про екстрену медичну допомогу» та Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».

Так, відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про екстрену медичну допомогу» [2], а також абз. 10 ч. 1 ст. 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [3] домедична допомога – це невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває у невідкладному стані, та відповідно до закону зобов'язані здійснювати такі дії та заходи.

Згідно абз 4 ч. 1 ст. 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» медична допомога – це діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику, лікування та реабілітацію у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами.

Як бачимо, в основу визначення термінів «медична допомога» та «домедична допомога» покладено 2 головних критерії:

1. Службові обов'язки осіб, що повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини.

Відповідно до ч. 1 ст. 12 Закону України «Про екстрену медичну допомогу» також зазначено перелік категорій осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу. До них відносяться: рятувальники аварійно-рятувальних служб; працівники державної пожежної охорони; працівники органів та підрозділів міліції; фармацевтичні працівники; провідники пасажирських вагонів; бортпровідники; інші особи, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти практичними навичками надання домедичної допомоги.

До пункту «інші особи, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти практичними навичками надання домедичної допомоги» відносяться, наприклад, водії транспортних засобів, які відповідно до ст. 34 Закону України «Про автомобільний транспорт» [4] повинні проходити періодичні навчання методам надання домедичної допомоги потерпілим від дорожньо-транспортних пригод.

Про необхідність надання домедичної допомоги працівниками міліції зазначено у п. 24 ч. 1 ст. 10 Закону України «Про міліцію», а саме -

надавати у межах наявних можливостей особам, які потерпіли від правопорушень і нещасних випадків або перебувають у безпорадному чи небезпечному для життя і здоров'я стані, у тому числі неповнолітнім, які залишилися без опікування, домедичну допомогу та іншу допомогу, а також у разі необхідності вживати передбачених Законом України «Про екстрену медичну допомогу» заходів для забезпечення надання зазначеним особам екстреної медичної допомоги [5].

2. Наявність медичної освіти. Однак згідно ч. 1 ст. 49 Закону України «Про національну поліцію» на службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які володіють українською мовою.

Відповідно до ч. 1 ст. 72 цього Закону професійне навчання поліцейських складається з:

1) первинної професійної підготовки.

Поліцейські, які вперше прийняті на службу в поліції, з метою набуття спеціальних навичок, необхідних для виконання повноважень поліції, зобов'язані пройти первинну професійну підготовку за відповідними навчальними програмами (планами), затвердженими Міністерством внутрішніх справ України (ч. 1 ст. 73 Закону України «Про національну поліцію»).

2) підготовки у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання;

3) післядипломної освіти;

4) службової підготовки, тобто системи заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності.

Більш того, навіть керівником і заступником керівника територіального органу поліції відповідно до ч. 7 ст. 15 Закону України «Про національну поліцію» може бути призначена особа, яка:

1) відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію;

2) має вищу повну юридичну освіту;

3) має стаж роботи в галузі права не менш як п'ять років;

4) має досвід роботи на керівних посадах не менше одного року.

Таким чином, виходячи із положень Закону України «Про національну поліцію» наявність медичної освіти у працівників поліції не є обов'язковою, в той час як їхніми обов'язками є надання медичної допомоги, що передбачає наявність такої освіти у поліцейського.

У із вищезазначеним, виникають протиріччя між п. 4 ч. 1 ст. 18 Закону України «Про національну поліцію» та іншими статтями, які визначають професійні якості поліцейського на основі отримання спеціальної освіти.

Висновок. На наш погляд, доцільним було б у п. 4 ч. 1 ст. 18 Закону України «Про національну поліцію» слова «...і медичну,...» видалити з тексту і цей пункт викласти у такій редакції: «4) надавати невідкладну, зокрема домедичну допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я;».

Література:

1. Про національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page>.
2. Про екстрену медичну допомогу : Закон України від 05.07.2012 р. № 5081-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5081-17/page>.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/page>.
4. Про автомобільний транспорт : Закон України від 05.04.2001 р. № 2344-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2344-14/page>.
5. Про міліцію : Закон України від 20.12.1990 р. N 565-XII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/565-12/page>.

**Черхавський Марян Васильович,
курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів
слідства Харківського національного університету внутрішніх
справ (група ФПС-13-02).**

Науковий керівник: Кріцак Іван Васильович, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

СТОСОВНО ВПЛИВУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

З проголошенням незалежності України українська нація здобула омріяну державність. Водночас, плюралізм думок, гласність, багатопартійність в політичному житті, які прийшли на зміну комуністичній ідеології жодним чином не дали відповіді на основні запитання: куди далі-ше прямувати? Якою має бути майбутня Українська держава.

Незважаючи на те, що історія незалежної України налічує 24 роки, українське суспільство досі остаточно не визначилося з основними стратегічними напрямками внутрішньої та зовнішньої політики. Важко не погодитись з думкою Т. В. Безверхої, яка наголошує, що мета, сенс та фундаментальні принципи існування українського народу в подальшому не можуть обмежуватися мрією про власну державність. В той же час, як

свідчить історичний досвід країн пострадянського простору, процес переходу від боротьби за незалежність до становлення й розвитку державності не завжди відбувається успішно.

Розглядаючи витоки формування національної ідеї, більшість авторів сходяться до думки, що початок становлення національної ідеї пов'язаний з вірою у богообраність народу, яка вказує не лише на його особливості та унікальність, а й сприяє національній консолідації та формує відчуття єдності.

Говорячи про українську національну ідею, варто сказати, що її формування проходило взаємопов'язано і взаємозалежно з історичними етапами розвитку свідомості українського народу: від уявлень про незалежність малоросійського народу аж до національної боротьби за незалежність. Так, на думку О. Пономаренко формування української національної ідеї бере свій початок з XVII ст. безпосередньо у творах видатних представників історичної думки післямазепинської доби. Дослідивши історичні джерела того періоду, можна виокремити два основних напрямки, в яких рухалась українська національна ідея: перший, Російська держава не визнавала український народ як унікальний в своєму роді суб'єкт і він пов'язаний передусім з прагненням тогочасної «верхівки малоросійського суспільства» об'єднатися з Росією, створивши єдину державу. Другий, хоч і визнавав право на управління Україною російським імператором, проте «закликав до виправлення історичних кривд, заподіяних Росією».

Говорячи про українську національну ідею, варто зауважити, що певні її прояви можна побачити в науковій праці невідомого автора історичного трактату «Історії Русів», який вийшов друком у 1846 р. Слід відзначити, що автор дещо поверхнево надає історичні обґрунтування ідеї державності, водночас він вбачає в українцях відмінний від росіян народ. Слід підкреслити, що соборницький і автономіський характер твору сприймалися багатьма досить критично та опозиційно.

Нажаль в кінці XIX на початку XX ст. в інтелектуальних колах України, національна ідея, як програма здобуття незалежності та уявлення про її подальший розвиток, не набула значного розвитку, що на думку Д. Донцова, в подальшому непоправно вплинуло на долю українського народу. Зокрема, недалекоглядні, неадекватні, автономістські погляди Центральної Ради, як зауважує Д. Донцов, унеможливили будь-які спроби сформувати «волю нації до боротьби», що в подальшому привели до краху уже національно-визвольні змагання 1918-1921 рр.

З цього приводу, доречно навести слова, з книги Д. Б. Яневського «Проект Україна» або таємниця М. Грушевського, де автор зазначає, що будівництво вільної і незалежної України це лише міф, адже М. Грушевський та інші провідники Центральної Ради ніколи не будували «Україну для українців», більш того вони не усвідомлювали і не сприймали іншого погляду крім автономної України у складі Федеративної Росії.

Таким чином досить важливо з'ясувати, що розуміють науковці під національною ідеєю. Так, М. Бубер наголошує, що національна ідея це своєрідний внутрішній зв'язок між людьми певного народу, який ґрунтується на спільній історії, традиціях, спільному розвитку, при чому ці фундаментальні ідеї в подальшому служать предметом формування національної свідомості і національної волі народу. Натомість О. М. Багмет зауважує, що національна ідея може бути системою переконань, не тільки для однієї нації, але й для представників інших народів об'єднаних спільними поглядами на розвиток і майбутнє держави.

При чому така своєрідна особливість національної ідеї формується лише тоді, коли в основу цих переконань закладені певні обставини чи факти, які консолідують суспільство у єдиний соціокультурний простір (припустимо поява нового харизматичного лідера, духовного проповідника чи виникнення спільної життєво важливої мети).

На нашу думку, під поняттям національна ідея варто розуміти систему ідей, поглядів, уявлень, які в тій чи іншій формі осмислюють сутність, мету і фундаментальні принципи існування нації. Варто також зауважити, що національна ідея повинна постійно трансформуватися відповідно до вимог, які ставить суспільство і час. До того ж як вважає О. Забужко, основним питанням, на яке дає відповідь національна ідея є питання „хто ми є?” або як пише Т.Г. Шевченко Чиї сини? яких батьків?

**Чишко Катерина Олександрівна,
аспірант Харківського національного університету внутрішніх
справ**

ФУНКЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА КВАЛІФІКАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Щорічно в Україні вчиняється дуже велика кількість правопорушень: цивільних, кримінальних, адміністративних. Діяльність держави, щодо їх виявлення, припинення та попередження безсумнівно являється одним з напрямків правоохоронної функції держави. Одним з факторів ефективної боротьби з адміністративними правопорушеннями – є правильна адміністративно-правова кваліфікація, без якої здається важким процес вироблення та окреслення будь-яких стратегій, планів, напрямків щодо попередження адміністративних правопорушень. Отже, можна сказати, що в межах втілення правоохоронної функції держави адміністративно-правова кваліфікація відіграє стратегічну роль: зменшення адміністративних правопорушень, позитивно вплине на рівень злочинності, тобто призведе до його зменшення, оскільки в окремих випадках, проступок може стати, тим чинником, який призведе до скоєння злочину.

Адміністративно-правова кваліфікація має власні завдання, що

втілюються в її функціях. Переліку яких у науці адміністративного права на сьогодні не закріплено, а питання щодо функціонального аналізу адміністративно-правової кваліфікації чи кваліфікації адміністративного проступку – не вирішено. Тому, маємо намір запропонувати виправлення даного «недоліку» та виділити такі функції адміністративно-правової кваліфікації: онтологічну, соціально-політичну, логічну та психологічну.

Онтологічна функція має місце як під час визначення наявності у вчиненому діянні ознаки, що характеризують склад адміністративного проступку. На основі такого аналізу робиться висновок про те чи є діяння правопорушенням взагалі, а якщо є, то яким саме (адміністративним, кримінальним і т.д.).

Соціально-політична функція полягає у тому, що діяння особи буде кваліфікуватися за ознакою суспільної шкідливості, тобто саме з позиції тяжкості заподіяної шкоди особі, суспільству та державі.

Психологічна функція. Нами вже не раз підкреслювалось, що процес кваліфікації не що інше як розумовий процес її суб'єкта, який у свою чергу є психологічним.

Логічна функція впливає з того, що сама по собі адміністративно-правова кваліфікація являє собою логічний процес, який здійснюється на основі та за допомогою законів логіки.

Оскільки ми співвідносимо адміністративно-правову кваліфікацію та кваліфікацію адміністративного правопорушення як частину та ціле, то останній категорії разом з вищезазначеними загальними будуть притаманні, ще й індивідуальні функції, серед яких на нашу думку необхідно виділити: гносеологічну, практично-прикладну, конкретизаційну, превентивну та виховну.

Гносеологічна функція втілюється у накопиченні теоретичних навичок щодо кваліфікації адміністративних правопорушень і забезпечує формування відповідної інформаційної бази.

За допомогою практично-прикладної функції здійснюється безпосередньо сам процес кваліфікації адміністративного проступку. У процесі здійснення якого у суб'єкта формуються практичні навички, щодо проведення кваліфікації тих чи інших деліктів, прискорюється її здійснення та підвищується професійний рівень суб'єкта, що її проводить.

Конкретизаційна функція кваліфікації адміністративного делікту проявляється при співставленні скоєного проступку з нормами адміністративно-деліктного законодавства та обранні саме тієї норми права, якій воно відповідає.

Адміністративно-правова кваліфікація має важливе значення у сфері попередження правопорушень, а правильна кваліфікація створює умови для зниження кількості адміністративних правопорушень та проступків. Саме у такому сенсі слід розглядати превентивну функцію кваліфікації адміністративного правопорушення.

Виховна функція кваліфікації адміністративного проступку буде випливати з попередньої функції, оскільки точна кваліфікація діяння та справедливо призначені санкції за нього певною мірою будуть мати вплив на рівень правосвідомості суспільства й сприяти формуванню правової поведінки всередині нього. Виховувати громадян щодо дотримання норм законодавства (зокрема адміністративного) та поваги до закону.

Звичайно, зазначений перелік не претендує стати вичерпним, проте може стати фундаментом для подальшої роботи над зазначеною прогалиною доктрини адміністративного права.

**Черновол Валерія Сергіївна,
курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів
боротьби з кіберзлочинністю та торгівлею людьми Харківського
національного університету внутрішніх справ (група
ФБК-14-01).**

Науковий керівник: Кріцак Іван Васильович, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

МОДЕЛІ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН ОКРЕМИХ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Позиціонування України як європейської держави асоціюється з її історичним корінням та цивілізаційною приналежністю. Досить цікаво, що Європа в тій чи іншій мірі ідентифікує себе з християнством. В той же час, у більшості європейських країн спостерігається певна криза державно-церковних відносин, яка є наслідком найрізноманітніших процесів: від глобалізації та міграції до секуляризації суспільства і створення атмосфери безвір'я, руйнації традиційно-моральних цінностей заснованих на біблійних принципах історичних релігій народів Європи.

Диференціація моделей державно-церковних відносин пов'язана насамперед із складними соціально-політичними процесами, що відбуваються у сучасному світі, а також з прагненням окремих держав зберегти свою самобутність, історичні та культурні особливості. З цих переконань виникає потреба у загальному огляді моделей державно-церковних відносин окремих країн ЄС.

Так, у законі про релігію Франції є положення, про те, що держава має право і може підтримувати діяльність церков у найрізноманітніших сферах починаючи від армії закінчуючи школою. У Німеччині поряд із закріпленням принципу відокремлення церкви від держави визнається особливий статус окремих церков. Держава зобов'язується підтримувати перспективні соціальні проекти, за бажанням, збирає церковний по-

даток на користь віруючих тієї чи іншої організації. Виявляється, що така модель поширена тією чи іншою мірою у більшості країн Європейського союзу, оскільки вона створює баланс в релігійній сфері. Виключенням є Великобританія, Швеція, Данія, Мальта, Греція в яких закріплений особливий статус державних конфесій. Досить цікаво, що у Великобританії, яка начебто вважається країною з державною релігією всі церкви, крім англіканської, можуть реєструватися як асоціації на підставі світського секулярного закону. Їх діяльність регулюється цим законом. Водночас у Греції, статус православної церкви в останні роки почав набувати змін у зв'язку з визнанням інших церков, насамперед католиків і протестантів. У законодавстві таких держав ЄС, як Італія, Іспанія, Португалія, Кіпр, Польща, Люксембург, привілейованою визнається одна конфесія. У Фінляндії особливим статусом наділені дві церкви - лютеранська і православна, але формально, юридично вони не є державними. На особливу увагу заслуговують такі країни як Латвія, Литва, Бельгія в яких в будь-якій формі виокремлений цілий ряд релігійних об'єднань. Наприклад, у Бельгії шість віровчень мають статус визнаної релігії - католицизм, протестантизм, іудаїзм, англіканство, іслам, православна церква. Крім цього, якщо конфесія веде активну соціальну роботу пов'язану з соціальною роллю церкви у суспільстві, то вона отримує певні привілеї, допустимо допуск до мас-медіа і, таким чином вона стає ще більш активним членом громадянського суспільства. У законодавстві Словаччини, Болгарії та Румунії є посилення на яку-небудь спільну духовну традицію, допустимо, згадується не конкретна церква, а, наприклад, Кирило-Мефодіївська духовна спадщина, історичний спадок Великої Моравії, в Болгарії - східно-православне віросповідання хоча мається на увазі помісна православна церква. У Румунії, особливим статусом наділена Румунська православна церква, однак у Конституції не має прямого посилення, крім згадування у присязі президента країни, яка закінчується словами «Хай допоможе мені Бог!».

Виходячи з вищесказаного, ми пропонуємо розробити вітчизняну модель державно-церковних відносин, яка б об'єднувала «суспільство - державу - церкву» з обов'язковим врахуванням наступних факторів: - багатонаціональний і багатоконфесійний характер держави; - історичні корені і культурні традиції нашої держави; - накопичений міжнародний досвід функціонування державно-церковних відносин; - визначення ролі церкви серед різноманітних соціальних груп та політичних інститутів. На нашу думку, така модель допоможе вибудовувати відносини між державою та суспільством на основі божественних цінностей які проповідує церква та в які ще може повірити та сприйняти сучасна людина як істинну, оскільки правда у кожного своя, а істинна одна - істинна Бог. На наш погляд така взаємодія в кінцевому результаті сприятиме зближенню та об'єднанню православних церков в Україні, а також визначить

роль та місце різноманітних релігійних організацій що загалом допоможе у вирішенні багатьох соціально-політичних проблем.

**Чорнопиский П.Б.,
аспірант кафедри загальноправових дисциплін факультету
права та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ**

СТАТУС ІНСТИТУТУ ПРЕФЕКТІВ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

Стародавній Рим - одна з цивілізацій Давнього світу та античності, отримала свою назву від головного міста - Рима, яке в свою чергу назване на честь легендарного засновника - Ромула. Стародавній Рим був цивілізацією, яка виросла з маленької землеробської громади, заснованої на Апенінському півострові ще в X ст. до н.е. Розташована вздовж Середземного моря, Римська держава з часом стала однією з найбільших імперій Давнього світу. Слід зауважити, що Стародавній Рим зробив великий внесок у розвиток права, позаяк сучасному світові подарував римське право.

Періодизація історії Стародавнього Риму ґрунтується на формах правління, які в свою чергу відображали соціально-політичну ситуацію: від царського правління на початку історії до імперії-доміната наприкінці, а саме: Царський період (754/753 — 510/509 р. до н.е.), Республіка (510/509 — 30/27 р. до н.е.), Імперія (30/27 р. до н.е. — 476 р. н.е.) [1, с. 55].

Посада префекта з'явилася досить давно - ще в Стародавньому Римі на рубежі V-VI ст. до н. е. Префект (лат. praefectus, від лат. praeficere - «очолювати») - римська посадова особа, що стояла на чолі управління окремої частини адміністрації, суду, державного господарства чи армії [2]. Префекти очолювали багато державних установ (магістратури) і муніципальних служб стародавнього мегаполісу, займали вищі посади в Римській імперії, причому виконували різні функції. Протягом усього періоду давньоримської історії функції префекта змінювалися, як і ступінь його впливу на процеси, що відбувалися в державі. Вже в сучасній Італії префектом стали називати чиновника вищого рангу. Загалом префекти поділялися, як правило із стану сенаторів чи еквітів.

Щодо першої групи префектів із стану сенаторів, слід виокремити наступних:

1) Praefectus urbi - формальний представник (царя) імператора у Римі. У республіканський період, коли на чолі держави стояли консули легко міг бути замінений іншою посадовою особою, міська Префектура стала майже зайвою розкішшю або просто формальністю. Значення міських префектів надзвичайно посилювалися в пері-

од принципату. Ще за Августа і Тіберія не було постійних префектів. Однак з другої половини I ст. всі функції преторів і еділів поступово поглинаються префектурою. Юрисдикція префекта поширювалася на 100 миль навколо Риму, і йому були підпорядковані 3 поліцейські когорти по 1000 чоловік кожна (cohortes urbanae).

2) Praefectus aerarii militaris - три сенатори, що займали цю префектуру у функції якої входило управління касою ветеранів.

3) Praefectus aerarii Saturni - два сенатори, які управляли державною казною.

4) Praefectus alimentorum - сенатор, який управляв фондом допомоги потребуючим дітям.

5) Praefectus frumenti dandi - два претори, відповідальні за безплатний розподіл зерна у Римі.

Другу групу префектів становили префекти зі стану еквітів. До них належали наступні:

1) Префект аннон, який контролював постачання продовольства і пшениці в Рим.

2) Префект вінілів, котрий керував пожежною охороною і відповідав за порядок у нічний час.

3) Префект Августана в свою чергу був намісником провінції Єгипет і виконував функції військового і цивільного керуючого.

4) Префект преторія, який був одним з вищих посадових осіб в Римській імперії, нерідко найближчим помічником імператора [4].

Слід зауважити, що у період республіки консул, який залишав столицю, призначав правителя, якого іменували міським префектом. Префект міста заміщав імператора під час його тривалої відсутності і він залишався на своїй посаді стільки років, скільки завгодно було імператору, іноді довічно, іноді кілька років. Поруч з ним були особи, які відали різними галузями міського господарства, але поступово, протягом двох століть імперії, всі ці галузі збиралися в його руках: префект міста був розпорядником всіх міських справ, а інші тільки допомагали [5, с. 111].

Аналізуючи розвиток цієї централізації, слід з впевненістю зауважити, що основним обов'язком префекта міста як особи, який це місто було довірено, була охорона порядку і спокою в Римі і нагляд за політичною благонадійністю його мешканців. Префекту міста була підпорядкована римська поліція. Префект не тільки стежив і розпоряджався: його юрисдикції були підвідомчі кримінальні злочини, йому належала судова влада, префект міг самостійно проголошувати вирок. Він також виступав і як апеляційна інстанція. Префекти в Стародавньому Римі були також начальниками військових частин у межах Італії, за винятком Риму.

Список використаної літератури:

1. Ковалев С. И. История Рима. Новое издание, исправленное и дополненное / Под ред. проф. Э. Д. Фролова. — СПб.: ООО «Издательство «Полигон». — 2002. — 864 с.

2. Універсальний словник-енциклопедія «Словопедія» // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua/36/53407/246441.html> - Заголовок з екрану.
3. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Префект_\(Стародавній_Рим\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Префект_(Стародавній_Рим)) - Заголовок з екрану.
4. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://vybor.ua/article/novaja_konstitucia/prefekty-mogut-stat-mogilshchikami-pod-innoy-decentralizacii-vlasti.html - Заголовок з екрану.
5. Скрипилів, Е. А. Основи римського права: конспект лекцій / Е. А. Скрипилів. - 4-е изд. - М.: Ось-89, 2005. - 208 с.

**Чумак Володимир Валентинович,
провідний науковий співробітник відділу організації наукової
роботи Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук**

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦІЄЮ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ: ДОСВІД ЕСТОНІЇ

В період реформування нашого суспільства, зокрема, здійснення правової реформи і формування правової держави підвищену актуальність мають проблеми, пов'язані з державністю і демократією, правом, законом та законністю, гласністю і соціальною справедливістю. Тісно пов'язані з ними проблеми переконання та примусу як основних методів державного регулювання громадських відносин. Всі ці проблеми широко дискутуються громадськістю України. Із чисто теоретичних вони давно вже переросли в стан повсякденних, таких, що мають безпосереднє відношення до широких верств населення. Цей інтерес пояснюється дуже важливим значенням права і законності в умовах формування правової держави.

Великого значення для забезпеченні правопорядку набуває механізм адміністративного примусу: через засоби адміністративного примусу досягається мета попередження і припинення правопорушень, притягнення правопорушників до відповідальності, а також виконуються завдання загальної та індивідуальної профілактики. Поліція вирішує ці питання разом з іншими інституціями, але застосування заходів адміністративного примусу в її діяльності посідає значне місце. Правильне й раціональне застосування методів переконання та примусу є гарантом забезпечення громадського порядку, гармонійної реалізації громадянами своїх прав і свобод [1, с. 4].

В Україні окремі аспекти зазначеної проблематики розглядалися у працях таких науковців, як О.М. Бандурки, Ю.П. Битяка, В.Є. Бондара, Н.І. Гончарова, С.М. Гусарова, В.Т. Дзюби, С.Г. Киренка, М.М. Корчового, О.В. Ковальнової, А.Т. Комзюка, К.Б. Левченко, П.С. Матишевського, Р.С. Мельника, О.В. Негодченка, О.С. Проневича, Д.В. Приймаченка,

О.Ю. Синявської, В.В. Сташиса, М.О. Тучака, О.А. Удалової, О.С. Юніна, О.С. Якубова та ін. Однак вимоги сьогодення потребують проведення більш детального адміністративно-правового дослідження застосування поліцією примусових заходів.

Основною функцією поліції в загальному вигляді багато практиків визначають як підтримка встановленого в суспільстві правопорядку примусовими заходами. «Соціальне призначення поліції, - як вказує Канадський дослідник С. Фонтані, - не допустити відхилень, висловлених в правових нормах. Поліцейські організації забезпечують правопорядок в суспільстві за допомогою безпосереднього примусу» [2, с. 15].

Взагалі, «до здійснення в державі організованого примусу, - на думку відомого Французького адміністративіста Ж. Веделя, - зводиться ество всієї виконавчої влади» [3, с. 124].

Необхідно погодитися з думкою О. В. Негодченко, який зазначає, що поліція - це організована сила, і серцевина всіх її повноважень полягає в санкціонованій законом можливості насильно примушувати робити що-небудь або, навпаки, утриматися від яких-небудь дій [2, с. 112].

«Образ поліції, - підкреслює американський юрист Е. Бітнер, - перш за все зв'язується з її здатністю застосовувати силу. Здатність використовувати її додає тематичну єдність всієї поліцейської діяльності. Роль поліції полягає в тому, щоб звертатися до всіх видів людських проблем, коли і скільки вони, можливо, можуть зажадати вживання сили» [4, с. 45].

Це додає однорідність таким поліцейським процедурам як затримання злочинця, супровід мера в аеропорт, видворення п'яного з бару, регулювання дорожнього руху, контроль натовпу, надання допомоги дітям, що заблукали, вирішення сімейних конфліктів. Отже, поліція - це механізм розподілу в суспільстві ситуативно обумовленої сили [5, с. 32].

Такої ж думки дотримується і провідний британський поліцейст К. Клокарс. Він характеризує поліцію як організацію або певний контингент, що наділяються державою загальним правом вжиття заходів примусового характеру в межах певної території. «Без даного права жодне поліцейське формування, де б воно не існувала, не може бути справжньою поліцією. Вона (поліція) існує для того, аби розв'язати всі проблеми, де потрібне використання примусових заходів задля підтримання правопорядку» [6, с. 73].

На аналогічній позиції стоять і законодавці багатьох країн. Так, в ст. 2 естонського Закону «Про поліцію» вона визначається як «виконавчий орган державної влади, який при виконанні покладених на нього завдань може в порядку і на підставах, встановлених законами і іншими нормативними актами Естонської Республіки, застосовувати спеціальні засоби і вогнепальну зброю». Як озброєний орган виконавчої влади розглядається поліція в білоруському, латвійському, молдавському і українському законодавстві [1, с. 35].

Необхідно погодитися з думкою К. Клоракса щодо того, що де б поліція не існувала, вона не може бути справжньою поліцією. Оскільки, застосовуючи в своїй діяльності заходи примусу, даний орган обмежено виконує правоохоронну функцію. Постає питання, а що ж таке обмежена правоохоронна функція? Виходячи з вищевикладеного, можемо зазначити, що обмежена правоохоронна функція – це функція держави щодо захисту прав та законних інтересів громадян, забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, але тільки в інтересах держави, що саме по собі обмежує дотримання законності та об'єктивності в діяльності правоохоронних органів при забезпеченні даної функції [7, с. 56].

Таким чином, основною функцією поліції в загальному вигляді багато практиків визначають як підтримка встановленого в суспільстві правопорядку примусовими заходами. Зарубіжний досвід діяльності поліції є досить актуальним для України, оскільки сьогодні наша країна стоїть на порозі реформування правоохоронної системи.

Література:

1. Кулешов О. О. Діяльність адміністративної служби міліції по припиненню правопорушень (організаційно-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / О. О. Кулешов; Національна академія державної податкової служби України. - Ірпінь, 2005. - С. 152.
2. Негодченко О. В. Забезпечення прав і свобод людини органами внутрішніх справ: організаційно-правові засади: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / О. В. Негодченко. - Національний ун-т внутрішніх справ. -Х., 2003. - С. 127.
3. Ведель Ж. Административное право Франции / Ж. Ведель ; пер. Л. М. Энтин ; ред. М. А. Крутоголов. - М.: Прогресс, 1973. - С. 374.
4. Губанов А. В. Полиция зарубежных стран: организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности / А. В. Губанов. - М., 1999. - С. 137.
5. Іщенко А. В. Наукове забезпечення протидії злочинності: посіб. / А. В. Іщенко, Н. С. Карпов, Я. Ю. Кондратьєв. - К.: Просвіта, 2002. - С. 31-33
6. Klockars C. The Idea of Police / C. Klockars. - L., 1985. - P. 71-74.
7. Юнін О. С. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання діяльності правоохоронних (поліцейських) підрозділів і можливості його застосування в Україні : монографія / О. С. Юнін. – Харків : НікаНова, 2015. – С. 456.

**Шатрава Сергій Олександрович,
доцент кафедри адміністративної діяльності ОВС Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент**

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РОЗГЛЯДУ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВЧИНЕННЯМ КОРУПЦІЇ

З набуттям чинності Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII [1] виникнуть деякі проблемні питання,

пов'язані із оскарженням законності притягнення до відповідальності за корупційне правопорушення. На початку, слід зазначити норма-дефініція «корупційне правопорушення» викладена у відсилочний спосіб, що у свою чергу передбачає звернення до інших приписів Закону України від 14.10.2014 № 1700-VII.

Так, корупційне правопорушення – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Виходить необхідність дослідження приписів ч.1 ст. 1 Закону України від 14.10.2014 № 1700-VII з метою встановлення ознак корупції. Так, в абз. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України від 14.10.2014 № 1700-VII закріплено визначення корупції. Це використання особою, зазначеною у ч. 1ст. 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Виходячи з припису абз. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України від 14.10.2014 № 1700-VII, яким закріплено норму-дефініцію щодо корупції, для того, щоб довести факт вчинення корупційного правопорушення, необхідно встановити мету діяння – схилити певну особу до вчинення протиправних дій. У зв'язку з цим виникає питання – яким чином можна довести наявність такої мети, а – звідси – встановити наявність чи відсутність підстав притягнення до кримінальної, дисциплінарної та/або цивільно-правової відповідальності.

У свою чергу, вводиться ще одна дефініція – правопорушення, пов'язане з корупцією. Відповідно до абз. 10 ч. 1 ст. 1 Закону України від 14.10.2014 № 1700-VII правопорушення, пов'язане з корупцією – діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Отже, правові вимоги, з якими особа може звернутись до адміністративного суду, стосуватимуться і законності притягнення до адміністративної чи дисциплінарної відповідальності за правопорушення, пов'язане з корупцією. У свою чергу аналіз норм законодавства дає підставу говорити, що склад таких правопорушень закріплено у Главі 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення [2] і передбачає адміністративну відповідальність за:

- порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст.172-4 КУпАП),
- порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст.172-5 КУпАП),
- порушення вимог фінансового контролю (ст.172-6 КУпАП),
- порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст.172-7 КУпАП),
- незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (ст.172-8 КУпАП),
- невжиття заходів щодо протидії корупції (ст.172-9 КУпАП).

У свою чергу, до правопорушень, пов'язаних з корупцією, віднесено невиконання законних вимог (приписів) Національного агентства з питань запобігання корупції – ст. 188-46 КУпАП та відповідно п. 2 ч. 5 Розділу XIII Закону України від 14.10.2014 № 1700-VII.

На підставі аналізу норм діючого законодавства та позицій вчених, надає можливість виокремити особливості публічно-правових спорів у державно-службових відносинах, пов'язаних із законністю притягнення до відповідальності за корупційні правопорушення або правопорушення, пов'язані з корупцією: особливий предмет спору – законність притягнення до дисциплінарної відповідальності за корупційне правопорушення, чи законність притягнення до дисциплінарної або адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією; правова визначеність предмету спору Законом України «Про запобігання корупції» із особливостями, передбаченими Кодексом України про адміністративні правопорушення, Законом України «Про державну службу», Кодексом законів про працю України, дисциплінарними статутами; визначення сторін спору залежно від предмету спору: у разі оскарження законності притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язане з корупцією сторонами спору – позивачем і відповідачем виступають особи, уповноважені на виконання функцій держави; у разі оскарження законності притягнення до дисциплінарної відповідальності за корупційне правопорушення чи правопорушення, пов'язане з корупцією, позивачем може бути також громадянин України, державно-службові відносини якого припинені у зв'язку із звільненням [3; 4].

Література:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
3. Поплавський В. Ю. Сучасні наукові підходи щодо класифікації державно-службових відносин / В. Ю. Поплавський // Право і суспільство. – 2015. – Ч. № 2. – № 3. – С. 133-136.

4. Поплавський В. Ю. Публічно-правовий спір у сфері державно-службових відносин як предмет юрисдикції адміністративного суду: сутність, особливості / В. Ю. Поплавський // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія «Юридичні науки». – 2014. – Вип. 4. – Т. 2. – С. 104-107.

Швець Микита Сергійович,
курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Харківського національного університету внутрішніх справ
(група ФПС-14-8).

Науковий керівник: Кріцак Іван Васильович, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

МІЖНАРОДНИЙ ТЕРРОРИЗМ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЯВИЩЕ

11 вересня 2001 року весь світ з жахом спостерігав біля екранів телевізорів, як "Боїнг" плавно "входить" в будівлю Всесвітнього торгового центру в Нью-Йорку, як горить цитадель американської безпеки Пентагон. Те, що вчора здавалося недоторканим, сьогодні перетворилося в попіл. Прізвисьце цієї смертельної зброї — тероризм. Від нього ніхто не може сховатися на нашій маленькій планеті. Так, за даними Департаменту США, у світі щорічно здійснюється від 320 до 620 терористичних актів, але аналітичні центри ЦРУ вважають ці цифри значно заниженими.

В умовах сьогодення географічні зони терористичної активності настільки великі, що в результаті їх не можна компенсувати жодними матеріальними благами. Доречно зауважити, можливо лише Антарктида не стала місцем скоєння терористичних актів, а так на жодному континенті люди не можуть почувати себе в безпеці. Варто відзначити, що сучасна глобалізація характерна не лише для економіки, але й для терористичної діяльності. Сьогодні терористи готуються до здійснення терористичних актів в одній країні, здійснюють їх в другій, а переховуються в третій. Такі терористичні організації, як "Всесвітній ісламський фронт боротьби проти іудеїв і хрестоносців", "Аль-Каїда", "Аль-Джихад" та інші, заплутали мережею своєї терористичної діяльності весь світ.

Починаючи вивчення такого соціально-політичного явища як тероризм досить важливо дати його визначення, що є не простим завданням, оскільки він має надто складну будову та в цілому є багатограним явищем в якому поєднуються ідеологічні, релігійні, етнічні та інші чинники. Термін "тероризм" походить від слова "терор", що в перекладі з латинської мови означає "жах", "насильство". Ці обставини і визначають терор як особливу форму політичного насилля, що характеризується жорстокістю, цілеспрямованістю та вдаваною ефективністю. Таким чином терор широко використовується протягом всієї історії людства як

засіб політичної боротьби в інтересах держави, організацій та окремих осіб.

Термін терор ввійшов у сучасну мову завдяки жирондистам та яacobі́нцям під час Великої французької революції, які об'єдналися у 1792 році задля того, щоб змусити короля замінити старих міністрів лідерами ліворадикальних угруповань. Варто відзначити, що історичні та сучасні форми тероризму суттєво вирізняються між собою. Таким чином, тероризм являє собою своєрідний метод політичної боротьби, до якого вдаються різні соціальні прошарки населення за тих чи інших соціальних умов.

Задля того, щоб зрозуміти сутність тероризму як соціального явища, необхідно ретельно розібратися у формах його прояву. Виокремлюють найрізноманітніші види тероризму серед яких можна назвати тероризм із застосуванням засобів ураження (зброя, вибухівка) та тероризм із застосуванням зброї масового знищення (біологічний, хімічний, ядерний тощо). За середовищем здійснення - наземний, повітряний, морський, космічний. Останнім часом надто популярним стає комп'ютерний тероризм. Водночас В. Вітюк та С. Ефіров виокремлюють: державний, опозиційний, міжнародний, транснаціональний, соціальний, націоналістичний та релігійний тероризм.

Головним у визначенні форми тероризму є те, з якою метою здійснюються насильницькі акти. Припустимо політичним роблять терористичний акт його мотиви та спрямованість. Слід відзначити, що у XX ст. тероризм сформувався як значущий політичний фактор. Завдяки розвитку науки і техніки тероризм стає загрозою вже не окремим особистостям, як було раніше, а набуває значення глобальної проблеми, яка загрожує всьому людству.

Крім того, з огляду на ідентичність суб'єктів терористичної діяльності, тероризм може бути етнічним та релігійним. Суб'єкти етнічного тероризму являють собою групи, статус яких визначається етнічною приналежністю. Дана різновидність тероризму є намаганням зміни форми державного правління, створення самостійної держави, або досягнення часткових змін у становищі етнічних утворень.

Релігійний тероризм представляють терористичні організації, об'єднані належністю до однієї конфесії. Сьогодні християни складають 38% усього населення планети, вони мають більшість у двох третинах країн світу на всіх континентах. Мусульмани становлять 18,9% населення і мешкають переважно в країнах Близького і Середнього Сходу, Північної Африки і Південно-Східної Азії. Індуїсти — 13,3%, конфуціанці — 6,6%, буддисти — 6%, іудеї — 0,2%. Атеїсти складають приблизно 15%.

Тероризм — явище досить складне, динамічне та багатопланове. З огляду сказане вище, навряд чи нам вдасться подолати його у XXI столітті, не кажучи вже про соціальні причини, що його породжують. Але це

не означає, що боротьба зі злочинними проявами не має сенсу. Можливо, треба змінити методи цієї боротьби, адже зло може породити лише зло — це давно відома істина. Людству вже давно слід було виробити єдину гуманну систему боротьби з тероризмом, а не знищувати окремі політичні угруповання, релігійні організації та застосовувати при цьому такі жакливі засоби і методи, які навіть порівняти не можна з тими, що їх використовували терористи.

**Шевченко Григорій Тарасович,
т.в.о. начальника тренінгового центру ГУМВС України в
Харківський області,
Мірошниченко Оксана Станіславівна,
начальник відділу організації наукової роботи, кандидат
юридичних наук**

ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА МІСЦЕВІ ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ: ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ ФУНКЦІЙ

Терміни "система державних органів виконавчої влади", "вертикаль виконавчої влади", "виконавча вертикаль", "президентська вертикаль", "урядова вертикаль" з'явилися в політичному та науковому лексиконі разом із введенням в Україні місцевого самоврядування та пошуком оптимальної моделі його взаємодії з урядом і урядовими периферійними структурами на місцях. Річ у тім, що держава, якщо вона демократична, не може обійтися без децентралізації своєї виконавчої влади. Жорстка централізація цієї влади властива лише диктаторським або тоталітарним режимам. У теорії та практиці державного будівництва розрізняють, як правило, дві форми децентралізації:

1) децентралізацію демократичну, коли йдеться про перенесення (деволюцію) частини державної виконавчої влади на рівень населення відповідних адміністративно-територіальних одиниць (територіальних громад, обшин, комун, муніципалітетів, територіальних колективів) і тих органів, які воно обирає (органів місцевого самоврядування);

2) децентралізацію адміністративну, коли йдеться про створення на місцях спеціальних урядових органів (місцевих державних адміністрацій, префектур, урядових комісаріатів тощо), які становлять так звану урядову або виконавчу вертикаль.

Таким чином, перед кожною державою, яка стає на шлях демократичного розвитку, завжди постає запитання, а яка із розглянутих тут форм децентралізації, який тип організації управління на

місцях є більш прийнятний для неї з огляду на ті конкретні обставини політичного, економічного, соціально-культурного характеру, в яких вона виникла та діє.

Слід ще нагадати, що вибір форм децентралізації багато в чому залежить від того, на яких засадах має здійснюватися державна влада (її єдності чи поділу на законодавчу, виконавчу та судову), а також як держава в особі тих політичних сил, що при владі, ставиться до місцевого самоврядування, наскільки вона довіряє своїм громадянам і тим органам, які вони обирають, самостійно управляти місцевими справами, наскільки саме населення (територіальні громади) готове для здійснення цієї важливої місії.

Тут слід зазначити, що серед практичних працівників державного апарату, деяких учених іноді постає таке запитання: а чи не можна взагалі обійтися без місцевого самоврядування, оскільки воно є лише формою децентралізації державної виконавчої влади. Адже представники цієї влади — кваліфіковані фахівці в галузі державного управління — і ліпше, і оперативніше виконуватимуть відповідні функції. Такі міркування аргументуються, як правило, посиланнями на факти некомпетентності, неоперативності, а то й безвідповідальності та бездіяльності, на які закономірно страждає народне представництво взагалі, місцеве самоврядування зокрема, особливо на початковому етапі його розвитку, за відсутності відповідних демократичних традицій, політичної і правової культури.

Однією з особливостей моделі організації державної виконавчої влади і самоврядування на місцях, яка поступово склалася і знайшла своє втілення у новій Конституції України, є те, що місцеві органи виконавчої влади створюються не тільки для здійснення контролю-наглядових функцій щодо місцевого самоврядування та його органів, а й беруть на себе основний обсяг повноважень по здійсненню управління відповідними територіями, зокрема районами й областями, а також містами Києвом і Севастополем. Це, своєю чергою, спричинило виникнення однієї з найскладніших проблем — проблеми розмежування функцій і повноважень між місцевими державними адміністраціями й органами місцевого самоврядування. У тих же країнах, де місцеве самоврядування управляє територіями, а місцеві органи державної виконавчої влади лише здійснюють контроль-наглядові та деякі інші спеціальні функції (Італія, Франція), такої проблеми майже не існує.

Складність проблеми розмежування функцій і повноважень між вказаними двома системами місцевих органів влади зумовлена, по-перше, тим, що функціонально (змістовно) це, по суті, однорідні

системи, оскільки вони вирішують практично однакові питання. В Україні ця проблема набуває особливого значення ще й тому, що на районні та обласні державні адміністрації Конституцією України покладається не тільки здійснення виконавчої влади в районах і областях (ст. 118) і контроль за органами місцевого самоврядування з питань здійснення делегованих їм законом повноважень органів виконавчої влади (ст. 143), а ще й повноваження районних і обласних рад, делеговані ними відповідним місцевим державним адміністраціям (ст. 119).

Тут слід зазначити, що делегування повноважень органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування добре відомо світовій практиці державотворення, про що йдеться в Хартії. Така практика, як про це вже зазначалося, не порушує автономію місцевого самоврядування в межах його власних повноважень і разом з тим є однією з найважливіших форм економії фінансових і людських ресурсів, оскільки виключає необхідність створення поряд з органами місцевого самоврядування ще якихось структур державної виконавчої влади, особливо на первинному рівні адміністративно-територіального поділу держави.

До того ж, з точки зору державної теорії місцевого самоврядування, сам поділ повноважень місцевого самоврядування на "власні" та "делеговані" не несе в собі якесь серйозне концептуальне навантаження, оскільки всі свої владні повноваження місцеве самоврядування отримує в законі, в якому втілена державна воля народу. Тільки і всього, що в межах власних повноважень орган місцевого самоврядування діє цілком автономно, а в межах делегованих — під контролем відповідних державних органів, оскільки делегування повноважень не є формою їх повної деволуції на рівень того, кому вони делегуються. Ці повноваження залишаються і повноваженнями відповідних державних органів.

Проте однією з новел, яку запровадила нова Конституція України, є перенесення нею інституту делегування повноважень з вертикального на горизонтальний рівень — від районних і обласних рад як органів місцевого самоврядування до районних і обласних районних адміністрацій як місцевих органів державної виконавчої влади.

Природно, що з наукової точки зору така форма взаємовідносин самоврядних і державних органів є виключенням із загального правила, оскільки делегування повноважень, якщо таке право надається якомусь органу, є його правом, а не обов'язком. Звідси можуть виникнути відповідні конфліктні ситуації в практиці роботи вказа-

них органів. З другого боку, Конституція України (ст. 118) передбачає, що місцеві державні адміністрації підзвітні й підконтрольні радам у частині повноважень, делегованих їм відповідними районними чи обласними радами, що ці останні можуть висловити недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації, на підставі чого Президент України приймає рішення і дає обґрунтовану відповідь. Якщо за недовіру голові районної чи обласної державної адміністрації висловилися дві третини депутатів від складу відповідної ради.

Президент України приймає рішення про відставку голови місцевої адміністрації.

До того ж так звані "делеговані" повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад і повноваження районних і обласних адміністрацій не розмежовані, що також породжує певні проблеми при їх застосуванні, оскільки у відповідних правових актах чітко не визначено, хто має право застосовувати ці повноваження як перша інстанція і як бути в тому разі, коли і виконавчий орган місцевого самоврядування, і місцева державна адміністрація з одного і того питання приймають рішення, які суттєво розрізняються за своїм змістом.

Отже, складається така ситуація, що місцеві державні адміністрації беруть на себе функції виконавчих органів місцевого самоврядування. Треба також мати на увазі й ту обставину, що Конституція України не передбачає більше об'єднання в одній особі, ніж посад голови районної, обласної ради та голови районної, обласної державної адміністрації.

Тут слід зазначити, що сьогодні в Україні йде активний пошук більш оптимальної моделі організації влади на так званому "регіональному рівні". Цей пошук особливо поживався у зв'язку з проведенням в Україні адміністративної та політичної реформ. Висловлюються, пропозиції про надання регіонам (областям) більш широкі повноважень і про відновлення на цьому рівні виконавчих органів районних, обласних рад, а також про уточнення у зв'язку з цим функцій місцевих державних адміністрацій, про зосередження їх зусиль в основному на реалізації контрольно-наглядових функцій.

Література:

1. Конституція України : зі змінами та доповненнями : [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р.]. – Х. : Весна, 2008. – 48 с.
2. Муніципальне право України : підручник / за ред. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького. - К : Юрінком Інтер, 2006. - 592 с.
3. Погорілко В. Ф. Муніципальне право України / за ред. Баймуратова М. О. : навч. посіб. - К. : Правова єдність, 2009. — 720 с.

**Шишленко Віктор Григорович,
старший викладач кафедри загальноправових дисциплін
факультету права та масових комунікацій Харківського
національного університету внутрішніх справ.**

ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ У ДЕРЖАВІ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ

Загальна декларація прав людини проголошує, що в основи державного управління повинні базуватися на правах та свободах громадянина; на демократичних принципах і нормах організації будь-якої державної влади; народовладдю; верховенство права і наявність незалежних від влади судових органів; неухильне забезпечення прав людини. У статті 3 конституції України також говориться що, «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави».

Люди хочуть жити у правовій державі, бути заможними, відчувати себе захищеними. Тому проблеми забезпечення прав людини досліджує багато вітчизняних учених-юристів: Авер'янов В.Б., Бандурка О.М., Битяк Ю.П., Бородін І.Л., Васильєв А.С., Венедиктов В.С., Голосніченко І.П., та ін. Разом з тим за час існування України як суверенної держави предметом самостійних наукових досліджень у вітчизняній юридичній науці виступали лише окремі організаційно-правові, зокрема адміністративно-правові питання діяльності міліції щодо забезпечення прав і свобод людини. Для України як країни, що намагається досягти рівня демократичної соціальної правової держави існує потреба у вирішенні низки правових, політичних та соціально-культурних проблем, що пов'язані зі створенням сприятливих умов для всебічного захисту прав і свобод. Крім того, українська держава має стати повноправним членом світового співтовариства тому її діяльність повинна бути спрямована на зміцнення правоохоронних органів з метою першочергового забезпечення ними національних конституційних норм та світових стандартів дотримання прав і свобод людини. Докорінні зміни, що відбуваються останнім часом в українській державі ґрунтуються на системних реформах у всіх галузях життєдіяльності суспільства, що потребує своєчасного і вичерпного, одностайно зрозумілого і нормативно-правового регулювання. Реформування правоохоронних органів, а також і органів внутрішніх справ в Україні є невід'ємною частиною як демократизації суспільного

життя та і побудови правової держави, а отже, на чітку відповідність роботи поліції до європейських стандартів правоохоронної діяльності, детермінують відхід від радянської моделі і потребу в переході від карального до соціально-сервісного змісту діяльності.

Незважаючи на різні оцінки поліції у сучасному світі, настала потреба змінити не просто назву міліція на поліцію, а й дещо видозмінити завдання, структуру, обов'язки, права, гарантії працівників цієї силової структури. Поліція (фр. Police, від дав.-гр. ἡ πολιτεία — «державна») — орган державної влади (система державних органів), що займається охороною громадського порядку і боротьбою з правопорушеннями. Парламентська асамблея Ради Європи у 1979 році прийняла «Декларацію про поліцію», де зазначено, що «поліція – це державна служба, створена згідно із законом, в обов'язки якої входить підтримання й охорона правопорядку».

В 2015 році відбувся початок реформування структури Міністерства Внутрішніх Справ, а саме створення Національної поліції України. 02.07.2015 було прийнято Закон України «Про Національну поліцію». Національна поліція України - це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. В ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» визначенні завдання поліції (Завдання – це визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа і т. ін. Настанова, розпорядження виконати певне доручення. Мета, до якої прагнуть; те, що хочуть здійснити) зокрема завдання щодо 1)забезпечення публічної безпеки і порядку є одним із основних завдань поліції прямо визначених в законі.

2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;

3) протидії злочинності;

4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Вперше основним призначенням поліції законодавець назвав забезпечення публічної безпеки і порядку. Перша поява даного терміну відбувається при визначенні поняття поліції, до фактично закріплюється однією з головних функцій — підтримання публічної безпеки і порядку. Актуальність поставлених перед поліцією завдань сьогодні пов'язано з тим, що побудова і успішний розвиток громадянського суспільства в Україні безпосередньо залежить від впливу правопорушень на рівень публічного порядку в державі і навпаки. Удосконалення і стійке функціонування системи публічного порядку обумовлено рівнем результативності діяльності держави, призначеного для підтримки його стійкого стану.

В літературі та чинному законодавстві широко використовується термін «громадський порядок» поряд із поняттями «громадська безпека», «правопорядок», «публічний порядок», які не є тотожними категоріями. Отже, загальнеюридичне визначення громадського порядку було запропоновано І. Н. Даньшиным: «Громадський порядок — це порядок вольових громадських відносин, що складаються в процесі свідомого і добровільного дотримання громадянами встановлених у нормах права та інших нормах неюридичного характеру правил поведінки у сфері спілкування і тим самим забезпечують злагоджене і стійке спільне життя людей в умовах розвиненого суспільства». Істотні відмінності між поняттями «громадський порядок» і «громадська безпека» на думку О. Ф. Граніна, пов'язані з нормативними засобами врегулювання даних явищ. Громадський порядок досягається в результаті упорядкування суспільних відносин за допомогою всіх форм нормативного регулювання, тоді як громадська безпека — лише з використанням правових і технічних норм. Безпека — це такі умови, в яких перебуває складна система, коли дія зовнішніх і внутрішніх чинників не призводить до процесів, що вважаються негативними по відношенню до даної складної системи у відповідності до наявних, на даному етапі, потреб, знань та уявлень. В положенні про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 11.11.2010. — № 550 «громадська безпека — це стан захищеності інтересів людини, суспільства й держави від суспільно небезпечних діянь і негативного впливу надзвичайних обставин, викликаних криміногенною ситуацією, стихійним лихом, катастрофами, аваріями і пожежами, епідеміями та іншими надзвичайними ситуаціями.

Незважаючи на важливість реформи правоохоронних органів в цілому і поліції зокрема, термін „публічна безпека”, пока що не став частотним ані у назвах, ані у текстах нормативно-правових актів. Вживання терміну „публічна безпека” взагалі обмежене лише науковою сферою і не має свого аналогу і вживаності в законодавчому обігу, оскільки функціонування його у чинних нормативно-правових актах України немає. У п. 3 ч. 1 ст. 21 Закону України Про Національну поліцію від 2.07.2015 року при визначенні основних повноважень керівника поліції зазначено, що він вносить на розгляд Міністра внутрішніх справ України пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання поліцейських послуг, а також дане поняття вживаються в п. 10 ч.1 ст. 23 Закону України Про Національну поліцію від 2.07.2015 року при визначенні основних повноважень поліції: вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях тощо.

Публічний порядок - одна з фундаментальних засад правової системи кожної держави. Французький законодавець вперше ввів в юридичний обіг поняття "публічний порядок", згадавши його у двох статтях Цивільного кодексу 1804 року: у першому випадку, закріпивши положення, згідно з яким "закони поліції і громадської безпеки зобов'язали всіх тих, хто проживає на території" і в другому - "закони, що стосуються публічного порядку і добрих звичаїв, не можуть бути порушені приватними угодами". У загальному вигляді публічний порядок можна визначити як основоположні, системоутворюючі норми і принципи, що забезпечують стабільність економічної, політичної, соціальної, правової сфер держави.

Поліцейські європейських держав вважають, що провідними напрямками поліпшення роботи поліції є підвищення її ролі у суспільстві, зміцнення контактів поліції з населенням, підвищення професіоналізму поліцейських як запоруки ефективного виконання поліцейських і неполіцейських функцій. Отже, на нашу думку, при виконанні завдань, пріоритетом у роботі поліції мають стати не показники розкриття злочинів, а довіра до неї з боку громадян. Основною передумовою партнерства між поліцією і суспільством при виконанні завдань є нагальна необхідність підвищення рівня залучення суспільства в процес забезпечення публічної безпеки та порядку на вулицях, майданах, стадіонах, у скверах, парках, на вокзалах та інших громадських місцях, а також вирішення проблеми злочинності у місцях проживання громадян, оскільки ця задача не може бути вирішена силами однієї лише поліції. Для досягнення подібних партнерських відносин, поліції необхідно: пріоритетом у роботі поліції мають стати не показники розкриття злочинів, а довіра до неї з боку громадян, взаємодіяти з суспільством, а також зміцнювати свою легітимність через здійснення поліцейської діяльності на основі узгоджених дій та покращення якості послуг, що надаються суспільству.

Література:

- 1."Всеобщая декларация прав человека" (принята Генеральной Ассамблеей ООН 10.12.1948) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: un.org.ru/documents/decl_conv/declarations/declhr
- 2.Конституція України. прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року, із змінами і доповненнями, внесеними законами України від 8 грудня 2004 року N 2222-IV, від 1 лютого 2011 року N 2952-VI, від 19 вересня 2013 року N 586-VII, визнано такими, що є чинними на території України згідно з Постановою Верховної Ради України від 22 лютого 2014 року N 750-VII)
- 3.Декларація про поліцію Парламентська Асамблея Ради Європи Резолюція 690 (1979) електронна адреса: http://www.uapravo.com/hro/text.php?lan=rus&id=4775&id_book=0&id_parent=0&idvid_res=17//assembly.coe.int/Communication/Logo/DownloadPACELogoE.asp
- 4.Закон України Про Національну поліцію від 2.07.2015р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

- 6.Словник української мови: в 11 томах. – Том 3, 1972. – Стор. 40.
- 6.Даньшин І. Н. Кримінально-правова охорона громадського порядку. — Харків, 1971. — С. 68.
- 7.Гранін А. Ф. Теоретичні питання соціалістичної законності в діяльності органів внутрішніх справ: Автореф. дис.... докт. юриди. наук. Київ, 1975. С. 15..
- 8.Заплатинський В. М. Логіко-детермінантні підходи до розуміння поняття «Безпека». Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. / [редкол.: П. С. Атаманчук (відп. Ред.) та ін.]. — Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. — Випуск 5. (–336 с.) С. 90-98.
- 9.Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 11.11.2010. — № 550.
- 10.Поняття публічного порядку в правових системах держав (на прикладі Росії та Франції) формування (структури) правоохоронної спрямованості. Касьянов Р. А."Цивіліст", 2013, N 4

**Шкребець Євгеній Федорович,
аспірант кафедри загальноправових дисциплін факультету
права та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ**

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ

Інститут адвокатури виконує широкі повноваження по відношенню до громадянина, суспільства і держави. Питання, що відносяться до адвокатської діяльності, є вельми трудомісткими, що пов'язане із складністю, роз'єднаністю його законодавчої бази. Тривалий процес перетворення економічних відносин, адміністративна і судова реформи, відсутність цілісної збалансованої концепції державно-правового будівництва вносять додаткові труднощі в діяльність вітчизняної адвокатури.

Першою спеціальною нормою, що регламентує професійну діяльність юристів в Європейському Союзі, була директива Ради Європейського економічного співтовариства (European Economic Community) 77/249/БЕС від 22 березня 1977 р. (Директива про послуги). Дана Директива дала чітке визначення терміну «юрист». Так, терміном «юрист» в кожній державі — членові Європейського союзу охоплюється лише професія адвоката. Тому, коли йдеться про надання послуг свободу пересування, мається на увазі виключно адвокат [1; 2, с. 195].

Згідно з Директивою про послуги, адвокат в процесі надання правових послуг повинен виступати на тій мові, яка використовується в державі, з якої він прибув. При цьому приймаюча країна має право вимагати у нього документи, що підтверджують його кваліфікацію.

Крім того, директивою були встановлені обмеження, пов'язані з правом іноземних адвокатів здійснювати судове представництво своїх клієнтів [2, с. 195].

На нашу думку, цікавим видається досвід Бельгії у забезпеченні та підготовки кадрів для органів адвокатури.

Так, для бельгійських адвокатів характерним є обов'язкова академічна підготовка. Претендент повинен мати університетську ступінь з права будь-якого визначеного університету Бельгії. Звичайний курс для отримання ступеня триває п'ять років. Ступінь називається *Licence en Droit* або *Licenciaat in de Rechten* [3].

Для отримання ступеня кандидат повинен мати достатні знання з другої мови для консультацій з текстів на цій мові і має бути достатньо ознайомленим з принципами бухгалтерії для аналізу бухгалтерських документів.

Претендент повинен пройти курс практичної підготовки, організований Колегією адвокатів протягом періоду в один рік для отримання свідоцтва.

Претендент також повинен пройти стаж адвоката – початківця, який триває три роки і може розпочинатися одночасно з курсом практичної підготовки. Курс професійної етики є обов'язковим.

Передбачаються додаткові курси з певних галузей права, і вони є обов'язковими як частина курсу практичної підготовки. Передбачається також курси підвищення кваліфікації, але вони не є обов'язковими [3].

Таким чином, використовуючи досвід Бельгії, потрібно сформувати систему професійної підготовки адвокатів. Так, в жодному з юридичних ВНЗ України немає спеціалізованої програми підготовки саме адвокатів, наприклад, як готують фахівців на слідчих або експертних факультетах окремих ВНЗ. У результаті, випускник з юридичною спеціальністю мало що знає про адвокатську діяльність, і ще менше уміє використовувати отримані навички.

Література:

1. Council Directive 77/249/EEC of 22 March 1977 to facilitate the effective exercise by lawyers of freedom to provide services [Електронний ресурс]. — Режим доступа : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31977L0249:EN:HTML>
2. Переверза И. Правовое регулирование института адвокатуры в Европейском Союзе // Юридический вестник – 2013. - № 3 - С. 194-199
3. Андрощук А. Професія юриста в країнах Європейського Союзу // Юридичний журнал - № 2 - 2011 [Електронний варіант] - Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3652>

**Шорохова Ганна Михайлівна,
здобувач кафедри адміністративного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ,
науковий співробітник НДЛ з проблем організації навчального
процесу заочного та дистанційного навчання ННІ заочного та
дистанційного навчання Харківського національного
університету внутрішніх справ**

ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ ЯК ОСНОВНИЙ СУБ'ЄКТ
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

У світі усе системно, але незважаючи на спільність систем усіх видів, вони мають свої специфічні риси і закономірності [1].

Всі соціальні системи мають певну структуру, тобто набір елементів, які відповідним чином оформлені і взаємопов'язані між собою [2, с.116].

Держава є одним із ключових суб'єктів соціальної системи, що покликаний забезпечувати й гарантувати порядок, безпеку та інтереси як усього суспільства, так і конкретної особи. У зв'язку із цим держава часто розглядається у вигляді своєрідного складного державного механізму, складові якого здійснюють впорядкування, регулювання й охорону відносин в усіх сферах та рівнях суспільного життя. Таким окремим сегментом державного механізму виступають і правоохоронні органи, що безпосередньо опікуються питаннями охорони й захисту прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, гарантуванням конституційного ладу, забезпеченням законності і підтриманням правопорядку.

Отже, предметом дослідження є розуміння місця правоохоронних органів серед суб'єктів правоохоронної діяльності.

Саме правоохоронні органи, як суб'єкт правоохоронної системи втілює у життя правоохоронну діяльність. Значне місце у здійсненні правоохоронної діяльності належить державним органам. Разом з тим практичний досвід багатьох країн, у тому числі і України, доводять про необхідність віднесення до суб'єктів правоохоронної системи громадських формувань, оскільки їх існування не тільки доцільне, але й необхідне.

Позиція О.М. Музичука полягає в розмежуванні завдань суб'єктів правоохоронної системи [3, с.81]: виконувати такі правоохоронні завдання як розслідування кримінальних справ, проведення оперативно-розшукових заходів, протидія організованих та економічних злочинності, виконання судових вироків, охорона стратегічно важливих об'єктів повинні професіонали з числа атестованих працівників міліції, які мають відповідну освіту. А такі завдання як охорона об'єктів; патрулювання окремих районів та кварталів у населених пунктах; підтримка належного порядку під час масових видовищних заходів; перевезення та охорона цінних вантажів; обслуговування контрольно-пропускних сис-

тем; забезпечення особистого захисту політичних діячів, бізнесменів та інших громадян; захист від шантажу, домагань, анонімних погроз; розшук безвісно зниклих; збирання та подання здобутих доказів у кримінальних та цивільних справах; проведення розслідування пов'язаного із страховою діяльністю та фінансовими підлогами; збирання економічної інформації та проведення економічних аналізів про перспективу розвитку господарських об'єднань, закордонних промислових і фінансових угруповань, про доцільність придбання цінних паперів та інші можуть виконувати члени громадських формувань, звільнивши значну кількість працівників правоохоронних органів для виконання більш важливих правоохоронних функцій, наприклад, щодо розкриття тяжких і резонансних злочинів.

У свою чергу, якісною відмінністю правоохоронних органів від інших суб'єктів правоохоронної діяльності виступає її здійснення саме на професійній основі, адже такі органи спеціально утворюються й забезпечуються державою в цілях реалізації її правоохоронної функції. Таким чином, виконання правоохоронних повноважень як основний напрямок діяльності (функціональна ознака) є одним із обов'язкових критеріїв віднесення певної інституції до числа правоохоронних органів. Аналогічної позиції дотримується й І.В. Бондаренко [4], який так само наголошує на прийнятності віднесення до правоохоронних органів лише такого державного органу, виконання яким правоохоронних повноважень є визначальним у його діяльності.

Зазначимо, що А.М. Кучук до суб'єктів правоохоронної діяльності відносить лише правоохоронні органи й громадські організації, що здійснюють правоохоронну діяльність [5, с.7], не вирішуючи питання приналежності до правоохоронних інших державних (не правоохоронних) органів. Натомість у рамках характеристики критеріїв розмежування правоохоронної діяльності та діяльності правоохоронних органів А.М. Куліш окремо вказує, що «правоохоронну діяльність провадять всі державні органи» та її здійснення, на відміну від діяльності правоохоронних органів, не обов'язково потребує наявності певної професійної підготовки [6, с. 21]. Така ж точка зору щодо здійснення правоохоронної діяльності усіма державними органами підтримується й іншими вченими [4; 7, с. 9-14]; зокрема, Г.Н. Манов зауважує здійснення правоохоронної функції одразу усіма органами держави, «але поряд із цим існують спеціальні органи, на які вона покладається, наприклад, суд, прокуратура» [8, с. 60].

Тобто державні (не правоохоронні) та недержавні суб'єкти здійснюють правоохоронну діяльність, як правило, не професійно, без спеціальної підготовки й на рівні з виконанням інших державних або громадських функцій.

В аспекті визначення сутності інституту правоохоронних органів важливим видається пізнання характеру і ступеня пов'язаності, співвід-

ношення правоохоронних органів і правоохоронної діяльності, яка, виступає системоутворюючим чинником системи правоохоронних органів, «для здійснення якої держава і створює правоохоронні органи» [9]. Похідний характер інституту правоохоронних органів від явища правоохоронної діяльності як практичного втілення правоохоронної функції є беззаперечним, адже саме необхідність реалізації правоохоронної діяльності й зумовлює формування та функціонування здійснюючих її правоохоронних органів.

Підсумовуючи викладене вище, хотілося б зробити висновок, що основним суб'єктом правоохоронної діяльності є правоохоронні органи, що спеціально формуються державою для реалізації на професійній основі правоохоронної функції шляхом застосування у правовий спосіб відповідних державно-владних засобів впливу.

Література:

1. Аристова И.В. Формирование информационной среды органов внутренних дел Украины (методологические аспекты).// Вестник Одесского института внутренних дел.-1999.-№1.- с.121-126.
2. Бандурка О. М. Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України (4 том) : монографія / Олександр Маркович Бандурка. – Харків: Скорпион ЛТД, 2012. – 756 с.
3. Теорія держави та права : [підручник] / [за вимогами кредитно-модульної системи навчання] / Є.О. Гіда, Є.В. Білозьоров, А.М. Завальний та ін.; за заг. ред. Є.О. Гіди. - К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2011. - 576 с.
4. Бондаренко І.В. Органи внутрішніх справ в системах правоохоронних органів України, Російської Федерації та інших зарубіжних країн: теоретичні аспекти: Дис...канд. юрид. наук: 12.00.01. – К., 2004.
5. Кучук А.М. Теоретико-правові засади правоохоронної діяльності в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – К., 2007.
6. Куліш А.М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. – Х., 2009.
7. Правоохранительные органы Российской Федерации: Учебник / Под ред. Ю.И. Скуратова, В.М. Семенова. – М., 1998.
8. Манов Г.Н. Советское общенародное государство: цели, задачи, функции. – М., 1978.
9. Дубінчак В.М. Правоохоронна діяльність: сутність, суб'єкти, засоби забезпечення (теоретико-правовий аспект): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – К., 2010.

МІСЦЕ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В КЛАСИФІКАЦІЇ ВИДІВ
СОЦІАЛЬНО ЗНАЧУЩОЇ ПОВЕДІНКИ

З точки зору такої науки як психологія, «поведінка» – це взаємодія живих істот з навколишнім середовищем, опосередкована їх зовнішньою (руховою) і внутрішньою (психічною) активністю [1, с. 276]. Термін «поведінка» є достатньо широким, він застосовується для відповідної характеристики будь-якого біологічного виду, для характеристики як окремої людини («індивіда», «особи»), так і тієї чи іншої соціальної групи («соціальної спільноти»). З огляду на видову багатоманітність людської поведінки, приміром, Б. Скіннер розрізняє такі види поведінки як безумовно-рефлекторна, умовно-рефлекторна, оперантна [2, с. 60-95]. В. А. Трофименко, визначаючи моделі поведінки «як прояв ставлення особи до права» пише про автономну, гетерономну, девіантну модель поведінки [3, с. 82, с. 104, с. 120].

Загальноновживане, традиційне поняття «соціальної поведінки» як дій людини серед людей і стосовно інших людей припускає, що не будь-яка дія (бездіяльність) людини являє собою соціально значущу поведінку (приклад поведінки, котра не має соціального значення: людина читає рекламне оголошення, яке випадково потрапило їй на очі). Первинний критерій визначення соціальної значущості поведінки – соціальні інтереси («соціальні норми» – виражають, захищають соціальні інтереси, наприклад, інтереси окремого соціуму або усього суспільства в цілому).

За результатами («наслідками») соціальна (соціально значуща) поведінка може бути: а) адекватною або неадекватною – поведінкою, яка відповідає або не відповідає очікуванням інших людей, певній конкретній життєвій ситуації; б) правильною і помилковою – поведінкою, яка відповідає певним нормам, правилам або не відповідає їм внаслідок помилки, відсутності необхідного знання; в) синтонною або конфліктною – поведінкою, яка породжує злагоду, гармонію у взаєминах людей або, навпаки, – породжує напруження, конфлікти у взаєминах людей; г) конформною або нестандартною – поведінкою, яка є «точною копією» типової поведінки інших у відповідних ситуаціях або – має певний елемент «оригінальності».

З огляду на ті чи інші можливі критерії оцінки поведінки людини як суб'єкта соціального спілкування, загалом поділ поведінки на певні її види зазвичай є дихотомічним, як правило, виокремлюється певна «позитивна» і «негативна» поведінка, котрі одне відносно іншого є антипо-

дами, відповідно, наприклад, поведінка може бути: а) моральною або аморальною; б) правомірною або протиправною; в) толерантною або інтолерантною й т. ін. Так, приміром, якщо расова толерантність припускає неупереджене ставлення до представників іншої раси, то крайнім проявом расової інтолерантності є расизм як свідома дискримінація людей за расовим принципом; міжнаціональна толерантність є терпимим ставленням до людей іншої національності (представників інших націй), тоді як характерним, явним виразом міжнаціональної інтолерантності є ксенофобія; етнічній толерантності протистоїть етнічна інтолерантність, проявом якої є етноцентризм; протилежністю гендерної толерантності є гендерна інтолерантність, її характерною формою насамперед є сексизм (форма політики, поведінки, дискримінаційної щодо жінок, основаної на уявленні: за особистісними якостями жінки поступаються чоловікам) тощо [4, с. 40-52].

Система нормативного регулювання суспільних відносин (норми моралі, норми права, норми звичаїв, релігійні норми тощо) припускає, що за відповідністю (невідповідністю) тим чи іншим соціальним нормам, поведінка людини (людей) загалом може визначатись (оцінюватись) як: 1) нормативна; 2) ненормативна.

«Нормативною» є поведінка, яка відповідає вимогам соціальних норм. У зв'язку із чим, приміром, лише частково можна погодитись із судженням: «Різновидом нормативної поведінки є правова поведінка»... (правомірна чи протиправна)...» [5, с. 334, с. 352]. Фактично дане формулювання суперечить саме собі, оскільки нормативною поведінкою є лише правомірна поведінка, тоді як ненормативною є поведінка протиправна (на її ненормативність «буквально» вже прямо вказує її назва, яка починається з префіксу «проти», який має «загальне значення заперечення, протилежності» [6]).

Термін «нормативна поведінка» в літературі застосовується для відповідного визначення поведінки не тільки «людей», але й «машин». Науковці, приміром, пишуть: «Нормативна поведінка у світі людей і машин» [7, с. 3-12]. На відміну від «нормативної» поведінки «ненормативною» є поведінка людей, яка не відповідає вимогам соціальних норм (їх слід відрізнити від «технічних» норм). Проте у даному контексті також доцільно звернути увагу, що загалом в літературі іноді використовується й інша термінологія, яка має статус альтернативної щодо термінів «нормативна» і «ненормативна» поведінка. Відповідна поведінка може визначатись і як «нормальна» і «девіантна». При цьому замість терміна «девіантна» може використовуватись і термін «аномальна», оскільки «аномальним» є усе те, що «не відповідає певним правилам» [8, с. 53]). Але, на нашу думку, термін «нормативна» поведінка – більш коректний, ніж термін «нормальна» поведінка, оскільки є похідним від усталеного, загальноживаного терміна «нормативне регулювання», під яким розуміється регулювання за допомогою системи «соціальних норм», тоді як

«нормальною» кимось може вважатись і поведінка, яка, приміром, суперечить нормі суспільної моралі, проте відповідає нормі вузькогрупової моралі.

З огляду на відповідну традиційну іноземну термінологію, а також новітню термінологію пострадянської вітчизняної юриспруденції, одним із видів девіантної поведінки (від. лат. *devio* – відхилення), тобто поведінки, яка не відповідає загальноприйнятим нормам [9, с. 32-41; 10, с. 3-10], є делінквентна поведінка (термін кримінології, соціології, психології тощо) – поведінка, яка не відповідає вимогам норм права, є правопорушенням («делінквентна» і «девіантна» поведінка загалом співвідносяться як частина і ціле). Термін «делінквентна поведінка» є похідним від терміна «делінквент» – правопорушник (в англо-американському праві), невіддільним від якого в англо-американському праві є термін «делікт» – будь-яке правопорушення [8, с. 196]. Відповідні терміни нерідко зустрічаються не тільки в іноземній, але й у сучасній літературі пострадянських країн. Так, приміром, науковці, з огляду на проблематику практичної реалізації положень такого міжнародно-правового документу як Декларація принципів толерантності (затверджена Резолюцією Генеральної Конференції ЮНЕСКО у 1995 році), пишуть про сумнівність і неможливість бути толерантним стосовно людей з девіантною і делінквентною поведінкою [11, с. 5-27].

Література

1. Психология. Словарь / Под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
2. Скиннер Б. Оперантное поведение // История зарубежной психологии, 30-е - 60-е гг. XX в.: Тексты / Под ред. П.Я. Гальперина. – М.: Изд-во МГУ, 1986. – С. 60-95.
3. Трофименко В.А. Розум та воля як антропологічні основи права: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.12. / В.А. Трофименко. – Х., 2004. – 188 с.
4. Мацковский М. Толерантность как объект социологического исследования / М. Мацковский // Век толерантности: Научно-публицистический вестник. – 2001. – № 1. – С. 40-52.
5. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін. — Харків: Право, 2011. — 584 с.
6. Чернецька Г.В. Українські та іншомовні префікси-дублети / Г.В. Чернецька. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.kulturamovy.org.ua/KM/pdfs/Magazine22-8.pdf>
7. Поспелов Д.А., Шустер В.А. Нормативное поведение в мире людей и машин / Д.А. Поспелов, В.А. Шустер; ред. Ю.Н. Печерский. – Кишинев: Штиинца, 1990. – 132 с.
8. Словник іншомовних слів / За ред. чл.-кор. АН УРСР О.С. Мельничука. – К.: Гол. ред. УРЕ, 1974. – 775 с.
9. Ланцова Л.А., Шурупова М.Ф. Соціологічна теорія девіантної поведінки / Л.А. Ланцова, М.Ф. Шурупова. // Соціально-політичний журнал. – 1993. – № 4. – С. 32-41.

10. Змановская Е.В. Девиантология. Психология отклоняющегося поведения / Е.В. Змановская. – М.: Академия, 2004. – 288 с.
11. Федотова Н.Н. Толерантность как мировоззренческая и инструментальная ценность / Н.Н. Федотова. // Философские науки. – 2004. – №4. – С. 5-27.

**Шуміло Ольга Олексіївна,
аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого
права Національного юридичного університету імені Ярослава
Мудрого**

Науковий керівник: Голіна В.В. д. ю. н., професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПСИХОЛОГІЧНОГО ТА СОЦІОЛОГІЧНОГО ПІДХОДІВ ДО ВИВЧЕННЯ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ

Як відомо, однією з ключових проблем кримінології, що має як теоретичне, так і практичне значення, є визначення детермінант злочинності, в тому числі кожного окремого виду і категорії злочинів. У такому зв'язку вчені виокремлюють три традиційні напрями у вивченні причин людської жорстокості та агресії щодо тварин – біологічний, психологічний і соціальний, множинність яких відображає інтегральний характер і дозволяє побачити сутнісні риси жорстокого поведіння з тваринами в їхній сукупності. З нашої точки зору, на особливу увагу заслуговують теорії в рамках психологічного та соціологічного підходів, оскільки ретельна кримінологічна характеристика морально-психологічних і соціально-демографічних рис злочинця є запорукою ефективності та успішності будь-якої стратегії протидії злочинності.

Однією з найпоширеніших в межах психологічного підходу вважають ідеї та керівні положення фрустраційної теорії. Іще наприкінці 1930-х років Д. Доллард, М. Дуб, Д. Маурер, Ж. Нюттен висунули гіпотезу про фрустрацію як джерела агресивної поведінки. Відповідно до цієї гіпотези, жорстока поведінка – це результат неавтоматичного внутрішнього потягу, а наслідок фрустрації, тобто перешкод, що виникають на шляху до здійснення бажань і життєвих планів. Прихильники даної теорії були переконані: агресивна поведінка завжди передбачає стан фрустрації і, навпаки, фрустрація призводить до тієї чи іншої форми агресії.

Відповідно до дослідження С. Р. Келлерта та А. Р. Фелтхауса, керівними мотивами такої поведінки є: 1) бажання контролювати тварину; 2) бажання покарати тварину; 3) бажання помститися або зробити погрозу іншій людині [3, с. 1125], тобто у насильницький спосіб розв'язати певні проблеми. Класичним прикладом на користь такої теорії вважають біографію Джефрі Дамера, який у дитинстві не отримував уваги та емо-

ційного зв'язку зі своїми батьками, тому почувався самотнім та покинутим. Пізніше, жорстоко знущаючись з тварин і людей, на думку кримінолога Е. Бауманна, серійний убивця виміщав на своїх жертвах лють, адресовану батькам, та здійснював бажання відчувати владу над життям іншої істоти [2, с. 261].

Критики теорії фрустрації погоджуються з тим, що пригнічений стан індивіда, якого спіткала несправедливість або зрада, може підштовхнути до жорстокого вчинку[9, с. 133]. Але навряд чи викривлене сприйняття складної життєвої ситуації є вирішальним в детермінації насильницьких злочинів. Впадає в око відсутність стану фрустрації у безлічі злочинців, які мучили тварин без жодної вагомої причини, винятково з хуліганських мотивів. Тому центральною ланкою причинного ланцюга, що завершилася жорстокою поведінкою, усе ж таки залишається людина.

До психологічного підходу також належить теорія садизму, малочисельні прихильники якої переконані, що причини знущання з тварин ізольовані від соціальних чинників, оскільки такі злочинці, на відміну від інших людей, здатні отримувати задоволення від власне спостереження переляку та страждань своїх жертв. Тобто, мотивацією такої поведінки є прагнення позбавити тварину життя та, у деяких випадках, шокувати громадськість, безвідносно попереднього соціального досвіду злочинця, поведінки або належності цієї тварини. Як приклад, прихильники цієї теорії наводять справу Леонарда Лейка, серійного вбивці, який катував та знімав на відеоплівку страждання своїх жертв[4, с. 26]. Таким чином, знущання з тваринами пропонується розглядати як деструктивну поведінку, в результаті якої злочинець отримує задоволення від процесу вбивства, здатності завдати найбільшого болю своїй жертві, а також шоку, який його злочин викликає у оточуючих.

На противагу біологічним та психологічним концепціям, соціологічний підхід звертає увагу на діалектику соціального розвитку, який докорінно змінює людські відносини, адже поділ праці, зростання виробництва і утворення надлишку продуктів, а також виникнення держав з ієрархічними системами і елітними групами зумовлюють виникнення дедалі більш витончених і завуальованих форм жорстокості.

Модифікацією теорії фрустрації є теорія соціального навчання, розроблена канадським психологом А. Бандурою. Науковець дійшов висновку, що агресивна поведінка розвивається лише у дітей, які є очевидцями агресивної поведінки дорослих. Зокрема, виявив, що батьки занадто агресивних підлітків слугують їм зразком такої поведінки, заохочуючи до повсякчасних виявів жорстокості [1, с. 147]. Тобто, насильство, виходить назовні тільки тоді, коли в даних ситуаційних умовах такі вчинки соціально прийнятні, або нав'язані засобами масової інформації. Проте, така теорія також видається недостатньо обґрунтованою, оскільки практиці відомо чимало випадків жорстокого поводження з тва-

ринами у дитячому віці особами, що виховувалися у благополучних сім'ях.

Іншою поширеною концепцією жорстокості є теорія відчуження. Згідно її положень, соціальне відчуження особистості – результат панівної в сучасному світі соціальної дезорганізації (аномії), що перетворює населення великих міст на «натовп однаків». Уявлення про аномію як втрату індивідом почуття нерозривного зв'язку з близькими й усім суспільством вперше були викладені в роботах американського соціолога Е. Дюркгейма [10, с. 318]. Розвиток концепції відчуження і її використання для пояснення девіантної поведінки пов'язують з іменами Р. Мертон, його послідовників Р. Клаурода, А. Коена та ін. На думку дослідників, саме суворість батьків, відсутність належного виховання в сім'ї на тлі соціальної дезорганізації суспільства викликає в ранньому дитинстві відчуття психологічного, а згодом – соціального відчуження, ворожість та агресію до оточуючих [8, с. 79].

У 80-90-х роках концепція психологічного відчуження активно розроблялася радянськими кримінологами (Ю. М. Антоняном, Є. Г. Самовічевим та ін.). Застосовуючи тестування та інтерв'ювання засуджених, науковці зробили висновок про прямий зв'язок психічного відчуження і викликану ним агресивною поведінкою з першими дитячими враженнями [5, 6, 7].

Підсумовуючи критичний аналіз вітчизняних і зарубіжних досліджень проблеми жорстокого поводження з тваринами, варто відзначити, що наукові доробки щодо причин існування й відтворення людської жорстокості, зокрема у поводженні з тваринами, зводяться в цілому до комплексу різноманітних за своїм характером причин, однак переважають чинники психічного та соціального характеру. Оскільки психічні процеси та стани нерідко зумовлюються впливом на особу зовнішнього середовища, проведення в Україні релевантних кримінологічних досліджень, на нашу думку, має спиратися, у тому числі, і на методологічний інструментарій, вироблений представниками психологічного та соціологічного підходів.

Література:

1. Bandura A. Adolescent Aggression / A. Bandura. – New York : Ronald Press Co., 1959. – 475 p.
2. Baumann E. Step into my parlor / E. Baumann. – Chicago : Bonus Books, 1991. – 305 p.
3. Felthous A. R. Childhood Cruelty to Animals among Criminals and Noncriminals / A. R. Felthous, S. R. Kellert // Human Relations. – 1985 – № 38. – P. 1113-1129.
4. Norris J. Serial killers / J. Norris. – New York : Doubleday, 1988. – 249 p.
5. Антонян Ю. М. Преступная жестокость. – М. : Изд-во ВНИИ МВД России, 1994. – 140 с.
6. Антонян Ю. М., Гульдан В. В. Криминальная патопсихология. – М. : Наука, 1991. – 248 с.

7. Антонян Ю. М., Самовичев Е. Г. Неблагоприятные условия формирования личности в детстве и вопросы предупреждения преступлений. Психологические механизмы насильственного преступного поведения : Учебно-пособие. – М. : Изд-во ВНИИ МВД России, 1983. – 80 с.
8. Афанасьев В. Эволюция концепции аномии в социологии девиантного поведения / В. Афанасьев // Рубеж (альманах социальных исследований). – 1992. – № 2. – С. 69-81.
9. Воронцова М. В., Макаров В. Н., Бюндюгова Т. В. Теория деструктивности : учебное пособие. – Таганрог : Изд-ль А. Н. Ступин, 2014. – 360 с.
10. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии / Э. Дюркгейм. – М. : Наука, 1991. – 576 с.

**Шуміло Олексій Михайлович,
професор кафедри правового забезпечення господарської
діяльності факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент**

РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА
НАЦІОНАЛЬНИХ СУДІВ У СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ ЕКОЛОГІЧНОГО
ПРАВА

Конвенція Ради Європи «Про захист прав людини і основоположних свобод»[1] була підписана 04.11.1950 р., а ратифікована[2] Україною із заявами та застереженнями 17.07.1997 р., набрала чинності 11.09.1997 р. Зазначена Конвенція розроблялася з урахуванням вимог Загальної декларації прав людини[3], що проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948 р. Декларація має на меті забезпечити загальне та ефективне визнання і додержання проголошених у ній прав.

Законом України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції»[2] у п. 1 Україна визнала обов'язковою юрисдикцію Європейського суду з прав людини (далі ЄСПЛ) в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»[4] у ст. 17 передбачає, що суди застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод[1] та практику ЄСПЛ як джерело права.

Положення ст. 2 зазначеного Закону у взаємозв'язку зі ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод встановлюють, що рішення ЄСПЛ є обов'язковим для виконання Україною.

Крім того, для виконання рішення ЄСПЛ державою вживаються заходи загального характеру з метою забезпечення додержання Конвенції, порушення яких встановлене рішенням ЄСПЛ, забезпечення усу-

нення недоліків системного характеру, які лежать в основі виявленого ЄСПЛ порушення, а також усунення підстави для надходження до ЄСПЛ заяв проти України, спричинених проблемою, що вже була предметом розгляду в ЄСПЛ.

Якщо рішення-прецеденти ЄСПЛ вважаються джерелом права, то необхідно також поставити питання про те, чи можна вважати рішення українських судів прецедентами і відповідно далі розвинути питання про визнання змішаної прецедентно-правової або виключно нормативно-правової системи права у нашій країні?

Конституційний Суд України є гарантом верховенства Конституції України[5] як Основного Закону держави на всій території України. Повноваження Конституційного Суду України викладено у ст. 13 Закону України «Про Конституційний Суд України»[6], де передбачається його право приймати рішення та надавати висновки у справах щодо:

1) конституційності законів та інших правових актів ВР України, актів Президента України, актів КМ України, правових актів ВР АРК;

2) відповідності Конституції України, чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до ВР України для надання згоди на їх обов'язковість;

3) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту в межах, визначених статтями 111 та 151 Конституції України;

4) офіційного тлумачення Конституції та законів України;

5) відповідності проекту закону про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України;

6) порушення ВР АРК Конституції України або законів України.

Таким чином Конституційний Суд України може визнати норму закону чи кодексу неконституційною і зупинити її дію. Наприклад, як це сталося з п. 6 Розд. ХЗК України[7]щодо зобов'язання переоформити право постійного користування земельною ділянкою на право власності або право оренди без відповідного законодавчого, організаційного та фінансового забезпечення визнано таким, що не відповідає Конституції України[5] (є неконституційним) згідно з Рішенням Конституційного Суду України[8]. Але сама норма не вилучається і залишається у ЗК України [7] надалі, що призводить до певних незручностей при її правозастосуванні.

При тлумаченні норми, наприклад пунктів «а», «б», «в», «г» ст. 12 ЗК України[7], Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення цієї норми у частині повноважень сільських, селищних, міських рад відповідно до цього Кодексу вирішувати питання розпорядження землями територіальних громад, передачі земельних ділянок комунальної власності у власність громадян та юридичних осіб, надання земельних ділянок у користування із земель комунальної власності, вилучення земельних ділянок із земель комунальної власності треба розумі-

ти так, що при вирішенні таких питань ці ради діють як суб'єкти владних повноважень[9]. Тобто Конституційний Суд України, здійснюючи тлумачення, уточнює межі цієї норми, якби доповнюючи її зміст.

Якщо і немає у чинному законодавстві України прямого посилання на рішення Конституційного Суду України як джерела права, тим не менше можна бачити на наведених прикладах, що ці рішення прямо впливають на норми законів і у деяких випадках забороняють їх застосування або тлумачать їх зміст. Основний Закон України [5] у ч. 2 ст. 152 вказує на те, що закони, інші правові акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність. Тобто існує прямий вплив на джерело права. Обов'язковість рішень і висновків Конституційного Суду України закріплено у ст. 69 Закону України «Про Конституційний Суд України»[6], де зазначено, що рішення і висновки Конституційного Суду України рівною мірою є обов'язковими для виконання.

Судочинство в Україні, відповідно до ч. 3 ст. 1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»[10], здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Таким чином Конституційний Суд України віднесено до судової гілки влади, яка здійснює правосуддя, а не до законодавчої. Тим більше, Конституція України[5], у ст. 6 передбачає, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Тим не менше орган судової влади – Конституційний Суд України, прямо впливає на законодавчі акти, виправляючи «помилки» у джерелах права.

На думку деяких вчених, схожу правову природу з рішеннями Конституційного Суду України, ухваленими у справах про конституційність того чи іншого закону або правового акта, мають рішення судів загальної юрисдикції, якими скасовуються незаконні нормативні акти органів виконавчої влади та місцевого самоврядування[11,210–211].

Для прикладу візьмемо справу щодо скасування державної реєстрації фосфіду цинку[12]– адміністративний позов Благодійного фонду Дніпровського району м. Києва «Київський еколого-культурний центр» та Громадської еколого-правової організації «ЕкоПраво-Київ» до Міністерства екології та природних ресурсів України. Суд зобов'язав Міністерство екології та природних ресурсів України вжити дії щодо вирішення питання про скасування державної реєстрації пестициду фосфід цинку та всіх його препаративних форм, дозволених до використання на території України, та щодо виключення пестициду фосфід цинку та всіх його препаративних форм із Державного реєстру пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання на території України.

Таким чином можна зробити висновок, що рішення ЄСПЛ мають однозначно сприйматися як прецеденти – джерела національного права. Акти Конституційного Суду України, а у деяких випадках і судів загаль-

ної юрисдикції необхідно також відносити до судових прецедентів як джерел права.

Література:

1. Про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. ETS № 005 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 32 (23.08.2006). – Ст. 2371.
2. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17.07.1997 р. за № 475/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 40. – Ст. 263.
3. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93 (15.12.2008). – Ст. 3103.
4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. за № 3477-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 30 (28.07.2006). – Ст. 260.
5. Конституція України від 28.06.1996 р. за № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30 (23.07.96). – Ст. 141.
6. Про Конституційний Суд України : Закон України від 16.10.1996 р. за № 422/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49 (03.12.96). – Ст. 272.
7. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. за № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3–4 (25.01.2002). – Ст. 27.
8. У справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» ЗК України (справа про постійне користування земельними ділянками) : Рішення Конституційного Суду України від 22.09.2005 р. за № 5-рп/2005 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 39 (14.10.2005). – Ст. 2490.
9. У справі за конституційним поданням Вищого адміністративного суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 143 Конституції України, пунктів «а», «б», «в», «г» статті 12 Земельного кодексу України, пункту Х частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України : Рішення Конституційного Суду України від 01.04.2010 р. за № 10-рп/2010 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 27 (23.04.2010). – Ст. 1069.
10. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. за № 2453-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 55/1 (30.07.2010). – Ст. 1900.
11. Тлумачення та застосування Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод Європейським судом з прав людини та судами України : навчальний посібник / Авт. кол.: М. В. Мазур, С. Р. Тагієв, А. С. Беніцький, В. В. Кострицький; [Відп. ред. канд. іст. наук, доц. В. М. Карпунов]. – Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2006. – 600 с.
12. Про небезпечність препарату або підтвердження недостатньої біологічної ефективності його цільового призначення [Електронний ресурс] : Постанова Окружного адміністративного суду м. Києва від 12.06.2013 р. за №

**Юшкевич Олена Геннадіївна,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету права
та масових комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент**

НОВАЦІЇ ТА НЕДОЛІКИ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Всім зацікавленим вже відомо, що з 07 листопада 2015 року набирає чинності Закон України «Про Національну поліцію» [1], який визначає правові засади організації та діяльності Національної поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції України.

Відповідно до ч. 3 ст. 13 цього Закону у складі поліції функціонує патрульна поліція, що здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню адміністративних правопорушень; припиняє виявлені адміністративні правопорушення та в межах провадження у справах про адміністративні правопорушення приймає рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання.

Нормативу базу діяльності патрульної поліції сьогодні становить Закон України «Про Національну поліцію» [1], Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) на правопорушника накладаються адміністративні стягнення [2], Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах внутрішніх справ України [3], Інструкція з оформлення працівниками патрульної служби МВС матеріалів про адміністративні порушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху [4].

Розглянемо детально новації та недоліки вище перерахованих нормативно-правових актів.

Щодо Закону України «Про Національну поліцію» [1] взагалі потрібно сказати, що цей нормативний акт є історичною подією, суттєвою новелою у законодавстві України, який, мабуть, Україна й не очікувала, якщо б не події кінця 2013 року. Саме з цього часу кожен зрозумів, що країні потрібні зміни, зокрема, реформування правоохоронної системи.

Зупинимося на основних нововведеннях, що містить Закон України «Про Національну поліцію» [1]. Так, Україна нарешті повертається до використання терміну «поліцейський», який припинив свій обіг на початку XX ст. у зв'язку із приходом до так званої «радянської влади» на території бувшого СРСР. На сьогодні поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних

посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції.

У статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» [1] надається перелік повноважень поліції, проте, на нашу думку, законодавцю потрібно було б розмежувати повноваження кримінальної, патрульної, спеціальної поліції, поліції охорони та особливого призначення, органів досудового розслідування. При цьому ще невідомо, що розуміє законодавець під спеціальною поліцією та поліцією особливого призначення.

Розділом V Закону України «Про Національну поліцію» [1] вводиться ще декілька термінів – «поліцейські заходи», що складаються із «поліцейських превентивних заходів» та «заходів примусу». Такі терміни є дещо незвичними для вчених-адміністративістів, оскільки в теорії адміністративного права загальновживаними є заходи адміністративного примусу, що включають в себе адміністративно-запобіжні заходи, заходи адміністративного припинення та заходи адміністративної відповідальності [5]. Хоча за змістом ці терміни співпадають.

Стаття 41 Закону України «Про Національну поліцію» [1] передбачає новий термін «поліцейське піклування», що може здійснюватися щодо неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду; особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення; особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі; особи, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі.

Всі інші положення Закону України «Про Національну поліцію» [1] регулюють загальні засади проходження служби в поліції.

Новацією у Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [2] є введення нового адміністративного стягнення – штрафні бали (ст. 27–1 КУпАП), що накладається на громадян за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, установлені КУпАП. Кожному громадянину, який має право керування транспортним засобом, щороку з початку року (з дня отримання права керування транспортним засобом) і до кінця року нараховується 150 балів. У разі фіксації правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі від загальної кількості балів громадянина, який вчинив правопорушення, вираховується кількість штрафних балів, передбачених відповідною статтею Особливої частини КУпАП.

Закріплено також підвідомчість розгляду адміністративних справ підрозділами патрульної служби Національної поліції, які мають спеціальні звання (п. 3 ч. 2 ст. 222 КУпАП).

Нововведенням є те, що згідно ст. 258 КУПАП протокол не складається у разі вчинення адміністративних правопорушень, розгляд яких віднесено до компетенції Національної поліції, та адміністративних

правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксованих в автоматичному режимі.

У цих випадках патрульним поліцейським на місці вчинення правопорушення виноситься постанова у справі про адміністративне правопорушення відповідно до вимог ст. 283 КУПАП. Проте, якщо під час складання постанови у справі про адміністративне правопорушення особа осперить допущене порушення і адміністративне стягнення, що на неї накладається, то патрульний поліцейський зобов'язаний скласти протокол про адміністративне правопорушення відповідно до вимог ст. 256 КУПАП, крім випадків правопорушень у сфері забезпечення дорожнього руху, у тому числі зафіксованих в автоматичному режимі. Цей протокол є додатком до постанови у справі про адміністративне правопорушення.

Це означає, що за більшість правопорушень у сфері забезпечення дорожнього руху патрульний поліцейський має право виносити лише постанову у справі про адміністративне правопорушення. На наш погляд, така новація протирічить основному завданню провадження у справах про адміністративні правопорушення – всебічне, повне і об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її в точній відповідності з законом. Такі постанови можна сміливо оскаржувати в адміністративному суді, який буде задовольняти позови один за одним.

Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах внутрішніх справ України [3] встановлює порядок оформлення в органах внутрішніх справ України матеріалів про адміністративні правопорушення, порядок розгляду справ про адміністративні правопорушення, а також визначає порядок контролю за дотриманням законодавства під час оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення. Слід констатувати, що ця Інструкція не містить жодного згадування про патрульних поліцейських, які й складають протоколи про адміністративні правопорушення, про адміністративне затримання та виносять постанови у справах про адміністративні правопорушення, про закриття справи про адміністративне правопорушення.

Акцентувати увагу потрібно також на те, що і в КУПАП [2], і Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах внутрішніх справ України [3] досі вживаються такі терміни як «протокол вилучення речей і документів», «протоколи огляду речей та особистого огляду», бланків яких не розроблено та не затверджено на законодавчому рівні. Всім відомо, що вся інформація щодо вилучення речей і документів, огляду речей та особистого огляду фіксується у протоколах про адміністративні правопорушення та про адміністративне затримання.

Інструкція з оформлення працівниками патрульної служби МВС матеріалів про адміністративні порушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху [4] визначає процедуру оформлення працівниками па-

трульної служби МВС матеріалів про адміністративні порушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. На наш погляд, взагалі Інструкція містить чимало уточнень, доповнень, що безумовно допомагає патрульному поліцейському в оформленні матеріалів про адміністративні порушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Особливу увагу в Інструкції приділено алгоритму дій патрульного поліцейського у разі виявлення правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, особливостям оформлення матеріалів про адміністративне правопорушення, відповідальність за яке передбачена статтями 124, 130 КУПАП, порядку здійснення тимчасового вилучення посвідчення водія, особливостям провадження у справах про порушення правил дорожнього руху іноземцями та особами без громадянства та бланкам відповідних процесуальних документів, що повинні міститися у справі про адміністративне правопорушення.

На жаль, у зв'язку із обмеженням кількості сторінок даної роботи ми не можемо висвітлити всі існуючі новації та недоліки законодавства України у сфері діяльності патрульної поліції. Отже, ця тема потребує додаткових досліджень.

Література:

1. Про Національну поліцію : закон України : від 02.07.2015 р. № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. Додаток до № 51. – Ст. 1122.
3. Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах внутрішніх справ України : наказ МВС України : від 04.10.2013 р. № 950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1829-13>.
4. Інструкція з оформлення працівниками патрульної служби МВС матеріалів про адміністративні порушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху : наказ МВС України : від 10.07.2015 р. № 842 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0830-15>.
5. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / В. Б. Авер'янов. – К.: Юридична думка, 2004. – Т. 1. – 584 с.

PROBLEM OF ENFORCING RESPONSIBILITY ARISING FROM THE
CONSTITUTION IN THE REPUBLIC OF POLAND (A SUBJECTIVE
ASPECT)

After several years of binding force of the RP *Constitution* of 2nd April 1997 it is difficult not to agree with an opinion that statistics referring to jurisdiction activity of the Tribunal of State prove unambiguously that the current shape of the responsibility arising from the Constitution is extremely inefficient. It is not a new conclusion. Similar conclusions were contained for example in results of research concerning the use of the RP *Constitution* published in 2005. Following such evaluations, there appear proposals of changes of defective substantial and procedural solutions. Among them there are also such, which regard the subjective scope of the responsibility arising from the Constitution.

I. In the Polish doctrine the responsibility arising from the Constitution is understood usually in a strict sense, this is the responsibility of persons holding the highest state offices as a constitutional tort, in other words culpable activity or omission leading to breach of the Constitution or statutes (a formal criterion), causing an injury to public interest or causing danger of occurring such an injury (a material criterion).

In the contemporary literature and in structural practice of some other states there appears a different, broad formulation of this institution. For example, the Ukrainian doctrine recognises as the responsibility arising from the Constitution every normatively defined negative consequence of breach of the provisions of constitutional law. The subjective scope of such defined responsibility arising from the Constitution is very broad. It includes Head of State (President of Ukraine), parliament (the Supreme Council of Ukraine), the government (the Cabinet of Ministers of Ukraine), other agencies of the State authority, the authority agencies of the Autonomous Republic of Crimea, the territorial self-government agencies, some officers of the apparatus of the State authority agencies and of the territorial self-government agencies, and even political parties, social organisations, the mass media, or physical persons. In this case constitutional sanctions are e.g.: ahead of time shortening the term of office of a State authority agency or an agency of the territorial self-government, depriving a State functionary of an office, alteration of a legal status of citizens' associations, loss of binding force of a legal act or annulment of a decision of the official authority.

II. In the light of art. 198 of the *Constitution of the Republic of Poland* of 2nd April 1997 responsibility arising from the Constitution is born by: President of the Republic of Poland, the President of the Council of Ministers and members of the Council of Ministers, President of the Narodowy Bank Polski, President of the Supreme Supervisory Chamber (NIK), members of the National Council of Radio Broadcasting and Television (KRRiT), people to whom the President of the Council of Ministers entrusted managing ministerial departments, the Chief Commander of the Armed Forces, deputies and senators.

The President, the President of the Council of Ministers and members of the Council of Ministers beside responsibility arising from the Constitution can also bear criminal liability before the Tribunal of State. Therefore the notions „the responsibility arising from the Constitution” and „responsibility before the Tribunal of State” are not identical.

From the material point of view the subjects mentioned in art. 198 of the *Constitution* should be divided into two groups. The first one includes these among them, who bear complete responsibility arising from the Constitution, this is responsibility for breach of the Constitution or statute, in relation with a held office or in the scope of his/her discharging official duties. The second group are the subjects, whose responsibility arising from the Constitution is limited and includes breach of only determined constitutional and statutory provisions. To the first group belong all subjects indicated above with exclusion of deputies and senators. Whereas deputies and senators belong to the second one.

Deputies and senators are liable before the Tribunal of State for breach of provisions defined as anticorruption ones, particularly for breach of art. 107 item 1 of the *Constitution*, which stipulates: „In the scope defined by a statute a deputy cannot perform economic activity with obtaining benefits from the property of the State Treasury or a territorial self-government, nor purchase this property”. Despite the fact that the norms of the *Constitution* (art. 198 item 2) and act *on the Tribunal of State* (art. 5a and 26b) unambiguously name this kind of liability the responsibility arising from the Constitution, but in the doctrine there is not complete consent in this matter.

III. It seems that correction of the constitutional and statutory provisions would be demanded, concerning the subject scope of the responsibility arising from the Constitution:

- firstly, the responsibility arising from the Constitution of Speaker of the Lower House and Speaker of the Higher House (Senate) of the Polish Parliament substituting President, should acquire unambiguous ground in the *Constitution* with a distinct limitation of it to actions included in the scope of the substitution;

- secondly, while maintaining an individual character of the responsibility arising from the Constitution, from the point of view of the principle of legalism, it would be desirable finding and statutory settlement of

a formula of responsibility of members of the Council of Ministers for decisions taken by the government as a collegial agency;

- thirdly, a catalogue of subjects liable to the responsibility arising from the Constitution should be significantly extended both by persons fulfilling functions of constitutional agencies (the Commissioner for Civil Rights of Children, members of the Council of Monetary Policy), as well as to the present extra-constitutional ones (the General Public Prosecutor, General Inspector of Personal Data Protection, President of the General Public Prosecutor's Office of the State Treasury, President of the National Memory Institute (IPN) – the Commission of Prosecution Crimes against the Polish Nation);

- fourthly, while maintaining the subject scope of the responsibility arising from the Constitution, not only Speaker of appropriate House but also by an external subject should be able to indict deputies and senators before the Parliament in the result of a motion directed directly to the Tribunal of State.

Literature

Dąbrowski S., *Trybunał Stanu i Sąd Najwyższy. Podstawy konstytucyjne i praktyka* (in:) *Konstytucja jako fundament państwa prawa w 15. rocznicę uchwalenia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* ed. P. Zientarski, Warszawa 2013.

Działocha K., T. Zalasinski, *Trybunał Stanu* (in:) L. Garlicki red. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*. Vol. V, Warszawa 2007.

Grajewski K., *Odpowiedzialność posłów i senatorów na tle zasady mandatu wolnego*, Warszawa 2009.

Granat M., *Normatywny model odpowiedzialności konstytucyjnej w praktyce* (in:) W. Skrzydło red. *Sądy i trybunały w konstytucji i praktyce*, Warszawa 2005.

Lis-Staranowicz D., *Postępowanie w sprawie odpowiedzialności posłów i senatorów przed Trybunałem Stanu (notes on a margin of art. 107 of the RP Constitution)*, „Przegląd Sejmowy” 2004, no. 6.

Mojak R., *Odpowiedzialność prawna posłów i senatorów przed Trybunałem Stanu w świetle Konstytucji RP of 2 kwietnia 1997r.* (in:) R.M.Czarny, K. Spryszak (ed.) *Państwo i prawo wobec współczesnych wyzwań. Zagadnienia prawa konstytucyjnego. Jubilee book of Professor Jerzy Jaskiernia*, Toruń 2012.

Odrowąż-Sypniewski W., *Odpowiedzialność konstytucyjna członków organów kolegialnych*, „Przegląd Sejmowy” 2006, no. 6.

Steciuk P., Eckhardt K., *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w Republice Ukrainy* (in:) S. Grabowska, R. Grabowski, ed. *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w państwach europejskich*, Toruń 2010.

Todyka Ju. N., *Konstitucija Ukrainy: problemy teorii i praktiki*, Charków 2000.

Wajda D., *Uwagi o potrzebie reformy Trybunału Stanu*, „Przegląd Sejmowy” 2008, no. 2.

Zaleśny J., *Odpowiedzialność konstytucyjna w prawie polskim okresu transformacji ustrojowej*, Toruń 2004.

Zubik M., *Trybunały po dziesięciu latach obowiązywania Konstytucji III RP*, „Przegląd Sejmowy” 2007 no. 4.

PROTECTION OF INDIVIDUAL RIGHTS AS A FUNCTION OF THE STATE

The emergence of civil rights and the development of social needs, which took place in the second half of the nineteenth century, had a significant impact on the transformation of the role and tasks of the state². The assumption of the liberal state was that an individual had wide freedom both in society and in the economy, and the state was to safeguard the free development of an individual and the free competition³.

The role of the state consisted mainly of the two functions aimed at defending an individual⁴. From the point of view of an individual, this aspect was shaped by his expectations towards the state within the protection of property and the implementation of the principle of freedom. In such a relationship, the state retained the passivity at other levels of socio-economic life, applying the principle that "the responsibility for satisfying collective needs rests on citizens and is individual"⁵.

The substantial socio-economic development which took place at that time, became the source of change in view on the concept of the state. In this area, human needs evolved, and as they grew, they influenced the formation of issues common to specific communities. This phenomenon started to be referred to as social needs⁶.

Together with the development of social needs, the role of the administration developed and it was now expected to provide certain services to citizens. In keeping with expectations, the number of tasks conducted by the administration grew. At that very time, the role of the administration ceased to be purely coercive measures. It developed in line with the need for action in the name of public interest or public good⁷.

¹ The Higher School of Law and Administration Rzeszów-Przemyśl.

² Vide J. Pośluszyński, *Ewolucja administracji świadczącej. Studium administracyjnoprawne*, Rzeszów- Przemyśl 2004, p.17.

³ For more see R. Tokarczyk, *Współczesne doktryny polityczne*, Zakamycze 2003, p. 61 et seq.

⁴ The inner function involving the defense of an individual against internal threats (against fellow citizens) and external function of the defense against external threats. For more see S. Zawadzki, *Państwo o orientacji społecznej. Geneza – doświadczenie – perspektywy*, Warszawa 1996, p. 10 et seq.

⁵ Vide J. Pośluszyński, *Ewolucja administracji świadczącej ...*, op. cit., p. 11.

⁶ Vide E. Modliński, *Pojęcie interesu publicznego w prawie administracyjnym*, Warszawa 1932, p. 3 et seq.

⁷ For more see J. Starościk, *Decentralizacja administracji*, Warszawa 1960, p. 105 – 106.

A natural consequence of the expansion of the tasks of the public administration in the planes which so far had enjoyed the full freedoms, was their limitation. By taking over the tasks, the state took over the competences at the expense of the rights of citizens, thus strengthening its administrative power. Of course, it required positive normative regulations¹. The result was the limitation of individual rights.

The objectives of the administration should be equated with the objectives of the state. Their origin is in the society, so they should satisfy social needs. A mechanism of creating tasks, especially the relationship between the needs of individuals and social groups remains on the margins of academic interest. This is due to the fact that this mechanism goes beyond the normative framework and thus goes beyond the research focus of the study of administrative law. It is due to the fact that determining values that should be protected by both the public administration and administrative law is not the task of the study of administrative law². However, it can be assumed that an attempt to characterize the relationship between an individual and their needs and the public administration, its tasks and legal forms, is quite fundamental both from the axiological and praxeological point of view. Shaping tasks should result from the needs of an individual - it is man who justifies the formation of tasks for larger groups and communities and, in the broadest sense - for the state. On the other hand, praxeology treats a structure and an organizational apparatus as means to satisfy those needs.

The purpose of this article is not to provide a comprehensive characterization of this mechanism, but to draw attention to the essence of this issue from the point of view of an individual in the context of the individual rights and needs.

The disharmony between the modern state and the administration as its representative, and its citizens is constantly increasing. It manifests itself in growing social dissatisfaction with the activities of public administration bodies. This attitude is confirmed by the actual growing serious ailments of the administration which inevitably lead to a crisis, especially in terms of meeting social needs³.

In today's era, the public administration plays only an executive function and is deprived of the prerogatives to settle disputes with citizens.

¹ In accordance with the principle that orders the public administration to act under the law and within the limits that the law provides for it. For more see J. Łętowski, *Prawo administracyjne. Zagadnienia podstawowe*, Warszawa 1990, p. 8 – 10.

² Vide Z. Leoński, *Zarys prawa administracyjnego. Działalność administracji*, Warszawa 2001, p. 11.

³ Vide J. Poślusznny, *O nowej koncepcji administracji świadczącej* [in:] Z. Leoński, Z. Niewiadomski, J. Poślusznny, J. Stelmasiak, J. Szreniawski, K. Ziemiński, L. Żukowski, *Aktualne problemy administracji i prawa administracyjnego*, red. J. Poślusznny, Przemyśl – Rzeszów 2003, p. 301.

This is to prevent the recurrent cumulation of public authority, so that the monopoly of absolute public power could not be revived¹.

The state authorities in the country, even the highest ones, can adopt legal acts, including individual decisions only based on a previously passed law in the material sense. Excessive abstractness of regulations and standards underlying the acts of the public administration spark the wide-ranging discussion. Perhaps, the problem lies in excessively unpredictable amount of factual situations. It should be also considered whether this has an effect on unrealistic functioning of the administrative bodies, based on non-legal premises².

Society is part of the state and at the same time it is a factor which compels to implement assigned tasks, resulting from the essence of statehood. The organizational aspect of administration tasks shows that they determine the shape and structure of the administrative apparatus in a constructive way. And only when the tasks are well defined and the structures implementing them are well shaped, efficiency or effectiveness³ are possible⁴.

Bibliography

Błaś A., *Jednostka wobec administracji publicznej w przeobrażającym się państwie prawa* [in:] *Jednostka w demokratycznym państwie prawa*, Międzynarodowa Konferencja Naukowa Bielsko – Biała – Szczyrk – Wisła, 9 – 11 maja 2003

Leoński Z., *Zarys prawa administracyjnego. Działalność administracji*, Warszawa 2001

Leoński Z., *Nauka administracji*, Warszawa 2002

Łętowski J., *Prawo administracyjne. Zagadnienia podstawowe*, Warszawa 1990

Modliński E., *Pojęcie interesu publicznego w prawie administracyjnym*, Warszawa 1932

Tokarczyk R., *Współczesne doktryny polityczne*, Zakamycze 2003

Posłuszny J., *O nowej koncepcji administracji świadczącej* [in:] Z. Leoński, Z. Niewiadomski, J. Posłuszny, J. Stelmasiak, J. Szreniawski, K. Ziemiński, L. Żukowski, *Aktualne problemy administracji i prawa administracyjnego*, red. J. Posłuszny, Przemyśl – Rzeszów 2003

¹ For more see A. Błaś, *Jednostka wobec administracji publicznej w przeobrażającym się państwie prawa* [in:] *Jednostka w demokratycznym państwie prawa*, Międzynarodowa Konferencja Naukowa Bielsko – Biała – Szczyrk – Wisła, 9 – 11 maja 2003.

² Vide J. Szreniawski, *Zagadnienia stosunku między urzędnikiem a interesantem* [in:] *Prawne gwarancje ochrony praw jednostki wobec działań administracji publicznej*, Międzynarodowa Konferencja Naukowa Iwonicz Zdrój, 6 – 8 maja 2002, red. naukowa E. Ura, Rzeszów 2002, p. 473.

³ J. Starościak argued that the effect of the administration's organizational work is the only acceptable criterion for its evaluation. For more see J. Starościak, *Problemy współczesnej administracji*, Warszawa 1972, p. 25 et seq.

⁴ For more see Z. Leoński, *Nauka administracji*, Warszawa 2002, p. 56 – 62.

- Posłuszny J., *Ewolucja administracji świadczącej. Studium administracyjnoprawne*, Rzeszów- Przemyśl 2004
- Starościak J., *Decentralizacja administracji*, Warszawa 1960
- Starościak J., *Problemy współczesnej administracji*, Warszawa 1972
- Szreniawski J., *Zagadnienia stosunku między urzędnikiem a interesantem* [in:] *Prawne gwarancje ochrony praw jednostki wobec działań administracji publicznej*, Międzynarodowa Konferencja Naukowa Iwonicz Zdrój, 6 – 8 maja 2002, red. naukowa E. Ura, Rzeszów 2002
- Zawadzki S., *Państwo o orientacji społecznej. Geneza – doświadczenie – perspektywy*, Warszawa 1996

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Наукове видання

**ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ**

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

Підписано до друку 11.11.2015. Папір офсетний. Друк офсетний.

Формат 60×90/16. Ум. друк. арк. 20,3. Обл.-вид. арк. 22,3.

Тираж 300 прим.

Видавець і виготовлювач –

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. 50-річчя СРСР, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.